

**KENT İÇİNDE KALMIŞ ENDÜSTRİ ALANLARININ
SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME
BAĞLAMINDA YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ:
BURSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ ÖRNEĞİ**

Mustafa SAĞLIK

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENT İÇİNDE KALMIŞ ENDÜSTRİ ALANLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR
KENTSEL GELİŞME BAĞLAMINDA YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ:
BURSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ ÖRNEĞİ**

Mustafa SAĞLIK
0000-0001-9100-803X

Doç. Dr. Arzu ISPALAR ÇAHANTİMUR
(Danışman)
0000-0002-5907-1773

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

BURSA – 2020

Her hakkı saklıdır

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KENT İÇİNDE KALMIŞ ENDÜSTRİ ALANLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR
KENTSEL GELİŞME BAĞLAMINDA YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ :
BURSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ ÖRNEĞİ

Mustafa SAĞLIK

Bursa Uludağ Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Arzu ISPALAR ÇAHANTİMUR

Bursa Organize Sanayi Bölgesi alanı; hem geçmişten günümüze değişen sanayi teknolojileri ve üretim süreçlerini yansıtmaması, hem de bu alanda çalışanların ve yaşayanların hafızalarında yer etmesi yönüyle mekansal ve toplumsal değişimlerin somut ve kültürel nesnesi olarak ayakta durmaktadır. Türkiye'nin ilk Organize Sanayi Bölgesi olan bu yerleşim, konut ve sanayi alanlarının birbirinden ayrıştığı modern planlama anlayışının ilk örneklerindedir. BOSB'un; kent içinde kalma baskısı sebebiyle gelecekte değişim ve dönüşüm geçirme ihtimaline yönelik, sürdürülebilir kentsel gelişme önerilerinin daha önce üretilmemiş olması bu tezin çıkış noktasıdır.

Tez çalışmasının amaç ve kapsamının açıklandığı giriş bölümünden sonra 2. bölümde ana kavramlarla ilgili kapsamlı bir literatür analizi yapılmıştır. Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kentsel gelişme, önceden geliştirilmiş endüstri alanlarının sürdürülebilirliği kavramları ve bu alanların endüstri mirası kapsamına alındığında korunması ve kentsel hayata entegre olabilmesi için gerekli olan ölçütler araştırılmıştır. Tezin üçüncü bölümünde incelenen kavramların irdelenmesi için seçilen örnek alan olan BOSB' un tarihsel süreç içerisindeki gelişimi Bursa'nın endüstriyel süreç içerisindeki gelişimi ile birlikte aktarılmıştır. Devamında alanın sürdürülebilir kentsel gelişme bağlamında ele alınabilmesi için; gerekli analiz çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda gözlem, yerinde tespit, arşiv analizi, görüşme ve anket teknikleri kullanılmıştır. Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular ışığında, alanın potansiyelleri ve kültürel değerlerinin korunmasını sağlayacak olan sürdürülebilir kentsel gelişme bağlamında nasıl değerlendirilebileceğine yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Bu çalışma kapsamında Türkiye'nin önemli sanayi kentlerinden biri olan Bursa'nın kentsel hafızasında ve ülkenin endüstrileşme sürecinde önemli yeri olan BOSB'un geleceğe en uygun şekilde taşınabilmesinin yolları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bursa Organize Sanayi Bölgesi, Bursa, Endüstri Mirası, Kentsel Bellek, Sürdürülebilir Kentsel Gelişme
2020, viii + 188 sayfa.

ABSTRACT

MSc Thesis

EVALUATION OF INDUSTRIAL AREAS “WITHIN CITY” IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE URBAN DEVELOPMENT: A CASE OF BURSA ORGANIZED INDUSTRIAL ZONE

Mustafa SAĞLIK

Bursa Uludağ University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Architecture

Supervisor: Doç. Dr. Arzu ISPALAR ÇAHANTİMUR

Bursa Organized Industrial Zone stands for a vivid material and cultural example of spatial and social changes, both in terms of industrial technologies and production processes which have changed in time and memory of those who have worked and lived with in the location. Being the first Organized Industrial Zone of Turkey, it has been also an early example of modern (city) planning concept and diverging settlements from industrial areas. So, this thesis, reflects upon the fact that no solid approach any kind ever has been made on BOSB – which is already suffocated by urban areas - concerning a viable urban transformation.

After the introduction part where the purpose and scope of the thesis is explained, a comprehensive literature analysis about the main concepts has been made in the second part. Sustainability, sustainable urban development, the concepts of sustainability of pre-developed industrial areas and the criteria required to protect those areas as industrial heritage and how to integrate them into urban life were researched. In the third part of the thesis BOSB, which has been chosen as the case study area is introduced via historical development process along with the industrialization process of Bursa. In order to investigate the area in the context of sustainable urban development; necessary analysis studies have been done. In this context, observation, on-site detection, archive analysis, interview and survey techniques were used. In the conclusion part, in light of the findings obtained, suggestions on how the field can be evaluated in the context of sustainable urban development, which will ensure the conservation of its potentials and cultural values, have been developed.

Bursa is one of most important industrial cities in Turkey. Stressing the fact that BOSB stands as an important figure in urban memory of Bursa and industrialization process of Turkey, most appropriate ways to carry BOSB to the future are discussed as part of this study.

Key Words: Brownfield Regeneration, Bursa Organized Industrial Zone, Bursa, Industrial Heritage, Urban Memory, Sustainable Urban Development

2020, viii + 188 pages.

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Kent içinde Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin sürdürülebilir kentsel gelişme bağlamında değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu çalışma, Bursa Uludağ Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Bina Bilgisi Yüksek Lisans Programı'nda yürütülmüştür.

Tez konumun belirlenmesini ve çalışma süresindeki araştırmalarımı yönlendiren, değerli düşünce ve bilgilerini benimle paylaşan sabır, özveri ve ilgisiyle her zaman bana destek olan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Arzu ISPALAR ÇAHANTİMUR'a, değerli düşünce ve bilgilerini özveriyle aktaran jüri üyesi hocalarım Sayın Doç. Dr. Figen KIVILCIM ÇORAKBAŞ ve Doç. Dr. Ayşe Duygu KAÇAR'a, yüksek lisans eğitimimdeki katkılarından dolayı Bursa Uludağ Üniversitesindeki tüm hocalarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca araştırmalarım sırasında zaman ayırıp, değerli görüşleri ile katkı sağlayan Bursa Organize Sanayi Bölgesi yönetim kurulu üyelerine ve firma yetkililerine minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu tez çalışması sırasında bitmeyen sabır, özveri ve ilgisiyle her zaman yanımda olan sevgili eşim Hatice Ceren SAĞLIK'a ve manevi olarak güç veren sevgili kızım Ela SAĞLIK'A sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mustafa SAĞLIK
09/01/2020

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR.....	iii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Amaç ve Kapsam.....	2
1.2. Yöntem.....	2
2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ARAŞTIRMASI.....	4
2.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Gelişme.....	4
2.2. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme ve Gereklikleri.....	8
2.3. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme ve Önceden Geliştirilmiş Endüstri Alanları.....	17
2.3.1. Önceden Geliştirilmiş Endüstri Alanlarının (Brownfields) Sürdürülebilir Kentsel Gelişme için Önemi.....	21
2.3.2. Önceden Geliştirilmiş Endüstri Alanlarının (Brownfields) Kentsel Bellekteki Yeri ve Kent Kimliği için Önemi.....	25
2.4. Endüstri Mirası Olarak Önceden Geliştirilmiş Endüstri Alanları.....	27
2.4.1. Endüstri Mirası ve Endüstri Arkeolojisi Kavramları.....	28
2.4.2 Yapı ve Alan Ölçeğinde Endüstri Mirası Örnekleri.....	30
2.4.2.1. Ulusal Örnekler.....	30
2.4.2.2. Uluslararası Örnekler.....	43
2.4.3. Endüstri Mirası Değerlendirme Ölçütleri.....	57
2.4.4. Endüstri Mirasını Koruma Yaklaşımları.....	61
3. MATERYAL ve YÖNTEM: BURSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ ALAN ÇALIŞMASI.....	67
3.1. Bursa'nın Endüstriyel Gelişimi.....	67
3.1.1. Osmanlı Döneminde Endüstriyel Gelişim.....	67
3.1.2. Cumhuriyet Döneminde Endüstriyel Gelişim.....	70
3.2. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Tarihi Süreç İçerisindeki Gelişimi.....	78
3.3. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Fiziksel ve Mekansal Tespit Çalışmaları.....	90
3.4. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Sosyo- Kültürel Tespit Çalışmaları.....	102
4. BULGULAR.....	105
4.1. Fiziksel ve Mekansal Tespit Bulguları.....	105
4.2. Sosyo- Kültürel Tespit Bulguları.....	107
5. TARTIŞMA ve SONUÇ.....	120
KAYNAKLAR.....	125
EKLER.....	130
ÖZGEÇMİŞ.....	188

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
BOSB	Bursa Organize Sanayi Bölgesi
BOSİAD	Bursa Organize Sanayi İş Adamları Derneği
BTSO	Bursa Ticaret ve Sanayi Odası
CLARINET	Contaminated Land Rehabilitation Network for Environmental Technologies – Brownfields ve Kentsel Alanların Yeniden Geliştirilmesi
ECOC	European Capital of Culture – Avrupa Kültür Başkenti
ERIH	European Route of Industrial Heritage – Avrupa Birliği Endüstri Mirası Rotası
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites – Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
DOCOMOMO	International Working Party for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighborhoods of the Modern Movement– Modern Hareketin Binalarının ve Çevrelerinin Belgelenmesi ve Korunması Uluslararası Çalışma Grubu
E- FAITH	The European Federation of Associations of Industrial and Technical Heritage – Avrupa Endüstri ve Teknik Miras Dernekleri Federasyonu
TICCIH	The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage - Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi
SBR	Sustainable Brownfield Regeneration -Önceden Geliştirilmiş Endüstri Alanlarının Sürdürülebilir Yenilemesi
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 2.1. Cibali Tütün Fabrikası, 1900'ler	30
Şekil 2.2. Cibali Tütün Fabrikası Tasarım Süreci Planı.....	32
Şekil 2.3. Kadir Has Üniversitesi Vaziyet Planı	32
Şekil 2.4. Kadir Has Üniversitesi Kat Planları ve Kesitler	33
Şekil 2.5. Kadir Has Üniversitesi İç Mekan Görselleri.....	34
Şekil 2.6. İstanbul Modern Sanatlar Müzesi	35
Şekil 2.7. İstanbul Modern Sanatlar Müzesi Vaziyet Planı	36
Şekil 2.8. İstanbul Modern Sanatlar Müzesi Kat Planları.....	37
Şekil 2.9. SEKA I. Kağıt Fabrikası ve Müdüriyet Binası	39
Şekil 2.10. SEKA I. ve II. Kağıt Fabrikaları ve Köprü Bağlantısı.....	39
Şekil 2.11. Sekapark'ın Tüm Etap Projelerine Ait Vaziyet Planı.....	41
Şekil 2.12. Sekapark Tamamlanmış Olan Sahil Bölümü.....	42
Şekil 2.13. Tate Modern Thames Nehrine Bakan Cephesi	43
Şekil 2.14. Tate Modern Zemin Kat Planı	44
Şekil 2.15. Tate Modern Ek Bina Kat Planı.....	44
Şekil 2.16. Emsherlandschaft Park Yürüyüş Rotası	47
Şekil 2.17. Zeche Zollverein Kompleksi, Maden Kuyuları, Fabrika Yapısı ve Yerleşim Yerleriyle İlişkisi.....	48
Şekil 2.18. Zollverein Master Plan.....	48
Şekil 2.19. Zollverein Mevcut Endüstri Yapılarının Eğlenme, Dinlenme Aktiviteleri için İşlevlendirilmesi.....	49
Şekil 2.20. Duisburg Kuzey Peyzaj Parkı Master Planı.....	49
Şekil 2.21. Duisburg Endüstriyel Park Düzenlemesi.....	50
Şekil 2.22. Lohberg Kömür Madeni Girişi	51
Şekil 2.23. 2014'te Revize Edilen Lohberg Master Plan.....	52
Şekil 2.24. Yeni Yaşam Alanı için Tasarlanan Bergpark ve Su Kulesi.....	52
Şekil 2.25. LDDC Faaliyet Alanları.....	55
Şekil 2.26. Royal Victoria Docks.....	56
Şekil 2.27. SOM Tarafından Hazırlanan Canary Wharf Projesi- Isle of Dogs.....	56
Şekil 3.1. 19.yy. Bursa Suphi Bey Haritası.....	69
Şekil 3.2. Bursa'nın Türkiye'deki Konumu	71
Şekil 3.3. 1958- 1995 Yılları Arasında Bursa'nın Kentsel Gelişimi	73
Şekil 3.4. 1960 Piccinato Planı	75
Şekil 3.5. Bursa'daki Organize Sanayi Bölgeleri	75
Şekil 3.6. TÜİK Verilerine Göre 2018 Yılı İtibariyle En Fazla Sanayi İşletmesine Sahip Şehirler	77
Şekil 3.7. TÜİK Verilerine Göre 2018 Yılında En Fazla İhracat Yapan Şehirler	77
Şekil 3.8. 2 Ağustos 1961 Tarihli Bursa Hakimiyet Gazetesi Kupürü	79
Şekil 3.9. Luigi Piccinato Bursa Nazım Planı ve Organize Sanayi Bölgesi'nin Yeri....	80
Şekil 3.10.1966 yılından Günümüze Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin ve Bursa Kentsel Alanların Gelişimi.....	82
Şekil 3.11. 1966 Yılında Bursa Organize Sanayi Bölgesi ve Kent İçindeki Konumu....	82
Şekil 3.12. 18 Temmuz 1962 tarihli Bursa Hakimiyet Gazetesi Kupürü.....	83
Şekil 3.13. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Tanıtım Afışı.....	83
Şekil 3.14. Bursa Organize Sanayi Bölgesin'de Faaliyete Başlayan İlk İşletmeler.....	84
Şekil 3.15. Şenipek Tekstil Fabrikası.....	85

Şekil 3.16. BURÇELİK Fabrikası 1970’li Yıllar.....	86
Şekil 3.17. 1971 ÇEMTAŞ İdari Bina ve Çelikhane İnşaatı.....	87
Şekil 3.18. BOSCH Fabrikasının Açılışı.....	87
Şekil 3.19. 1988 yılında Bursa Organize Sanayi Bölgesi	89
Şekil 3.20. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Güncel Yerleşimi	89
Şekil 3.21. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Mevcut Konumu	90
Şekil 3.22. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Kuşbakışı Görünüşü.....	91
Şekil 3.23. BOSB’ın İlk Hali 1963 SİFAŞ Fabrikası İnşaatı.....	91
Şekil 3.24. İpeker’deki Türkiye’de Kurulan İlk Otomatik Baskı Makineleri	92
Şekil 3.25. Sönmez Filament Tekstil Fabrikası	93
Şekil 3.26. İpsan Fabrikası	93
Şekil 3.27. Bursa Organize Sanayi Bölgesinin Gelişimi	96
Şekil 3.28. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Mevcut Parsellerin Durumu.....	97
Şekil 3.29. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Yol Ağı	98
Şekil 3.30. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Sınırları	99
Şekil 3.31. Bursa Organize Sanayi Bölgesi ve Yakın Çevresinde Yer Alan Önemli Yapılar.....	99
Şekil 3.32a. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Yapıların Dönem Analizi	100
Şekil 3.32b. Bursa Organize Sanayi Bölgesi’nde İlk Yapılaştan Adalar	101
Şekil 4.1. 18 Eylül 2019 tarihli Bursa Haber Gazetesi Kupürü	109
Şekil 4.2. BOSB’da Yapılan Anket ve Görüşme Dağılımları.....	112
Şekil 4.3. Cinsiyet Dağılımı	170
Şekil 4.4. Yaş Dağılımı	170
Şekil 4.5. Çalışanların Firmalara Katılım Tarihleri Dağılımı	170
Şekil 4.6. Çalışanların Bursa’da İkamet Süresi Dağılımı	170
Şekil 4.7. Çalışanların Bursa’da İkamet Etme Gerekçeleri Dağılımı	171
Şekil 4.8. Firmaların Üretim Alanları Dağılımı	171
Şekil 4.9. Firmaların, Yerleşkelerinde Üretim Faaliyetlerine Sağladıkları Alanların Yeterliliği	172
Şekil 4.10. Firmaların Mevcut Yerleşkesinin Ulaşım İmkanları Açısından Uygunluğu	172
Şekil 4.11. BOSB’un Kullanım Açısından Değerlendirilmesi.....	174
Şekil 4.12. Bursa Organize Sanayi Bölgesi’nin Sahip Olduğu Değerler.....	175
Şekil 4.13. Çalışanların Bulunduğu Firma Yerleşkesindeki ve Bursa Organize Sanayi Bölgesi’ndeki Diğer Yapıların Sahip Olduğu Özgün Mimari Değerler.....	175
Şekil 4.14. Çalışanların Bulunduğu Firma Yerleşkesindeki ve Bursa Organize Sanayi Bölgesi’ndeki Diğer Yapıların Geçmiş Dönemlere Ait Az Bulunur Teknoloji Örneklerini Temsil Etme Oranı.....	176
Şekil 4.15. Bursa Organize Sanayi Bölgesi’nde Tercih Edilen Yeni İşlevler.....	178
Şekil 4.16. Bursa Organize Sanayi Bölgesi’nde Tercih Edilen Yeni İşlevler.....	179
Şekil 4.17. Bursa Organize Sanayi Bölgesi’nin Kısmen ya da Tamamen Dönüştürülmesi Durumunda Firma Yerleşkesi için Beklentilerin Dağılımı	180
Şekil 4.18. Bursa Organize Sanayi Bölgesi’nin Kısmen ya da Tamamen Dönüştürülmesi Durumunda Firma Yerleşkesi için Beklentilerin Dağılımı	181

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 1.1. Yöntem Şeması	3
Çizelge 2.1. Önceden Geliştirilmiş Endüstri Alanı (Brownfield) Sınıflandırması	18
Çizelge 2.2.Önceden Geliştirilmiş Endüstri Alanları (Brownfields) Sorunları için Araçlar.....	22
Çizelge 3.1. Organize Sanayi Bölgesinde Kurulan İlk Fabrikalar	88
Çizelge 3.2. İPEKER Fabrikası Yapısal Görünüm Karşılaştırması.....	92
Çizelge 3.3. SKT Fabrikası 1967 ve 2019 Yapısal Görünüm Karşılaştırması.....	93
Çizelge 3.4. BOSB Yönetim Binası Yapısal Görünüm Karşılaştırması	94
Çizelge 3.5.2015 yılı ve sonrasında Bursa Organize Sanayi Bölgesinde Yenilenen Fabrika Yapılarından Örnekler	95
Çizelge 4.1. Bursa Merkez Organize Sanayi Bölgesi içinde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam	115

1. GİRİŞ

Dünya'nın her yerinde endüstri devrimi sonrasında yaşanan sanayileşme süreci ve bu kapsamda kentsel ölçekte yapılmış planlar çerçevesinde konut alanları dışında, genellikle kentin çeperlerinde oluşturulmuş endüstriyel alanlar hızlı kentleşme sürecinin bir sonucu olarak kent içerisinde kalmaya başlamıştır. Zamanla konumsal ve işlevsel olarak köhneme süreci yaşamaya başlayan bu endüstriyel alanlar çevresel, sosyal ve ekonomik sebeplerle dönüşüm baskısı altına girmektedir. Bu çalışmada önceden geliştirilmiş ancak kent içerisinde kalmış endüstriyel alanlar sürdürülebilir kentsel gelişme bağlamında ele alınmaktadır. Bu alanlar, kentsel bellekteki önemli yerleri gereği endüstri mirası kavramı bağlamında değerlendirilmektedir ve buldukların kentlerin sürdürülebilir gelişme süreçlerinde önemli rolleri bulunmaktadır.

Bursa Organize Sanayi Bölgesi Türkiye'de planlı olarak geliştirilen ilk organize sanayi bölgesidir. Bölge Türkiye'nin ilk sanayi kentleri arasında yer alan Bursa'nın merkez ilçelerinden biri olan Nilüfer İlçesi sınırlarında bulunmaktadır. 1961 yılında kurulmasına karar verilmiş olan bölge, 1966 yılında 272 hektar faaliyet alanıyla resmi olarak hizmet vermeye başlamış, günümüzde 712 hektarlık faaliyet alanıyla hizmet vermeye devam etmektedir. 2019 yılı itibariyle Bursa Organize Sanayi Bölgesinde 313 firma faaliyet göstermekte ve 56.000 kişiye istihdam sağlanmaktadır.

Bölge kurulduğu dönemde Bursa'nın merkez yerleşim alanının dışında bir endüstriyel alan iken, zamanla kent içerisinde kalmıştır. Günümüzde endüstriyel üretim anlamında faaliyetlerini devam ettiren bölgenin çevresi artmaya devam eden kentleşme hızı nedeniyle yerleşim alanları ile dolmuştur. Bu nedenle artan rant değeri ve merkezi yönetimin kent içerisinde kalan sanayi alanlarını kent dışına taşıma politikası sebebiyle BOSB'nin yakın bir gelecekte dönüşüm baskısı altında kalacağı öngörülmektedir.

1.1. Amaç ve Kapsam

İlerleyen yıllarda kaçınılmaz olarak dönüşüm ve değişime uğramak zorunda kalacağı düşünülen BOSB bu tez çalışması için örnek alan olarak seçilmiştir. Ele alınan kavramlar bu alan kapsamında değerlendirilmiştir. Bölgenin Bursa kent belleğindeki ve ülkenin endüstri tarihindeki önemi çok büyüktür. Bu tez çalışması kapsamında Bursa Organize Sanayi Bölgesinin taşıdığı fiziksel, mekânsal ve sosyo-ekonomik değerlerin yanı sıra kent belleğindeki ve ülkenin endüstri tarihindeki önemli yeri de göz önünde bulundurulmuştur. Bursa'nın sürdürülebilir kentsel gelişmesindeki yeri irdelenmiştir. Bölgede ileride yaşanacak olası bir dönüşüm durumunda izlenecek yola ışık tutması amacıyla öneriler geliştirilmiştir.

Çalışma kapsamında yapılan araştırmalar bağlamında aşağıdaki sorulara yanıt verilmesi amaçlanmıştır;

- i. Kent içerisinde kalmış endüstri alanlarının sürdürülebilir kentsel gelişme açısından potansiyelleri nelerdir?
- ii. Sürdürülebilir kentsel gelişme bağlamında bu alanların kentin gelecek projeksiyonundaki yeri nedir?
- iii. Ekolojik, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik açısından bu bölgelerin korunması ve gelişiminde hangi kriterler esas alınmalıdır?

1.2. Yöntem

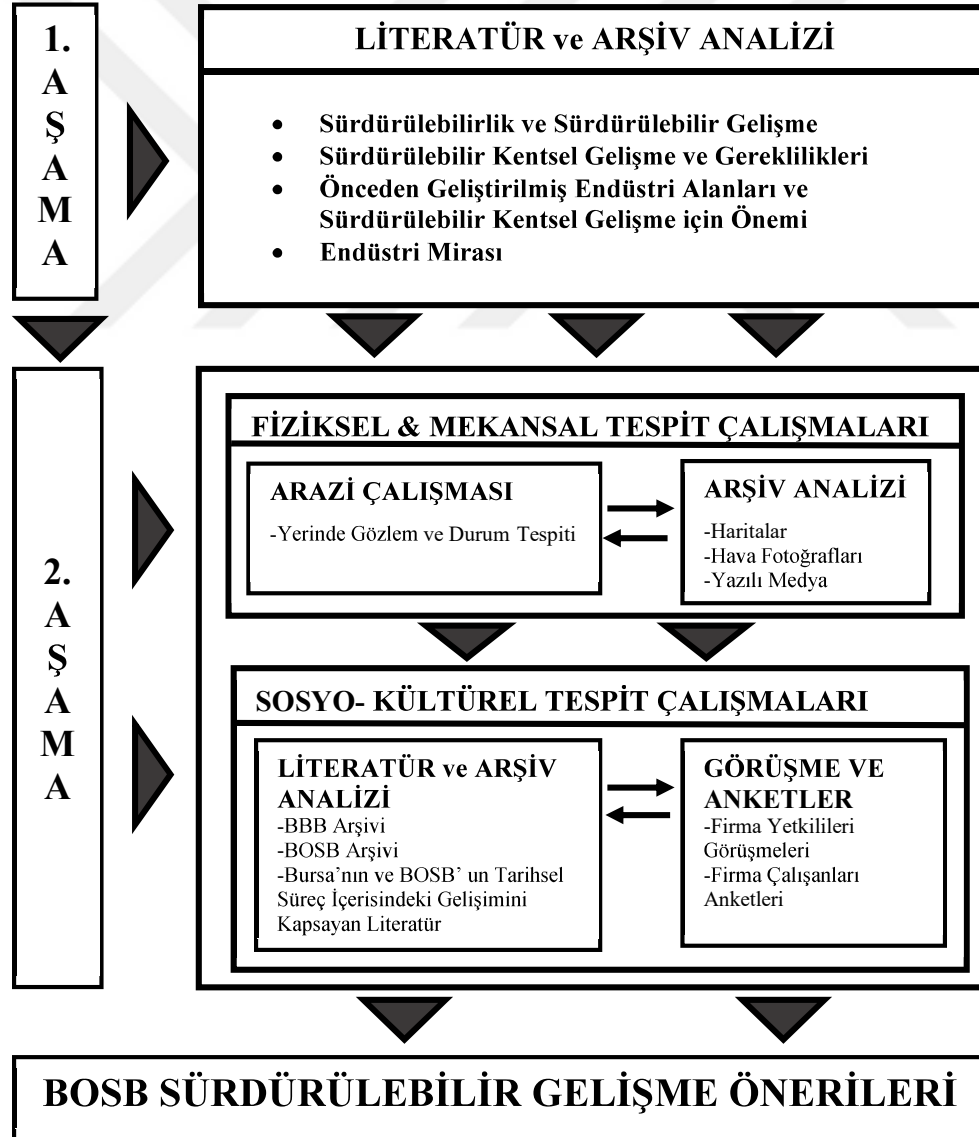
Çalışma iki aşamadan oluşmaktadır. Ele alınan temel kavramlar ile ilgili ulusal ve uluslararası literatür taraması ilk aşamayı oluşturmaktadır. Bu kapsamda, arşiv analizi yöntemi ile sürdürülebilir kentsel gelişme, önceden geliştirilmiş endüstri alanları (brownfields), endüstriyel alan, endüstri mirası, kentsel bellek kavramları irdelenmiş ve önceden geliştirilmiş endüstri alanları (brownfields) kapsamında gerçekleştirilmiş başarılı ulusal ve uluslararası dönüşüm ve koruma örnekleri incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci aşaması amaçlar ve kapsam doğrultusunda gerçekleştirilen alan çalışmasıdır. Bu aşamada öncelikle alanın örnek çalışma alanı olarak tercih edilme nedenleri Bursa'nın endüstriyel gelişme süreci bağlamında açıklanmıştır. Bu bölümde

arşiv analizi yöntemiyle ilgili literatürün yanı sıra belediye arşivindeki haritalar, hava fotoğrafları ve yazılı medya kaynakları incelenmiştir. Seçilen örnek alanın mevcut durumu yerinde fiziksel tespit ve gözlem teknikleri ile analiz edilmiştir.

Son olarak da örnek endüstriyel alanda yer alan farklı sektörler arasından seçilen firma yetkilileri ve çalışanlarının konu ile ilgili görüş ve önerileri alınmıştır. Bu amaçla görüşme ve anket teknikleri kullanılmıştır. Elde edilen veriler değerlendirilmiş ve bölgenin Bursa'nın sürdürülebilir kentsel gelişme sürecindeki potansiyelleri sonuç bölümünde tartışılmış, bu doğrultuda öneriler geliştirilmiştir. (Çizelge 1.1.)

Çizelge 1.1. Yöntem Şeması

2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ARAŞTIRMASI

Tezin çalışma alanı olan Bursa Organize Sanayi bölgesi; önceden geliştirilmiş bir endüstri alanıdır. Bu alanın Bursa kenti için önemi ve gelecekte de kente sağlayacağı yararlar sürdürülebilirlik esasları bağlamında değerlendirilmiştir. Bu amaçla kuramsal temelleri oluştururken; sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir gelişme kavramları, sürdürülebilir kentsel gelişme süreci ve gereklilikleri önceden geliştirilmiş endüstri alanları (brownfields) ve bu alanların sürdürülebilir kentsel gelişme için önemini kapsayan detaylı bir literatür analizi yapılmıştır. Tüm bu kavramlar ve aralarındaki ilişkileri pratikte ifade eden uygulama çalışmaları arasından seçilen ulusal ve uluslararası örnekler incelenmiştir.

2.1. Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Gelişme

İkinci Dünya savaşı sonrası kentlerde; ekonomiyi destekleyen ve modernleşme hareketlerini de kapsayan yeniden yapılanma süreci yaşanmıştır. Tüketime ön planda olduğu bu kalkınma sürecinde kentlere; kapitalist, teknolojik, endüstriyel ilerlemeler eşlik etmiş ancak kentlerin dokusunu bozan kontrolsüz nüfus artışı sorunu da ortaya çıkmıştır (Çahantimur 2007), (Özmehmet 2008). Bu süreci küresel ölçekteki ekonomik yapılanma takip etmiştir. Küreselleşme süreci bir yandan kentlerde ekonomik ve sosyal anlamda gelişmeleri beraberinde getirirken; öte yandan doğanın ve yapılı çevrenin tahrip olması yönünde olumsuz etkileriyle birlikte kent yaşamı ile ilgili pek çok problemin büyümesine neden olmuştur. Bu elverişsiz durumu ortadan kaldırabilmek için tüm Dünya’da daha fazla insana hitap eden ancak doğanın daha az kullanıldığı alternatif gelişme modelleri üzerinde çalışılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar kapsamında “sürdürülebilirlik”, sürdürülebilir gelişme”, sürdürülebilir kentsel gelişme” gibi kavramlar gündeme gelmiştir (Çahantimur 2007).

Ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel olarak ortaya çıkan sürdürülebilirlik kavramının özünde; ekolojik faktörler etkili olmuş ve çevre sorunlarının azaltılarak ekosistemin yapısının bozulmadan varlığını sürdürmesi amaçlanmıştır (Çahantimur 2007), (Karakurt Tosun 2013). Bu bağlamda insanlığın hayatta kalması ve bu süre zarfında yaşam kalitesinin sağlanması için ihtiyaç duyulan her şey, doğrudan veya

dolaylı olarak doğal çevrenin varlığına bağlı olmuştur. Mevcut ve gelecek nesillerin yaşamlarının desteklenmesi için insanların ve doğanın üretken bir uyum içinde olacağı koşulların sağlanması ve sürdürülmesi gerekli olmuştur.

Literatürde sıkça karşılaşılan ve sürdürülebilirlik üzerine geliştirilen “üçlü sütun modeli” (Three Pillars Model- Triple Bottom Line); ilk defa Elkington (1994) tarafından öne sürülmüştür. Bu modele göre sürdürülebilirlik; ekonomik gelişim, sosyal refah ve çevresel bütünlük olgularının birbirine kaynaşması ile oluşmaktadır (Dixon 2006).

Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir gelişme kavramları Dünya gündeminde yer etmeye başladığından bu yana gerek akademisyenler gerek politika uygulayıcıları tarafından farklı bakış açılarıyla ele alınmış olsa da tüm tanımların ortak olarak birleştiği nokta sürdürülebilirliğin ekolojik, ekonomik ve sosyal olmak üzere üç boyutunun olduğudur.

Sürdürülebilirliğin bu üç temel bileşenine detaylı bakıldığında;

- Ekolojik/ çevresel sürdürülebilirlik; doğanın ve çevrenin tükenmez bir kaynak olmadığı varsayılır ve bu yüzden onlardan rasyonel bir şekilde faydalanarak, korumak gerekir.
- Toplumsal/ sosyo- kültürel sürdürülebilirlik; yaşam kalitesi, sağlık ve eğitim konularında tatmin edici seviyelere ulaşmak için topluluklar ve kültürler arasında uyum arayışı içinde olmayı amaçlar.
- Ekonomik sürdürülebilirlik; çevreye zarar vermeden herkes için eşit ekonomik büyümeye odaklanır (Anonim 2019a) (Buckingham- Hatfield ve Evans 1996) (Elliott 1994) (Hatfield Dodds 2000) (Haughton ve Hunter 1994) (Haughton 1997).

Sürdürülebilirlik mücadelesinin karmaşıklığına işaret eden, çevresel, ekonomik ve sosyal olmak üzere üç sürdürülebilirlik bileşeninin uluslararası alanda ortaya çıkması, tanımlayıcı sorunu da beraberinde getirmiştir. Üç bileşen karar verme süreçlerinde birleştiğinde, bileşenler arasında önceliklendirme konusunda kararsızlık veya karar veren kuruluşun yetkisinin veya uzmanlığının ötesine geçen sorunlar nedeniyle kararsızlık ortaya çıkmıştır (Fulton ve ark. 2017). Ancak yapılan çalışmaların başarılı sonuçlara ulaşabilmesi için her üç bileşenin de bütüncül bir yaklaşım ile ele alınması gerekliliği kaçınılmaz olmuştur.

Literatürde sürdürülebilir kalkınma veya sürdürülebilir gelişme olarak belirtilen kavramın ilk defa Dünya genelinde tanınırlığı “Ortak Geleceğimiz” (Our Common Future) adıyla bilinen 20 Mart 1987 tarihli Birleşmiş Milletler Brundtland Raporu ile olmuştur. Brundtland Raporunda sürdürülebilir kalkınma; “gelecek nesillerin gereksinimlerini karşılama potansiyellerini ortadan kaldırmadan bugünkü nesillerin gereksinimlerini karşılamak” biçiminde tanımlanmıştır (Anonim 1987).

Sürdürülebilir gelişme kavramının küresel anlamda kabulü ilk kez Brundtland Raporu ile sağlanmış olsa da bu kavrama esas ivmeyi 1992 Rio Yeryüzü Zirvesi vermiştir. Rio Yeryüzü Zirvesi’nde “Rio Deklarasyonu” ve “Gündem 21” eylem planı, katılımcı Birleşmiş Milletler ülkelerince kabul edilmiştir. Çevre ve gelişim hakkındaki Rio Deklarasyonu; sürdürülebilir kalkınmaya yönelik devletler, toplumlar ve insanların anahtar sektörleri arasında yeni ve eşitlikçi bir küresel ortaklık oluşturmak amacıyla 27 temel ilkeden oluşmaktadır. Bu ilkeler arasında doğayla uyumlu, sağlıklı ve üretken yaşam, devletlerin küresel çevrenin sağlığı ve muhafazası yönünde ortak ancak farklılaştırılmış sorumlulukları, şimdiki ve gelecek nesillerin kalkınmacı ve çevresel ihtiyaçlarını eşitlikçi karşılama gibi konular dikkat çekmektedir. (Anonim 1992a)

Gündem 21 ise toplam 40 başlıkta eylem planının ortaya konduğu; sürdürülebilir kalkınmanın sosyal ve ekonomik boyutları, kalkınma için doğal kaynakların korunması ve yönetimi, öncü devletlerin ve devletler dışındaki temel grupların söz konusu etkinliklerdeki rolleri olmak üzere üç ana bölüm ve tüm bunların uygulama yöntemlerini içeren bir tamamlayıcı bölümden oluşmaktadır (Anonim 1992a)

Sürdürülebilir Gelişme yaklaşımı; “Büyüme Sınırları” (Limits to Growth), ve Dünya Gözlem Enstitüsü (Worldwatch Institute)” gibi çevresel hareketler, kurumlar ve bu konuda yayınlanmış çalışmaların etkisiyle küresel ölçekte farkındalığın arttığı bir yaklaşım haline gelmiştir. Ancak farklı platformlarda farklı tanım ve hedeflerin ortaya atılmasıyla kavramın içeriğindeki belirsizlikler artmıştır.

Birleşik Krallık 1994'te sürdürülebilir gelişmeyi ulusal strateji olarak belirleyen ilk hükümet olmuş ve 1999'da "Daha İyi Bir Yaşam Kalitesi (A Better Quality of Life)" raporunu yayınlamıştır. Buna göre sürdürülebilir gelişme için;

- Herkesin ihtiyaçlarını tanıyan sosyal ilerleme
- Çevrenin etkin korunması
- Doğal kaynakların sağlıklı kullanımı
- Yüksek ve istikrarlı düzeyde ekonomik büyüme ve istihdamın korunması olmak üzere dört strateji amaçlanmıştır (Dixon 2006).

Skowronski (2008) çalışmasında Machowski (2003)' den yararlanarak, sürdürülebilir gelişmeye dayalı bir medeniyet için; çevreye yönelik tehditlerin ortadan kaldırıldığı ekolojik hedef, çevre dostu teknik ve teknolojilerin kullanıldığı ekonomik hedef ve insanın temel ihtiyaçlarının karşılandığı ve herkes için askeri kabul edilebilir bir yaşam standardının sağlandığı sosyal ve insani hedef olmak üzere 3 temel hedefin gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Skowronski (2008) bu hedeflerin gerçekleştirilmesindeki önceliğin; "yaşam kalitesini" yükseltmek ve sosyal ve çevresel güvenliği sağlamanın yanı sıra barış ve adaleti sağlamanın olduğuna dikkat çekmiştir. Burada amaçlanan; nitelikli bir uygarlık oluşturma arayışında olan, entelektüel ve ruhsal gelişim yolunda bir insana rehberlik etmektir.

Bu kavramsal çerçeveye en son katkı, Birleşmiş Milletler' in gelişmiş ve gelişmekte olan Dünya ülkeleri için 2015 yılında oluşturduğu "2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" raporunda bulunabilir. Bu raporda; "yoksulluğun son bulması", "açlığın sifira indirgenmesi", "sağlık ve refah içinde olmak", "kaliteli eğitim", "toplumsal cinsiyet eşitliği", "temiz su ve sıhhi koşullar", "erişilebilir temiz enerji", "saygın iş ve ekonomik büyüme", "sanayi, yenilik ve altyapının geliştirilmesi", "eşitsizliklerin azaltılması", "sürdürülebilir şehir ve yerleşmeler", "sorumlu tüketim ve üretim", "iklimsel iyileştirmeye yönelik eylemler", "su altındaki yaşam", "karada yaşam", "barış, adalet ve güçlü kurumlar", "hedefler için ortaklıklar" olmak üzere birbiri ile entegre toplam 17 sürdürülebilir kalkınma hedefi yer almaktadır (Anonim 2017a). Bu raporla birlikte Dünya liderleri, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ni kabul ederken;

insanlığı yoksulluktan kurtarmaya, gelecek nesiller için sağlıklı bir gezegen sağlamaya ve herkesin onurlu bir yaşam sürdürebildiği barışçıl, kapsayıcı toplumlar kurmayı hedefleyen bir bildirgeyi onaylayarak imzalamıştır.

Sürdürülebilirlik paradigması yaklaşık 30 yıl önce gündeme alınmasından bu yana çevre politikalarında genişleyen bir söylem alanı oluşturmuştur. Ancak Fulton ve ark. (2017), sürdürülebilirlik yaklaşımının belirsizlik ile karşı karşıya olduğunu düşünmekte ve hükümet ve özel sektör karar vericilerinin, kavramın potansiyelini optimize etmeleri için bu belirsizliği bertaraf etmeleri gerektiğini ifade etmektedirler.

Sürdürülebilirlik kavramı gündeme geldiğinde Dünya kontrolsüz nüfus artışı ve hızlı kentleşme sorunları ile mücadele halindeydi. Sürdürülebilirlik öncelikle çevresel sorunlara bağlı kaygılarla ortaya çıkmış olsa da ekolojik olduğu kadar, sosyo kültürel ve ekonomik boyutu da zamanla önem kazanmıştır. Özünde bir yandan yaşam kalitesini yükseltirken diğer yandan kontrollü kaynak kullanımı ile sonraki nesillere aktarılması amaçlanan doğa arasındaki denge sağlanmaya çalışılırken tüm yaşamsal faaliyetlerin artık yeni Dünya düzeninde kentlerde geçmeye başladığı olgusu da gözardı edilememiştir. Tüm bu iyi niyetli yaklaşımların kentlerin değişen ve dönüşen dinamik yapısına nasıl entegre edilmesi gerektiği aşağıdaki sürdürülebilir kentsel gelişme ve gereklilikleri bölümünde kısaca özetlenmiştir.

2.2. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme ve Gereklilikleri

Dünya yüzeyinde nüfusun ve ekonomik aktivitelerin en fazla yoğunlaştığı yerleşmeler kentlerdir. Kentler; hızlı ve kontrolsüz kentleşmenin etkisiyle geçmişten günümüze biriktirdiği sosyo-kültürel ve mekansal yapısını yeni dönem gelişmelerine adapte etmekte zorlanmaktadır (Dinçer 2013). Kentlerdeki bu yoğunlaşmanın sonucu olarak ortaya çıkan; standart ve monoton binalar, kamusal alan ve altyapı yetersizliği, trafik karmaşası, yoksulluk, eşitsizlik, suç, şiddet, sosyal ayrışma, ekonomik ve çevresel problemler gibi göstergeler yaşam kalitesinin giderek düşmesi yönünde alarm vermektedir (Dinçer 2013),(Çahantimur 2007). Kentlerdeki bu sorunlara karşılık; kentsel hizmet ve yaşam kalitesinin artırılması, çevresel değerlerin korunması ihtiyacı

doğmuştur. Bu noktada; Dünya literatürüne sürdürülebilir kentsel gelişme kavramı girmiş ve buna uygun kent planlarının geliştirilmesi yönünde tartışmaların önü açılmıştır (Karakurt Tosun 2013).

Kentler; kendi bünyelerinde ürettikleri fiziksel, sosyal, çevresel ve ekonomik olmak üzere farklı boyutlarda pek çok dönüşüm ve değişim sürecinin yansıtıldığı dinamik ve kompleks niteliğe sahip alanlardır. Bu birçok faktör arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak kentsel yenileme yaklaşımı geliştirilmiştir. Roberts (2000) kentsel yenilemenin; kentlerdeki köhneme sonucu belirli bir zamanda belirli bir yerde sunulan fırsat ve zorluklara cevap olarak geliştirildiğini belirtmiştir Kentsel yenilemenin sürdürülebilir kentsel gelişme bağlamında ele alınması gerekliliği Roberts (2000)'ın kentsel yenilenme tanımının temelini oluşturan ve geçmiş dönemlerde öne çıkan kentsel problemler ile bunlara yönelik geliştirilen politikaları değerlendirdiği beş başlıkta açıkça ifade edilmiştir. Bunlar şöyledir;

- **Kentsel alanlarda ortaya çıkan fiziksel koşullar ile sosyal ve politik müdahalelerin doğası arasındaki ilişki:**

Barınma, güvenlik, sosyal etkileşim, ticaret, servis hizmetleri gibi fonksiyonlar geleneksel rolünü sürdüren kentlerin, kentsel alanlarında görülmektedir. Bu fonksiyonların her birinin önemi zaman içerisinde değişebilmekte, bu değişimler yeni araziler, mekanlar, altyapı hizmetleri ve beraberinde bir dizi tesislerin sağlanması gibi yeni taleplere neden olabilmektedir. Politik, sosyal ve ekonomik sistemler, kentlerde yeni taleplerin ve fırsatların doğmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden kentlerin zaman içerisindeki değişimi kaçınılmaz olup, ekonomik ilerleme ve kentin gelişim için fırsat yaratmaktadır (Roberts 2000).

- **Kentsel alanlarda konut ve sağlık konularına dikkat edilmesi gerekliliği:**

Konut konusu herhangi bir yerde yaşamın sürdürülmesi gibi basite alınamayacak bir konudur. Bir yanda sosyal imkanların ve ekonomik hareketlilik yaratan fırsatların yetersiz olduğu büyük bloklar halinde inşa edilen konut yerleşimleri fakirliğin hüküm sürdüğü gettolaşan alanlara kolayca dönüşebilmektedir. Öbür yanda ruhsuz ticaret bölgeleri ve konutsuz kentsel yenileme; yaşamsız alanlar

haline gelmektedir. Bu tür yerler; toplumsal aktivitelerin olmamasından ötürü çalışma saatleri boyunca ıssız kalan yaşam alanlarında suç, vandalizm artışı gibi olası tehditlerden ötürü sıradan insanları korkutmaktadır (Edgar ve Taylor 2000). Yetersiz fiziksel koşullar ile sosyal yoksunluk arasındaki ilişkinin kabulünden sonra kentsel konut alanlarındaki yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik bir dizi politik müdahaleler geliştirilmiştir. Bu sorunun ortadan kaldırılması için gerekli ön koşullar; yeterli ve nitelikli konut üretimi, yeterli temiz su temini ve açık alan yaratılmasıdır (Roberts 2000).

- **Sosyal refah ile ekonomik ilerlemenin ilişkilendirilme isteği:**

Son yıllarda kentsel ve bölgesel ekonomilerin işleyişindeki değişim, pazarların küreselleşmesi, ekonomik ve endüstriyel yeniden yapılandırma sebebiyle kentlerde düşüş görülmektedir. Bu bağlamda kentsel ekonomi politikaları değişen koşullara cevap verebilen ve dinamik bir yapıda olmalıdır. Ekonomik yenilenme kentsel yenilenme için hayatidir. Kentsel yenilenmenin hedefleri arasında; yatırımları çekmek ve teşvik etmek, istihdam fırsatları yaratmak ve kentlerin çehresini iyileştirmek yer alır. Kentsel yenilenme fonunun daha geniş bir maliyet / fayda kapsamında olması ve ulusal ve uluslararası düzeyde sürdürülebilir kalkınmadaki rolünün tam olarak tanınması gereklidir (Noon ve ark. 2000).

Kentlerde; çalışma imkanlarının artırılması, eğitim faaliyet alanları, konut ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik sermaye gelirleri, yerel toplumlarda suçun önüne geçilmesi, ve etnik azınlıklara karşı hoşgörülü olma yönünde eğitim verme, halk sağlığını ve yaşam kalitesini tehdit eden gecekondulaşma ve işsizlik ve çevre kirliliği faktörlerinin önüne geçme, sağlıklı yaşamı teşvik etme ve sağlık imkanlarının herkese erişiminin sağlanması, yaşlı, kimsesiz, evsiz veya akıl sağlığı yerinde olmayan savunmasız insanlar için toplum temelli bakım evleri geliştirme, okul binalarının yenilenmesi ve bilgi teknolojilerinin geliştirilmesi için sermaye yatırımı gibi politika kaygıları koordineli bir eylem ve finansman gerektirir. Çünkü tüm bunların sağlanması toplumların gelecek beklentilerini karşılar ve sosyal ve ekonomik refahın eşzamanlı gerçekleştirilmesine aracılık eder (Jacobs ve Dutton 2000).

- **Kentsel büyümenin kapsanması:**

Kentsel büyümenin kapsanması, hem kentsel alanların yerinde yenilenmesi hem de 1930'lardan bu yana büyük kentlerde giderek daha fazla uygulanan yeşil bantların ötesindeki yerleşimlerin dengeli bir şekilde genişletilmesi için başlatılmış olan bir uygulamadır. Halen günümüzde de revaçta olan bu uygulamalar kentsel politikalara egemen olup, kentsel yenilemeyi teşvik etmektedir (Roberts 2000).

- **Kentsel politikaların değişen rolü ve doğası:**

Bu beşinci yaklaşım; kentlerin gelişimi ve yönetilmesi yönünde değişen görev ve sorumluluklara ve bu bağlamda ele alınan politikalara dikkat çekmektedir. 1945 sonrası, savaşın etkileriyle zarar gören ve yıllarca bakımsız kalan kentlerin yeniden yapılandırılması ve geçmişin fiziksel anlamdaki yıkıcı etkilerini silmek öncelikli olmuştur. Bu dönemde merkezi yönetimler; hevesli yerel yöneticilerden ve özel sektörden gelen; yıkıntı ve gecekondu alanlarının ıslahı, yüksek katlı konut yapılaşması, endüstriyel bina teknolojilerinin oluşturulması gibi girişimlere izin vermiştir. 1960'ların ortalarına gelindiğinde, savaş sonrası çözümlerin birçoğu yerini, kentsel sorunların iyileştirilmesine bırakmıştır. 1970'lerde kent içine yönelik geçici müdahaleleri üreten kent politikaları, büyük kentsel girişimlerin önünü açmıştır (Roberts 2000).

Bu dönemde kentlerdeki sosyal, ekonomik ve ekolojik sistemin birbiri ile entegrasyonunun sağlanamaması sonucu oluşan sorunlara çözüm geliştirmek amacıyla ilk etapta 1972 BM İnsan ve Çevresi Konferansı'nda tartışmalar başlamıştır (Karakurt Tosun 2013).

Bu beş başlıkta geçmişteki kentsel problemlerin temelleri ve sonuçları, ekonomik, sosyal ve fiziksel değişimlerin etkilerinin kentlere yansımaları sonucu oluşturulan politikalar ve sürdürülebilir kentsel gelişme bağlamında kentsel yenileme önerileri aktarılmıştır. Sürdürülebilir kentsel gelişmeye yönelik tanımlar arasında kimi araştırmacılar ise daha yeşil bir kent yaratmaya yönelik çok sektörlü yaklaşımı ile kentlerin daha geniş çevresel sistemler içindeki rolüne atıfta bulunmuştur.

Left (1990) Üçüncü Dünya kentlerinin kentsel planlaması bağlamında kentler ve çevrelerindeki yeşil alanların artırılması, kirlilik önlemleri ve yeşil alanların korunmasının yeterli kalmadığı bir yeniden yapılanma sürecinden bahsetmiştir. Left (1990) daha iyi ulaşım sistemleri, kamu hizmetleri ve atık geri dönüşüm teknolojileri oluşturmanın ötesinde kentsel ekosistem ile kaynak ve enerji kullanımını rasyonelleştirmenin önemini vurgulamıştır. Left (1990) yaklaşımını daha ileri götürerek, genel bir sürdürülebilir kalkınma sürecinde kentleri yeşillendirmenin; zirai, ekolojik, endüstriyel ve kentsel faaliyetlerin daha dengeli bir mekansal dağılımıyla mümkün olabileceğini belirtmiştir.

Sürdürülebilir kentsel gelişme konusunda fikir yürüten diğer araştırmacılar ise kentin iç dinamiklerine odaklanarak; ekonomik, sosyal ve mekansal organizasyonunu değiştirme yönünde öneriler geliştirmiştir. Elkin ve ark. (1991)'a göre sürdürülebilir kentsel gelişim, yalnızca kent formu ve enerji verimliliği açısından değil, aynı zamanda yaşam alanı olarak da işlevi açısından “kullanıcı dostu” ve kaynakları bol bir kent üretmeyi hedeflemelidir.

Zamanla kentsel çevre politikalarını sosyal ve ekonomik kalkınma politikalarına bağlamak yaygın hale gelmiştir. Yoksul ülkelerin kentlerinde özellikle ekonomik büyümenin sağlanması önemli bir tema olmuştur. Örneğin, Dünya Sağlık Örgütü (1992)'ne göre sürdürülebilir kentsel kalkınma; “kentlerin (veya kentsel sistemlerin) daha verimli, istikrarlı ve yenilikçi ekonomileri desteklemeye devam etmesini, bununla birlikte daha düşük kaynak kullanımı seviyelerine sahip olmayı hedeflemelidir” (Anonim 1992b). Haughton ve Hunter (1994) sürdürülebilir bir kenti, halkının ve işletmelerinin; doğal, inşa edilmiş ve kültürel çevrelerini, mahalle ve bölgesel düzeylerde, küresel sürdürülebilir kalkınma hedefini her zaman destekleyecek şekilde çalışarak geliştirmek için çaba gösterdikleri bir kent olarak ifade etmiştir.

Connell (1995), sürdürülebilir gelişmenin mevcut kaynakların tükenmesiyle ilgili olduğunu ancak yalnızca doğal kaynaklar değil peyzaj kalitesi, kentsel miras, kentsel alanların güvenli, sağlıklı ve eğlenceli bir yaşam sağlama kabiliyeti gibi diğer niteliklerine de atıfta bulunmuştur. Connell'in tanımında kentsel mirasa yapılan vurgu

ile sürdürülebilir kentsel gelişmenin hedeflerinden birinin; bir yanda yeniden yapılaşma sağlanırken öte yanda kentlerdeki tarihi dokunun yıkımına neden olmaması gerekliliği hatırlatılmaktadır. Bu bağlamda UNESCO Dünya miras komitesinin 2007 yılında Yeni Zelanda'da gerçekleştirilen genel kurulda sunduğu raporda; kentsel alanlarda yaşayan Dünya nüfusunun mevcut büyüklüğü ve öngörülen artışın, tarihi alanların sürdürülebilir koruma politikalarının eksikliğinin etkisiyle kentlerdeki miras alanları ve bunların çevrelerindeki kentsel peyzajlarının orijinalliği ve bütünlüğü yönünde tehdit oluşturduğu konusuna değinilmiştir. Ayrıca bu raporda ekonomik küreselleşmenin hızla yayılmasına paralel olarak; tarihi kentlerde dönüşüm ve kalkınma projelerinin yoğunlaşmasına da dikkat çekilmiştir. Rapora göre; kentlerde büyük altyapı projeleri, çağdaş mimari ve yüksek binaları içeren kentsel gelişim ve yenileme projelerinin potansiyel zararlı etkilerini vurgulayan ülkelerin oranı %39'dur (Oers, 2010).

Sürdürülebilir kentsel gelişmeye yönelik tanımlardan da anlaşılacağı üzere kentler sahip oldukları katmanlı ve kompleks yapılarından sebebiyle çok boyutlu ele alınmalıdır. Kentlerin bünyesindeki fiziksel, sosyal, ekonomik, ekolojik, politik, tarihi ve kültürel sistemlerin bütüncül çözümlenmesi ile ancak kentlerin mevcut sorunları aşıp, sürdürülebilir kentsel gelişme sağlanabilir. Bunun için ise bir takım gereklilikler belirlenmeli ve stratejik bir şekilde ele alınmalıdır. Sürdürülebilir kentsel gelişmenin sağlanması için çeşitli platformlarda farklı temaların öne çıktığı ilkeler belirlenmiştir. Haughton ve Hunter (1994) sürdürülebilir kentsel gelişmeyi ekoloji, sosyal ve ekonomik temaları üzerinde ele almıştır. Bu temaların sahip olduğu ilkeler şöyledir;

1. Ekolojik Gereklilikler;

- Önlem almak iyileştirmeden daha iyidir. Bu ilkeye göre tüm büyük kentsel kalkınma projelerinde çevresel etki değerlendirmeleri yapılmalıdır.
- Kentsel faaliyetlerin ve kentsel çevre politikalarının yerel, bölgesel ve küresel etkileri dikkate alınmalıdır.
- Atığı azaltma ilkesine göre malzemelerin yeniden kullanımını ve geri dönüştürülmesini en üst düzeye çıkarmak amaçlanarak; gereksiz kaynak israfı en aza indirilmelidir.

- Yenilenebilir ve geri dönüştürülebilir malzemelerin kullanımını en üst düzeye çıkarma ilkesine göre düşük ve atık olmayan teknolojilerin ve yenilenebilir kaynakların kullanımı en üst düzeye çıkarılmalıdır.
- İhtiyaç duyulan çeşitliliği koruma ve geliştirme ilkesi doğal, kültürel ve hatta ekonomik ortamlarda teşvik edilmelidir.
- Kentsel gelişme; yerel, bölgesel ve küresel çevresel toleransları belirleme ve saygı gösterme ilkesine göre gerçekleştirilmelidir.
- Çevresel ve ekonomik karşılıklı bağımlılıkların bilinçli karar vermenin temeli olarak çevresel araştırmanın geliştirilmesi amaçlanmalı.

2. Sosyal ve Ekonomik Gereklilikler;

- Kentlerde uygun teknoloji, malzeme ve tasarım kullanımı ilkesi uygulanmalıdır. Bu ilke özellikle düşük maliyetli yerli uygulamaların pahalı ithal modellere göre öncelikli olduğu durumlarda faydalıdır.
- Ekonomik ve çevresel zenginlik için yeni göstergeler oluşturulmalıdır. Bu ilkeye göre çevresel “sermaye stokları” nı göz ardı ettiği için, ulusal refahın temel göstergesi olarak Gayri Safi Milli Hasılaya güvenmekten uzak durulmalıdır.
- Ekonomik ve çevresel verimlilik için yeni göstergeler oluşturulmalıdır. Bu ilkeye göre verimlilik, doğal kaynakların girdilerinin bir sonucu olarak ölçülmeli, .savurgan üretimden ve yenilenemeyen kaynakların sürdürülebilir olmayan kullanımından uzaklaşılmalıdır.
- İyileştirilmiş pazar teşvikleri, her zaman çevre konularında asgari standartları belirleyen yasal desteğe eşlik etmelidir.
- “Kirlenen öder” ve “kullanıcı öder” gibi çevresel ilkelere göre; çevresel maliyetler, piyasa eylemlerine dahil edilmelidir.
- Çevre politikalarının sosyal olarak kabul edilebilirliği sağlanmalıdır. Bu ilkeye göre kentsel çevreyi iyileştirmek için tasarlanan politikalar, hem kentlerde hem de dünya genelinde dezavantajlı grupların yaşam kalitesinde düşüşe neden olmamalıdır.
- Yaygın halk katılımı ilkesi strateji oluşturma, politika uygulama ve proje yönetiminde teşvik edilmelidir (Haughton ve Hunter 1994).

UN- HABİTAT' ın (2013)'de yayınlamış olduğu “Yeni Sürdürülebilir Yerleşim Planlaması Stratejisi” raporu, önerdiği beş ilkeyle kentlerin fiziksel dönüşümü üzerinden sürdürülebilir yerleşim alanları tarifini vermektedir. Bu ilkelerin detayları aşağıdaki gibidir;

- 1. Sokaklar için yeterli alan sağlanması ve verimli bir sokak ağı oluşturulması:** Bu ilkeyle yeterli park yerinin sağlandığı, yol hiyerarşinin birbirine bağlı, yürünebilir, toplu taşımaya ve bisiklet kullanımına elverişli hale getirilmesi amaçlanmıştır.
- 2. Çevresel, ekonomik ve sosyal avantajları nedeniyle yüksek yoğunluklu yerleşimlerin oluşturulması:** Verimli arazi kullanımı, kentsel yayılımı azaltır. Bu sayede polis, acil durum müdahalesi, yollar, su, kanalizasyon vb. gibi kamu hizmetlerinin maliyeti düşürülür. Daha fazla toplu taşıma hizmeti sağlanarak, daha az araç ve otopark kullanımı teşvik edilir. Sosyal eşitlik daha fazla gözetilir. Bu sayede enerji verimliliğinde artış, kirlilikte azalış sağlanır. Bu tür yerleşimlerde halkın kullandığı açık alan artırılır.
- 3. Karma Arazi kullanımı:** Karma arazi kullanımının amacı; yerel ekonomiyi teşvik etmek, araba bağımlılığını azaltmak, yaya ve bisikletçi trafiğini teşvik etmek, peyzaj parçalanmasını azaltmak, daha yakın kamu hizmetleri sağlamak ve karma toplulukları desteklemektir. Karma arazi kullanımı farklı mekansal seviyelerde uygulanabilir: şehir, mahalleler, bloklar ve binalar gibi.
- 4. Sosyal Karışım:** gruplar arasında daha fazla sosyal etkileşimi ve sosyal uyumu teşvik etmek amacıyla yerleşim alanında iş fırsatları yaratılır, alana ek hizmetler çekilir, toplumun farklı kesimlerinin konut ihtiyaçlarına cevap vermek için çeşitli niteliklerde konut türleri sağlanır, yenileme / yeniden üretme girişimleri sürdürülür. Bu sayede yerel istihdam, yerel üretim ve tüketim desteklenir.
- 5. Sınırlı Arazi Kullanım Uzmanlığı:** karma arazi kullanım politikalarını uygulamak için işlevsel bölgelerin kullanımını düzenlemeyi / sınırlandırmayı amaçlar. İmar/ Zonlama, birçok ülkede yerel yönetimler ve şehir plancıları tarafından kullanılan bir arazi kullanım planlama aracıdır. İmar, kullanıma dayalı olabilir veya binanın yüksekliğini, arazinin kapsamını ve benzer özelliklerini veya bunların bir kombinasyonunu düzenleyebilir (Anonim 2013)

Birleşmiş Milletlerin yakın dönemde sürdürülebilir kentsel gelişmenin merkezine, kültürün alındığı politik yaklaşımı ile “Kültür- Kent- Gelecek: Sürdürülebilir Kentsel Kalkınma için Kültür Raporu- 2016” (UNESCO Global Report on Culture for Sustainable Cities, Culture: Urban Future) çalışması oluşturulmuştur.

Bu rapora göre daha kapsayıcı, yaratıcı ve sürdürülebilir kentsel gelişme için kültürün gücü stratejik olarak ele alınmıştır. Kültür sayesinde kentler; beton ve çelik yığınları olmaktan kurtulup, sosyal entegrasyonun sağlandığı ve insanlık için anlamlı bir yaşamın sürüldüğü mekanlar haline dönüşür. Kültürün ürünleri olan ve nesiller boyunca aktarılan simge, miras ve gelenekler gibi maddi ve maddi olmayan miras; bir kentin ayrılmaz parçaları olup, toplumların kentlere olan aidiyet ve bağlılık hissini pekiştirir (Dinçer 2017). Bu raporda sürdürülebilir kentsel gelişmenin ön şartı olarak ele alınan kültürün ölçütleri üç tema üzerine kurgulanmıştır. Bunlar şöyledir;

- “İnsanı kültürün gücü ile şekillendirmek” konulu ilk temada; insan merkezli kent, kapsayıcı kent, barış ve hoşgörü toplumları, yaratıcı ve yenilikçi kentler alt başlıkları ile kentlerinin gelişimine yönelik ilk tarifler verilmektedir.
- “Kültürün katkılarıyla yapılı ve doğal çevrenin niteliğini geliştirmek” temasında insan ölçeği ve kompakt kentler, sürdürülebilir, dayanıklı ve yeşil kent, herkesi kapsayan kamusal mekanlar, kentsel kimlikleri korumak alt başlıkları öne çıkmaktadır.
- Kültürü kentsel politikalara entegre etme” konulu üçüncü teması ile sürdürülebilir yerel kalkınma, kırsal- kentsel bağlantıların güçlendirilmesi, kentsel yönetimin kapasitesinin artırılması, kentsel gelişimin sürdürülebilirlik ilkesine uygun olarak finanse edilmesi alt başlıkları üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır (Dinçer 2017) (Anonim 2016).

2.3. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme ve Önceden Geliştirilmiş Endüstri Alanları

Önceden geliştirilmiş endüstri alanları için, “brownfield” teriminin ilk defa 1970’lerde Birleşik Devletler çelik sanayisinde mevcut çelik fabrikalarının yenilenme sürecini tarif etmede kullanılmaya başlanmıştır. Kamu ve özel sektördeki kullanımının yaygınlaşması ise 90’ların başındaki bir konferansta ‘eski sanayi mülklerinin yönetimi’ konusuna atıfta bulunulması ile sağlanmıştır (Alpan 2012).

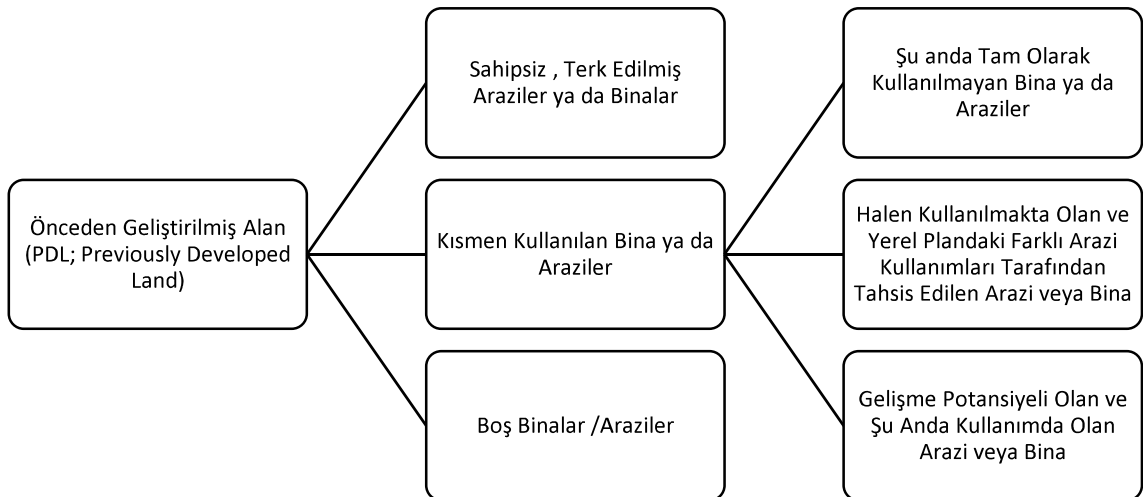
Orta Avrupa’da 1980’lerin sonunda değişen siyasal rejimler endüstriyel faaliyetleri de etkilemiş, çoğu tesis verimlilik ve sunulan ürünler bakımından rekabet gücünü yitirip, işlevsiz duruma düşmüştür. Eski pazarları ortadan kalktıkça şirketler çeşitli özelleştirme süreçlerinde satılmıştır. Bu süreçte bazı mülkler toprağı da kirletebilen ikincil kullanımlar için kiralanmıştır. Bu tesislerin fiziksel bozulmasına mülkiyet durumlarının ve bütünlüklerinin de bozulması eşlik etmiştir. Özelleştirme süreci boyunca ve mal sahipleri ve iflas yöneticileri mülkleri küçük bireysel arsalarda elden çıkarma eğiliminde oldukları için, söz konusu tesisler yeniden geliştirme için daha az tercih edilen mülkler haline gelmişlerdir. Gayrimenkul ve mülkiyet karmaşıklığı, yeni faaliyetleri ve bu tesislere yapılabilecek yatırımları caydırmıştır. Bu işlemler sayısız “brownfield” alanları ile sonuçlanmıştır (Feber, ve ark. 2006).

Avrupa’da ‘terk edilmiş endüstri bölgesi/ brownfield’ kavramı için yasalarda ortak bir tanım bulunmamaktadır (Alpan 2012). Brownfield tanımı bölgeden bölgeye değişmektedir. Buna bağlı olarak brownfield alanlarının sınıflandırılması da ülkelerin hukuk sistemine, koymuş olduğu tanımlara ve yenileme sürecindeki yaklaşımlarına göre belirlenmektedir (Far 2011).CABERNET (2006)(Concerted Action on Brownfield and Economic Regeneration Network) tarafından brownfield kavramı; “arazinin ya da çevresinin önceki kullanımından etkilenmiş, terk edilmiş ya da az kullanılmış, kısmen ya da tamamen imarlaşmış kentsel alanlarda yer alan, faydalı bir kullanıma geri dönmeleri için müdahale gerektiren, kirlilik problemlerini barındırabilecek alanlar” şeklinde tanımlanmaktadır (Anonim 2019b).

Birleşik Krallık'ta Brownfield Sahaları genellikle terk edilmiş, sahihsiz, rölantide veya az kullanılmış olup, bu alanları yararlı kullanıma geri getirmek için müdahale gerektiren kirlilik sorunlarına sahip olabilir. Bu tanım, tarım / ormancılık binalarını, gelişmemiş arazileri (Greenfield), daha önce gelişmiş arazileri, zaman içerisinde peyzajla harmanlanan arazileri, yerleşik alanlarda özel peyzajlı alanları ve mineral çıkarımı veya atık bertaraf arazilerini kapsamaz. (Far 2011). Dixon (2006) Brownfield sahalarını ; daha önce geliştirilen, sahihsiz ve boş arazi dahil olmak üzere kirlenmiş veya kirlenmiş olabilecek herhangi bir arazi olarak tanımlamaktadır.

Birleşik Krallıkta, Brownfield sahaları için Önceden Geliştirilmiş Alan veya kısaca PDL (Previously Developed Land) terimi kullanılmaktadır. Önceki kullanımların getirdiği olumsuz sonuçlardan etkilenen ve hissedilen düzeyde kirliliğe maruz kalabilen bu alanlar; yararlı kullanımlara hizmet edebilmesi için çok disiplinli müdahalelere ihtiyaç duymaktadır. Müdahale süreci; yetkililer, arazi sahipleri, danışmanlar, geliştiriciler, fon verenler, sigortacılar, araştırmacılar, eğitimciler, yatırımcılar, teknoloji sağlayıcılar, avukatlar ve topluluk grupları olan tüm paydaşların katılımıyla gerçekleştirilmelidir (Far 2011).

Çizelge 2.1. Önceden Geliştirilmiş Endüstri Alanı (Brownfield) Sınıflandırması (Far, 2011'den alıntılanarak düzenlenmiştir.)

Far (2011) bütün PDL alanlarının brownfield özelliği göstermediği veya terk edilmiş alanlar olmadığını ifade etmiştir. Bu bağlamda Far (2011) 'ın yapmış olduğu PDL (Önceden Geliştirilmiş Alanlar) sınıflandırması (Çizelge 2.1) aşağıda detaylı olarak verilmiştir;

- **Sahipsiz, Terk Edilmiş Araziler ya da Binalar**

II. Dünya Savaşı sonrası kentsel gelişim ve kentlerin kırsal alanlara doğru genişlemesi sonucu, uzun yıllar boyunca sahipsiz olarak bırakılmış ve şimdi terk edilmiş olan çok sayıda endüstriyel / ticari bina ve bunlarla ilişkili araziler mevcut olup, "brownfield sahaları" olarak bilinen bu tip daha önceden geliştirilmiş alanlardır.

Bu türdeki alanlar genellikle gerekli temizlik ve bakım faaliyetleri yapılmadan terk edilmiş olup, kirlilik problemleri ile karşı karşıyadır. Ayrıca bu alanların temizlenmesi ciddi maliyet gerektirdiği için, yeni yatırımcılara cazip gelmemektedir. Bu tür alanların etkisiyle artan işsizlik oranları sosyo- ekonomik problemleri de beraberinde getirdiği için kentsel hayatta geriye doğru bir etki yaratmaktadır. Örnek olarak; kapatılmış fabrikalar, eski askeri üsler, kullanılmayan depo/ antrepolar, , terk edilmiş ofis blokları, işlevsiz demiryolu arazileri verilebilir.

- **Kısmen Kullanılan Bina ya da Araziler**

Bu alanların boş kısımları gelişme potansiyellerine sahip olup, yeterince büyüktür. Bu alanlar üç kategoride sınıflandırılabilir;

- a) Şuan tam olarak kullanımda olmayan,
- b) Şuan kullanılmakta olan ve yerel plandaki farklı arazi kullanımları tarafından tahsis edilen arazi veya bina
- c) Şu an iyileştirme potansiyeli ile birlikte kullanımda olan arazi veya bina.

Kısmen boş alanların gelişimine engel olan fiziksel, çevresel ve altyapı anlamında kısıtlılıklar mevcut olabilmektedir. Örnek verilecek olunursa; Fiziksel sınırlılıkta; yapay oluşturulmuş bazen atıklardan oluşabilen tepeler yer alır. Çevresel anlamda sulak

alanlar, longoz alanları veya nehir kenarı alan için sınırlayıcı faktör oluşturmaktadır. Alandaki yetersiz sosyal tesislerde de altyapı anlamındaki eksikliklere işaret etmektedir.

- **Boş Binalar /Araziler**

Boş, sahipsiz bina / araziler tamamen boş ya da işgal edilmeyen yerler olabilir ancak bu mülklerin sahipleri mevcut olup, mülklere olan ilgilerinin varlığı bilinmektedir. Terk edilmiş bina/ arazilerde ise ya mülklerin sahipleri belli değildir ya da mülklerini korumaya yönelik herhangi bir adımı olmayan, ilgisiz sahipleri mevcuttur. Terk edilmiş alanların karakteristik özelliği güvensiz çevreler oluşturmaları ve fiziksel olarak geri kalmış olmalarıdır. Örnek olarak; boş konutlar, kapatılmış veya iflas etmiş mülkler (sivil veya orduya ait havaalanları gibi), eski teknolojiye sahip büyük ölçekteki fabrikalar (kapalı olup, kredi veya yeniden açılabilmesi için yeni yatırımcıya ihtiyaç duymakta) gibi.

- **Tam Olarak Kullanılmayan Bina ya da Araziler**

Bu tür alanlar kısmen kullanılmakta olup; arazinin değeri ile ilişkili olarak, düşük iyileştirme potansiyeline sahiptir.

- **Kullanılmakta Olan ve Yerel Plandaki Farklı Arazi Kullanımları Tarafından Tahsis Edilen Arazi veya Bina**

Bu tür brownfield sahaları şu anda kullanımda olan alanları açıklamaktadır, ancak saha içerisinde yerel planın arazi kullanımında, uygun veya izinli işlevi bulunmayan boş veya kayıtsız / geçici yapılar olabilecek bazı binalar bulunmaktadır .

- **Gelişme Potansiyeli Olan ve Kullanımda Olan Arazi veya Bina**

Bu tür brownfield sahaları, planlama iznine sahip olmayan ancak yeniden geliştirme için potansiyeli olan bölgelerde bulunur. Bu alanlar şu anda kullanımda olan tesisleri içermektedir. Ancak tesis içerisinde bir süre boş kalan bazı binalar bulunmaktadır ve bu

mülklerin sahipleri gelecek yıllarda yeniden yatırım yapmaya veya herhangi bir yeniden geliştirme / yenileme yapmaya istekli değildir. Kullanılmakta olan bu tesislerin koşulları kötü olup, düşük kullanıcı profiline sahiptir.

Brownfield sahaları için çok çeşitli sınıflandırmalar yapılabilmektedir. Önceki kullanımlarına göre brownfield alanları; sanayi, askeri, demiryolu ve ulaşım, tarımsal, kurumsal (okullar, hastaneler, hapishaneler), ticari (alışveriş merkezleri, ofisler), kültürel (kültür merkezleri, sinemalar), boş zaman aktivite (spor alanı, parklar, açık alan) amaçlarına hizmet etmiş alanlar olarak kategorize edilebilir (Feber, ve ark. 2006).

Bir diğer sınıflandırma CABERNET projesinden geniş çapta kabul görmüş (The ABC Model – After Clarinet WG 1 2002) modeline göre muhtemel ticari uygulanabilirliklerine göre yapılabilmektedir. Buna göre; birinci grupta özelleşmiş projelerin yer aldığı kendini geliştiren alanlar, ikinci grupta kamu- özel ortaklığının yönettiği potansiyel gelişim alanları, üçüncü grupta kamu odaklı projelerin yer aldığı rezerve edilmiş alanlar yer almaktadır (Anonim 2019b).

Brownfield (Önceden Geliştirilmiş Endüstri bölgeleri) tanımları ve çeşitlerinden anlaşılacağı üzere sanayileşmiş ülkelerde bu alanlar çözülmesi gereken birçok soruna sahip olmasının yanı sıra kentlerde yeniden gelişim için fırsat alanlarına dönüşmektedir. İlk olarak Avrupa ve Amerika gibi ülkelerde dikkate alınan bu alanların sürdürülebilir gelişme kriterlerine uygun yeniden ve etkili bir şekilde kullanımı, arazi politikalarında önemli yer tutmaya başlamıştır (Alpan 2012). Bu bağlamda bundan sonraki bölümde Brownfield sahalarının sürdürülebilir kentsel gelişme için önemine değinilmiştir.

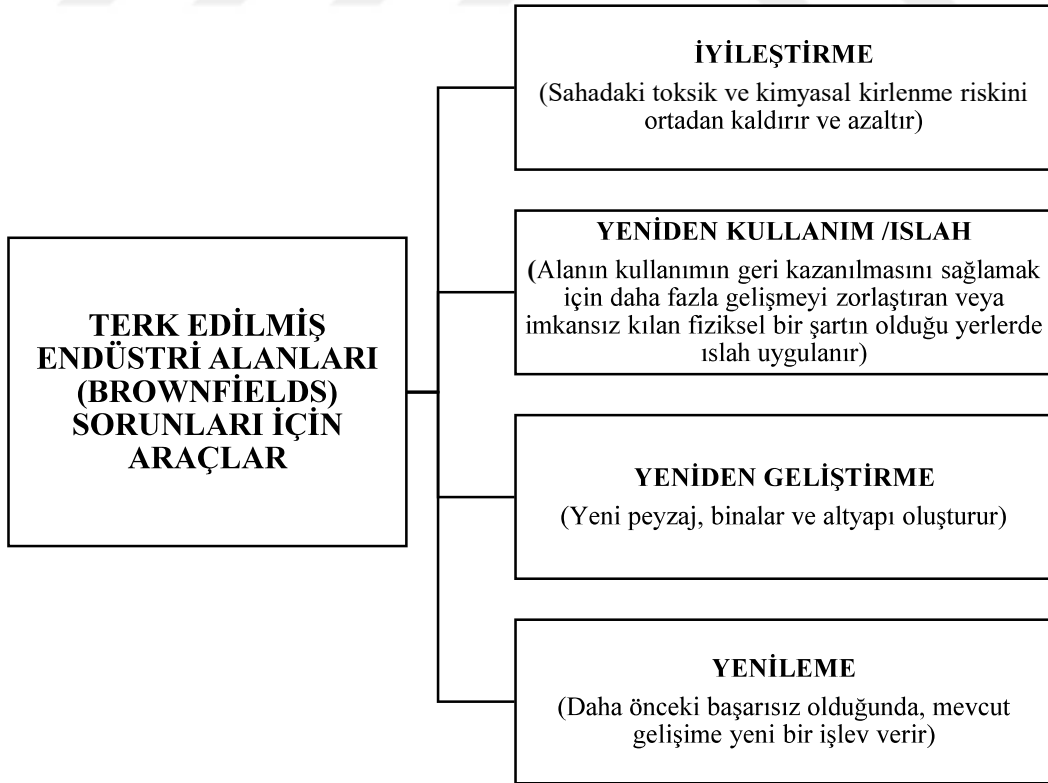
2.3.1. Önceden Geliştirilmiş Endüstri Alanlarının (Brownfields) Sürdürülebilir Kentsel Gelişme için Önemi

Önceden Geliştirilmiş Endüstri Alanları (Brownfields); hükümetlerin, kentlerdeki büyüyen nüfusa yönelik çözüm geliştirmeleri için önemli fırsat alanlarıdır. Önceden Geliştirilmiş Endüstri Alanlarında uygulanan yeniden canlandırma çalışmaları; yeşil

alanlardaki (greenfields) baskıyı azaltmakta, kentsel yayılmayı önlemekte ve şehirlerin daha sürdürülebilir, kompakt kentsel alanlara dönüşümünü sağlamaktadır. Bütün bu pozitif etkilere karşı bu alanlar problemlili alanlardır. Dolayısıyla Sürdürülebilir Brownfields Sahalarının Yenilenmesi Programının (SBR -Sustainable Brownfield Regeneration) derinlemesine ve net bir şekilde anlaşılması büyük önem taşımaktadır (Far 2011).

RESCUE (2003) 'ün Avrupa çapında kabul gören sürdürülebilir Brownfield sahaları tanımı şöyledir; Brownfield sahalarının; belirli bölgesel bağlamda çevreye duyarlı, ekonomik olarak uygulanabilir, kurumsal olarak sağlam ve sosyal olarak kabul edilebilir şekillerde mevcut ve gelecek nesiller için insani ihtiyaçların ve memnuniyetinin karşılanmasını sağlayacak şekilde yönetimi, rehabilitasyonu ve faydalı kullanıma dönüşümüdür (Anonim 2003b).

Çizelge 2.2. Önceden Geliştirilmiş Endüstri Alanları (Brownfields) Sorunları için Araçlar (Far, 2011'den alıntılanarak düzenlenmiştir.)

Far (2011) kaynağına göre Nathanail (2011) sürdürülebilir yenileme programının bir hedef değil bir yolculuk olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla Far (2011) bu yolculuğun sürdürülebilir kentsel gelişim bağlamında, brownfield sahalarındaki sorunları gidermeye yönelik; “iyileştirme (remediation)”, “yeniden kullanım (reclamation)”, yeniden geliştirme (redevelopment)”, “yenileme (regeneration)” gibi pek çok konsepti kapsayabileceğini belirtmiştir. Brownfield alanlarının türlerine ve koşullarına göre Çizelge 2.2.’de özetlenen bu yöntemlerden bir ya da birkaçı uygulanabilmektedir.

Uluslararası platformda kabul gören ortak görüş birliğine göre; sürdürülebilirlik; sosyal, çevresel ve ekonomik kalkınmanın adil ve kalıcı bir şekilde bütünleşmesi ile sağlanabilmektedir. Bu bağlamda Williams ve Dair (2007) nesil içi ve nesillere arası eşitliği gözeterek dolayısıyla bugünü ve geleceği kapsayan ve brownfield alanlarının yeniden ele alınmasına uygun sürdürülebilirlik ilkelerini ekonomik, sosyal ve ekolojik olmak üzere 3 ana başlık altında detaylandırmıştır. Buna göre ;

Ekonomik sürdürülebilirlik ilkeleri;

- **Etkin ve rekabetçi iş alanları sunulması;** dönüşüm sürecindeki enerji tüketiminin, atıkların ve su tüketiminin minimize edilmesi ve buna uygun altyapı çalışmalarının ve binaların sağlanması, yenilenebilir enerji kaynaklarının sağlanması, yüksek kaliteli ve esnek yapılar ile kentsel tasarımın sağlanmasını içermeli
- **Yerel ekonomik çeşitliliği desteklenmesi;** Karma işlevlerle ekonomik yaşamın desteklenmesi ve sürekliliğinin sağlanması, yerel olanakların ve yerel malzemelerin kullanılması, ekonomik yaşamı desteklemeye yönelik bölgenin kurgulanması ve yoğunluğunun artırılması
- **Yeni iş olanakları sunulması;** Farklı işlevlerin kurgulanmasıyla farklı iş olanaklarının sağlanması, yerel işsiz insanların eğitilmesine öncelik verilmesi

Sosyal Sürdürülebilirlik İlkeleri;

- **Dönüşüm sürecinde etik ilkelerin gözetilmesi;** Ticaretin etik olması, sağlıklı ve güvenli çalışma ortamı ve çalışanların taleplerinin gözetilmesi
- **Dönüşüm sürecinde hizmet verecek yerel servis ve tesisleri sağlanması;** Eğitim alanları, kamu yararına açık alanlar oluşturulması, kamusal aktiviteler için enerji etkin yapılar oluşturulması, çeşitlilik sunan eğlenme, dinlenme alanları, yerel ihtiyacı karşılayacak ve farklı tip ve ihtiyaca dönük konut imkanı sunulması, ekonomik olarak karşılanabilir konut ve kaynak kullanımını minimize eden yüksek kaliteli, etkin enerjili, esnek yapılar sağlanması
- **Dönüşümün yerel şartlara uygun bir şekilde yapılması;** Evrensel tasarım ilkelerinin gözetildiği, ticaret alanları, servisler, eğlenme, dinlenme alanları ve konutları bağlayan karma ulaşım kurgusunu sağlandığı, dışa kapalı konut site yapılanmasından uzak, komşu alanlarla bağlantılı yerleşim oluşturma,
- **Yerel kültür ve mirasın korunması:** Değerli ve anlamlı yapıların yeniden kullanımı, yerel malzeme kullanımı ve yerel kültürü yansıtan tasarım

Ekolojik Sürdürülebilirlik İlkeleri;

- **Kaynak kullanımının minimize edilmesi;** Yenilenebilir, geri dönüştürülmüş veya düşük enerjyle üretilmiş malzeme kullanımı, yenilenebilir enerji kaynakları kullanılması, inşa sürecinde ve sonrasında minimum atık üretimini sağlayacak tasarım kurgusu
- **Çevre kirliliğinin minimize edilmesi;** Kirli çevrenin sağlıklılaştırılması, inşa ve kullanım sürecinde hava ve gürültü kirliliğinin minimize edilmesi, çevreye duyarlı ulaşım olanağı veren tasarım (bisiklet, yaya), mevcut merkezlere, servislere ve ulaşım koridorlarına 800 m ye kadar yakınlıktaki alanlarda yoğunluğun artırılması
- **Bio-çeşitlilik ve doğal çevrenin korunması;** Doğal bitki örtüsü ve yaşamın korunması, sürdürülebilir drenaj sistemleri kullanarak nehir ve su kaynaklarının korunması (Williams ve Dair 2007).

CLARINET; “Brownfields ve Kentsel Alanların Yeniden Geliştirilmesi” (Contaminated Land Rehabilitation Network for Environmental Technologies) başlıklı raporunda, birçok ülkenin brownfields alanlarının varlığını ekonomik, çevresel, kentsel ve sosyal kaygının ötesinde kompleks bir sorun olarak gördüğünü tespit etmiştir. Çok sayıda bilimsel çalışma yapılmış olsa da uygulamada brownfield alanlarının yeniden geliştirilmesi için; çevre bilimi, mühendislik ve teknoloji, mekansal ve kentsel planlama, bilgi bilimi, hukuk, sosyoloji, ekonomi, politik yönetim ve düzenleme gibi pek çok uzmanlığı içeren çok disiplinli yaklaşım gerekmektedir (Anonim 2002a)

Alpan (2012) sürdürülebilirlik ilkelerinin geniş bir çeşitlilik göstermesine rağmen, brownfield alanları için uygulanacak yeniden geliştirme yaklaşımlarının; kavramsal olarak bahsi geçen kentsel alanların eskimiş ve düşük ekonomik değere sahip olduğu vurgusu yapılması sebebiyle bölgenin tarihi ve kültürel değerlerinin dolayısıyla kent kimliğindeki yerinin atlanabileceğine değinmiştir. Bu bağlamda bir sonraki bölümde brownfield sahalarının kentsel bellekteki yeri ve önemi sorgulanacaktır.

2.3.2. Önceden Geliştirilmiş Endüstri Alanlarının (Brownfields) Kentsel Bellekteki Yeri ve Kent Kimliği için Önemi

Lynch (1959); kişilerin belleklerinde oluşan kent imgesinin; fiziksel öğelerden türediğini ve bu öğelerin beş başlık altında değerlendirilmesinin mümkün olduğunu ileri sürmüştür. Kentsel belleğin biçimlenmesinde etkili olan bu öğeler yollar, kenarlar, bölgeler, düğüm/ odak noktaları, işaret öğeleridir.

Bunlarda ilki yollar olup; kentlilerin gidecekleri istikamet ve ulaşım imkanlarına bağlı olarak sokakları, yaya yollarını, demiryolları, kanalları veya diğer toplu taşıma alanlarını kullanarak; kenti bir bütün olarak algılamalarına yardımcı olacak çevresel öğeleri gözlemlemelerine yardımcı olmaktadır. İkincisi kent dokusunda çizdiği doğrusal hat ile gözlemcinin belleğinde ulaşım aksı olarak görülmeyen ancak tarifli bir alan oluşturulmasına yardımcı olan, iki bölgeyi birbirinden ayıran sınır veya iki bölgeyi birbirine bağlayan bağlantı noktaları olarak algılanan kenarlardır. Kenarlar kapsamında; kıyılar, demiryolları, duvarlar, gelişme bölgesi sınırları örnek verilebilir. Üçüncüsü

kentin orta veya büyük ölçekli bölümlerini oluşturan, ortak belirleyici karakterleriyle şekillenen, psikolojik olarak gözlemcide tanımlanmış bir alanın içine dahil olduğu hissini yaratan bir kent ögesi olan bölgelerdir. Bölgeler belirleyen tanımlayıcı unsurlar; doku, alan, biçim, malzeme, yapı tipleri, işlev, kentliler, onarım durumları, topografya gibi fiziksel karakteristikler olabileceği gibi kentlinin sosyal kimliğinin etkili olduğu etnik, sınıfsal özellikler veya ekonomik faaliyetler olabilmektedir. Dördüncüsü kentin bir bölümünden diğerine geçişi sağlayan kavşak noktaları, kentte bir bölgenin sosyal çekirdeğini oluşturan kapalı bir meydan veya köşe başı faaliyetlerini barındıran düğüm veya odak noktaları alanlarıdır. Beşincisi ise kentlinin kolay tanımlayabildiği noktasal referans kaynakları olan işaret öğeleridir. Bu işaret öğeleri kentteki yüksek, ayrık kuleler, yüksek tepeler gibi; kent içinde yön bulmada yardımcı fiziksel unsurlar olabileceği gibi bir takım işaret levhaları, reklam panoları, ağaçlar gibi belirli rotalar üzerinde ve sınırlı alanlarda görülen öğeler de olabilmektedir.

Lynch (1959)'in birbirinden bağımsız düşünülemeyen fiziksel niteliklerin katkısıyla belirlenen beş kent imgesi ögesini; Tiesdell, ve ark.ları (1996) nın savları belli açılardan desteklemektedir. Bu sava göre yerleşmelerin sınırları; gözle görülür fiziksel ayrışmalar veya engeller ile belirlenebildiği gibi (örneğin nehir, ana yollar vb.), idari yönetimde kolaylık sağlanması için yapay olarak da oluşturulabilir Dolayısıyla sınırları net olan yerleşmelerde; alanın kimliği daha belirgin bir şekilde ortaya konmakla birlikte fonksiyonel, ekonomik ve sosyal gelişmelerin desteklenmesi alanla ilişkili olarak daha iyi düzeyde gerçekleşmektedir.

Kentsel ölçekte kimlik; kentin bulunduğu coğrafya, topografya, iklim gibi unsurlardan oluşan 'doğal çevre', birey ve toplumu içeren kültürel yapıyla oluşan 'sosyal çevre' ve konum, form, kullanım biçimi, anlam gibi öğelerden oluşan 'yapılı çevre' arasındaki ilişkilerin karşılıklı ilişki ve etkileşimleriyle belirlenmektedir (Suher ve ark. 2004)

Bu bağlamda önceden geliştirilmiş endüstri miras alanları ve yapıları yer seçimi nedenleri ve konumları itibariyle kentsel bellekte belirgin etki yaratmaktadır. Bu yapı ve yapı gruplarının bulunduğu yerleşmeler; genellikle düz ve sağlam zeminde yer almalarından ötürü elverişli bir topografik yapıya sahiptir, hammaddeye yakın olma

kaygısıyla verimli doğal alanlarla çevrilidir, erişim kolaylığının sağlanabilmesi için önemli ulaşım ağlarının yakınında yer almaktadırlar ve önceden kentlerin dışında olmalarına rağmen zamanla kentlerin genişlemesi ile merkezde kalmışlardır. Dolayısıyla öncelikle konumları itibariyle bulunduğu çevre için anı ve sembol değeri taşınması nedeniyle yerel belleğinin sonra ise kentin gelişimine ve ülke ekonomisine katkısı nedeniyle hem kentsel belleğin hem de ülke belleğinin mekânsal izleri olarak var olmaktadır. (Elhan 2008)

Kentin kimliği; doğal, sosyal ve yapısal çevreden oluşan değişmezler ile belirlenebildiği gibi kentlerdeki değişimler ve değişkenler de, kentlerin dinamik yapısından ötürü belirleyici olmaktadır. Burada önemli olan nokta değişimin yozlaşma boyutunda olmaması, bir yandan kentin gelişmesi yönünde değişim yaşanırken bir yandan da kentin kültürel çeşitliliğini ve tarihsel gelişimini yansıtan kimlik öğelerinin korunabilmesidir (Suher ve ark. 2004).

Endüstri miras yapı ve alanlarının da kentin kimliğini oluşturan unsurlara sahip olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu alanlar üretim, kalkınma, işçi, işveren ilişkileri, örgütlenme gibi toplumsal değerlere sahip olmasının yanısıra teknoloji, mühendislik, ulaşım gibi birçok gelişmeyi temsil etmesi ile kentin belleğinde yer etmiştir. Aynı zamanda döneminin mimari ve estetik anlayışını yansıtan sembol haline gelmiş endüstriyel anıtları ile kentin kültürel ve tarihsel kimliğinin bir parçası olan kalıcı izlere sahiptir (Elhan 2008).

2.4. Endüstri Mirası Olarak Önceden Geliştirilmiş Endüstri Alanları

Bu bölümde önceden geliştirilmiş endüstri alanlarının endüstri mirası bağlamında ele alınması için öncelikle endüstri mirası, endüstri arkeolojisi kavramlarının tarihçesi, uluslararası platformdaki kullanım biçimleri araştırılmıştır. Konunun anlaşılması için hem ulusal hem de uluslararası yapı ve alan ölçeğindeki endüstri mirası örnekleri incelenmiştir. Sonrasında eski sanayi yapı ve alanlarının endüstri mirası bağlamında değerlendirilmesi için gerekli ölçütler ve bu yapı ve yapı gruplarının korunması ve sürdürülebilir bir şekilde kentsel hayata dahil edilmesi için gerekli olan koruma yöntemlerinin neler olduğu ele alınmıştır.

2.4.1. Endüstri Mirası ve Endüstri Arkeolojisi Kavramları

Endüstri yapıları; buharlı makinelerin kullanılmaya başlanması ile yaygınlaşmış ve 20yy'ın ortalarına kadar birçok alandaki sanayi üretimine hizmet vermiştir. Ancak bu yapılar; yeni teknolojilerin geliştirilmesi, üretim yöntemlerinin değişmesi, hammadde sıkıntısı, uzak doğu ülkelerinde daha ucuz ürün ve hammadde temini gibi nedenlerle zamanla işlevini yitirmeye başlamıştır (Erdoğan 2002). İşlevsiz kalan endüstri yapıları; sanayileşmelerini tamamlamış ülkelerde, toplumların kolektif hafızalarında önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla bu yapıların yok olmasından duyulan endişe ile korumaya yönelik çalışmalar geliştirilmiş, bu bağlamda “endüstri mirası kavramı” ortaya çıkmıştır (Gün 2014).

Eski endüstri yapılarını koruma konusundaki ilk adımlar Britanya’da atılmıştır. Bu süreçte eski endüstri yapılarını araştırma, ortaya çıkarma ve belgeleme işlemleri “endüstri arkeolojisi” olarak tanımlanmıştır. Ortaya çıkarılan yapılar “endüstri anıtları” olarak adlandırılmıştır (Saner 2012). Cengizkan (2002) endüstri anıtı kavramına farklı bir yorum getirerek; endüstri alan ve yapılarının işlevini çoğu zaman hızlı teknolojik gelişmeler nedeniyle kaybettikleri için sadece temsiliyet niteliği kazandığını bu nedenle endüstri bölgeleri, yapıları ve mekanik donanımlarının “endüstri anıtı” olarak adlandırıldığını belirtmiştir.

Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi (TICCIH) tarafından sunulan Nizhny Tagil Şartı’nda (2003) “endüstri arkeolojisi” kavramı sanayi süreçlerinin etkisiyle ya da bu süreçler için üretilmiş olan bütün soyut ve somut kalıntıları, zanaat ürünlerini, kaya ve toprak tabaka ve yapılarını, insan yerleşimlerini, doğal ve kentsel peyzaj öğelerini inceleyen disiplinlerarası bir yöntemdir (Anonim 2003a).

Cengizkan (2002)’a göre endüstri arkeolojisi geçmiş dönemlerin sanayi üretiminde etkili olmuş, günümüzdeki fiziksel kalıntıların organize ve disiplinli bir envanter çalışması olup; koruma ve arkeolojinin yanı sıra teknoloji ve ekonomi tarihi ile de ilişkilidir.

Eğer bu korunan varlıklar; tekil bir endüstri yapısı olmayıp, belirli bir alanda toplanan yapı ve tesislerin tümünü içeriyorsa “endüstri sitesi” olarak literatüre geçmiştir. Endüstri mirası kavramının yaygınlaşması ise; endüstri yapılarının korunmasının uluslararası bir önem kazanması, endüstri anıtları ve sitelerinin bir mirasın bileşenleri olarak kabul görmesinin ardından gerçekleşmiştir (Saner 2012). TICCIH tarafından sunulan Nizhny Tagil Şartı’nda (2003) “endüstri mirası” kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır; Endüstri mirası; tarihsel, teknolojik, sosyal, mimari veya bilimsel değere sahip endüstriyel kültür kalıntılarından oluşur. Endüstriyel kültür kalıntıları endüstri mirasına ait maddi öğeler olup; binaları ve makineleri, atölyeleri, imalathaneler ve fabrikaları, madenleri ve maden işleme ve arıtma sahalarını, ambarlar ve depoları, enerjinin üretildiği, iletildiği ve kullanıldığı yerleri, nakliye ve tüm altyapısını ve barınma, ibadet veya eğitim gibi endüstri ile ilişkili sosyal ihtiyaçlar için kullanılan yerleri içerir. Endüstri miras alanlarında yerin ruhu olarak nitelendirilen; sosyal yaşam biçimi ve aktivitelere dair veriler maddi olmayan öğelerdir (Anonim 2003a).

Cengizkan (2002) endüstri mirasını en genel şekilde; en basit mekanik aletlerden geniş bir coğrafyaya yayılan endüstriyel üretim bölgelerine kadar çeşitli nitelik ve ölçeklerdeki fiziksel tüm elemanları kapsayan bir kavram olarak tanımlamıştır.

Endüstri mirası siteleri, yapıları, alanları ve peyzajların korunması için oluşturulan Uluslararası Anıtlar ve Sitler Kurulu (ICOMOS) ve Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi (TICCIH arasındaki “DUBLİN ilkeleri (2011)” olarak adlandırılan ortak ilkelere göre; bu alanlar sanayi süreçleri üretmek ve daha geniş pazarlara dağıtmak için doğal kaynaklara, enerji ve taşıma ağlarına yakın konumlanmış olup, kültürel ve doğal çevre arasındaki bağı yansıtır. Yine bu ilkeler kapsamında endüstri alanlarının; teknoloji ve üretim süreçlerine dair taşınır taşınmaz varlıkları içermesi, mimarlık, mühendislik, kent planlamaya dair somut niteliklerinin var olmasının yanı sıra iş ve çalışanların organizasyonu, bölgedeki toplumsal yaşam biçimindeki değişiklikler ve toplumun hafızasında biriken anılar gibi sosyal ve kültürel miras ile ilişkili soyut nitelikleri de bulunmaktadır (Anonim 2011).

2.4.2 Yapı ve Alan Ölçeğinde Endüstri Mirası Örnekleri

Yapı ölçeğinde ulusal örneklerden; Kadir Has Üniversitesi (Cibali Tütün Fabrikası) ile İstanbul Modern Sanatlar Müzesi (4 No'lu Kuru Yük Antreposu), uluslararası örnek olarak da Tate Modern Müzesi (Bankside Güç İstasyonu) incelenmiştir.

Alan ölçeğinde ise ulusal örnek olarak; İzmit SEKA Kent Parkı ve Bilim Müzesi Projesi, uluslararası örneklerden Almanya'da yer alan Ruhr Bölgesi, IBA Emscher Park Projesi ve Londra Dok Alanları Dönüşüm Projesi incelenmiştir.

2.4.2.1. Ulusal Örnekler

Kadir Has Üniversitesi - Cibali Tütün Fabrikası- Yapı Ölçeği

Konum: İstanbul Fatih ilçesinde, Cibali semtinde, Haliç kıyısında yer almaktadır.

İnşa Tarihi: 1884

Mimarı: II: Abdülhamit tarafından_Hovsep Aznavur ve Alexandre Vallaury'e ye yaptırılmıştır.

Şekil 2.1. Cibali Tütün Fabrikası, 1900'ler.

(<https://www.birartibir.org/emek/293-tutun-tozlari-arasinda>, Erişim tarihi: 13.04.19)

Cibali Tütün Fabrikası, 1884 yılından itibaren tütün mamülleri üretmek amacıyla reji şirketi binası olarak inşa ettirilmiştir. İlk açıldığından itibaren Fransız ve Osmanlı yönetiminde işletilen fabrika, 1925 yılında millileştirilmiş ve Cumhuriyet devrinin bir parçası olmuştur (Anonim 2017b).

Fabrika yapısı kendi kendine yetebilen bir yerleşim mantığı ile oluşturulmuştur (Şekil 2.1.) Bünyesinde tütün depolama, ayıklanma, tasnif, işleme, sigara yapımı, paketleme gibi işlevleri içeren atölyeler, mekanik, idari ofisler, güvenlik birimi, sosyal tesisler, sağlık birimi, çocuk yuvası, yangın teşkilatı ve yemekhaneler bulunmaktaydı (Anonim 2017) (Alper 2004).

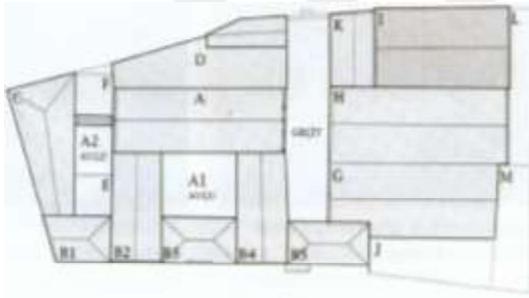
19.yy'ın sonuna kadar küresel kapitalizme eklemlenen Osmanlı endüstrisinde; İstanbul Haliç hattı, deniz yolu ulaşımına elverişli olması sebebi ile önem kazanmış, imalat sektörünün ana damarı haline gelmiştir. Bu dönemde Haliç'te kurulan Cibali Tütün fabrikası kısa zamanda 2000'den fazla kişiyi istihdam etmesi ile hem İstanbul'un hem de bölgenin en büyük fabrikası haline gelmiştir. Fabrika yapısında en düşük kaliteden en yüksek kaliteye kadar Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yetiştirilen farklı niteliklerde tütün işleniyordu. Tütün harmanları hazırlandıktan sonra ya paket tütün şeklini alıyor ya sigara sarımına gönderiliyordu. Paketleme işlemi kadın işçiler tarafından harmanlama işi erkek işçiler tarafından yapılıyordu (Anonim 2017).

1994 yılına kadar Tekel yönetimi altında üretime devam ettirilen fabrika tesisi, daha sonra işlevsiz kalmış terk edilmiştir. Her ne kadar tesisler aralıklarla yenileniyor olmasına rağmen fabrikadaki üretimin çağın gerisinde kalıyor gerekçesiyle 1994 yılında durdurulmuştur. 1997 yılında ise Kadir Has Üniversitesinin kullanımına tahsis edilmiştir. 1998 yılında Mimar Mehmer Alper öncülüğünde başlayan restorasyon çalışmaları ile yapının özgün kimliği korunmuş ve çağdaş mimari eklemeler yapılmıştır. Bu çalışmalarda bilimsel restorasyon ilkelerinin uygulanmasından ötürü Cibali Tütün Fabrikası ' Europa Nostra Mimarlık Ödülü' ödülüne layık görülmüştür. 2002 yılından itibaren Kadir Has Üniversitesi'nin ana yerleşkesi olarak hizmet vermeye başlamıştır (Anonim 2017).

Yapının Mimari Karakteri: Yapı 35.000m²'lik alanda kurulan özgün yapı avlu ve geçitlerle birbirine bağlanan birkaç bloktan oluşmaktadır (Şekil 2.3). Zaman içerisinde fabrika için yeni mekanlara ihtiyaç duyulmuştur; sınırlı alan içerisinde yeni binaların yapılamaması sonucu avlular kapatılmış, kat, ara kat ve bölücü duvarlar eklenerek yatay ve düşey düzlemde, özgün tasarımı okunamaz hale getiren müdahaleler yapılmıştır (Alper 2004).

Yapı mekan ve kütle boyutları ve neoklasik mimari üsluba sahip olması ile döneminin ilginç bir örneğidir. Yapıda tuğla, demir, döküm taşıyıcı kolonlar ve cam gibi endüstriyel yapı malzemeleri kullanılmıştır. Çatı örtüsünde kullanılan Marsilya kiremitleri, pik döküm kolonları ve döşemelerdeki INP çelik putreller Fransa'dan getirilmiştir (Alper 2008).

Dönüşüm Partnerleri/ Aktörler: Mimar Mehmet Alper, Kadir Has Vakfı

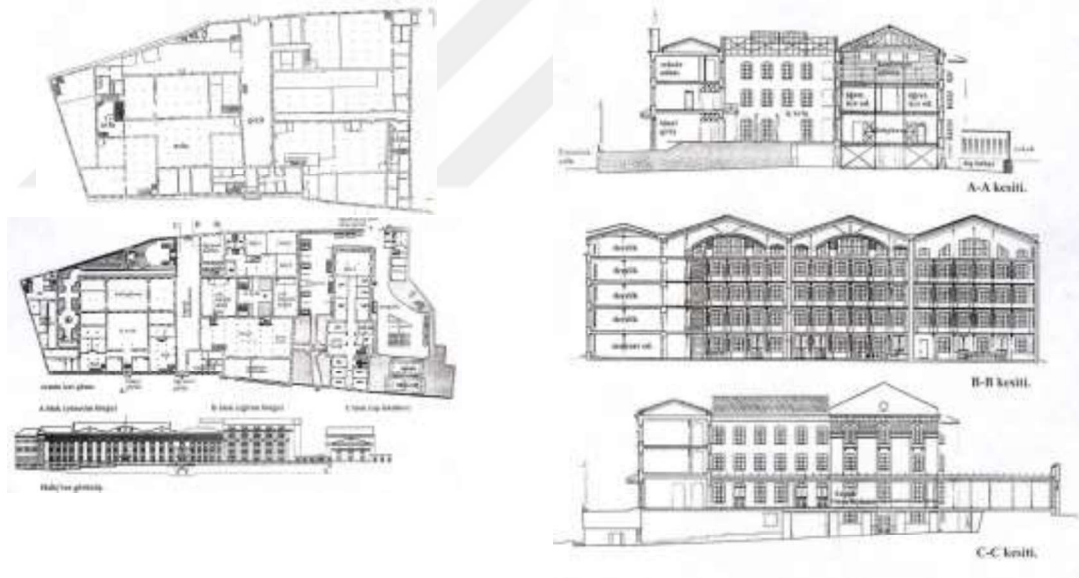
Şekil 2.2. Cibali Tütün Fabrikası Tasarım Süreci Planı, (Özel 2006)

Şekil 2.3. Kadir Has Üniversitesi Vaziyet Planı,(<http://campanulaalba.blogspot.com/>, Erişim Tarihi: 06.04.19)

Dönüşüm Süreci: Cibali Tütün Fabrikası; yapısal analiz çalışmaları ve zaman içerisinde çekilen fotoğraflara göre tek seferde tasarlanıp inşa edilmiş bir yapı topluluğu değildir. Dönüşüm sürecinin ilk aşaması endüstri arkeolojisi başlığında değerlendirilebilecek olan bölümlerin yapılaşma sürecini kavramak olmuştur. Restorasyon kararları doğrultusunda yapının özgün kimliğini korumaya yönelik yaklaşımlar dışında; yapının üniversite olarak işlevlendirilmesi sonucunda yeni

mekânlara ihtiyaç duyulmuş ve yeni ekler yapılması gerekmiştir (Şekil 2.2 ve Şekil 2.3) (Alper 2004).

Restorasyonuna başladığında 120 yaşında olan yapı; 17 Ağustos ve 12 Kasım gibi şiddetli depremlere maruz kalmıştır. Bu nedenle tarihsel süreçte yapının taşıyıcı sisteminde; zemin oturmaları, zayıf döşeme ve kat bağlantılarının oluşturduğu sorunlar, kapı ve pencere üzeri kemerlerde ve bazı taşıyıcı duvarlardaki çatlaklar gibi bozulmalar meydana gelmiştir. Dolayısıyla yapının strüktürel takviyeye ihtiyacı olmuştur. Yapının restorasyonu sırasında, yapının özgünün kimliğini zedelemeyecek şekilde; strüktür, taşıyıcı malzeme, özgün duvarlar ve mekânsal özellikler olabildiğince korunmaya çalışılmıştır (Alper 2008). Tesisin ilk yapıları ve en eski bölümleri olan aynı zamanda dönemin üslup, malzeme ve tekniğini yansıtan kütüphane ve konferans salonu korunmuştur (Şekil 2.4). Binanın taşıyıcı sistemi ahşaptan çeliğe döndürülmüştür (Alper 2008).

Şekil 2.4. Kadir Has Üniversitesi Kat Planları ve Kesitler (Erdoğan 2002)

Sonuç / Değerlendirme: Fabrika yapısı yeniden işlevlendirildikten sonra yakın çevresinin sosyal ve fiziksel kalitesini olumlu yönde geliştirmiştir. Bu durum bölgedeki gayrimenkul fiyatlarına da yansımıştır.

Şekil 2.5. Kadir Has Üniversitesi İç Mekan Görselleri

(<http://www.mimarizm.com/makale/mehmet-alper-ile-cibali-tutun-ve-sigara-fabrikasi-ndan-kadir-has-universitesi-ne>, Erişim Tarihi: 07.04.19).

Üniversite yapısı sadece ileri teknolojik imkanların entegre edildiği nitelikli bir eğitim yapısı olmakla kalmamış yakın çevresiyle bütünleşmesi anlamında halkı memnun etmiştir. Yakınlarının bu fabrikada çalışmış olması sebebi ile mahallelinin geçmiş yaşantısından izler bulabildiği bu Üniversite yapısı, günümüzde belleklerinde yer edinebilecek eğitsel faaliyetler organize etmekte; sunduğu ücretsiz İngilizce, Bilgisayar ve Üniversite hazırlık kurslarıyla gece gündüz çevre halkına hizmet veren bir niteliğe bürünmektedir (Şekil 2.5).

Böylece sigara ve tütün üreten fabrikadan nitelikli bilgi üreten üniversiteye dönüşen Cibali Tütün Fabrikası; hem kazandığı bu yeni kimlik ile hem de Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine ait yapı bileşenlerine sahip olması ile endüstri mirası yapıları arasında sürdürülebilir koruma çalışmalarının özgün bir örneği olmuştur. 135 senelik tarihin tanıklığını yapmış ve dönüşüm geçirmiş fabrika yapısı, geçmişte olduğu gibi emeğin mekanı olarak işlev görmesi sebebi ile tarihteki anlamını sürdürmektedir (Anonim 2017).

İstanbul Modern Sanatlar Müzesi- 4 No'lu Kuru Yük Antreposu -Yapı Ölçeği

Lokasyon: Fındıklı/ İstanbul

İnşa Tarihi: 1910

İstanbul Haliç çevresi tarihte binlerce yıl doğal bir liman işlevi görmüş, kenti dünya ticaret ve kültür merkezleriyle etkileşim ağına sokmuştur. Bu bölgede 13. Yüzyılda, Latin kolonileri tarafından liman kurmayla başlayan ticari faaliyetler, 17.yy'a gelindiğinde Tophane rıhtımlarının Avrupa gemilerinin ana limanı haline gelmesi ile sürdürülmüştür (Anonim 2019c).

Şekil 2.6. İstanbul Modern Sanatlar Müzesi-
(https://www.istanbulmodern.org/tr/muze/tarihce/tarihce_6.html,
Erişim tarihi: 13.04.2019)

1879 yılında bu bölgede sahil boyunca rıhtımlar inşa edilmeye başlamıştır. 1910 yılında antrepo ve hangarlar inşa edilmiştir. Türkiye Cumhuriyet'inin kurulmasının ardından 1984 yılında bu rıhtımlar, Gemicilik ve Limanlar İşletmesi yönetimine verilmiştir. İstanbul Modern binasına dönüştürülen ambar binası; 1957- 58 yıllarındaki Tophane Meydanı'nın düzenlenmesi sırasında Sedat Hakkı Eldem öncülüğünde inşa edilmiştir (Şekil 2.6). Binanın yer aldığı rıhtım 1990 yılına kadar İstanbul'un ana limanı olarak kullanılmıştır (Anonim 2019c).

İlk kez 1995 yılında 1 numaralı antreponun ve ilerleyen dönemlerde 3, 4,5 numaralı antrepoların İstanbul Bienali için sergi mekanları olarak işlevlendirilmesinin ardından bu alan kültür ve sanat etkinlikleri için elverişli hale gelmiştir.2003 yılında 8. İstanbul Bienali'nin Tophane rıhtımındaki 4 numaralı gümrük antreposunda gerçekleştirilmiş olması yapının dönüştürülmesinde tetikleyici unsur olmuştur (Gökdağ 2014)

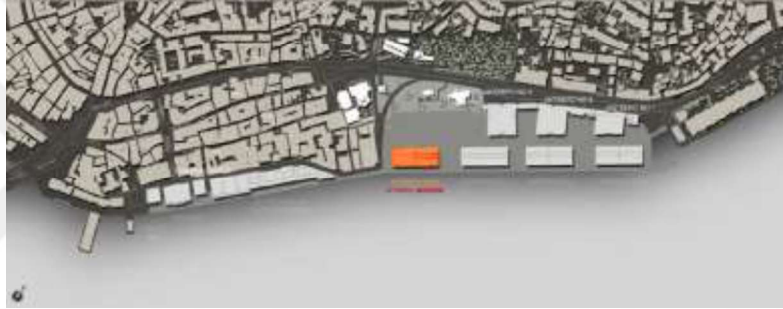
Mimari: İstanbul Modern Sanatlar Müzesi'nin kurulduğu bina Tophane Meydanı'nın 1957-58 yıllarındaki düzenlenmesi sırasında ambar işlevi için, ünlü mimar Sedad Hakkı Eldem yönetiminde inşa edilmiştir.

Yapının Mimari Karakteri: Yapı antrepo olarak inşa edildiği için oldukça sade plan kurgusu ve cephe karakterine sahiptir.

Eski İşlev: 4 No'lu Kuru Yük Antreposu- Deniz Ticareti

Yapının Yeni İşlevi ve İşlevlendirme Tarihi: Modern Sanatlar Müzesi/ 2004

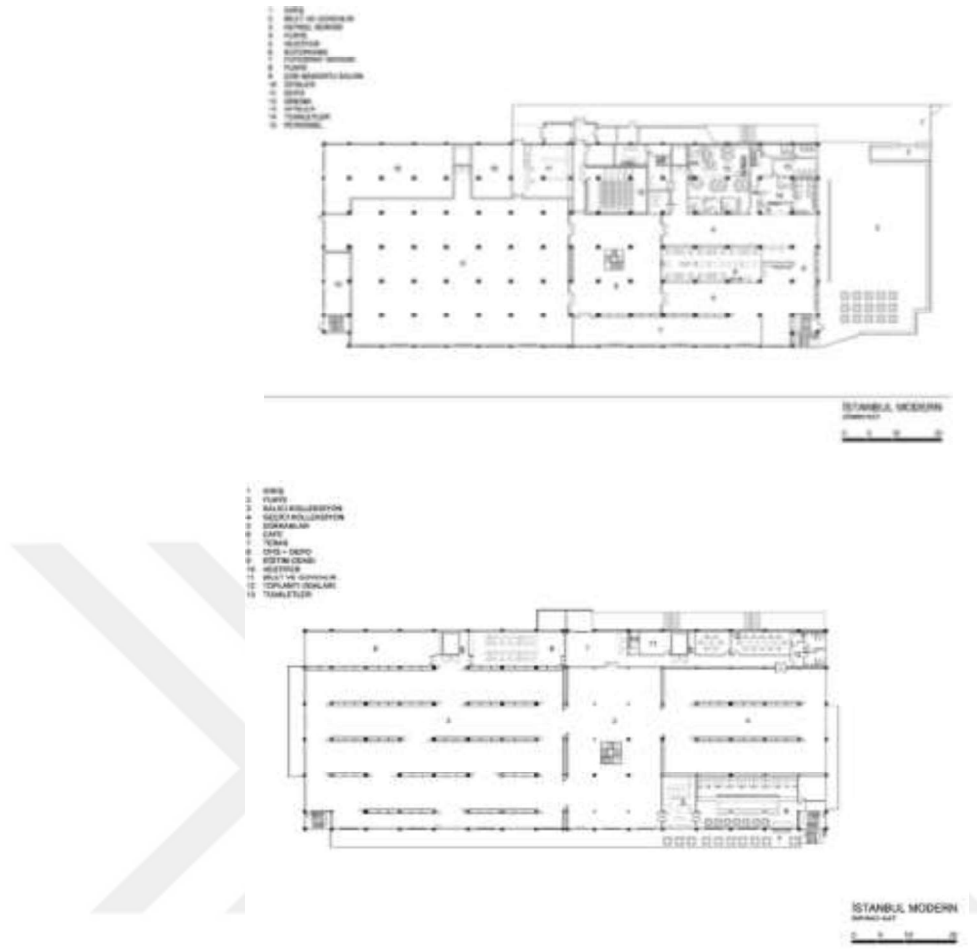
Dönüşüm Partnerleri/ Aktörler: İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'nın kurucusu Dr.Nejat F. Eczacıbaşı, Tabanlıoğlu Mimarlık

Şekil 2.7. İstanbul Modern Sanatlar Müzesi Vaziyet Planı
(<http://v3.arkitera.com/v1/proje/istanbulmodern/ornekler.htm>, Erişim tarihi: 17.04.19)

Dönüşüm Süreci: İstanbul'da Modern Sanat müzesi hayalini gerçekleştirmek için uygun yer arayışı sırasında; Tophane rihtimin sanatsal faaliyetler için elverişli bir alana dönüşmesi ve 2003 yılında 4 no lu antreponun 8. İstanbul Bienali için kullanılması bina seçiminde belirleyici olmuştur. Bina konum itibarıyla hem İstanbul Tarihi yarımadaya hem de Topkapı sarayına bakış vermektedir (Şekil 2.7).

Dönüşümün ana yaklaşımları sadelik, şeffaflık ve mekanlar arası geçişler olmuştur. Bu yaklaşımla oluşturulan yeni mekanlar ve sade dolaşım aksı ile sanat eserleri ön planda tutulmuştur (Şekil 2.8). Üst kat fuayesinden alt kata şeffaf bir küp ile ulaşılmaktadır. Sergi mekanlarında beyaz, diğer tüm alanlarda gri olmak üzere tüm binada yalnızca iki renk kullanılmıştır. Pencere açıklıkları olduğu gibi bırakılmış , sadece belirli ölçüde güneş kontrolü sağlanarak; doğal ışığın iç mekanda hissedilmesi ve eserlere yansıtılması amaçlanmıştır (Gökdağ 2014).

Şekil 2.8. İstanbul Modern Sanatlar Müzesi Kat Planları
(<http://v3.arkitera.com/v1/proje/istanbulmodern/ornekler.htm>, Erişim tarihi: 17.04.19)

Müzenin geniş hacimlerinde; teknik donatılar estetik kaygı taşımadan açıkta bırakılmış, her serginin gereksinimine göre mekanlar esnek bir anlayışla düzenlenebilmiştir. İşlevsiz kalmış antrepo yapısından müzeye dönüştürülen bu yapı sadece müze olarak değil, bir fotoğraf galerisi, kütüphane, sinema salonu, kafe ve restoran, mağaza, eser deposu ve heykel bahçesi gibi fonksiyonları da içererek sosyal bir merkeze dönüşmüştür (Gökdağ 2014).

Sonuç / Değerlendirme: Eczacıbaşı ailesinin öncülüğünde olan 4 no lu Kuru Yük Antreposunun dönüştürülmesiyle; Türkiye'nin sanatsal faaliyetlerini ve kültürel kimliğini ulusal ve uluslararası sanat ortamıyla paylaşmak amacıyla 2004 yılında ülkemizin ilk modern ve çağdaş sanat müzesi olan İstanbul Modern kurulmuştur.

İstanbul Modern, modern ve çağdaş sanat alanlarındaki üretimleri, süreli ve sürekli sergi salonlarında sunmuş, fotoğraf galerisi, eğitim ve sosyal programları, kütüphane, sinema, kafe ve mağazasıyla kültürel faaliyetlerini sürdürmüştür.

2018 yılının Mayıs ayına kadar İstanbul Boğazı'nın kıyısında 8.000 metrekarelik bir alanda kurulan İstanbul Modern Müzesi; koleksiyonları, sergileri ve eğitim programları ile her kesimden ziyaretçiye sanatı sevdirmeyi ve ziyaretçilerin etkin biçimde sanata katılımlarını sağlamayı hedeflemiştir. (Anonim 2019c).

İzmit SEKA Park- SEKA Selüloz ve Kağıt Fabrikası- Alan Ölçeği

1934 yılında temeli atılan SEKA Selüloz ve Kağıt Fabrikaları, 1936 yılında işletmeye açılmıştır. Fabrika yapıları; Erken Cumhuriyet döneminde kamu eliyle kurulan öncü iktisadi atılımlardan biri olmuştur. SEKA Selüloz ve Kağıt Fabrikalarının faaliyeti 2005 yılında teknolojik yetersizlik nedeniyle durdurulmuştur. Bu süreçte Özelleştirme Yüksek Kurulu fabrika alanını; açık yeşil alan ve eğlenme, dinlenme alanı amaçlı kullanım şartı ile Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin devretmiştir. Bu tarihte itibaren Belediye, Sekapark Endüstriyel Dönüşüm sürecini başlatmıştır (Oral Aydın ve Çömlekçioğlu Kartal 2010).

Fabrika alanı; Türkiye'nin ilk kağıt fabrikasına ait endüstriyel miras yapılarını barındırmaktadır. Fabrika alanı içerisinde Nicomedia buluntularının varlığı sebebiyle; Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu bu alanı; 2003 yılında 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ve bu alan içerisinde yer alan küçük bir bölümü ise 1. Derece Arkeolojik Sit alanı olarak belirlemiştir. Aynı kurul 2005 yılında fabrika yapılarının döneminin mimari karakterini ve strüktürel anlayışını yansıtması, tek ve özgün olmaları, yapı stoğu değeri, işlevsellik ve tarihi değere sahip olmaları gerekçesiyle korunması gerekli kültür varlıkları olarak tescil edilmelerini uygun bulmuştur (İtez 2017).

Erken Cumhuriyet Döneminde kurulan sanayi tesisleri içerdikleri sosyal donatı mekanları, lojmanlar gibi farklı yapı grupları ve dinlenme, eğlenme alanları içermeleri

sebebiyle hem kuruldukları kentlerin hem de sosyal yaşamın modernleşmesinde etkili olmuşlardır. Seka Kağıt Fabrikası alanı da 1934’de kurulmaya başladığı dönemden itibaren fabrika yöneticileri, memurlar, kapıcı, santral görevlileri gibi fabrikada bulunan personel için lojman konutları inşası gerçekleşmiştir. Öte yandan fabrikanın işlemesi ile toplumsal yapıda belirgin değişiklikler görülmüştür. İşçilerinin mesai saatlerini takip etmesi, üretim faaliyetlerinde kadın ve erkeklerin aynı ortamda var olması, işçilerin çalışma saatleri dışında bir araya geldikleri, sinema, spor alanları gibi sosyalleşme mekanlarının planlanmış olması, toplumsal yapının değişiminde etkili olmuştur (Güzel 2010).

Konum: Kocaeli ilinin merkez ilçesi İzmit’te yer almakta

İnşa Tarihi: 1934- 1936

Mimarı: SEKA tesisindeki I. ve II. Kağıt Fabrikaları mimari projeleri ve inşaatı Alman Gutehoffnungshitt (G.H.H.) firması tarafından tamamlanmıştır (Oral Aydın ve Çömlekçioğlu Kartal 2010).

Yapıların Mimari Karakteri: SEKA I. Kağıt Fabrikası; Erken Cumhuriyet döneminde inşa edilen, batı tekniklerinin ithal edildiği modern mimari tarzın öncü örneklerindedir (Şekil 2.9). Aynı zamanda yapı; Türkiye Cumhuriyet’inde ilk çelik taşıyıcı sistemi ile inşa edilen yapılardan biridir. I. Kağıt fabrikasında Alman çelik standartlarına göre yapıldığı düşünülen yapım sisteminin benzeri, II. ve III. fabrikalarda da kullanılmıştır (Şekil 2.10). Fabrikaların taşıyıcı sistemi dışarıdan algılanabilmektedir. Fabrikanın bünyesindeki konut blokları yalın cephe anlayışı, kat sayıları ve vaziyet planı ile döneminin ilk toplu konut örneklerini oluşturmaktadır (Çömlekçioğlu Kartal, 2009).

Şekil 2.9. SEKA I. Kağıt Fabrikası ve Müdüriyet Binası (Güzel 2010).

Şekil 2.10. SEKA I. ve II. Kağıt Fabrikaları ve Köprü Bağlantısı (Güzel 2010)

Eski İşlev: Endüstri Amaçlı Kullanım

Fabrika Alanı ve Yapıların Yeni İşlevleri:

- Kağıt Müzesi
- Bilim Müzesi
- Kafe ve Restoranlar
- Kongre Salonları
- Sergi Salonları
- Gösteri ve Görsel Sanat Atölyeleri
- Spor Sahaları
- Festival Alanları
- Dinlenme, Eğlenme Alanları

Dönüşüm Partnerleri/ Aktörler: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Müşavir Firma Yüksel Proje, KA- BA Mimarlık

Dönüşüm Süreci: Koruma kurulu kararlarına göre tesiste; I., II. ve III. çelik fabrika binaları, mekanik atölye, itfaiye merkezi, yakıt siloları, altyapı ve enerji merkezi yapıları, enerji iletim kanalları/boruları, su depoları ve bacaları, hamur silindirleri ve ana yapıların çelik yapı elemanları, özgünlüğünü koruyan cepheler, yapı giriş mahalleri, SEKA kulesi, IV. kağıt fabrikası, SEKA misafirhanesi, bazı mamul ambarlar, birinci tip Lojmanlar ile işçi evlerinin bir kısmı ve üretim ile ilgili olup, fabrika alanına 1962 yılına kadar eklenen yapıların büyük bölümü koruma kapsamına alınmıştır (Çömlekçioğlu Kartal, 2009).

Koruma Amaçlı İmar Planı doğrultusunda Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından “SEKA Kent Parkı Projesi” adı altında mimari proje hazırlanmıştır. SEKA Kent Parkı Dönüşüm projesi üç etap halinde uygulanmaya başlatılmıştır (Şekil 2.11). Birinci etap projesi 2007 yılında başlatılmış olup, park ve eğlenme, dinlenme alanlarını içermektedir. İkinci etap projesi fabrika yapılarının bilim müzesi, kağıt müzesi gibi uygun fonksiyonlarla yeniden işlevlendirilmesiyle ilgili olup, kısmen tamamlanabilmiştir. Üçüncü etap projesi park ve eğlenme, dinlenme alanlarının devamı niteliğinde süreci kapsamıştır ancak mülkiyet ile ilgili sorunlardan dolayı uygulamaya konamamıştır (Saygı 2008).

Şekil 2.11. Sekapark'ın Tüm Etap Projelerine Ait Vaziyet Planı (Saygı 2008)

Projede tesiste yer alan binaların %80'nin yıkılması ve geri kalanının uygun işlevlerle yeniden hizmete açılması hedeflenmiştir. Projenin ilk etabında demiryolu ile körfez arasındaki kısmı park alanı olarak düzenlenmiş; alanın deniz kıyısında olmasından ötürü deniz içinde ahşap iskeleler, denizin üzerinde bir sahne, uçurtma tepesi, çok amaçlı çim sahaları, koşu ve bisiklet yolları, yapay çim tepelikleri gibi tasarım öğeleri yer almıştır (Şekil 2.12) (Güzel 2010).

İkinci etabında bazı lojman bloklarına yapılan restorasyonlarla birlikte yeni işlevler verilmiştir. 2009 yılında ise I. Kağıt fabrikası Koruma Onarım ve Yeniden İşlevlendirme Projesi; Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin görevlendirmesinde Müşavir Yüksel Proje ile başlamıştır. Sonrasında KA- BA Mimarlık'ın bünyesindeki çalışmalar sonucu 2016 yılında tamamlanarak, Kocaeli Bilim Merkezi ve SEKA Kağıt Müzesi olarak kullanıma açılmıştır. Böylece kağıt fabrikasının ana binaları; bilimsel çalışma ortamları, bilim aktivitelerin gerçekleştiği bölümler, çok amaçlı konferans salonları, tematik alanlar, sergi salonları, atölyeler, kafe, kütüphane ve ofislerden oluşan bir bilim merkezi ve kağıt müzesine dönüştürülmüştür (İtez 2017).

Şekil 2.12. Sekapark Tamamlanmış Olan Sahil Bölümü (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Güzel 2010).

Sonuç / Değerlendirme: SEKA kağıt fabrikası binaları sanayi mirası kavramı çerçevesinde, döneminin sanayi ve teknolojik özelliklerini yansıtmaması, Erken Cumhuriyet döneminin özgün mimari karakterine sahip olması, kurucu ve çalışanlarının sosyal yapısına dair veriler sunması açısından son derece önemlidir.

Özellikle SEKA I. Kağıt fabrikasında dönemin üretim sürecini anlatan tüm makine, aksam ve tesisatını içeren teknik donanımlar sadece malzemesine müdahale edilecek kadar korunmuş ve sergiye açılmıştır. Dolayısıyla dönemin üretim sürecini yansıtmaması nedeniyle yapılardaki malzeme, işçilik ve teknik donanımını kapsayan nitelikli unsurlar asgari müdahaleler ile korunmuş, niteliksiz olanlar ise kaldırılmıştır. Yapılar sahip oldukları mekânsal kurgu ve niteliklerine zarar verilmeden yeniden işlevlendirilmiştir. Bu yolla dönüşüm sürecinde “Harabe ve Hurda Estetiği” yaklaşımı ile özgün mimari ve sanatsal özelliklerin korunması sağlanmıştır (İtez 2017).

Bütün bu olumlu yaklaşımların yanında; fabrika yapılarının yerel yönetime devrinin ardından 4. Kağıt fabrikası, atölyeler, depolar, üretim sisteminin bazı bölümleri, lojmanların büyük bölümü olmak üzere birçok yapı yıkılmıştır. Arkeolojik ve kültürel mirasa dair öğeleri bünyesinde barındıran bu tür endüstri alanlarında üretim sürecini anlatan her türlü yapı ve donanımın yerinden korunması, hem endüstri mirasının korunması hem de alanın kentsel yenileme sürecinde sürdürülebilirliğinin sağlanması yönünde önem arz etmektedir (Güzel 2010).

2.4.2.2. Uluslararası Örnekler

Tate Modern Sanat Galerisi - Bankside Güç İstasyonu – Yapı Ölçeğinde

19.yy'ın başlarında Londra Thames Nehri kenarında gemi yapımı, bakımı ve onarım için doklar kurulmuştur. Londra Doklar bölgesi zamanla yeni teknolojilere cevap veremez hale gelince işlevini yitirmiştir. Tate Modern; Doklar bölgesinin kullanım dışı kaldıktan sonra hayata geçirilen yenileme ve dönüşüm çalışmaları sonucu müze olarak işlev kazanan sanayi yapılarından birisidir (Elhan 2009)

1981 yılından beri terkedilmiş olan yapı için 1995'te bir yarışma açılmıştır. Yarışmada; binanın özgün karakterini bozmadan bir kamusal alan önermesi ve hafif müdahaleler ile müze işlevi kazandırması sebebiyle Herzog & de Meuron projesi seçilmiştir. Yapı 2000 yılında Tate Modern müzesi olarak kamunun hizmetine açılmıştır (Anonim 2019d).

Lokasyon: Bankside, Londra, Birleşik Krallık

İnşa Tarihi: 1955

Mimarı: Giles Gilber Scott

Yapının Mimari Karakteri: Tate Modern yapısı kütleli olarak ve sahip olduğu mimari nitelikleri ile anıtsal özellik göstermekte, bulunduğu çevrede baskın bir şekilde varlık göstermektedir (Elhan 2009).

Eski İşlev: Elektrik Santrali Binası

Yapının Yeni İşlevi ve İşlevlendirme Tarihi: 2000, ek bina 2016

Dönüşüm Partnerleri/ Aktörler: Herzog & de Meuron

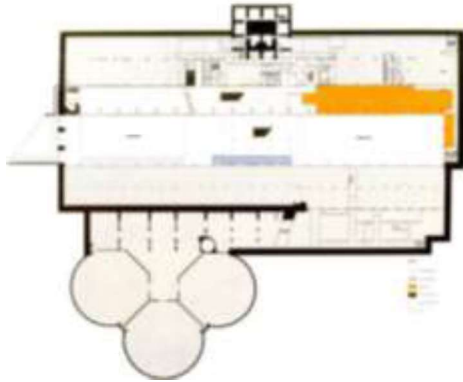

Şekil 2.13. Tate Modern Thames Nehrine Bakan Cephesi, (<https://www.arkitektuel.com/tate-modern/>, Erişim tarihi: 25.04.19)

Dönüşüm Süreci: Herzog ve De Meuron'ın proje müellifi olarak aldığı kararlar doğrultusunda; yeniden işlevlendirme sürecinde binanın kabuğunu koruyarak, cephe özelliklerini bozmadan, iç mekanda değişiklikler önerilmiştir. Yapıdaki en belirgin müdahale özgün olan beş katın üzerine eklenen ve cam kütle olarak şekillenen iki yeni kat ilavesidir (Şekil 2.13) (Uğursal 2011)

Eski santral binasında; büyük bir türbin salonu ve kazanlardan oluşan bir mimari organizasyon mevcuttur. Dönüşüm sonrasında heykellerin sergilenmesi için bu büyük türbin alanı kullanılmış, bina boyunca bloklarla ayrılan galeriler planlanmış ve girişte tasarlanan cam bölümde kafe- restoran önerilmiştir (Şekil 2.14). Yapının mevcut bacası da hem yapının algılanabilirliğini güçlendiren bir unsur olarak hem de kentsel bellekteki sembolik değerinden ötürü korunmuştur (Elhan 2009). Yapıda modern müze programına uygun olarak; bilgilendirme merkezi, oditoryum, eğitim merkezi, şehir gözlem odası olarak kullanılan kule ve dinlenme, eğlenme kullanımları imkanı sunan açık yeşil alanlar gibi birçok işlev yer almıştır (Ersine 2012).

2000 yılında Tate Modern binası kullanıma açıldıktan sonra, 2012 yılında müzeye ait üç büyük yağ deposunun galeri alanlarına dönüştürülmesi ile oluşan ek bina yapılmıştır. 2016 yılında hizmet vermeye başlayan bu bina; Tate Modern Şalt Binası (Tate Modern Switch House) olarak adlandırılmaktadır (Şekil 2.15). Üç büyük silindirik tanktan yükselerek oluşturulan yapı; Dünya'da canlı sanat, enstelasyon ve film için özel olarak tasarlanmış ilk mekan olma özelliği göstermektedir (Anonim 2019d).

Şekil 2.14. Tate Modern Zemin Kat Planı **Şekil 2.15.** Tate Modern Ek Bina Kat Planı
(<https://www.arkitektuel.com/tate-modern/>, Erişim tarihi: 25.04.19)

Sonuç / Değerlendirme: Tate Modern yapısının yenileme projesinde hedeflenen, yapının büyük oranda özgünlüğünün korunması olmuştur. Bu bağlamda yenileme sonrası yapının kabuğunun mimari özelliklerine bakıldığında pencere ve diğer açıklıkların olduğu gibi korunduğu dolayısıyla yapının cephe karakterinin bozulmadığı görülmektedir. Dönüştürme sürecinin sonunda yapının özgün niteliklerinin korunması ile yapının endüstri mirası değerine saygı gösterilmiş, yapıya verilen uygun işlevlerle bölgenin imajına katkı sağlayan kültürel bir merkez oluşturulmuştur (Elhan 2009).

Proje alanının dönüşümü sayesinde yerel yönetim tarafından birbiri ile bağlantısı olan pek çok kamusal alan planlanmıştır. Bu bağlamda alana ulaşımın kolaylaştırılması için araç, metro ve deniz ulaşımı geliştirilmiş, yeni bir yaya güzergahı ve yaya köprüsü ile proje alanının kente adaptasyonu güçlendirilmiştir (Ersine 2012).

IBA Emscher Park, Ruhr Bölgesi, Almanya – Alan Ölçeğinde

Ruhr, Almanya'nın Kuzey Ren Vestfalya eyaletinde yer alan en büyük sanayi bölgesidir. Ruhr nehrinin vadileri; sahip olduğu zengin taş kömürü yatakları ve çelikhaneleriyle, 19.yy'ın başlarından itibaren dünyanın dört bir yanından işçileri çeken bir sanayi bölgesi olmuştur. Dolayısıyla kentlerde endüstriyel alanlar faal oldukları süre içerisinde dışarıdan fazlasıyla göç alınmasına sağlamıştır. Bu endüstri bölgeleri kurulduklarında her ne kadar yerleşim alanlarının dışında olsa bile zamanla gelişen kent merkezlerinin ya içinde ya da yakınında kalmıştır. 20.yy'ın ortalarından itibaren hem kömür maden yataklarında azalma hem de maden ocaklarında verimsizlik sorunu baş gösterince endüstriyel üretim sekteye uğramıştır. Bu nedenle Ruhr bölgesinde endüstriyel yapılanma yeniden ele alınmış ve üretim farklı bölgelere taşınmaya başlamıştır (Haznedar 2008).

1960'lı yıllardan itibaren yeni bir enerji kaynağı olarak petrolün hayata girmesi ve 1970'lerde dünya genelinde yaşanan ekonomik kriz yoğun nüfus hareketlerini tetiklemiş ve bunun sonuçlarından biri olarak da maden ocakları büyük oranla terk edilmiştir (Kaçar 2017). Ruhr bölgesinde de benzer süreçler gözlenmiş; bölge zamanla, kömür madeni ocaklarının ve sanayi tesislerinin kapatılmasıyla eski üretim alanlarının atıl, boş

alanlara dönüşmesi, çevre kirliliği, işsizlik, güvenlik, bölge ekonomisindeki düşüş gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlara çözüm geliştirmek için; Ruhr vadisinde yaklaşık 80.000 hektarlık alanı kapsayan Emsher Park dönüşüm projesi uygulanmıştır.

1980 yılında Kuzey Vestfalya eyaletinde çıkarılan ilk anıt koruma yasasına göre , “kamu yararı için kullanılan veya muhafaza edilen objeler ya da bu objelerin bir kısmı” anıt olarak tarif edilmiştir. Anıt kategorisine alınan bu “objelere”, estetik değer önünden niteliği olmasa da “çalışma ve üretim ilişkilerine önemli ölçüde yarar sağlayanlar” da eklenmiştir. Bahsi geçen anıt koruma yasasının ışığında; Ruhr bölgesinde yer alan kömür madenlerinden geriye kalan mekanlar endüstriyel anıtlar olarak değerlendirilebilmiş ve kolektif hafıza açısından önemi vurgulanmıştır (Kaçar 2017).

Konum: Almanya'nın Ren, Ruhr ve Lippe nehirleriyle çevrelenen, bölgenin batısından doğusuna doğru Duisburg, Oberhausen, Essen, Bochum, Dortmund gibi başlıca kentler olmak üzere iç içe geçmiş 17 kenti barındıran bölge Ruhr Bölgesi veya Ruhr Metropolitan Alanı olarak adlandırılmaktadır (Haznedar 2008).

Bölgedeki Yapıların İnşa Tarihi: Bölgenin sahip olduğu zengin kömür ve maden ocakları, doğal su kaynakları ve demir yolu bağlantıları taşımacılığı kolaylaştırmış; 19.yy'ın ikinci yarısında bu alanın endüstrileşmesini tetiklemiştir. Bu bölge 20.yy'ın başlarında Almanya'nın ve Avrupa'nın en önemli endüstri bölgelerinden biri haline gelmiştir (Köksal 2005).

Yapıların Eski İşlevi: Endüstri amaçlı kullanım

Yapıların Yeni İşlevi ve İşlevlendirme Tarihi: 1989- 1999 IBA çalışmaları ile bölge ve bölgedeki yapılar; çok amaçlı kültür merkezi, teknik ve endüstri müzeleri, eğlence ve dinlenme yerleri, kamu mekanları, eğitim yerleri, dinlenme ve eğlenme alanları vb. ile işlevlendirilmiştir.

Şekil 2.16. Emscherlandschaft Park Yürüyüş Rotası
(<http://emscherlandschaftspark-blog.de>, Erişim tarihi: 10.05.19).

Dönüşüm Partnerleri/ Aktörler: Emscher Park dönüşüm sürecinin aktörleri yerel ve bölgesel ile kamu özel sektör ortaklıklarıdır. Süreçte en etkili aktör özerk örgütlenme organizasyonlarından biri olan IBA (Internationale Bauausstellung: International Building Exhibition) olup; Emscher Park projesini koordine edip, gerçekleşmesini sağlamıştır (Şahin 2012) .

Dönüşüm Süreci: 1989 yılında Emscher Park dönüşüm çalışmalarına başlayan IBA'nın ana hedefleri şöyledir; ekolojik nitelikleri artırmak amacıyla endüstriyel peyzajın düzeltilmesi ve geliştirilmesi, Emscher Nehri'nin temizlenmesi, konut yatırımlarının yapılması, ticari ve eğitim birimlerinin yapılandırılması ve işlevsiz ve atıl durumdaki endüstriyel yapının yeniden kullanımınıdır (Şahin 2012) (Köksal 2005). Emscherlandschaft Park yenileme projesi kapsamında dönüştürülen unsurları birbirine bağlayan yürüyüş rotaları oluşturulmuştur (Şekil 2.16).

Almanya'nın Ruhr Bölgesi'nde, Emscher Park çatısı altında yapılan dönüşüm çalışmaları her biri kendi içerisinde ayrı projeler olmak üzere; Essen Zeche Zollverein Kömür İşletmesi, Zollverein Tasarım ve Yönetim Okulu, Bochum'da Jahrhunderthalle Çelik Fabrikası Dönüşümü, Henrichshütte Hattingen Dönüşüm Projesi, sergi alanına dönüştürülen Oberhausen, su kulesinin dönüşümü olan; Mülheim An Der Ruhr Wasserturm ve Duisburg İç Liman Bölgesinde yer alan Alman Deniz Taşıtları Müzesi ve Peyzaj Parkı düzenlemesinden oluşan Kuzey Duisburg parkı projeleri olarak hayata geçirilmiştir.

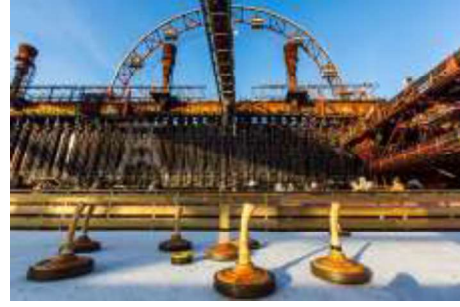

Şekil 2.17. Zeche Zollverein Kompleksi, Maden Kuyuları, Fabrika Yapısı ve Yerleşim Yerleriyle İlişkisi (Haznedar 2008)

Essen kentinde yer alan Zeche Zollverein kompleksi; işlevini yitirmiş oldukça büyük kuyuların ve kömür işleyen endüstriyel yapıların yer aldığı 100 hektarlık alanı kapsayan bir yerleşimdir (Şekil 2.17) Bu alan Rem Koolhaas'ın master planı çerçevesinde; dönüştürülen yapılar ile kültürel kullanıma açılmış ve yeni yapıların kurgulanması ile eğitim işlevi eklenmiştir (Şekil 2.18). Bu kompleks 2001 yılı itibariyle endüstriyel miras olarak kabul edilip, UNESCO Dünya Kültür Mirası listesine alınmıştır (Haznedar 2008). Eğitim yapıları arasında Zollverein Okulu, Avrupa'nın en iyi mimarlık okullarından biri olarak sayılmaktadır. Zeche Zollverein kompleksi; eğlenme ve dinlenme alanları, eğitim yapıları, sergi salonları, ofisler, restoranlar ve kültür merkezi ile tam bir sanat, kültür ve gezi alanına dönüştürülmüştür (Şekil 2.19).

Şekil 2.18. Zollverein Master Plan
(<https://oma.eu/projects/zollverein-masterplan>, Erişim Tarihi:12.05.19)

Şekil 2.19. Zollverein –Mevcut Endüstri Yapılarının Eğlenme, Dinlenme Aktiviteleri için İşlevlendirilmesi (<http://www.ruhr-guide.de/freizeit/wintersport/eisbahn-kokerei-zollverein-essen/>, Erişim Tarihi: 13.05.19).

Zeche Zollverein kompleksinde iş, eğitim, kültür, tasarım, turizm gibi çoklu kullanıma imkan veren endüstriyel alan dönüşümü sağlanmıştır. Bu bağlamda gerçekleştirilen yaratıcı yenileme anlayışı bölgenin kolektif hafızadaki yerinin güçlenmesine ve ekonomik sürdürülebilirliğinin sağlanarak endüstriyel miras değerinin korunmasına etki etmiştir (Kaçar 2016).

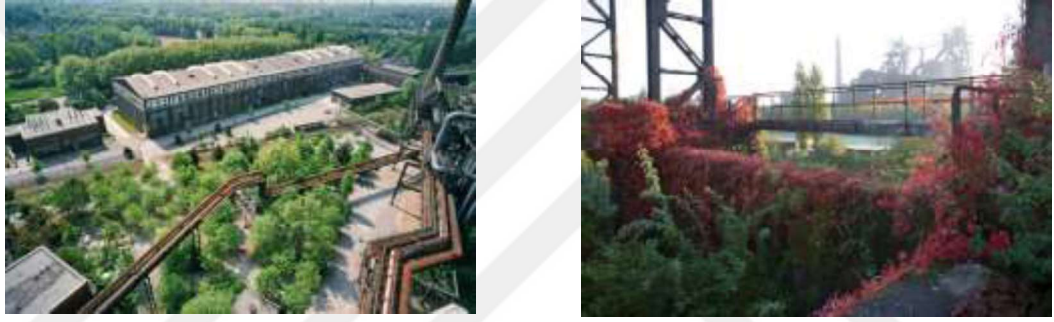
Emscher Parkı'nın batıdaki başlangıcı Kuzey Duisburg Parkı'dır. 1900'lerde kurulan 200 hektarlık bu alanda büyük maden ve döküm tesislerinin ile birlikte geniş hacimli endüstri kompleksleri de yer almaktadır (Şahin 2012).

Şekil 2.20. Duisburg Kuzey Peyzaj Parkı Master Planı (www.pinterest.com, Erişim Tarihi: 23.05.19)

II. Dünya Savaşı sırasında birçok kez bombalanmış ve sonrasında işlevini kaybetmiş liman bölgesinde IBA öncülüğünde yapılan yenileme ve dönüşüm çalışmalarında; Sir

Norman Foster tarafından tasarlanıp, yarışmada birinci gelen master planı uygulanmıştır (Şekil 2.20). Duisburg kenti geçmişte; Ruhr bölgesinin ve endüstrisinin Dünya'ya açıldığı bir ticaret kenti olmuştur. Günümüzde ise bir metropolün parçası olan bu kent; bölgesel alışveriş merkezlerinden ve çevre şehirlerden gelen rekabetle karşı karşıyadır. Rekabetçi olmak ve kimliğini geliştirmek için, kültür, iş sektörü ve bölge sakinlerinin yerleşik hayatlarından oluşan dengeli bir yaşantı kurgulanmalıdır. Masterplan, Duisburg kentini yerel ve bölgesel bir odak noktası olarak güçlendirmeyi hedeflemektedir. Böylece oluşturulan zengin karma kullanım faaliyetleri, nüfus artışını destekleyip, toplu taşıma, bisiklet ve yürüyüşe daha fazla olanak tanıyan sürdürülebilir bir kentsel ortam yaratacaktır (Anonim 2007).

Şekil 2.21. Duisburg Endüstriyel Park Düzenlemesi

(<http://www.landezine.com/index.php/2011/08/post-industrial-landscape-architecture/>
Erişim Tarihi: 23.05.19)

1991 yılında başlayan çalışmalar ve uygulama süreci, 2003 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönüşüm ve yenileme çalışmaları kapsamında;

- Duisburg Kuzey Peyzaj Parkı alanına girildiğinde girer girmez ziyaretçileri etkileyen eğlenme ve dinlenme alanı oluşturulmuştur (Şekil 2.21).
- İç liman bölgesinde yer alan bazı küçük kanalların temizlenmesi için solar sistemlerle enerji kullanılmış ve kirlilik sorunu olan tüm kanallar temizlenmiş
- Sağlık bir kentsel mekan oluşturabilmek için; iç liman bölgesinin ana akslarında yer alan ofis işlevli yapıların arkalarında eğlenme, dinlenme ve komşu alanlarında konut işlevine yer verilmiştir.
- Kent içinde yer alan belediye yapısı kanal taşımacılığında kullanılan vasıtaların sergilendiği müze yapısına dönüştürülmüş

- Yerleşim alanlarının ortasında bombardımanlarda kaybedilenlerin anısına park alanı oluşturulmuş.

200 hektarlık alanda yer alan yüksek duvarlar, sığınaklar, gazometre ve çelik fabrikası yeniden işlevlendirilip, kültürel amaçlı gezilerin, dağcılık, dalış ve yüzme sporlarının yapılabileceği alanlar olarak kullanıma açılmıştır (Haznedar 2008)

IBA Emscher park dönüşüm projesinden ayrı olarak, Ruhr bölgesinde endüstriyel alan dönüşümü geçiren önemli örneklerden biri de Dinslaken - Lohberg 'de yer alan kömür madeni ve bahçe şehridir. Maden işletmesi alanı birçok benzerinden farklı olarak işçi, usta ve yöneticilere yönelik yaşam alanlarının da düşünüldüğü planlı bir yerleşkedir (Şekil 2.22). Yerleşke alanında sondaj kulesi ve işletmeye yönelik diğer binalara ek olarak; konutlar, okullar, kiliseleri gazino, alışveriş mekanları, karakol ve su arıtma birimi inşa edilmiştir. Konutlar için o dönemde İngiltere'de uygulanan bahçe şehri modeli örnek alınmıştır. 2005 yılında maden alanı kapatılmış, 2007 yılından itibaren alana yönelik gelecek planları oluşturulmaya başlanmıştır. Bu bağlamda alanın yeni mekansal yapısını belirlemeye yönelik çalıştaylar yapılmış ve sonuçların kamuya açık ortamlarda tartışıldığı yarışma projeleri gerçekleştirilmiştir. (Kaçar 2017).

Şekil 2.22. Lohberg Kömür Madeni Girişi
Kaynak: RAG, MI Arşivi (Kaçar 2017)

Lohberg örneğinde kömür madeni birimleri, konutlar ve peyzaj; sürdürülebilir enerji, nitelikli kentsel açık alan, nitelikli yaşam alanları yaratma hedefleri doğrultusunda ele alınmıştır (Şekil 2.23 ve Şekil 2.24). Alana ait sadece somut değerler değil yaşam

biçimi, kimlik, aidiyet gibi soyut değerlerinin korunması da önemsenmiştir. Yapılan çalışmalarda akademisyenler, uzmanlar, yerel yöneticiler ve diğer sivil inisiyatiflerin katkılarının yanısıra yerel halk ve Almanya genelinde ilgili olan tüm vatandaşların katılımının sağlandığı anket ve tartışma platformları oluşturulmuş, koruma bütüncül olarak ele alınmış, geçmişte yaratılan çevresel kirliliğin yerini temiz enerji üretimi ve kullanımını almıştır (Kaçar 2017).

Şekil 2.23. 2014'te Revize Edilen Lohberg Master Plan.
(RAG, MI Arşivi, Kaçar 2017)

Konutlar ve fabrika yapılarının yanısıra daha önce yer altından çıkarılan kömürün yıkanması sonucu oluşan topografyanın yeşil alan olarak tasarlanması ve kullanıma açılması bu plan ile karara bağlanmıştır.

Şekil 2.24. Yeni Yaşam Alanı için Tasarlanan Bergpark ve Su Kulesi
(Fotoğraf: A. D. Kaçar, Kaçar 2017)

Sonuç / Değerlendirme: Dönüşüm çalışmaları; düzenlenen ulusal ve uluslararası mimari projelere göre yürütülmüştür. Bölgenin; kentsel ve tek yapı ölçeğinde birbirini tamamlayan, yeniden işlevlendirme, koruma ve yaşatma uygulamaları ile tarihi, teknolojik ve mimari sürekliliği sağlanmıştır. Emsher Park dönüşüm çalışmaları kapsamında yaklaşık 500 hektarlık alan kamunun hizmetine açılmıştır. Kanallar ve nehir boyunca gezinti güzergahları ve yürüyüş yolları düzenlenmiştir. Yaklaşık 2000 işçi konutu modern yaşam koşullarına imkan tanıyacak şekilde restore edilmiştir (Köksal 2005).

Büyük çoğunluğu IBA tarafından gerçekleştirilen Ruhr bölgesi yenileme çalışmalarındaki başarı; mimari uygulamaların yarışma projeleri desteğiyle gerçekleştirilmesi, disiplinlerarası, demokratik ve katılımcı çalışma anlayışına bağlı olmuştur. Yenileme çalışmalarında mimarlar, şehir plancıları, mühendisler ve sanatçıların yanısıra bölgede yaşayanlar ve diğer gönüllü kişilerin de alana yönelik projelendirme sürecine yüksek katılımı sağlanmıştır (Kaçar 2016).

İşlevsiz kalan kömür madenleri ve çelikhanelerin yer aldığı Ruhr bölgesindeki endüstriyel dönüşüm çalışmaları; yerleşelerde yaratılan yeni yaşam alanları ile toplumsal, finansal ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına aracılık etmiştir.

Londra Dok Alanları Dönüşüm Projesi- Alan Ölçeğinde

Londra 19 yy.'da Dünya'nın en işlek limanı olup, kentin Doklar bölgesinde ağır sanayi ve ticari faaliyetlerin yarattığı istihdam çok sayıda insanı buraya çekmiş ve önemli bir ekonomik merkez haline gelmiştir. 1960'lı yıllarda Doklar bölgesindeki şirketlerin kazançlarının düşmesi ile alanın eski ekonomik canlılığı kaybolmaya başlamıştır. Thames nehri üzerindeki liman bölgesi terk edilmeye başlanmış, bölgedeki eski endüstri alanlarının faaliyetleri azalıp, teknolojik devrime ayak uyduran yeni tesisler gelişemeyince bölge çöküntü alanı haline gelmiş, işsizlik ve suç oranında artış baş göstermiştir. (Anonim 1996)

Londra Dok Alanları Dönüşüm Projesi; 1980 'li yıllarda İngiliz hükümetinin; eski cazibesini kaybetmiş, kentin merkezinde atıl durumda bulunan, ve geçmişte önemli sanayi ve endüstri işlevlerinin yer aldığı liman bölgesi için kamu ve özel sektör işbirliği ile yürütülen dönüşüm projesine verilen isimdir (Karaaslan 1996) .

Londra Dok Alanları için 1970'li yıllarda belirlenmeye başlanan bir takım politikalar ve planlamalar olsa da en etkili değişim "1980 tarihli "Yerel Yönetim Planlama ve Arazi Kanunu" doğrultusunda, 1981'de Londra Dokları Geliştirme Ortaklığının (UDC, Urban Development Corporation) kurulmasıyla başlar (Karaaslan 1996). UDC'ler özel sektörü güçlü bir şekilde temsil etmekle birlikte doğrudan merkezi hükümete karşı sorumlu kuruluşlardır. Daha önce kurulanlarla birlikte 11 UDC olmasına rağmen LDDC (Londra Docklands Development Corporation, Londra Dok Alanının Geliştirme Kuruluşu) en büyük yeniden geliştirme projesi olmuştur (Özdemir 1998). LDDC işlemlerini 31 Mart 1998 tarihinde bitirmiş ve üç ay sonra da tasfiye edilmiştir.

Londra Dok Alanları Gelişim projesinde; Londra'nın doğusunda yer alan tersanelerin kapanması ile ortaya çıkan ekonomik, fiziksel ve sosyal çöküntünün ortadan kaldırılması, parçalanmış mülkiyetin bir araya getirilmesi ve bölgenin yeniden inşası, yeni ve mevcuttaki sanayi ve hizmet yatırımlarını çekmek ve insanlara yaşamak veya çalışmak için cazip hale gelecek konut ve sosyal donatıları planlanmış bir yerleşim alanı yaratılması amaçlanmıştır (Anonim 1996)

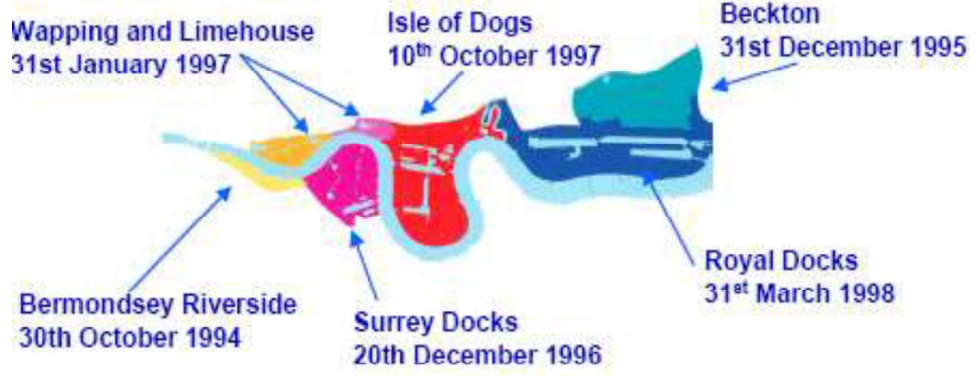
Konum: Londra kenti Doklar Bölgesi

Bölgedeki Yapıların İnşa Tarihi: 19.yy

Yapıların Eski İşlevi: Endüstri ve ağır sanayi yapıları

Yapıların Yeni İşlevi ve İşlevlendirme Tarihi: Konut, ofis, ticaret, eğlence, alışveriş merkezleri, eğlenme, dinlenme alanları- 1980'li yıllar

Dönüşüm Partnerleri/ Aktörler: İngiliz Hükümeti – LDDC (Londra Docklands Development Corporation, Londra Dok Alanının Geliştirme Kuruluşu)

Şekil 2.25. LDDC Faaliyet Alanları (Anonim 1996).

Dönüşüm Süreci: Londra Dokları Geliştirme Ortaklığı; çalışmalarını merkezi bir büronun yanısıra dört alt bölgede konumlanan bürolar kanalıyla yürütmüştür. Surrey Docks, Isle of Dogs, Wapping and Limehouse ve Royal Docks oluşan bu dört büronun benzer planlama kararları olmakla birlikte her birinin temel bazı özellikleri de bulunmaktadır (Şekil 2.25). Bunlar şöyledir;

Surrey Docks: Yoğun konut kullanımı planlanmış; bazı metruk binaların konuta dönüştürülmesi, lüks yeni konutlar inşa edilmesi ve bunun yanısıra bazı tarihi özelliği bulunan depoların lüks su kenarı konutlarına dönüştürülmesi gerçekleştirilmiştir. Hastane, ticaret, lokanta, ofis mekanı düzenlemesi, kıyı yaya dolaşım mekanları, büyük bir alışveriş merkezi ve otopark alanları planlanmıştır. Kısacası bölgede konut, ticaret, perakende ticaret, sanayi, sağlık, spor faaliyetleri, marina, eğlenme, dinlenme işlevleri yer almıştır (Anonim 1996) (Karaaslan 1996) .

Isle of Dogs: Yayımıcılar, basımevleri, televizyon ve bilgisayar firmaları gibi yüksek teknoloji kullanan büyük yatırımcılar ve şirketlerin tercih ettiği bölge; ofis, ticaret işlevleri ve konut alanlarından oluşan bir yerleşimdir. Bu bölgenin Londra Dokları projesi içerisinde en önemli işlevi, özel sanayi yatırımlarını çekebilmek amacıyla; Girişim Bölgesi (Enterprise Zone) olarak ilan edilmesidir. Bölge içerisinde yapı kütlesi itibariyle Avrupa'nın en büyük yeniden geliştirme projesi olan Canary Wharf'ın 50.000 kişiye istihdam yaratması amaçlanmıştır (Anonim 1996) (Özdemir 1998).

Wapping ve Limehouse: Daha çok el sanatlarına dayanan küçük alışveriş yerleri, ticaret ve imalat yerlerinin yoğunlaştığı bir bölgedir. Bölgedeki çok sayıda eski binanın yenilenmiş; tarihi depolar bahsi geçen kullanımlar haricinde konut ve iş yeri faaliyetlerinden oluşan karışık kullanımlara da hitap etmiştir. Bölgede otel, yatçılık, eğlence işlevlerinin yanı sıra eski kanalizasyon pompalama merkezinin müzik kayıt stüdyolarına dönüşümü gerçekleştirilmiştir (Anonim 1996) (Karaaslan 1996) .

Şekil 2.26. Royal Victoria Docks, 2016 (Karaaslan 1996)

Royal Docks: Diğer bölgelerde olduğu gibi konut alanları, sanayi, ticaret faaliyetleri, eğlenme, dinlenme alanları ayrı ayrı veya karışık olarak planlanmıştır. Ancak bu bölge açık yeşil alanların ve güzel su manzaralarına dayalı konut gelişim alanlarının ve uydu yerleşmelerin öne çıktığı bir bölgedir (Şekil 2.26) (Karaaslan 1996) .

Şekil 2.27. SOM Tarafından Hazırlanan Canary Wharf Projesi- Isle of Dogs.
(Karaaslan 1996) .

Şekil 2.27’de Avrupa’nın en büyük geliştirme projesi niteliğindeki bu tasarımda CZVVG'nin Cascades kulesi (sol uçta); Richard Rogers'ın Reuters binası (sağ uçta); ortada Cesar Pelli'nin ofis kulesi, ve SOM'un tasarımı olan kıyı binaları görülüyor (Karaaslan 1996) .

Londra Dokları Geliştirme Ortaklığı faaliyete başladığında; 1970’li yıllarda uygulanan ve 19.yy yapılarının yıkımına izin veren politikaları yeniden gözden geçirmiştir. Bunun sonucunda işlevsiz kalan veya terk edilen yapı stoğunu sorun olarak görmemiş, bölgenin geliştirilmesinde bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla mevcutta kullanılmayan birçok ev, depo, antrepolar ve açık alanlar dönüşümün bir parçası haline gelmiştir. Eski yapıların dönüşüm sürecine dahil edilmesinde ortaklığın önemli politikalarından biri olan yörenin kimliğinde yeri olan ve tarihsel değer taşıyan yapıların korunması ve yenilenmesi anlayışı da etkili olmuştur. Gelişim Ortaklığının ana politikası; Doklar bölgesinde tanımlanmış dört alt bölgenin hepsi için ayrı ayrı ana işlevsel özelliklerin belirlenmesi ve bu alt bölgelerin hem birbirleriyle hem de Londra Metropolitan alanıyla bir bütünlük oluşturmasını sağlamaktır (Karaaslan 1996) .

2.4.3. Endüstri Mirası Değerlendirme Ölçütleri

Endüstri mirası yapıları denince ilk akla gelen fabrika ve imalat yapılarıdır. Ancak UNESCO’nun endüstri mirası listesi hakkındaki açıklamasına göre; imalat sanayine hizmet eden yapılar, su, elektrik temini gibi kamu hizmeti yapıları, su çarkları, buhar türbinleri gibi güç kaynakları, demiryolları, köprüler, liman yapıları gibi ulaşım yapıları, radyo, televizyon, telefon gibi iletişim yapıları, barajlar, tüneller gibi özel yapılar olmak üzere yeni teknolojilerle üretilen yapı türleri de ele alınmaktadır. (Anonim 2019e).

Kıraç (2001) endüstri mirası kapsamındaki kaynakları; endüstriyel mirasa ait objelerden oluşan taşınır kültür varlıkları ve binalar ve endüstriyel peyzaj alanlarını içeren taşınmaz kültür varlıkları olmak üzere iki grupta değerlendirmiştir. Taşınır kültür varlıklarından oluşan objeler de kendi içerisinde iki kategoride ele alınmıştır. İlk kategoride 20.yy’ın ikinci yarısına kadar hem üretim hem de tüketim alışkanlıklarındaki değişikliklerin sonucu işlevsiz kalan endüstri eşyaları olup, bilim müzelerinde sergilenmiştir. İkinci

kategoride yer alanlar, üretim sürecinin önemli parçası olan binaların içerisindeki büyük objeler olmuştur. Endüstriyel taşınmaz kültür varlıkları da yine aynı şekilde iki kategoride ele alınmıştır. Birincisi üretimin yapıldığı fabrikalar, ikincisi teknik miras olarak adlandırılan köprüler, kanallar ve yollardan oluşmuştur. Kıraç (2001), UNESCO'nun endüstri mirası kapsamında sınıflandırdığı yapılara ek olarak; büyük mağazalardan oluşan satış, sergi mekanları ve işçi yerleşmelerine de dikkat çekmiştir.

Bir yapının veya tesisin UNESCO Dünya Miras listesine girebilmesi için aşağıdaki kriterlerden en az ikisini karşılaması gereklidir.

- i. İnsanın yaratıcı dehasının üstün bir temsilcisi olması,
- ii. Kültürel alanda veya belli bir zaman diliminde, anıtsal yapı, kent planlama ve peyzaj tasarımında teknoloji, ya da mimarlıktaki gelişimler üzerinden insani değerlerin önemli bir değişimini sergilemesi,
- iii. Yaşayan ya da ortadan kaybolmuş bir medeniyetin veya kültürel geleneğin, tek, ya da en azından benzersiz örneğini oluşturması,
- iv. İnsanlık tarihinde önemli bir aşamayı (aşamaları) gösteren bir yapı tipinin, mimari veya teknolojik bütünü, ya da peyzaj tipinin göze çarpan bir örneği olması,
- v. Özellikle geri dönüşümü olmayan bir değişimin etkisi altında korumasız kalmış ve bir kültürün (kültürlerin) simgesi olan, geleneksel insan yerleşiminin veya arazi kullanımının istisnai bir örneği olması,
- vi. Evrensel öneme sahip olaylarla, yaşayan geleneklerle, ideallerle, inançlarla, yaygın bir önemi olan sanatsal veya edebi eserlerle, doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olmak (Komite, bu ölçütün tercihen diğer kriterler ile birlikte kullanılması gerektiğini kabul etmiştir) olarak sınıflandırılmıştır (Anonim 2019f).

UNESCO'nun 2011 verilerine göre; Dünya Kültür ve Doğal Miras listesine girmeye hak kazanan 936 anıt- sit ve yerleşimin 37'si endüstri mirası kapsamındadır (Köksal 2012). Dünya Miras Komitesi tarafından hazırlanan rapora göre endüstri anıt ve sitelerinin listeye alınmasında en fazla etkili olan değerlendirme ölçütlerinden bazıları şöyledir;

- Ya çok başarılı ya da yüksek kalitede teknik bir uygulama olması, teknik alt yapısı veya üretim sistemi ile Dünya'daki ilk veya tek örnek olarak veya örneklerden biri olarak korunmuş olması ve/veya işlevini sürdürmesi, kendi türü

içinde en iyi örneklerden biri olması, endüstriyel üretimin başlaması ile etrafında bölgenin değerini artıran yeni yapılaşmanın başlaması dolayısıyla bölge olarak korunmasının söz konusu olması, endüstri tesisinin veya yapılarının mimari ve kent planlama açısından önemli veya özel bir örnek oluşturması, döneminde Dünya'nın önde gelen üretim yerlerinden biri olması veya endüstrinin belirli bir alandaki gelişimini temsil etmesi gibi örneklendirilebilir (Köksal 2012).

Avrupa'da yer alan endüstri mirası alanlarının tanıtılması ve yaşatılmasına yönelik faaliyetleri olan ERIH, endüstri mirası rotasına kabul edeceği yapı veya yerleşkeler için aşağıdaki kriterleri sağlamasını beklemektedir;

- Endüstri Mirası olarak özgün ve ilgi çekici niteliğe sahip olması,
- Avrupa Endüstriyel tarihinde sembolik ve önemli bir yerinin olması
- Endüstri anıtı ve çevresinin fabrika üretim süreçlerinin gösterilmesi, çeşitli sergilerin ve kültürel aktivitelerin yapılması gibi ziyaretçilerin ilgisini çekebilecek kullanımlara imkan tanınması;
- Turizm potansiyeline sahip bir bölgede yer alması,
- Alanın yeterli ulaşım bağlantılarının yer aldığı bir bölgede konumlanması olarak sıralanabilir (Anonim 2019g).

Yukarıda endüstri mirası sınıflandırması yapılmış ve endüstri anıtlarının miras olarak kabul edilebilmesi için gerekli niteliklere değinilmiştir. Bu açıklamalara ek olarak, bir taşınmazın kültür varlığı olarak görülebilmesi için bazı değerlere sahip olması gerekmektedir. Tiesdell vd. (1996) göre tarihi alanların korunması için 7 değer göz önüne alınmalıdır. Bunlar; estetik değer, mimari çeşitlilik değeri, çevresel çeşitliliğe katkı değeri, fonksiyonel çeşitlilik değeri, doğal ve yapay kaynaklardaki çeşitlilik değeri, kültürel hafızanın sürdürülmesi değeri, ekonomik ve ticari değerdir.

Bu kapsamda endüstri anıtları için değer tanımlaması yapılırken sahip olması gereken kriterler aşağıdaki gibi irdelenmiştir (Madran ve Kılınç 2007):

- **Tarihsel Değer:** Endüstri mirası alanları; uzun yıllar var olmaları ve konumları sebebiyle hem önemli teknolojik olaylar hem de kentin geçmiş durumu hakkında kentlilere bilgiler verir.

- **İşlevsel/ Kullanılabilirlik Değeri:** Endüstri yapısı ya da tesisinin işlevinin önemi ve ekonomiye etkisi; farklı bir kullanıma olanak tanıma potansiyeli ile ölçülmektedir.
- **Çevresel Değer:** Endüstri yapısı veya yapı gruplarının çevresinden aldığı değer veya çevresine kattığı değer olarak tanımlanmaktadır. Peyzaj ya da kent görünümü olarak bulunduğu yere değer katmaktadır. Çevresel değer başlığı altında Bölgesel, Kentsel, Ulusal ve Uluslararası ölçekteki önemi ele alınmaktadır.
- **Teknik/ Teknolojik Değer:** Endüstri yapılarının dönemine özgü teknik ve teknolojileri yansıtan yapı sistemleri, yapısal kurgu, malzeme kullanımı ve işçiliğe sahip olmasıdır.
- **Özgünlük Değeri:** Yapının fiziksel durumunun günümüze değin değişmeden veya yıpranmadan ulaşması özgün olarak tanımlanmasını sağlar. Yapıya ait kapı pencere gibi mimari öğeler, yapıldığı dönemin mimari ve süsleme anlayışı, malzeme kullanım biçimi özgünlüğe etki eden niteliklerdir.
- **Kültürel Değer:** Yapı ya da yapı grubunun ait olduğu yerin kültürel geçmişinde önemli bir rolünün olması bu değeri oluşturur.
- **Simgesel Değer:** Endüstri miras alanının toplumun hafızasında yer edinen politik, sosyolojik ve duygusal önemini ifade eder.
- **Mimari/ Sanatsal Değer:** Yapının üstün nitelikli cephe düzenine, iç mekan kurgusuna sahip olması gibi kendine özgü taşıdığı mimari değere ek olarak, dönemin sanat ve mimari üslubunu yansıtmaması, ünlü bir sanatçı veya mimarla ilişkili olması, türünün mimari gelişiminde tipolojik gelişim açısından önemli olması gibi unsurlardan oluşan değerdir.
- **Enderlik Değeri:** Endüstri yapısının temsil ettiği dönemin teknolojisinin az bulunur örneklerinden biri olmasıdır.
- **Endüstri Arkeolojisi Açısından Önemi:** Sahip olduğu tüm nitelikleriyle araştırma ve belgeleme açısından endüstri tarihi açısından önemini ifade eder.

2.4.4. Endüstri Mirasını Koruma Yaklaşımları

Eski bir imalathanenin veya endüstri tesisinin korunması sadece mimari mirasın korunması olarak ele alınmamalı, kentin kültürel geçmişini koruma ve yaşam kalitesini yükseltme açısından da değerlendirilmelidir.

Önceden geliştirilmiş endüstri alanları (brownfield) eskimişlik, yıpranmışlık, kirlilik problemleri, terk edilmiş ve/ veya sahipsiz bırakılmış alanlar içerme gibi sorunlarla karşı karşıya kalabildikleri için bir takım müdahalelere ihtiyaç duymaktadırlar. Önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere bu müdahaleler sahadaki toksik maddelerin ortadan kaldırılmasını içeren ‘iyileştirme’, alanın kullanımını zorlaştıran fiziksel şartın ortadan kaldırılmasını hedefleyen ‘yeniden kullanım/ıslah’, yeni peyzaj, altyapı, bina sistemlerinin oluşturulmasıyla sağlanan ‘yeniden geliştirme’ ve mevcut durumdaki yapıların verimsizliğine çözüm olarak yeni işlevlerle ‘yenileme’ olmak üzere farklı araçlardan oluşmaktadır. Önceden geliştirilmiş endüstri alanları; kentsel alanlar için gelişme potansiyelleri sebebiyle her ne kadar fırsat alanları olarak görüle de; yapılacak müdahaleler esnasında alanın bölgenin kimliği, yerel halk ve diğer aktörler için sahip olduğu çeşitli tarihi ve kültürel değerleri olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Cengizkan (2012) kaynağına göre; Avusturyalı sanat tarihçisi Alois Riegl’in, 19. yy sonuna doğru korunması gereken anıtları toplum, kent tarihi bağlamında kapsamlı ele almış ve bir değerler sistemi geliştirmiştir. Bu sisteme göre “eskilik değeri”, “göreceli sanat değeri”, “tarihi değeri”, “anı değeri”, “kullanım değeri” gibi ilkeler; endüstri anıtlarını anlamamız ve yeniden işlevlendirme sürecinde yol gösterici olması yönünde faydalı olmuştur. Ayrıca modern insanın değişen çevre algısı, makine ve makine benzeri formlar ve mekanik üretim süreçlerinin oluşturduğu mekanlara olan aşinalığı bu yapıların sanat değerinin farkına varılmasıyla sonuçlanmıştır. Dolayısıyla Riegl’in öne sürdüğü “anıtların göreceli sanat değeri” ilkesinden hareketle endüstri mirasının kültürel miras olarak kabul edilmesinin önü açılmıştır.

Kültürel miras; yerleşmelerin ve bu yerleşmelerde yaşayan toplumun geçmişten günümüze aktardığı, yerel ve evrensel tüm değerleri içeren yani kimliğini yansıtan her

türlü somut ve somut olmayan miras olarak tanımlanmıştır (Anonim 2014). Endüstri yapılarının kültürel miras olarak değerlendirilmesindeki önemli unsurlardan biri bu yapıların endüstriyel gelişmelerin kanıtı olarak, sanayileşmiş kentlerin kolektif belleğinde yer etmeleridir. (Cengizkan 2012).

ICOMOS- TICCIH ortaklığıyla oluşturulan DUBLIN (2011) ilkelerinde de endüstri miras alanlarının çeşitliliğine vurgu yapılarak; çoğunun yerel ve küresel anlamdaki etkilerin seçkin örneklerini oluşturmaları, belirli dönemlerin tarihi koşulları ve teknolojilerini yansıtmaları, insanların anılarında, toplumsal yaşantıda yer etmeleri bakımından sanayi yapı ve alanlarının ve ilgili makinelerinin, donanımının ve somut olmayan yönlerinin araştırılması, belgelenmesi ve korunmasının kültür mirası olarak anlamlı görülmesi ve takdir edilmeleri için gerekli olduğu belirtilmiştir (Anonim 2011).

Severcan ve Barlas (2007)' a göre endüstri mirasının uygun şekilde korunması ve yeniden işlevlendirilmesi kentlerimiz için altı nedenden dolayı önemlidir. Birincisi konum olup; kentlerin merkezinde veya kıyı alanlarında yer alan bu yapıların kente kazandırılması kamusal hayatın canlanması ve kolektif belleğin, kentsel kimliğin oluşması açısından önemlidir. İkincisi kapladıkları alanlardır, çünkü endüstri miras alanları geniş alanlara yayılmış olup, kentin ihtiyacı olan nefes alma mekanları ve dinlenme, eğlenme alanlarını karşılamak açısından potansiyel içerirler. Literatürde bu tür miras alanlarına ilişkin endüstriyel park temalı veya açık hava teknoloji müzeleri gibi çeşitli işlevler önerilmiştir. Üçüncüsü terkedilmiş endüstri alanları çok sayıda ve çeşitli yapı stoğuna sahiptir, bu yapılar yeniden işlevlendirilip, kamuya kazandırılabilir. Dördüncüsü sembolik ve anıtsal özelliklerinin varlığıdır. Bu yapılar her ne kadar bir dönemin sınıfsal ayrımını sembolize etse de, gelecek kuşaklar için tarihteki doğrular ve yanlışlar hakkında önemli bilgiler vermekte, geçmişle olan bağların güçlenmesine, yerin sahiplenilmesine ve toplumsal bilincin oluşturulmasına aracılık etmektedir. Beşincisi mimari özellikler olup; bacalar, vinçler, soğutma tankları, yakıt üniteleri, rıhtım alanları gibi kentin algılanmasında farklı perspektifler sunan unsurlar bireylerin kendilerini, kenti ve kentin geçmişini keşfetmelerine katkı sağlarlar. Altıncı önemli neden ise kamuya karşı duyulan sorumluluk duygusudur. Bu tür alanlar genellikle kamu

mülkiyetinde olup, bu mülkiyet durumu bu tür alanların daha uygun işlevlendirilip, korunmasını ve kamusal amaçlarla kullanımının sürekliliğinin sağlanmasını kolaylaştırmaktadır.

Endüstri anıtlarının korunmasına yönelik ilk çalışmalar; İngiltere’de 50’li yıllarda koruma ve kayda geçirilme şeklinde başlamıştır. Londra’dan Birmingham’a ulaşan demiryolu istasyonu girişindeki kemerin yok edilmesi kamuoyunda sarsıcı bir etki yaratmış ve kamuoyu tepkisi ile endüstri mirasının korunması yönünde adımlar atılmıştır. Fransa’da kültür mirasının kayıt işlemlerini yapan “Genel Envanter” kuruluşu, 1983’ten itibaren endüstri yapılarını miras olarak değerlendirip, kayıt altına almaya başlamıştır. 1986 yılında Fransa ve Hollanda’da ulusal endüstriyel bilgi toplama merkezi kurulmuştur. Belçika’da çoğunlukla su ve yel değirmenleri olmak üzere birçok endüstriyel yapı incelenmiştir. 1970’li yıllardan itibaren Doğu Avrupa ülkelerinin birçoğu batı ile temasa geçerek kendi endüstriyel mirasının önemini farketmiştir (Kıraç 2001).

Endüstrileşme süreci her ülkede farklı şekilde ilerlemiş ve bu durum ülkelerin endüstri mirası yapıları hakkında farklı değerlendirme kriterlerine ve yöntemlerine sahip olmalarını etki etmiştir. Dünya’da genel kabul gören endüstri mirası kavramı tanımlarının yanısıra ülkelerdeki bu farklılık koruma yöntemlerinin kapsamının geliştirilmesine katkı sağlamıştır (Yazıcı 2015). Köksal (2015) kaynağına göre Höhman (1992) endüstri anıtlarının korunması için uygulanan yöntemleri dört grupta ele almıştır. Bunlar şöyledir;

1. Koruma yöntemlerinden ilki endüstri yapılarına ya herhangi bir işlev verilmemesi ya da en az müdahale ile yeni işlev kazandırılmadan korunmasıdır.
2. İşlevini çok fazla yitirmemiş endüstri anıtlarında uygulanan ikinci yöntemde; yapılara az bir müdahale ile eski işlevine yakın bir işlev verilmektedir.
3. Üçüncü yöntemde endüstri yapılarına müze işlevi verilmesi önerilmektedir. Ancak bu işlev için seçilen yapıların; özgün donanımını koruması, çok fazla müdahale görmemiş olması ve yeterli teknik bilgiyi sunabilecek nitelikte olması gerekmektedir.

4. Dördüncü yöntem endüstri anıtlarının, yeni bir işleyle yeniden kullanılması olup; zaman, doğa koşulları, rant kaybı, vandalizm, terk edilme, işlevsiz kalma gibi birçok etkenle harap olmaya yüz tutmuş yapıların yaşatılması ve ömrünün uzatılması söz konusudur.

Kayın (2013) endüstri mirası kapsamında değerlendirilen yapı veya yerleşkelere yönelik yapılacak koruma müdahalelerinin aşağıdaki ölçütleri sağlaması gerektiğini belirtmiştir;

- Koruma müdahalesi esnasında endüstri mirasının; kentsel bağlam ve farklı ölçeklerdeki ilişkilerinin sürekliliğinin sağlanması
- Koruma müdahalesi esnasında endüstri mirasının içinde bulunduğu doğal çevre ile ilişkilerinin okunabilmesi
- Endüstri yerleşkesi içinde yer alan endüstri peyzajının bütüncül bir yaklaşımla korunması
- Endüstri mirasına özgü tasarımsal, teknolojik, kültürel, üretim süreçlerine dair karakteristiklerin korunması ve öne çıkarılması
- Endüstri yerleşkesine eklenen yeni yapıların var olan miras unsurları ve çevresi ile nitelikli ilişki kurması

20.yy'ın sonuna doğru endüstri anıtlarının korunması, terk edilmeye bırakılmış yapıların kayıt altına alınması ve Dünya'ya tanıtılması konusuna olan ilgi artmış, birçoğu Avrupa'da olmak üzere pek çok ulusal ve uluslararası kuruluş ile sivil toplum örgütlerinin bu konudaki çalışmaları ile endüstri mirası konusunda farkındalık yaratılmıştır. Bu kuruluşlar arasında en önemlileri; Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi (TICCIH), Uluslararası Anıtlar ve Sitler Kurulu (ICOMOS), Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, Avrupa Endüstri Mirası Rotası (ERIH), E- FAITH ve DOCOMOMO'dur.

Endüstri mirasına odaklanan ilk uluslararası örgüt TICCIH (Uluslararası Endüstri Mirasının Koruma Komitesi) 'dir. TICCIH'in kuruluş amacı koruma, araştırma, belgeleme, yorumlama gibi endüstri mirası hakkındaki çalışmaları ilerletmek için uluslararası işbirliğini teşvik etmektir. TICCIH "endüstri mirası" kavramını uluslararası düzeyde gündemde tutmak için 3 yılda bir toplantılar düzenlemiş ve zaman içerisinde

işbirliği sahasını genişletmiştir. TICCIH, 2000 yılında ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi) ile işbirliği anlaşması imzalamış; ICOMOS'un uzman komitesi olarak endüstri mirasının çalışılması ve korunması konusunda rehberlik etmeye başlamıştır (Saner 2012).

Uluslararası bir organizasyon olan ICOMOS 1965 yılında Varşova'da kurulmuştur. ICOMOS'un kuruluş amacı, tarihi anıtlar ve sitlerin korunması ve değerlendirilmesine yönelik, teknikler ve siyasetler geliştirmek ve her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmektir. ICOMOS tarafından hazırlanan ve her yıl düzenli olarak üye ülkelerin risk altındaki yapılarına dikkat çekilen "ICOMOS Risk Altındaki Yapılar" isimli raporlardan 2001- 2002 yılında hazırlanana göre, endüstri ve 20. yüzyıl yapıları en fazla tehlike altında olan yapı gruplarıdır (ICOMOS, 2001; Köksal 2005).

Endüstri mirası kavramının ele alındığı bir diğer kuruluş Avrupa Konseyidir. Avrupa kıtası ile sınırlı yerel bir kurum olarak görülse de aslında üye ülkeler üzerindeki yaptırım gücü bakımından birçok uluslararası örgütten daha güçlü olan bu yapılanma ,1949 yılında oluşturulmuştur. Endüstri mirası kavramı; Avrupa Konseyi'nin gündeminde, 1980'lerin ikinci yarısından itibaren yer almıştır. 1985 yılında Fransa'nın Lyon kentinde düzenlenen "The industrial heritage, what polices?" başlıklı konferans mimari mirastan bağımsız olarak endüstri mirasının ele alındığı ilk etkinliktir. "13 Eylül 1990 tarihli, R (90) 20 no'lu ve Recommendation on the Protection and Conservation of the Industrial, Technical and Civil Engineering Heritage in Europe (Avrupa'daki Endüstriyel, Teknik ve İnşai Mirasın Korunması Hakkında Tavsiye)" başlıklı tavsiye kararı, Avrupa Konseyi'nin endüstri mirası ile ilgili oluşturduğu başvuru metnidir (Saner 2012; Anonim 1990).

Avrupa Birliği, endüstri mirasına dikkat çeken önemli uluslararası örgütlerden biridir. Saner (2012) kaynağına göre; Falconer (2015) Avrupa Birliği'nin; üye ve üyeliğe aday ülkeler arasında belirli politikaların yürütülmesi ve uygulamaya konulması konusunda yaptırım gücünden bahsetmiş; endüstri mirası kavramının, Avrupa Birliği'nin izlediği politikalar çerçevesinde kültürel miras başlığı altında öne çıkarıldığını belirtmiştir.

Avrupa Birliği'nin kültür ve kültürel miras başlıkları altında gerçekleştirdiği etkinliklerden 2010 yılı ECOC – European Capital of Culture (Avrupa Kültür Başkenti)

organizasyonunda; 19.yy'dan beri Avrupa'nın en önemli endüstri alanı olan Ruhr Havzasının içindeki Almanya'nın Essen kenti, kültür başkenti olarak seçilen yerlerden biri olmuştur. Kent "kültürün endüstriyel gelişim üzerinden yeniden üretilmesini sergilediği" için bu ünvana layık görülmüştür (Saner 2012) (Anonim 2010).

Endüstri mirası konusunda kapsamlı çalışmalar yapan bir diğer önemli topluluk; Avrupa Endüstri Mirası Rotası (ERIH)'dir. ERIH, Avrupa'daki önemli ve ilginç endüstriyel miras alanlarından oluşan çeşitli gezi rotaları sunmaktadır. Bu rotalar üzerinde terkedilmiş üretim tesislerinden, endüstriyel peyzaj parklarına, aktif teknoloji müzelerine kadar pek çok çeşitli endüstri mirası alanı görülebilir (Anonim 2019g). Turistik ilgi yaratarak endüstri mirasının sergilenmesi amacıyla geliştirilen bu ülkelerarası ağın 2001'de tamamlanan projesinin ilk aşaması kapsamında oluşturulan "endüstri mirası güzergahı" ; İngiltere, Hollanda, Belçika, Almanya gibi üye ülkeleri içerek şekilde oluşturulmuştur. 2012 yılına kadar sürdürülen projede rota temaları "madencilik, demir ve çelik, tekstil, imalat ve el üretimi, ulaşım ve iletişim, su" olarak belirlenmiştir (Köksal 2005)

Avrupa Endüstri ve Teknik Miras Dernekleri Federasyonu olan E-FAITH (The European Federation of Associations of Industrial and Technical Heritage), Avrupa kıtası içinde kar amacı gütmeyen, yerel olmakla birlikte uluslararası bir örgüt yapılanmasıdır. Örgütün amacı; endüstri ve teknik mirasın incelenmesi, kaydedilmesi, korunması, geliştirilmesi, yönetilmesi, yorumlanması, araştırılması, miras alanları hakkında farkındalık yaratılması ve Avrupa genelinde bu faaliyetlerle ilgili olan kuruluşlar arasında iş birliğinin sağlanması olarak özetlenebilir (Anonim 2019h).

Modern Hareketin Binalarının ve Çevrelerinin Belgelenmesi ve Korunması Uluslararası Çalışma Grubu, DOCOMOMO (International Working Party for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighborhoods of the Modern Movement); 20.yy.'da öne çıkan Modernizme, modern mimarlık, tasarım ve şehir plancılığı ürünlerine kamunun dikkatini çekmek, belgelemek ve korumak amacıyla 1990 yılında kurulmuş uluslararası bir örgüttür (Anonim 2019ı). Örgütün her ne kadar ana odağı olmasa da incelediği dönem itibariyle çalışma alanı endüstri mirası ile örtüşmektedir.

3. MATERYAL ve YÖNTEM: BURSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ ALAN ÇALIŞMASI

Bursa Organize Sanayi bölgesinin gelişimi Bursa'nın kentsel gelişimi ve kentsel ölçekte alınan planlama kararları doğrultusunda gerçekleşmiştir. Bu bölümde Bursa OSB'nin kentteki anlamsal yerini belirleyebilmek için ilk etapta endüstriyel gelişimin temellerinin atıldığı Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri incelenmiş, sonrasında Bursa OSB alanına odaklanılarak, alanın kimliğini oluşturabilecek tüm etmenler; tarihi süreç içerisindeki gelişimi, fiziksel ve mekansal ve sosyo-kültürel unsurlar olmak üzere sırasıyla ele alınmıştır.

3.1. Bursa'nın Endüstriyel Gelişimi

Bursa Osmanlı döneminden günümüze kadar her zaman önemli bir üretim ve ticaret kenti olmuştur. Osmanlı döneminde yoğun olarak ipekçilik ve ticaret üzerinden edinilen birikim Cumhuriyetle beraber gelişen sanayileşme sürecinde Bursa'nın hızlı gelişiminin altyapısını oluşturmuştur.

3.1.1. Osmanlı Döneminde Endüstriyel Gelişim

Orhan Gazi, Bursa'yı fethettikten sonra, kentin gelişimini kale dışına çekmek istemiş kendi imareti ile birlikte Emir Hanı inşa ettirmiştir. Emir Han bir bedesten olma özelliğiyle kentin kendi içinde ve diğer ülkeler ile yapmış olduğu ticaret işlevlerini bünyesinde toplamıştır.16. yy' da Emir Handan sonra diğer hanlar yapılarak Bursa'nın merkezi iş alanı oluşturulmuştur. Osmanlı Devletinde vakıflara gelir sağlamak amacıyla kentlerde hanlar, çarşılar inşa edilmiştir. Bu sayede hem merkezi bir odak oluşturulmuş hem de ticaret ve zanaatla uğraşanların yerleşik bir mekan tanımlanmıştır (Aslanoğlu 2000).

Bursa, 14.yy'dan itibaren Osmanlılar tarafından fethedildikten sonra, Dünya ticaretine katılmış bir kent olmuştur. Daha öncesinde sadece İstanbul ile bağlantılı hammadde sağlayan bir bölge iken fetihten sonra Bursa'nın kaderi değişmiştir. Erken dönemde İstanbul ile bağlantının kesilmesi sonucu Bursa, Güney Marmara üzerindeki ticaret

güzergahlarının önemli bir noktası haline gelmiştir. Tanyeli (1999) bu tespitlerin batılı belgeler, özellikle Venedik belgeleri üzerinden net bir şekilde yapılabildiğini belirtmiştir. 14.yy'da Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde, ticari faaliyetlerde aktif, pek çok Frenk yaşamaktadır. Frenkler; Cenevizliler ve Venedikliler ile ticaret yapmış, Pera ile bağlantılı bir ticaret odağı kurmuştur. Bu dönemde Anadolu ticareti, Bursa üzerinden geçmeye başlamıştır (Tanyeli 1999).

15.yy'da Bursa'da üretimi yapılmamasına rağmen Batılılara; karabiber, çivit ve çeşitli mamul maddelerin satışı gerçekleşmiştir. Tanyeli (1999) bu durumu daha önce Halep üzerinden yapılan ticaretin daha yakın noktalara gelmiş olacağı ihtimaline bağlamıştır. Tanyeli (1999) bir başka konuya daha dikkat çekerek; sanıldığı gibi batıdan teknoloji transferinin 18.yy değil, 13.yy.'da başladığını ileri sürmüştür. 13.yy'da Batı'nın Doğu Akdeniz'e göre pek çok üretim biçiminde üstünlüğü söz konusudur. Buna örnek olarak da gemi yapımındaki ileri teknolojilerinden bahsedilebilir. Tanyeli (1999) bu bilgi transferinin Bursa için de geniş ölçüde düşünülmesi gerektiğini ifade etmiş, gerekçe olarak da 16.yy'a kadar Latinler ve İtalyan kent Cumhuriyetleri'nden tüccar olanların aktif bir şekilde bu bölgede çalışması ve Türklerle ilişki kurmaları olarak belirtmiştir.

16.yy'da Osmanlı'nın ekonomik sistemi üç odak üzerine gelişmiştir. Bunlardan birincisi Suriye'yi merkez alan bir bölge, ikincisi Mısır'ı merkez alan bir bölge, üçüncüsü ise Anadolu'nun ve Balkanlar'ın İstanbul'da odaklanan çekirdek bölgesi olmuştur. Bu çekirdek bölge içerisinde Bursa önemli bir konuma sahip olmuştur. Bursa 15-16.yy'larda önemli bir mamul madde üreticisi konumundadır. Bursa'da o dönemde Dünya üzerinde de büyük öneme sahip olan tekstil üretimi gerçekleşmektedir (Tanyeli 1999).

17.yy'da Dünya ekonomi sistemi değişmiş, Bursa da Dünya'ya entegre bir kent olarak bu değişimden etkilenmiştir. Bu dönemde Batılı ekonomik güçlerin büyümesi, yeni büyük kapitalist veya ön kapitalist güçlerin ortaya çıkması ile Bursa merkezli olan Anadolu ticaret ağı değişmiş, İzmir merkezli hale gelmiştir. Uluslararası ticarete Doğu'nun ve Türkiye'nin odak noktasının İzmir'de şekillenmeye başlaması, 16.yy'da Bursa'da görülen İranlı ve Frenk tüccarların artık İzmir'de görülmeye başlamasından

anlaşılmaktadır. Bursa ticaret yolu üzerinde bir yer haline gelmiştir. 17.yy, Bursa'nın Anadolu kentler sistemi içerisindeki önemli konumunun azaldığı bir dönem olmuştur (Tanyeli 1999).

18.yy Bursa'sında şehircilik anlayışı gündeme gelmiştir. Kent dokusunda yapılan radikal değişimler söz konusu olmuştur. Ancak bu değişimler o dönemde Dünya'nın birçok yerinde şehircilik anlayışı olarak uygulanmıştır. Bu yöntem Ahmet Vefik Paşa eliyle Paris'ten ithal edilmiştir. 18.yy'da başlayan kentsel faaliyetler 19.yy'ın sonuna kadar devam etmiş, birkaç cadde daha açılarak kentte yeni eksenler oluşturulmuştur. 19.yy'ın sonuna kadar Bursa'ya yeni kamusal binalar, mekanlar kazandırılmış, kent daha önce Anadolu'da pek örneğine rastlanmayan farklı işlevli yapılara sahip olmuştur. Bunlar; belediye, hükümet konağının önündeki park, tiyatro gibi yapı ve mekanlar olmuştur (Tanyeli 1999).

19. yy'a gelindiğinde ise Bursa, İstanbul'un tahılı başta olmak üzere besin maddeleri ve tekstil ürünleri ihtiyacının karşılanmasında önemli rol oynayan Mudanya ve Gemlik limanlarının da bağlı olduğu Hüdavendigâr Sancağı'nın merkezi olmuştur. Ancak dünya ticaretinde söz sahibi olma niteliği kalmamıştır. Ancak Osmanlı devleti dünyadaki sanayileşme eğilimini yakalamak için geçmişten gelen uzmanlığı kullanarak Bursa'yı ipekli ve pamuklu tekstil üretiminin üssü olarak seçmiştir. Bu dönemde Bursa'daki ipekçilik dünya koşullarına göre tamamen yeniden yapılandırılmıştır (Tekeli 2007).

Şekil 3.1. 19. yy. Bursa Suphi Bey Haritası,
1-2-3-4 nolu Alanlar Sultan Külliyesi (Setbaşı Kütüphanesi 2015)

19.yy'da kent ham ipek üreten bir kent haline gelmiştir. 1830'lu yıllardan itibaren kentte ham ipek üretimi buhar gücü ile yapılmaya başlanmıştır. 1860'lı yıllarda ise kentte fabrika bölgeleri oluşmuştur. Bursa'da ilk fabrikalar Tophane yamaçlarındaki bir Rum mahallesi olan Balık pazarında kurulmuştur (Kaplanoğlu ve Balkan 2009). Bu dönemde Bursa'da ağırlıklı bir biçimde yabancı sermaye egemendir, ancak Gökdere ve Cilimboz boylarında geniş fabrika bölgeleri de oluşmuştur. Fabrika bölgelerinin oluşması; ticaret merkezini de içerisinde barındıran geleneksel kentten uzaklaşılmasını ve dolayısıyla kentin fiziksel yapısının ciddi bir biçimde değişmesini sağlamıştır (Aslanoğlu 1999).

1838'de ilk filatür fabrikasının kurulmasıyla başlayan sanayileşme, özel teşebbüs ve devlet teşvikiyle, genellikle ipek fabrikaları biçiminde sürmüştür. 1852'de kurulan devlet işletmesi Fabrika-i Hümayun bu gelişmeyi hızlandırmıştır. Sanayi kuruluşları için Bursa'nın kent içi iki akarsuyu olan Gökdere ve Cilimboz deresi boyunda, yani merkezin doğusunda ve batısında yer seçilmiştir. 1860'lı yıllarda, irili ufaklı 90 filatür fabrikasında 8000'e yakın işçi çalışmaktadır. Dokuma sanayiinin kurulması ise ancak 20. yy.'da gerçekleşmiştir (Kaplanoğlu 2002).

Bursa'nın 19.yy'da şekillenen kentsel yapısı büyük ölçüde Cumhuriyet dönemine devredilmiştir. Bu kentsel yapı; doğu- batı ekseni boyunca gelişen kent dokusu, tarımsal hinterlandın varlığı, ipek ipliği ve dokuma üretimine dayanan fabrika mahallelerinin varlığı, üst ve alt gelir gruplarının oluşturdukları bölgelerden ibaret olmuştur (Aslanoğlu 1999) (Şekil 3.1).

3.1.2. Cumhuriyet Döneminde Endüstriyel Gelişim

Cumhuriyet döneminde Bursa'nın Dünya ekonomisine eklemlenme sürecine bakılırsa, 1923- 1929 yılları arasında Duyun'u Umumiye ile ipek üretiminde zenginlik oluşmuş ve bu durum kentin yapısını etkilemiştir. 1930'da Dünya Ekonomisinde bunalım görülmüştür. Türkiye'ye bu kapitalizmden yansıyan her türlü olumsuz iktisadi ve sosyal etki en aza indirgenmeye çalışılmıştır. Bursa da sahip olduğu nitelikli iş gücü ve ticaret merkezi oluşturması avantajı ile bu çabalama sürecinin bir parçası olmuştur (Şekil 3.2) (Aslanoğlu 1999).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Bursa'nın savaş öncesinin ekonomisini canlandırmaya yönelik girişimler yapılmıştır. İpek üretimi canlandırılmış, kaplıca işlevlerine önem verilmiştir. 1933 yılında hazırlanan Birinci sanayileşme planı ile Bursa'da iki fabrika kurulması öngörülmüştür. Bunlardan birincisi 1938 yılında işletmeye açılan Merinos yünlü dokuma fabrikasıdır. İkincisi 1938'de işletmeye açılan Gemlik Suni İpek fabrikasıdır. Teşvik- i Sanayi kanunu da Bursa'da özel girişimler eliyle sanayinin belirli alanlarda gelişmesinde etkili olmuştur. 1930'lu yıllarda ortaya çıkan İpek İş, 1933'de üretimine başlanan Uludağ Gazoz, 1934 yılında kurulan süt mamulleri üreten Sayaş fabrikası, 1938 'de kurulan Teziş ve Emek imalathaneleri bu özel girişimler arasında sayılabilir (Tekeli 2007).

Şekil 3.2. Bursa'nın Türkiye'deki Konumu
(Türkiye dilsiz il merkezleri haritasından uyarlanarak hazırlanmıştır,
<http://cografyaharita.com/turkiye-dilsiz-haritalari.html>, Erişim Tarihi: 03.08.19)

Bu dönemde Bursa'nın kentsel hayatı da değişim geçirmeye başlamıştır. 1938'de Çelikpalas Oteli'nin ve havuzlu parkın açılması, 30'lu yıllarda ilk defa Büyük Otel'in yapılması ile Uludağ'da turistik canlanmanın görülmesi gibi gündelik hayatı etkileyen mekânsal yenilikler görülmüştür. Bursa kent mekanındaki dönüşüm Osmanlı dönemine göre Cumhuriyet döneminde daha hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir (Aslanoğlu 1999).

Cumhuriyet'in ilanından sonra Bursa'ya davet edilen üç şehir plancısının; Lörcher(1924), Prost (1938), Piccinato(1960)'nun çizmiş olduğu planların kentsel

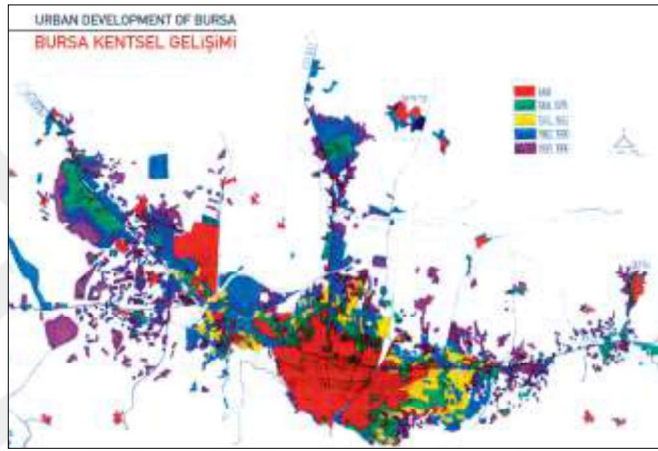
gelişmede önemli yeri olduğu bilinmektedir. Cumhuriyetin etkisi ile yapılan planlama çalışmaları Osmanlı'dan farklı olarak ilk defa kent bütünü için ele alınmıştır Karl Lörcher'in planı var olan kent dokusuyla uyuşmadığı için, Prost'a tekrar Bursa'nın planı çizdirilmiştir. Prost'un 1940 yılında yürürlüğe giren planı Gemlik yolu üzerinde bir bölümün sanayiye açılmasını öngörmüştür. Bu plan 1960'lı yıllara kadar kentin gelişimini yönlendirmiştir (Tekeli 2007).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya genelinde olduğu gibi Bursa'da da hızlı bir kentleşme yaşanmaya başlanmış ve sanayileşme küçük üreticiler eliyle, küçük ölçekli dokuma tezgahlarının artması şeklinde gözlenmiştir (Tekeli 2007). Ancak Aslanoğlu (1999), Türkiye'deki kentleşmenin batıdaki gibi sanayileşme sonrasında yaşanan bir süreç olmadığını daha farklı dinamiklere sahip olduğunu belirtmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası gelişmiş ülkeler sermaye ihraç etmek için harekete geçmiş, Amerika örneğinde olduğu gibi Marshall yardımı ile traktörler ülkemize girmiştir. Bu süreçte kırsal yerleşmelerden kentsel yerleşmelere göç başlamıştır (Aslanoğlu 1999). Gıda Sanayiinde ilk konserve fabrikaları kurulmaya başlanmıştır. 1951 yılında Karacabey'de Vatan konserve, 1957 yılında Eski Yalova yolu girişinde Tamek konserve fabrikaları kurulmuştur. 1950'li yılların ikinci yarısında dış ödemeler nedeniyle Türkiye'nin içinde bulunduğu sıkıntılı ekonomi, Bursa'da metal ve makine sanayisinde küçük üreticiler eliyle ürün ithaline olanak veren bir ortam geliştirmiştir (Tekeli 2007).

Bursa'da sanayileşme süreci, kentleşmeden sonra başlamış, kendi mallarını kendi içerisinde ürettiği bir sanayileşme ortamı geliştirmiştir. Bu bağlamda atılan ilk adımlardan biri 1950'li yıllarda ilk yerli çamaşır makinası fabrikası, Tolon'un kurulmasıdır (Aslanoğlu 1999). 1950'li yılların sonuna doğru bu fabrikada 750 ton döküm yapan 30 kadar döküm atölyesi bulunduğu tespit edilmiştir. Bu dönemde Bursa kentinde otomotiv yan sanayinin de ilk gelişmeleri yaşanmıştır. (Tekeli 2007). Bu sanayi faaliyetleri kentin giderek ovaya doğru genişlemesine neden olmuştur.

1960'lı yıllara kadar dağınık bir şekilde tesis edilen fabrikalar; İslam bölgelerinden uzak, çoğunlukla iş gücü potansiyeli nedeniyle Rum ve Ermeni mahallerinde kurulmuştur (Kaplanoğlu ve Balkan 2009).

Kentteki hızlı nüfus artışı ve 1958 yılında yaşanan büyük yangın, kentin yeniden planlanmasını gerektirmiştir. Piccinato danışmanlığında 1958 yılında kentin 1/4000 ölçekli nazım planı hazırlanmış ve bu planda, kentin sanayi alanlarının şekillenmesinde etkili kararlar alınmıştır. Piccinato kentin tarihi yapılarını tek tek ele almaktansa, kentin tarihi bölgesinin bütün olarak korunmasını önermiştir. Piccinato planında, kentin Ankara- Bursa- Mudanya yolu üzerinde doğrusal gelişmesini önermiştir. Bu gelişimi desteklemek için kentin doğusunda Küçük Sanayi, batısında ise Organize Sanayi bölgelerini tanımlamıştır (Dostoğlu ve Vural 2004).

Şekil 3.3. 1958- 1995 Yılları Arasında Bursa'nın Kentsel Gelişimi (Vardar 2017).

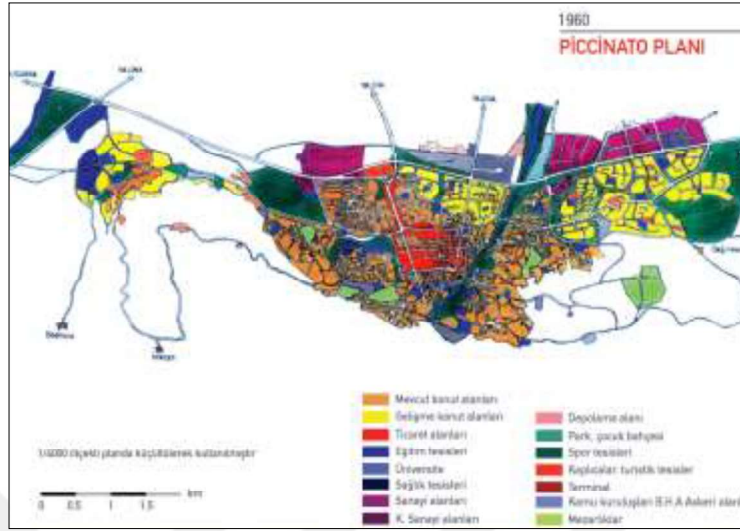
Türkiye geneli ve Bursa arasındaki ilişkiler bağlamında 60'lı yıllar planlama dönemi olup; Doğu Marmara Planlama Bürosu, Bursa'yı da etkileyecek bağlamda örgütlenmiştir. Doğu Marmara Planlama bürosu İstanbul'daki sanayinin desantralize edilmesi kararını alarak, Bursa üzerinde iki önemli unsurun gelişmesine neden olmuştur. Bunlardan birincisi otomotiv sanayinin Bursa'ya girmesi, ikincisi ise ipek ipliği üreten sanayinin kentte etkili hale gelmesidir. Plan doğrultusunda İstanbullu sanayiciler yabancı ortaklarla beraber Bursa'ya yatırım yapmaya başlamıştır. Kent ciddi bir dönüşüm içerisine girerek dışardan göç almaya başlamış, gelir düzeyleri ve mekansal yapılaşma arasındaki farklılıklar net bir şekilde gözlenmeye başlamıştır. Bu değişime neden olan ilk grup fabrikalar arasında; Tofaş, Renault, Karsan fabrikaları, ikinci grupta da Sifaş, Polylen gibi sentetik iplik fabrikaları yer almıştır. Bahsi geçen bu sanayi alanları çok yoğun iş gücünün çalıştırıldığı yoğun üretim yapılan alanlar

olmuştur. Dolayısıyla kent dışarıdan çalışan nüfusunu çekmiş ve yerleşimlerinin ovaya doğru yayılımı git gide artmıştır. Bu süreçte kentin tarımsal üretiminin yapıldığı alanların korunması gerekçesi ile 1976'da Ova Koruma Protokolü hazırlanmıştır (Aslanoğlu 1999) (Şekil 3.3).

1960'lı yıllardan itibaren BTSO (Bursa Ticaret ve Sanayi Odası)'nın verilerine göre Bursa; sahip olduğu sanayi tesisleri ile "Türkiye'nin Sanayi Üssü" durumuna gelmiştir. İmalat sanayisinde; kimya, deri, konfeksiyon, demir çelik, metal ana sanayi, çimento, madeni eşya, mobilya, inşaat taahhüt işleri gibi pek çok sektöre hizmet etmeye başlamıştır. İhracatın yapı taşlarını; çok çeşitli kumaş, konfeksiyon, suni ve sentetik iplik, havlu bornoz, pamuk ipliği, makine, otomobil ve yedek parça, çeşitli gıda maddeleri, yaş meyve ve sebze ve deri konfeksiyon gibi maddeler oluşturmuştur. Bursa ekonomisinin bu kadar canlı kalmasında Organize Sanayi bölgelerinin de payı büyük olmuştur (Kaplanoğlu ve Balkan 2009).

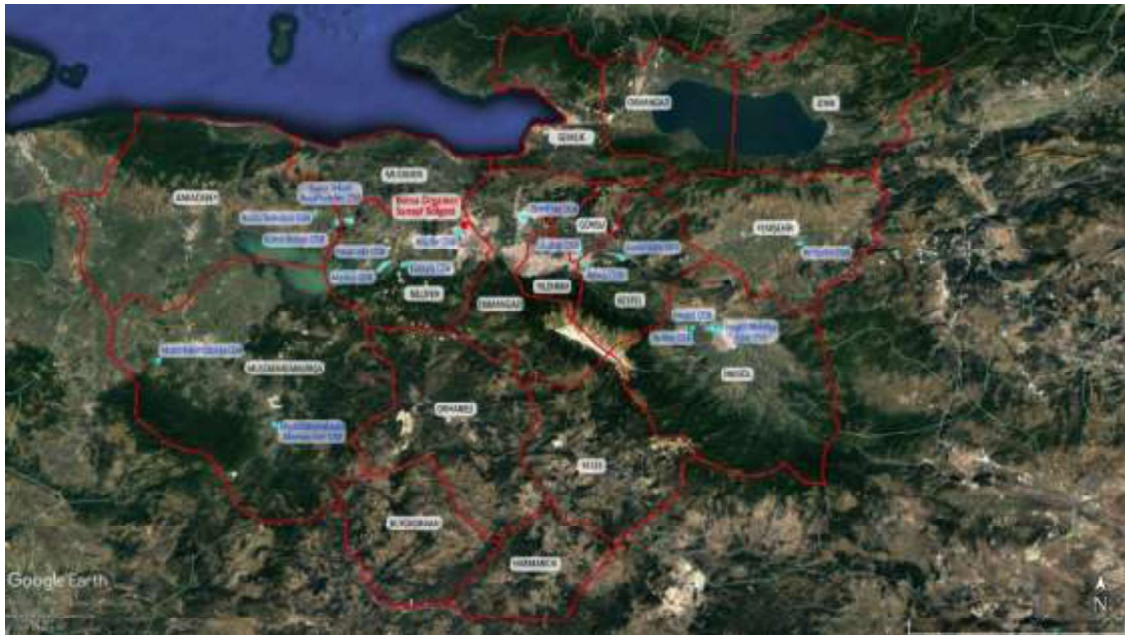
Bursa'da yerli girişimci eliyle oluşturulan Sönmez Filament, Yalova yolu üzerinde önemli sanayi faaliyetleri başlatmış, diğer bir girişimci olan Nergis de büyük ölçekli fabrikaları ile kent mekanına yoğun göç alımını tetiklemiştir. Bursa'da kent merkezi ticari önemini sürdürmüştür ancak 1958 büyük yangınından sonra 7-8 yıl restorasyon geçirmiş ve aktif olamamıştır. Bu dönemde merkezi fonksiyonlar; Altıparmak ve Fevzi Çakmak caddesine doğru uzayarak işlevini sürdürmeye devam etmiştir. Bursa'da Yalova yolu üzerinde ilk alışveriş merkezi Sönmez tarafından yapılmış, sonrasında yapılan bütün uluslararası alışveriş mekanları yine Yalova aksı üzerine eklenmiştir Aslanoğlu (1999) bu durumu mekanda gördüğünü tekrarlama alışkanlığından kaynaklandığını ve bu sayede yatırımcıların inşa ettirdikleri çeşitli ticari mekanlarla İstanbul eksenini üzerinden küresel ekonomiye sezgisel olarak bağlanmış gibi bir algı içerisine girmiş olabileceklerini belirtmiştir. Tekstil alanında üretimin çok yoğun olduğu dönemlerde yatırım yapılmısa da durgunluk döneminde mekânsal olarak yatırımlar gerçekleşmiştir. 1990'larda tekstil sektöründe bunalım süreci yaşanmıştır. Bu süreçte 1997'de inşaatı tamamlanan Buttım (Bursa Uluslararası Tekstil Ticaret Merkezi), Bursa kentinin dokusunda yer almış, Ankara ve İzmir aksları üzerinde genellikle küçük

üreticilerin örneğin mobilyacıların, gıda toptancılarının bir araya geldiği siteler konumlanmıştır (Aslanoğlu 1999).

Şekil 3.4. 1960 Piccinato Planı (Vardar 2017).

1958 Piccinato planında Bursa kentinin batısında tanımlanan Organize Sanayi Bölgesi kentin endüstriyel gelişiminde etkili olan plan kararlarından biri olmuştur. Bursa Organize Sanayi bölgesi, 1966 yılında resmi olarak hizmet vermeye başlamıştır (Anonim 2019i) (Şekil 3.4).

Şekil 3.5. Bursa'daki Organize Sanayi Bölgeleri (Google Earth'den uyarlanmıştır, Erişim tarihi: 20.08.2019).

İlerleyen yıllar boyunca Bursa'nın endüstriyel gelişimine paralel olarak Bursa'nın çeşitli bölgelerinde birçok Organize Sanayi Bölgesi oluşturulmuştur. Günümüzde Bursa'da 18 adet Organize Sanayi Bölgesi bulunmaktadır. Bunlar ise aşağıdaki gibidir; (Şekil 3.5).

1. Bursa Organize Sanayi Bölgesi (BOSB)
2. Bursa Teknoloji Organize Sanayi Bölgesi
3. Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi (DOSAB)
4. Uludağ Organize Sanayi Bölgesi
5. İnegöl Organize Sanayi Bölgesi
6. İnegöl Mobilya Ağaç İşleri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi
7. Mustafa Kemal Paşa Organize Sanayi Bölgesi
8. Mustafa Kemalpaşa – Mermerciler Organize Sanayi Bölgesi
9. Nilüfer Organize Sanayi Bölgesi (NOSAB)
10. Yenişehir Organize Sanayi Bölgesi
11. Bursa İhtisas Deri Organize Sanayi Bölgesi
12. TOSAB Bursa Tekstil Boyahaneleri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi
13. Akçalar Islah Organize Sanayi Bölgesi
14. Barakfakih Islah Organize Sanayi Bölgesi
15. Hasanağa Organize Sanayi Bölgesi
16. Kayapa Islah Organize Sanayi Bölgesi
17. Kestel Organize Sanayi Bölgesi
18. Yenice Islah Organize Sanayi Bölgesi

Şekil 3.6. TÜİK Verilerine Göre 2018 Yılı İtibariyle En Fazla Sanayi İşletmesine Sahip Şehirler. (Türkiye dilsiz il merkezleri haritasından uyarlanarak hazırlanmıştır. <http://cografyaharita.com/turkiye-dilsiz-haritalari.html> , Erişim Tarihi: 03.08.19)

Bursa günümüzde sahip olduğu 18 OSB ile İstanbul'dan sonra Türkiye'nin en fazla sanayi işletmesine ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'deki sanayi işletmelerinin %8'i Bursa'da faaliyet göstermektedir (Şekil 3.6).

Şekil 3.7. TÜİK Verilerine Göre 2018 Yılında En Fazla İhracat Yapan Şehirler. (Türkiye dilsiz il merkezleri haritasından uyarlanarak hazırlanmıştır. <http://cografyaharita.com/turkiye-dilsiz-haritalari.html> , Erişim Tarihi: 03.08.19)

Aynı zamanda TÜİK 2018 verilerine göre İstanbul'un ardından Türkiye'nin en fazla ihracat yapan kenti konumundadır. Bursa Organize Sanayi Bölgesi de Bursa içerisinde ihracat konusunda liderlik etmektedir (Şekil 3.7).

3.2. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Tarihi Süreç İçerisindeki Gelişimi

Organize sanayi bölgesi kavramı dünyada 19. Yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmış ve ilk örnekleri endüstri devriminin başladığı İngiltere'de ve ardından Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyete geçmiştir. Türkiye'de ise Organize Sanayi bölgelerinin kurulması fikri 1961 yılında yapılan fizibilite çalışmaları ile başlamış ve aynı yıl bu fikrin ilk örneği olan Bursa Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştur. Organize Sanayi bölgelerinin kurulması ile modern kent planlama ilkelerine uygun olarak sanayi alanlarına özel bölgelerin tahsis edilerek konut bölgelerinden ayrılması, kentin tarihi ve kültürel dokusunun korunması, fabrikalar için ayrı ayrı altyapı tesisleri kurulması yerine ortak altyapının oluşturularak üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve üretim hacmini büyütme isteyen küçük ve orta ölçekli firmaların teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Günümüzde Organize Sanayi bölgelerinin kurulması Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın düzenlediği mevzuatlara göre şekillenmektedir (Anonim 2019j).

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planında OSB; ağır sanayi kompleksleri dışında, küçük ve orta ölçekli imalat sanayi türlerinin, belirli bir plan dahilinde konumlanmaları ve geliştirilmeleri için, sınırları belirlenmiş boş arazi parçalarının gerekli altyapı hizmetleriyle ve ihtiyaca göre tayin edilecek sosyal kurumlarla donatıldıktan sonra planlı bir şekilde ve belirli standartlar dahilinde sanayi için tahsis edilebilir ve işletilebilir hale getirilerek organize edilmiş sanayi bölgesi olarak tanımlanmıştır (Koçer ve Kaya 1999).

Türkiye'de ilk Organize Sanayi uygulaması olan Bursa Organize Sanayi Bölgesi pilot proje olarak yapılmıştır. Ülkenin ekonomik yapısında endüstriyel üretimi tercih eden bir anlayış kapsamında Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin edindirdiği tecrübeler önemli anlam taşımaktadır (Barutçugil 1988).

Şekil 3.8. 2 Ağustos 1961 Tarihli Bursa Hakimiyet Gazetesi Kupürü (Kuter, 2017)

Organize Sanayi bölgesi ile ilgili haber ilk kez Bursa basınında “Bursa’da yeni bir Sanayi bölgesi ihdas olunuyor” başlığı ile 1961 tarihli Bursa Hakimiyet gazetesinde ele alınmıştır (Kuter 2017) (Şekil 3.8). 1961 yılında Devlet Planlama Teşkilatı tarafından görevlendirilen Checchi and Company isimli müşavirlik firmasına Türkiye’de kurulacak sanayi bölgesinin yer seçimi için bir fizibilite çalışması yaptırılmış ve 9 bölge incelenmiştir. Yapılan çalışma kapsamında İstanbul-Adapazarı, Zonguldak, Adana-Mersin ve Bursa öne çıkmış ve nihai değerlendirme sonucunda sanayi bölgesinin Bursa’da kurulmasına karar verilmiştir (Barutçugil 1988).

Checchi firması Bursa’da etüd çalışması yaparken ortak, yönetim ve sanayi sitesi olarak kullanımı ile ilgili çeşitli kriterleri göz önüne almıştır. Ortak ile ilgili olan kriterler “Memleket çapında taşıdığı önem; Esas ve tali pazarları; Gelişme hızı; İstihdam; Ortağın zenginliği; Mahalli müteşebbisler’ den oluşurken sanayi sitesi olarak kullanımı ile ilgili kriterler “İşe yarar arazinin mevcut olup olmadığı; Tali yolları; Yaz- kış geçit veren yolları; Anayol taşıma kapasitesi; Arazi meyli; Tabii drenajları; Fezeyan durumu; Alüvyonlu sahaları; Toprak üstü su ikmal durumu; Elektrik enerjisi ve Demiryolu” olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu bölge 1950’li yılların sonunda Piccinato tarafından hazırlanmış olan Bursa Nazım Planı’nda da Sanayi Bölgesi olarak gösterilmiştir (Kuter 2017) (Şekil 3.9).

Şekil 3.9. Luigi Piccinato Bursa Nazım Planı ve Organize Sanayi Bölgesi'nin Yeri (Kuter, 2017)

Kuter (2017) kaynağına göre Checci Raporu'nda Piccinato planı ile ilgili şu bilgiler yer almıştır; BOSB alanı J bölgesi olarak belirlenmiş ve aşağıdaki iki madde şart koşulmuştur;

Madde 1:

Bölge orta ve büyük sanayi için ayrılmıştır (ağır sanayi, kimya sanayi, makine üretimi, makine montajı, araba montajı, dokuma fabrikaları vs.) Buna göre gerçekleştirilecek inşaatlarda;

- a) Binalar, yol kenarına ve parselin sınırlarına göre en az 10m. geriye çekilmek zorundadır.
- b) Her parselde arabaların ya da kamyonların park etmesi için yeterli boş yerin korunması zorunludur.

Madde 2:

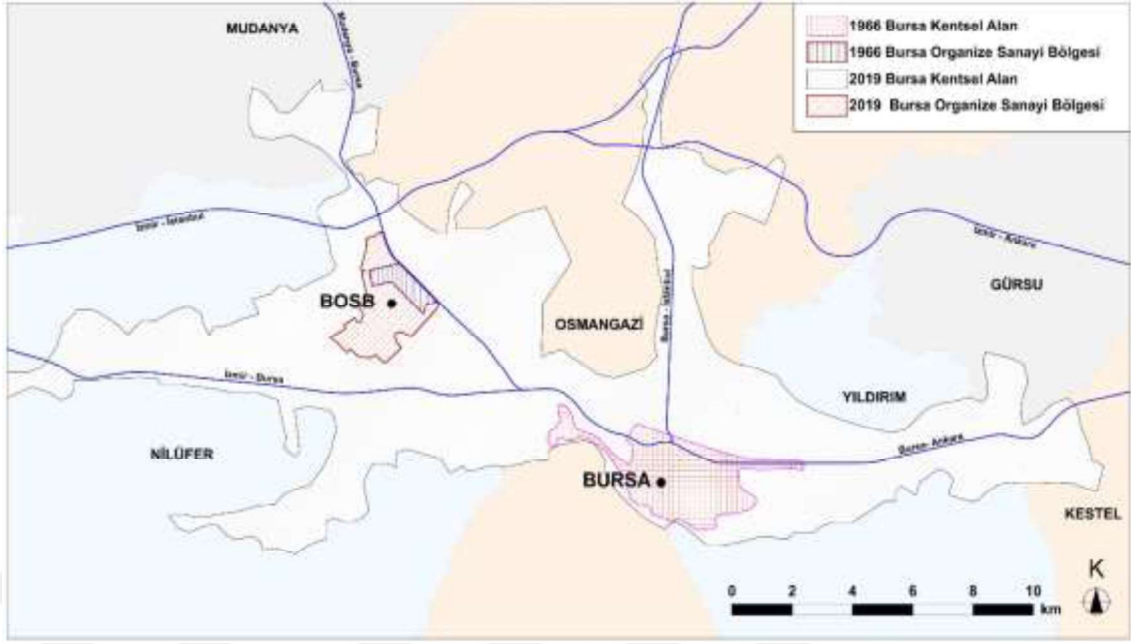
J bölgesinde bekçiler için zorunlu alanlar dışında konut yapımı yasaktır.

Türkiye'deki ilk modern organize sanayi bölgesi uygulaması için Bursa kentine karar verildikten sonra;1961 yılında Milletlerarası Kalkınma Teşkilatı Artık paralar Fonundan sağlanan kredi ve Bursa Ticaret ve Sanayi Odasının katkısıyla sanayi yerleşkesi kurulmuş ve 1966 yılında hizmet vermeye başlamıştır. Organize Sanayi Bölgesi için tahsis edilen arsalar, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası tarafından satın alınarak endüstriyel üretime uygun olacak şekilde parsellere bölünmüş, ardından altyapı inşaatları tamamlanmıştır (Anonim 2019i).

1962 Checchi raporuna göre (Türkiye Sanayi Bölgeleri Bursa'da Tatbiki Teklif Edilen Pilot Proje İle İlgili Planlar) Bursa; Türkiye'nin beşinci büyük kenti olup, sanayi maddeleri üretimi bakımından üçüncü sıradadır. Aynı raporda; Ticaret Sanayi Odası kayıtlarına göre endüstriyel tesislerin sayısı son on yılda bir önceki yıllara göre en az iki katı artış göstermiştir. Bu bağlamda kent ekonomik zeminin geliştirilmesi için geniş çapta para yatırımını mümkün kılan bir potansiyele sahiptir (Kuter 2017)

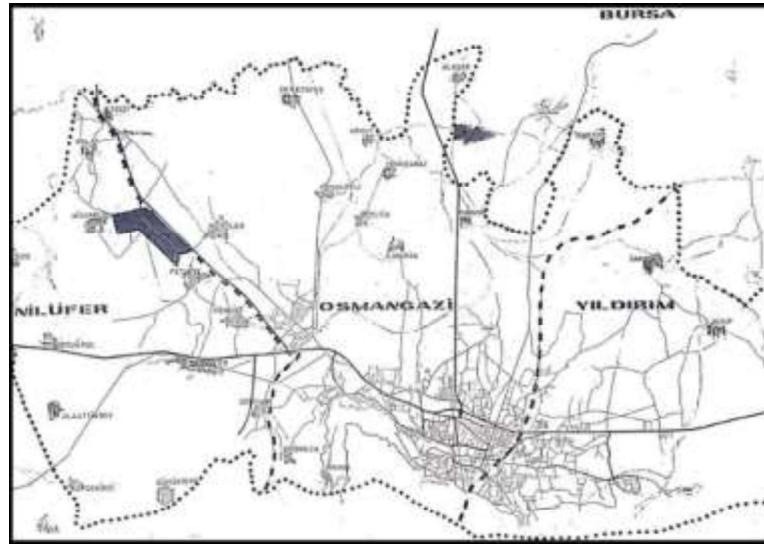
1962 Checchi Raporu kentin sanayi alanı olarak seçilmesine neden olan coğrafi avantajlarına da değinmiştir. Buna göre; kent Türkiye'nin batısında bulunan önemli kentler ve pazarlarla kolaylıkla iletişim kurma potansiyeline sahiptir. Buna ilaveten devamlı bakım altında olan karayolları, yaz- kış geçit veren ulaşım hattı ile kamyon taşımacılığında diğer şehirlere göre üstünlüğü bulunmaktadır. Gemlik ve Mudanya limanları, denizyolu taşımacılığının kullanılmasına imkan vermektedir. Sanayi yerleşkesi civarında bulunan hava meydanı da Türkiye'nin her yerine havayolu nakliyatının sağlanmasına olanak verir. Bursa kenti; endüstriyel gelişme bakımından doyum noktasına ulaşmış İstanbul'a havayolu ile yarım saat, deniz yolu ile ise iki saat mesafededir. Bu durum gelecekte; İstanbullu sanayicilerin yeniden yerleşmeyi düşünebilecekleri kent olarak, Bursa'yı doğu Marmara bölgesi içerisinde cazip kılmıştır ve İstanbul'da yerleşmiş bazı endüstrilerin ekonomik faaliyetlerini geliştirmek için Bursa'yı tercih etmelerinin önünü açmıştır (Kuter 2017).

Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin ilk altyapı ihalesine çıkılmadan önce proje hazırlanması süreci başlamıştır. Bu projelerin hazırlanmasında Yüksek Mimar Emin Canpolat, Yüksek Mimar Sabahattin Lim, Yüksek Elektrik Mühendisi Oğuz Erkmen ve ağırlıklı olarak sanayi yapıları üzerine uzmanlığını yapan Yüksek İnşaat Mühendisi Kemal Türkün görevlendirilmiştir (Kuter 2017).

Şekil 3.10. 1966 Yılından Günümüze Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin ve Bursa Kentsel Alanların Gelişimi. (B.B.B. arşivinden uyarlanarak hazırlanmıştır.)

Bursa Organize Sanayi Bölgesi Nilüfer ilçesinde, kent merkezine 10 km uzaklıkta, Bursa-İzmir karayoluna 5 km, Mudanya limanına ise 15 km. uzaklıkta olan, Bursa-Mudanya karayolunun güneyine bitişik şekilde tarıma elverişli olmadığı saptanan karasulak ve mera niteliğindeki 2.433.000 m² lik alanda kurulmuştur (Şekil 3.10 ve Şekil 3.11).

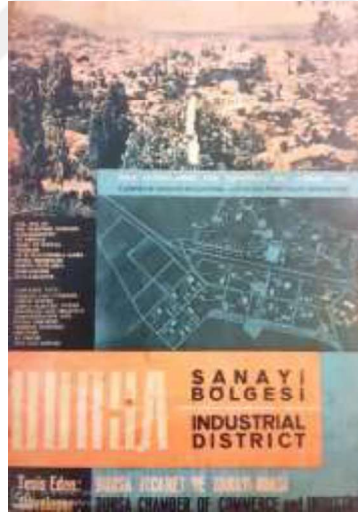

Şekil 3.11. 1966 yılında Bursa Organize Sanayi Bölgesi ve Kent İçindeki Konumu (Barutçugil 1988).

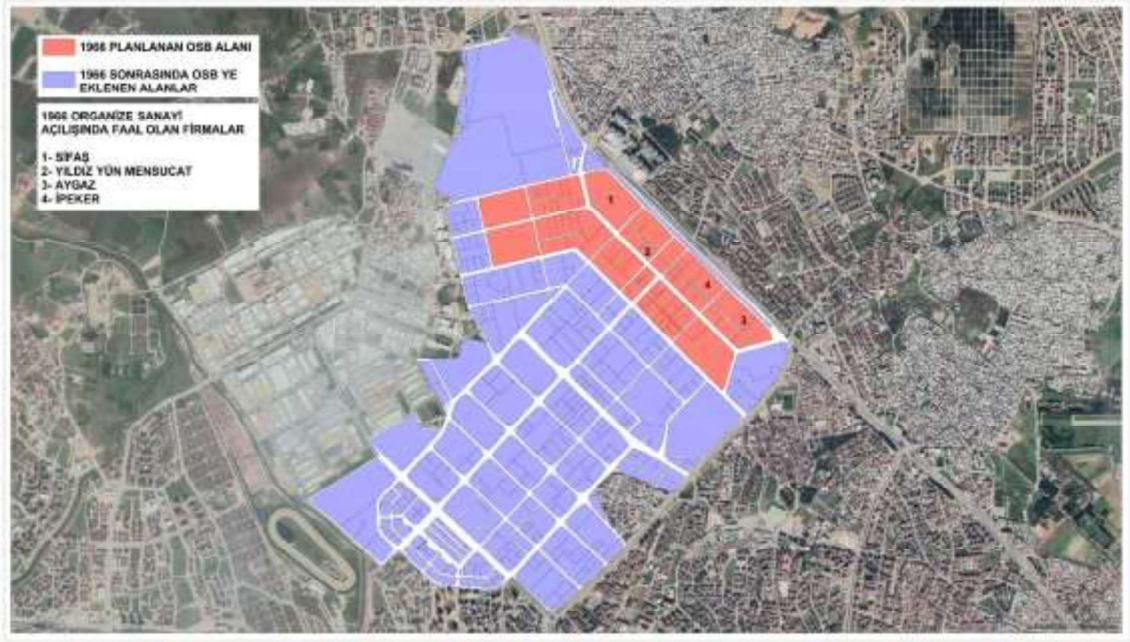
Şekil 3.12. 18 Temmuz 1962 tarihli Bursa Hakimiyet Gazetesi Kupürü (Kuter, 2017)

1962 tarihli Hakimiyet gazetesi kupürüne göre; Yalakçıyı denilen bölgede kurulan Organize Sanayi yerleşkesi için Maliye Bakanlığının 25 milyon liralık tahsisatına, Bursa Ticaret Odası 2,5 milyon lira ilave etmiştir. Bursa Ticaret Odası başkanı, Organize Sanayi yerleşkesinde ilk olarak bir naylon fabrikası kurulacağı, sonrasında konserve sanayinin geliştirileceği bilgisini vermiştir (Şekil 3.12) (Kuter 2017).

Şekil 3.13. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Tanıtım Afişi (Kuter 2017)

1966 BOSB açılışı için hazırlanmış olan tanıtım afişinde (Şekil 3.13); “Sınai Yatırımlarınız için Türkiye’nin En güzide Yeri” başlığı yer almaktadır. Afişte yol, bol su, bol elektrik enerjisi, kanalizasyon ve drenaj, idari ve sosyal tesisler ve iş hayatı ilgili genel hizmetlerin makul fiyatlarla iş adamlarının istifadesine sunulduğu bilgisi yer almaktadır (Kuter 2017).

Şekil 3.14. Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nde Faaliyete Başlayan İlk İşletmeler
(Google Earth'den uyarlanmıştır, Erişim Tarihi: 25.08.19)

1966 yılında alanın elektrik, yol, su, gibi altyapı yatırımları tamamlanmıştır. Bursa OSB ilk kurulduğunda 1.800.000 m² si sanayi tesislerine ayrılmış alanlardan ve kalan 633.000 m² ise altyapı hizmetlerine ayrılmış alanlardan oluşmuştur. Bursa OSB 2.433.000 m² hacme sahip alanda 4 firma ile hizmet vermeye başlanmıştır. Bu fabrikalardan ilki 1963'te kurulup, 1964'te üretime geçen SİFAŞ tekstil fabrikasıdır. İkinci fabrika Yıldız Yün Mensucat Fabrikasıdır. 1966'da Bursa OSB resmi olarak açıldığında faal olan diğer iki fabrika da Aygaz ve İpeker fabrikaları olmuştur (Barutçugil 1988) (Şekil 3.14).

Kuter (2017) kaynağına göre BOSB' da ilk kurulan fabrikalar şöyledir;

- BOSB' ta kurulan ilk fabrika **SİFAŞ**'tır. 1963'de temeli atılan fabrikanın açılışı 1964'te yapılmıştır.
- SİFAŞ'ın ardından BOSB'ta kurulan fabrika **Yıldız Yün Mensucat Şirketi**'ne aittir. Şirkete ait fabrika yapısı 1966'da açılmıştır.
- 1966 yılında diğer faaliyet geçen fabrika yapısı; Koç Grubu'na ait LPG dolun tesisi ve tevzi istasyonu olan **Aygaz**'dır.

- Bursa'nın köklü ailelerinden olan **İpeker** ailesine ait tekstil fabrikasının kuruluş çalışmalarına 1963'te başlanmıştır. Fabrika yapısı; 1965 sonu, 1966 başlarına doğru üretime geçmiştir. Fabrika yapısı özgün halini korumuş olup; el değiştirmeden veya kapanmadan ilk günkü gibi üretime devam eden nadir kuruluşlardandır.
- **Yazılar Kollektif Şirketi** 1965'te BOSB'da kurulmuştur.
- Sonraları adı **Karsan A.Ş.** olarak değişen Bursa Otomontaj ve Karoser Sanayi A.Ş.'nin BOSB'daki temeli 1966'da atılmıştır.
- Türkiye'nin ilk sentetik iplik fabrikası olan **Polylen Sentetik İplik Fabrikası** 1966'da kurulup, 1967'de üretime başlamıştır.
- 1971 yılında Şenipek ailesi tarafından isimlerini taşıyan **Şenipek Fabrikası** kurulmuş ve tekstil alanında üretime başlamıştır (Şekil 3.15).

Şekil 3.15. Şenipek Tekstil Fabrikası, 1971 (Kuter 2017)

- Türkiye'deki ilk yağ keçesi ve ilk elektrik motoru imalatının yapıldığı **SKT Kollektif Şirketi**; firma olarak 1955'te kurulmasına rağmen BOSB'daki yerini 1967 tarihinde almıştır.
- Türkiye'de ilk çelik otobüs karoseri imalatını yapan **Coşkunöz Metal Form Fabrikası**'nın BOSB'daki temeli 1966'da atılmış, 1968 yılında 150 çalışanıyla üretime başlamıştır.
- **Burçelik (Bursa Çelik Döküm Sanayi A.Ş.)** ülkemizdeki ilk endüksiyon ocaklı modern ergitme teknolojisine sahip olup, 1968 başlarında kurulmuş, yıl sonuna doğru ilk üretimlerine başlamıştır (Şekil 3.16).

Şekil 3.16. BURÇELİK Fabrikası 1970'li Yıllar (Kuter 2017)

- 1967'de **OEO Tekstil Fabrikası** adı tekstil ile özdeşleşmiş Ete ailesi tarafından kurulmuştur
- 1968'de **BİSAŞ Tekstil Fabrikası** 1968'de Ağım ailesi tarafından kurulmuştur.
- 1969'da **Türkkan Tekstil Fabrikası**, Türkkan ailesi tarafından kurulmuştur.
- Firma merkezi İstanbul'da olan **İpsan Sanayi Tekstil A.Ş. Fabrikası** 1968 yılında BOSB'da kurulmuştur. Fabrika yapısı; 30.000 m² açık alan üzerine kurulu 23.000 m² kapalı alanda üretime başlamıştır.
- **Coats firması** da 1968 yılından beri BOSB'da 73 dönümlük alanda yer almakta olup; Cumhuriyet döneminde Bursa'da kurulmuş en eski yabancı sermayeli şirket olma özelliğine sahiptir. Dünya'nın en eski tekstil firması olan Coats aynı zamanda en büyük dikiş iplikleri üreticisidir.
- 1968 yılında temeli atılan **OYAK Renault Fabrikası**; yılda 20.000 otomobil üretilmesi öngörüsüyle 1971 yılında faaliyete geçmiştir. OYAK Renault fabrikası 1974 yılında Türkiye'deki ilk ihracatı gerçekleştirmiştir.
- 1969 yılında 15.500m²'lik alanda 2000 m²'si kapalı olan Maysan fabrikası kurulmuş, 1972 yılında üretime başlamıştır. Güncel adı **Maysan Mando** olan şirket; Türkiye'de amortisör üreterek otomotiv sektörünün gelişiminde önemli yere sahip olup; şuanda BOSB'da 12.000 m²'lik kapalı alanı kaplayan iki fabrika ile üretime devam etmektedir.
- Ham yağ tesisi olan **Marmara Yağ Sanayi Fabrikası** 1969 yılında BOSB'daki yerini almıştır.

Şekil 3.17. 1971 ÇEMTAŞ İdari Bina ve Çelikhane İnşaata
(Kuter 2017'den alınan ÇEMTAŞ Arşivi)

- **ÇEMTAŞ Fabrikası;** Türkiye'de Ark Ocaklı Vasıflı Çelik üretmekte olup; BOSB'da 1970 yılında kurulmuştur (Şekil 3.17).
- Otomotiv yan sanayi alanında üretim yapan **Mako şirketi**, fabrikasını 1970 yılında kurmuştur. Başlangıçta 44.850 m² olan kapalı alanına yeni bir arsa alarak 16.000 m² daha eklemiştir.

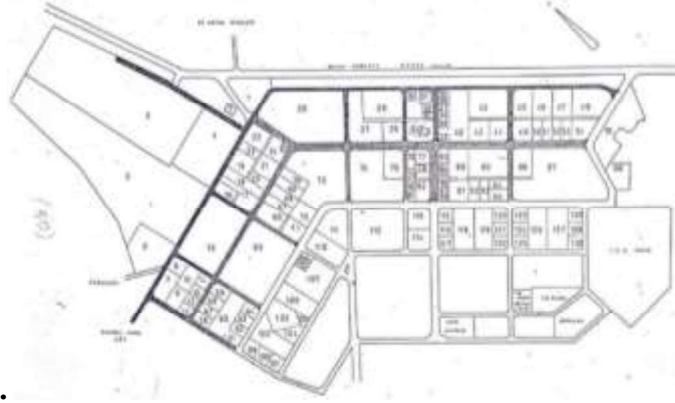
Şekil 3.18. BOSCH Fabrikasının Açılışı- (Kuter 2017'den alınan BOSCH Arşiv)

- Dizel enjeksiyon sistemleri için enjektör memesi üreten **BOSH Fren Sistemleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.**'nin açılışı 1973 yılında gerçekleşmiştir (Şekil 3.18).
- Kazan alanında üretim yapan, **Yükseltur Kazan Sanayi** fabrikası 1972 yılında BOSB'daki yerini almıştır.
- Polylen ve Sasa'dan sonra Türkiye'nin üçüncü sentetik fabrikası olan Filament (Sönmez Filament) fabrikası 1972 yılında BOSB'un girişinde kurulmuş, üretime 1973 sonu 1974 başı gibi başlamıştır.

Çizelge 3.1’de Bursa OSB’ da ilk kurulan fabrikalar, sektörleri ve kuruluş yılları sırasıyla ifade edilmiştir.

Çizelge 3.1. Organize Sanayi Bölgesinde Kurulan İlk Fabrikalar

FİRMA ADI	KURULUŞ/ FAALİYETE GEÇİŞ	SEKTÖR/ İŞLEV
SİFAŞ	1963- 1964	Tekstil
Yıldız Yün Mensucat	1966	Tekstil
Aygaz	1966	LPG Dolum Tesisi ve Tevzi İstasyonu
İpeker	1963- 1966	Tekstil
Yazılar Kollektif Şirketi	1965	-
Karsan A.Ş.	1966	Otomotiv
Polylen Sentetik İplik Fabrikası	1966/ 1967	Tekstil
Şenipek	1971	Tekstil
SKT Kollektif Şirketi	1967	Makine
Coşkunöz Metal Form	1966- 1968	Otomotiv
Burçelik (Bursa Çelik Döküm Sanayi A.Ş.)	1968	Makina
OEO Fabrikası	1967	Tekstil
BİSAŞ Fabrikası	1968	Tekstil
Türkkan Fabrikası	1969	Tekstil
İpsan Sanayi Tekstil A.Ş. Fabrikası	1968	Tekstil
COATS	1968	Tekstil
OYAK Renault Fabrikası	1968- 1971	Otomotiv
Maysan Mando	1969- 1972	Otomotiv
Marmara Yağ Sanayi Fabrikası	1969	
ÇEMTAŞ Fabrikası	1970	Makine
MAKO	1970	Otomotiv Yan Sanayi
BOSH Fren Sistemleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	1973	Otomotiv ve Otomotiv Yan Sanayi
Yükseltur Kazan Sanayi	1972	
Sönmez Filamet Fabriası	1972- 1974	Tekstil

Şekil 3.19. 1988 yılında Bursa Organize Sanayi Bölgesi (Barutçugil 1988).

Yıllar içerisinde artan talep doğrultusunda bölgenin hem sanayi tesislerine ayrılan kısımları, hem de altyapı hizmetlerine ayrılan alanları genişletilmiştir. Bursa Organize Sanayi Bölgesi 1984 yılında 3.200.000 m² ye, 1988 yılında 3.500.000 m²'ye ulaşmış ve 130 firma ile faaliyet göstermeye devam etmiştir. (Şekil 3.19). 1992 yılında 4.050.000 m² ye, 1998 yılında 6.700.000 m² ye ve 2008 ve 2017 yılındaki genişlemelerle beraber güncel büyüklüğü olan 7.120.000 m² alana ulaşmıştır (Şekil 3.20). Bölgedeki tüm tesislerin faydalandığı arıtma tesisi de 1998 yılından beri tam kapasite çalışmaya devam etmektedir (Anonim 2019k).

Şekil 3.20. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Güncel Yerleşimi (http://www.bosb.org.tr/bosb-sayfa-19-bosb_haritasi.html, Erişim Tarihi : 01.09.2019).

Organize Sanayi Bölgesi; 10.10.2012 tarihinde yapılan genel kurul sonrasında Bursa Ticaret ve Sanayi Odasından ayrılarak bölgede faaliyet gösteren firmaların temsilcilerince oluşturulan genel kurul tarafından yönetilmeye başlanmış ve BTSO Organize Sanayi Bölgesi olan ismi Bursa Organize Sanayi Bölgesi olarak değiştirilmiştir (Anonim 2019k).

Uzun yıllar Bursa Organize Sanayi Bölgesi müdürlüğü yapan Ergun Kağıtçıbaşı; pilot Organize Sanayi uygulamasının Bursa kentine olan katkılarını şöyle dile getirmiştir; ilk olarak kentin büyüme istikametini etkileyerek kentin denize doğru batı yönünde gelişimini sağlamıştır. İkinci olarak yerleşim alanlarını dönüşümünü sağlamıştır. Bu dönüşüm yaşam alanlarından, alışveriş alanlarına kadar gerçekleşmiş, sokak bakkallarından büyük ölçekli AVM'lere, müstakil evlerden çok katlı yapılaşmalara varan yapı ve yaşam biçimlerindeki değişimleri kapsamıştır. Son olarak BOSB'ın üretim biçimlerini de etkilediğini ifade eden Kağıtçıbaşı; sanayicinin giderek Dünya görüşünün değiştiğini ve fabrikalaşmanın önem kazandığını belirtmiştir.

3.3. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Fiziksel ve Mekansal Tespit Çalışmaları

Bursa Organize Sanayi Bölgesi Nilüfer ilçesi sınırları içerisinde bulunmaktadır. Sanayi Kuzeydoğuda Sanayi Caddesi, güneydoğuda Ata Bulvarı, kuzeybatıda Nilüfer Organize Sanayi Bölgesi, güneyde Fethiye Mahallesi ve doğuda Mudanya yolu tarafından sınırlandırılmıştır (Şekil 3.21).

Şekil 3.21. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Konumu
(Google Earth'den uyarlanmıştır, Erişim Tarihi: 25.08.19)

Pilot uygulama olarak 1962 yılında kurulan ve 1966 yılında faaliyete başlayan Bursa Organize Sanayi Bölgesi günümüzde yüksek doluluk oranıyla faaliyet göstermektedir. Otomotiv, tekstil, kimya ve metal sektörleri yoğunluklu olmak üzere birçok sektörden firmalar faaliyet göstermektedir (Şekil 3.22).

Şekil 3.22. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Kuşbakışı Görünüşü
(<http://www.btso.org.tr/?page=investment/bosb.asp>, Erişim Tarihi: 01.09.2019)

Yapı Ölçeğinde Fiziksel ve Mekansal Tespit Çalışmaları:

Bölgede kurulan ve ilk arsayı alan fabrika tekstil alanında üretim yapan SİFAŞ fabrikasıdır. Sonraki süreçte bu fabrika yapısı yıkılmış ve günümüzde arsa alanı hala boş durmaktadır (Şekil 3.23).

Şekil 3.23. BOSB'ın İlk Hali 1963 SİFAŞ Fabrikası İnşaatı.
(Kuter 2017'den alınan Üstün Ürdül Arşivi)

SİFAŞ'tan sonra BOSB alanında günümüze kadar varlığını sürdüren ve ilk kurulan fabrika yapılarından olan İPEKER ve SKT fabrikalarının fiziksel durumları, ilk kuruluş-günümüz olmak üzere Çizelge 4 ve Çizelge 5'te karşılaştırılmıştır.

Çizelge 3.2. İPEKER Fabrikası Yapısal Görünüm Karşılaştırması

	
İPEKER Fabrikası İnşa Halindeyken (Kuter 2017)	İpeker Fabrikası Güncel Durumu (https://www.ipeker.com/tr/ , Erişim Tarihi: 12.11.19)

Çizelge 3.2.'te görüldüğü üzere İPEKER fabrikasının fiziksel olarak özgün hali korunmuştur. Fabrika yapısı el değiştirmeden üretime devam eden ender fabrikalardan biri olmuştur. İPEKER fabrikası döneminin endüstriyel üretim teknolojileri arasında ilk otomatik baskı makinesi kullanımı ile bir ilki temsil etmiştir (Şekil 3.24). Dolayısıyla bu tesisin hem Organize Sanayi içerisinde hem de kent hafızasında önemli bir teknolojik gelişmeye tanıklık etmesi ve yapısal olarak özgünlüğünü koruması nedeniyle endüstriyel veya kültürel miras niteliği kazandığı söylenebilir.

Şekil 3.24. İpeker'deki Türkiye'de kurulan ilk otomatik baskı makineleri,
(Kuter 2017'den alınan İPEKER Arşivi)

Çizelge 3.3'te ilk kuruluş ve güncel durumunun karşılaştırması olan SKT fabrikasının fiziksel olarak özgün hali büyük ölçüde korunmuştur. Ancak zaman içerisinde fabrikaya eklenen birimler olmuştur. Bunlar arasında 2015'de eklenen ARGE merkezi yer almaktadır.

Çizelge 3.3. SKT Fabrikası 1967 ve 2019 Yapısal Görünüm Karşılaştırması

	
SKT Fabrikası Kuruluş Yılı Görünümü, 1967 (Kuter 2017'den alınan SKT Arşivi)	SKT Fabrikası Güncel Durumu (https://www.skt.com.tr/tr/hakkimizda , Erişim Tarihi: 15.11.19)

Kuruluşu 1972- 1974 arası olan Sönmez Filament Tekstil ile kuruluşu 1968 yılı olan İPSAN Fabrikalarının günümüzde fiziksel durumları oldukça harap olmakla beraber, fabrika yapılarından ilkinin kısmen diğerinin tamamen işlevsiz kaldığı gözlenmiştir (Şekil 3.25 ve Şekil 3.26).

Şekil 3.25. Sönmez Filament Tekstil Fabrikası, (Sağlık 2019 Arşivi)

Şekil 3.26. İpsan Fabrikası, (Sağlık 2019 Arşivi)

BOSB’ın alanında, kuruluştan günümüze ulaşan yapılar olduğu kadar da mevcut yapı stoğunun yenilendiği durumlar da sıkça gözlenmiştir. Bunlar arasında üretim ve hizmet yapıları yer almıştır. (Çizelge 3.4 ve Çizelge 3.5).

Çizelge 3.4. BOSB Yönetim Binası Yapısal Görünüm Karşılaştırması

	
BOSB Eski Yönetim Binası (Kuter 2017)	BOSB Yeni Yönetim Binası (http://www.btso.org.tr/ , Erişim Tarihi: 05.12.19)

Eski yönetim binasının 2 katlı ve sadece Organize Sanayi bölgesine hizmet veren bir yapı olduğu görülmektedir. Ancak yarışma projesi sonucu yapılan yeni yönetim binası; Organize Sanayi Bölgesi müdürlüğünün yanı sıra Bursa Ticarete Sanayi odasına bağlı tüm firmalara hizmet verecek şekilde tasarlanmıştır.

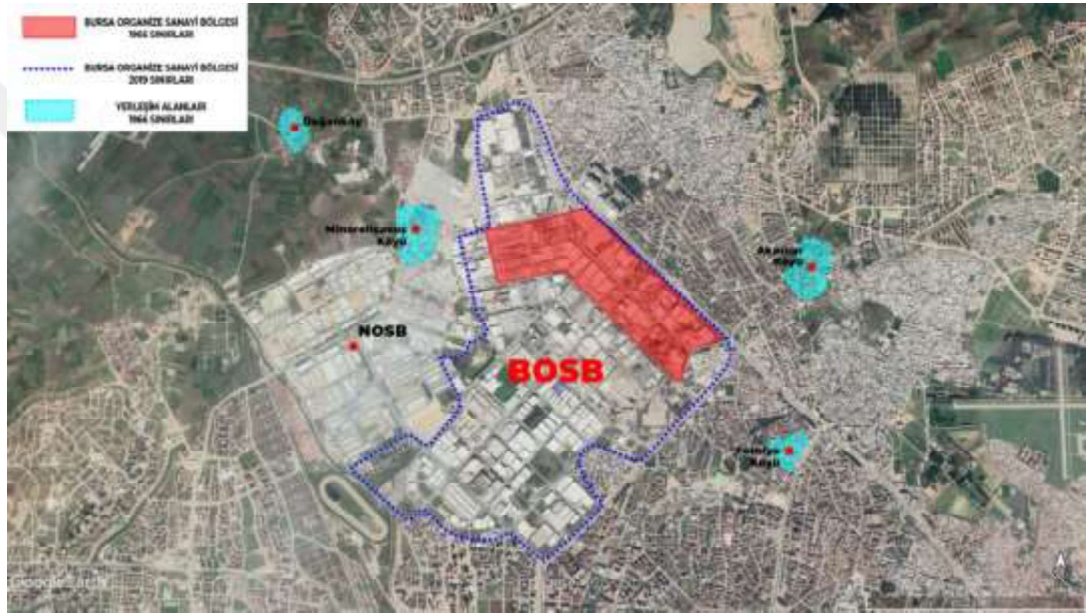
Bursa Organize Sanayi Bölgesinde 2015 yılı ve sonrası fabrika yapılarını yenileyen firmalar arasında; Bz Jakar Dokuma, TECE Dekor, Bayrak Lastik gibi firmalar olup, hem üretim, istihdam kapasitelerini artırmış hem de müşteri ve çalışanlarının ihtiyaçlarını karşılayan yeni bir yaşam alanı inşa ettirmişlerdir. Çizelge 3.5’ teki her üç fabrika yapısında da eski fabrika yapılarının aksine cephe karakterinde şeffaf yüzeylerin arttığı iç- dış ilişkisini daha ön planda tutan ve modern denebilecek tasarım anlayışlarının hakim olduğu dikkati çeken unsurlardan biri olmuştur.

Çizelge 3.5. 2015 yılı ve sonrasında Bursa Organize Sanayi Bölgesinde Yenilenen Fabrika Yapılarından Örnekler

<p>BZ Jakar Dokuma</p>	 <p>http://www.bzjakar.com.tr/#gallery, Erişim Tarihi: 10.12.19</p>	<p>Sektör: -Tekstil</p> <p>Üretim Alanları: -Dokuma, Boyahane, Dijital Baskı</p>
<p>TECE Dekor</p>	 <p>https://tecedekor.business.site/, Erişim Tarihi: 10.12.19</p>	<p>Sektör: -Mobilya</p> <p>Üretim Alanları: -Mobilya kenar bandı</p>
<p>Bayrak Lastik</p>	 <p>http://www.bayraklastik.com.tr/index.html, Erişim Tarihi: 10.12.19</p>	<p>Sektör: -Otomotiv ve Otomotiv Yan Sanayi</p> <p>Üretim Alanları: - Kauçuk / Kauçuk Metal Bileşenli Parça İmalatı</p>

Bölge Ölçeğinde Fiziksel ve Mekansal Tespit Çalışmaları:

Başlangıçta 1.800.000 m² alan üzerinde hizmet vermeye başlayan Bursa Organize Sanayi Bölgesi günümüzde 7.120.000 m² alan üzerinde 313 firmayla hizmet vermeye devam etmektedir. İlk kurulduğunda Organize Sanayi alanının çevresinin Doğanköy, Akpınar köyü, Minareliçavuş köyü, ve Fethiye köyü gibi kırsal yerleşimlerle çevrili olduğu, zaman içerisinde bu yerleşim alanlarının birer mahalleye dönüştüğü ve bölgenin kentin merkezi alanlarından biri haline geldiği gözlenmektedir (Şekil 3.27)

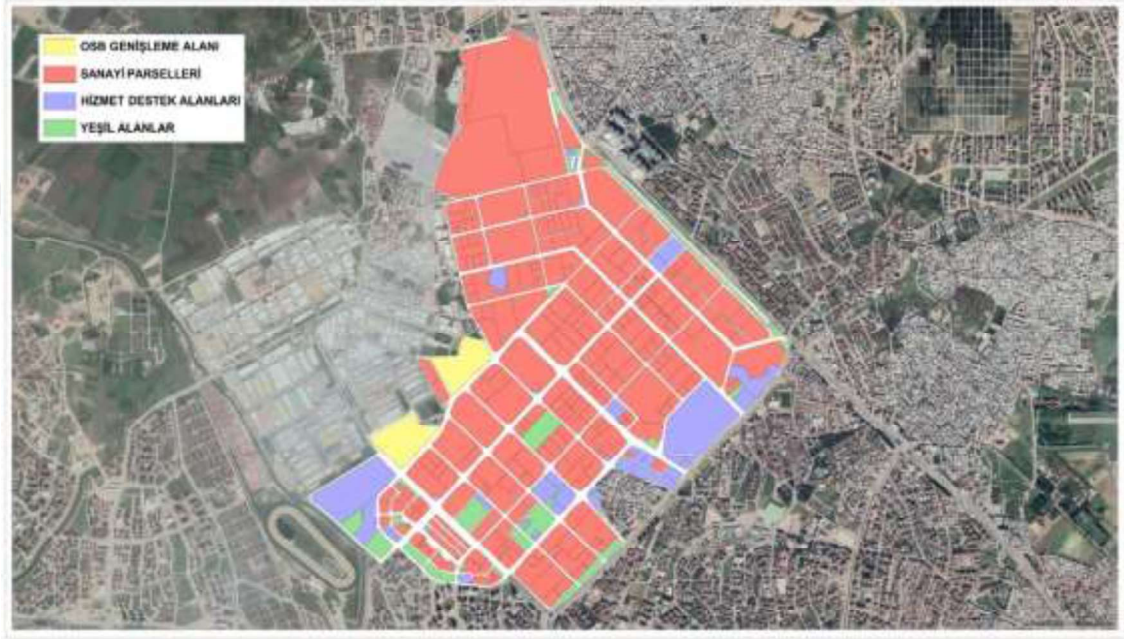

Şekil 3.27. Bursa Organize Sanayi Bölgesinin Gelişimi.
(Google Earth'den uyarlanmıştır, Erişim Tarihi: 25.08.19)

Bursa OSB' deki parsellerin güncel durumu Şekil 3.28' de gösterildiği gibi olup; bölge tüm firmaların ortak faydalandığı hizmet destek alanları, sınırlı yeşil alanları ve neredeyse tüm alanları firmalarca aktif olarak kullanılan sanayi parselleri ile işlerliğini sürdürmektedir. Mevcut durumda sanayi parsellerinin tamamı özel şahıslarda olup bölge müdürlüğünce satışa açık arazi bulunmadığı tespit edilmiştir.

Organize Sanayi Bölgesi'nde Barutçugil' in 1988 yılında yaptığı ortak altyapı ve hizmet programı ile ilgili tespite göre; iç yollar ve kaldırımlar, servis yolları, su deposu, su dağıtım şebekesi, enerji sistemleri, telefon, kanalizasyon, drenaj şebekesi, bankalar,

PTT, ambulans hizmeti, itfaiye, restoran, cami gibi hizmetlerin var ve yeterli olduğu tespit edilmiştir. Günümüzde alan içerisinde bahsi geçen hizmetlerin halen sürdürüldüğü bilinmektedir. 1988 yılı yapılan tespitlere göre alt ve üst geçitler, otoparklar, demiryolu, sokak aydınlatması, arıtma tesisleri, merkezi ısıtma, satış merkezi, süpermarket gibi alanlar mevcut değil, tampon alanlar, kreş, spor ve sosyal tesisler yetersizdir.

Şekil 3.28. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Mevcut Parsellerin Durumu.
(Google Earth'den uyarlanmıştır, Erişim Tarihi: 25.08.19)

Bursa OSB, günümüzde kuzey doğudaki sınırını oluşturan Mudanya yolu üzerinde yer alan metro hattı ulaşımından beslenebilmektedir. Sokak aydınlatmaları ise 1993 yılında yaptırılarak alana kazandırılmıştır. Alanda var olan atık su arıtma tesislerinin ilki 1998'de, ikincisi 2005'te faaliyete geçmiştir (Kuter 2017).

Günümüzde sanayi adalarının etrafında cepler şeklinde araçlar için otopark alanları mevcut olmakla birlikte Türkiye'nin uluslararası standartlardaki ilk ve tek tır parkı toplam 32.000m² 'lik alanda 350 araca hizmet edecek şekilde 2017'de inşa edilmiş ve faaliyete geçmiştir. Aynı yıl 4000 kişinin ibadet edebileceği ikinci caminin temeli de atılmıştır. 2014 yılında faaliyete geçen sosyal tesisler BOSB'da bulunan 40000 m² ormanlık bir yeşil alanda içerisinde konumlanmakta olup; kafeterya, restoran, toplantı

salonu, kapalı yüzme havuzu, açık spor alanları, tenis kortları, fitness ve spa merkezini bünyesinde barındıracak tasarlanmıştır (Anonim 2017c). BOSB alanı içerisinde gündelik ihtiyaçların karşılanacağı süpermarket veya satış merkezi gibi mekanların eksikliği hala giderilememiştir.

Bursa Organize Sanayi Bölgesini, kuzeydoğuda Bursa – Mudanya yolu, güneydoğuda ise Bursa - Mudanya yolunu Bursa – İzmir yoluna bağlayan Ata Bulvarı caddesi sınırlandırmaktadır. BOSB’ daki yol ağı birbirine dik ve paralel, genişliği 7- 14 m arasında değişen, trafiğin yoğun olabileceği düşünülen alanların bulvar (ana yol) olarak inşa edildiği bir yapıya sahiptir. Bölge içerisindeki ana yollar bölgeye hizmet vermekle beraber Nilüfer Organize Sanayi Bölgesine ve çevresindeki yerleşim bölgelerine ulaşım da olanak tanımaktadır (Şekil 3.29). Şekil 3.29’da sarı ile gösterilen bağlantı yollarının 7- 8m. ye kadar düştüğü, bu durumun da iki ayrı parseldeki fabrika tesisinin birbirine çok yaklaşmasına ve yollar üzerinde otopark sıkıntısının yaşanmasına neden olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 3.29. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Yol Ağı.
(Google Earth’den uyarlanmıştır, Erişim Tarihi: 25.08.19)

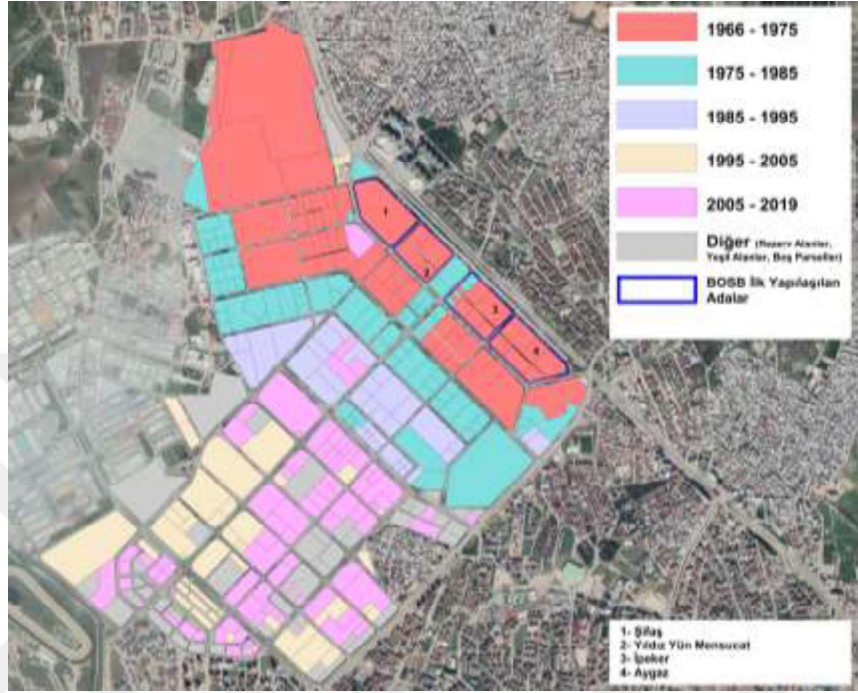
Şekil 3.30. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Sınırları
(Google Earth'den uyarlanmıştır, Erişim Tarihi: 25.08.19)

BOSB' u tanımlayan kenar alanları Bursa- Mudanya yoluna ve Ata Bulvarı caddesine paralel yeşil bantlar, bölgenin güneybatısındaki park alanları ve kuzeydoğudaki Emek metro istasyonu ile entegre otobüs durak alanlarıdır. Bu alanlarda var olan sınırlı yeşil alanlar bölgeyi çevresinden kısmen izole hale getirmiştir (Şekil 3.30).

Şekil 3.31. Bursa Organize Sanayi Bölgesi ve Yakın Çevresinde
Yer Alan Önemli Yapılar
(Google Earth'den uyarlanmıştır, Erişim Tarihi: 25.08.19)

edilmiştir. Kırmızı ile işaretlenmiş ve Mudanya yoluna paralel ve komşu olan mavi cadde ile ona paralel sarı cadde arasında belirlenen alan; 1966- 1975 yılları arasında BOSB’ da ilk sanayi yapılanmasının başladığı bölgedir.

Şekil 3.32b. Bursa Organize Sanayi Bölgesi’nde İlk Yapılanan Adalar (Google Earth’den uyarlanmıştır, Erişim Tarihi: 25.08.19)

1966 yılında faaliyette olan ilk fabrika yapılarından SİFAŞ, Yıldız Yün Mensucat, İPEKER ve AYGAZ tekstil fabrikalarının bulunduğu yapı adaları detaylı analiz edildiğinde (Şekil 3.14 ve Şekil 3.32b), 1966- 1976 yılları arasında bu parsellerde yer alan diğer fabrika yapılarının durumlarının şöyle olduğu tespit edilmiştir;

- İlk adada SİFAŞ (1963- 1964) binası ilk yıkılanlar arasındadır, günümüzde bu alan hala kullanılmamaktadır.
- İkinci adada 1966- 1976 yılları arasında var olan fabrikalardan KARSAN (1966) işlerliğini sürdürmektedir. Yıldız Yün Mensucat (1966) ve Polylen Sentetik (1966- 1967) fabrikalarının en son 1988 haritasında gözlendiği ve sonraki süreçte yıkılmış oldukları tespit edilmiştir.
- Üçüncü adada işlevsiz olan İPSAN (1968) fabrikası ile İPEKER (1963- 1966) fabrika yapısının günümüzde halen varlığını sürdürdüğü; 1988 haritasında

görülen Van Pres Döküm Kromaj fabrikası ile Yazıcılar Tekstil'in (1965) günümüze kalmadığı görülmüştür.

- Dördüncü adada ise COŞKUNÖZ (1976) fabrikasının işlevsiz olan AYGAZ (1966) fabrikası ile beraber halen korunuyor olduğu, Türkkan Tekstil fabrika yapısının ise var olmakla birlikte işletme değişikliğine uğradığı tespit edilmiştir.

3.4. Bursa Organize Sanayi Bölgesi Sosyo- Kültürel Tespit Çalışmaları

BOSB ile ilgili sosyo-kültürel tespit çalışmaları kapsamında BBB Arşivi, BOSB Arşivi ve Bursa'nın ve BOSB'un tarihsel süreç içerisindeki gelişimini açıklayan literatür kaynakları incelenmiştir. Bu araştırma sonucunda bölgenin ve çevresindeki yapılaşmanın Bursa'nın sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamı üzerindeki etkileri belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar bölüm 4.2. de aktarılmaktadır. Ayrıca, günümüzde bölgenin kendi içerisindeki ve Bursa genelindeki yeri ve önemi konusundaki görüşleri ve bölgenin gelecek projeksiyonları ile ilgili beklentileri belirleyebilmek için bölgede yer alan firma yetkilileriyle görüşmeler, çalışanlarıyla ise anketler gerçekleştirilmiştir.

Tekstil, enerji, kimya ve otomotiv sektöründen olmak üzere toplam 9 firmanın üst düzey yetkilileriyle görüşmeler yapılmıştır. İlgili firma hakkında detaylı bilgi almayı ve yetkili kişinin geleceğe yönelik düşüncelerini belirlemek amacıyla 34 sorudan oluşturulan firma yetkilisi görüşme formunun içeriği şöyledir;

1. Soru kapsamında firma yetkilisinin kişisel bilgilerin edinilmesi hedeflenmiştir.
2. - 7. sorular arasında firmanın tarihçesi ve künyesine yönelik bilgiler edinilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla; firmanın ilk olarak hangi alanda üretim yaptığı, günümüzde hangi alanlarda üretime devam ettiği, ilk kuruluş ve günümüz olmak üzere firmadaki çalışan sayısı, çalışanların kadın-erkek sayısı dağılımı, çalışanlar arasında göç ile gelenlerin oranına yönelik sorular yöneltilmiştir.

7. - 18. sorular arasında firmanın Bursa Organize Sanayi Bölgesi içerisindeki geçmişten günümüze faaliyetleri, üretim ve altyapı konusunda bu süreç boyunca geçirdiği değişimlerine yönelik bilgiler edinilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla; üretim alanlarının hangi birimlerden oluştuğu ve uğradığı değişiklikler, firmanın organize sanayi

bölgesinde üretim yapmayı tercih etme sebepleri, yerleşkenin yeterli alana sahip olup olmadığı, firmanın faaliyete başladığı günden bugüne üretim teknolojilerinde değişikliklerin olup olmadığı, eğer varsa ne gibi değişiklikler olduğu ve mevcut yerleşkenin değişen ihtiyaçlara ne ölçüde cevap verdiği, yerleşkenin ulaşım imkanları, bu bölgede faaliyette bulunmanın avantaj ve dezavantajlarının neler olduğunu öğrenmeye yönelik sorular sorulmuştur. Böylelikle, bölgenin firmalar açısından sunduğu potansiyeller ve taşıdığı riskler de belirlenmiştir.

19. soru, Bursa Organize Sanayi Bölgesinin önceden geliştirilmiş endüstri alanları sınıflandırılmasında yer alan alternatiflerden hangisine uygun özellikler taşıdığına dair görüşlerin belirlenmesini hedeflemektedir. Bu alternatifler şöyle sıralanabilir:

- a) Aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş bölgeler,
- b) Aktif kullanılan ve büyüme potansiyeli olan bölgeler,
- c) Atıl durumda ancak kullanılma potansiyeli olan bölgeler,
- d) Atıl durumda ve kullanılmayacak durumda olan bölgeler.

20. - 22. sorular arasında Bursa Organize Sanayi Bölgesinin Bursa'nın; tarihi, mekansal, bilimsel ve teknolojik, sosyal ve kültürel, işlevsel ve ekonomik, simgesel olarak gelişim sürecinde bir değer ifade edip etmediği konusundaki görüşlerin belirlenmesi hedeflenmiştir.

23. soru kapsamında bölgenin mekansal kurgusunun özgünlüğü ve bölgedeki yapıların hangi mimari değerlere sahip olduğu yönündeki görüşlerin öğrenilmesi hedeflenmiştir. Firma yerleşkesindeki yapılar ve Organize Sanayi bölgesindeki diğer yapılar olmak üzere iki başlık altında ele alınan soruda Tasarımda Özgünlük, Malzemede Özgünlük, Yapım Tekniğinde Özgünlük, Konumda Özgünlük, Donanım ve İç Özelliklerde Özgünlük gibi seçenekler sunulmuştur. 24. soru kapsamında firma yerleşkesindeki yapılar ve Organize Sanayi bölgesindeki diğer yapıların geçmiş dönemlere ait az bulunur teknoloji örneklerini ne ölçüde temsil ettiği bilgisi edinilmeye çalışılmıştır.

25., 26. ve 27. sorular kapsamında kent içerisinde kalan Organize Sanayi bölgelerinin kent dışındaki alanlara taşıma önerisi hakkındaki görüşler ve BOSB'ın taşınmasına

olumlu bakılıp bakılmadığı yönündeki değerlendirmelerin alınması hedeflenmiştir. 28. ve 29. sorular kapsamında Bursa Organize Sanayi Bölgesi için gelecekte gerçekleştirilmesi mümkün olabilen yenileme ve dönüşüm çalışmalarından hangilerinin olumlu karşılanacağı bilgisinin edinilmesi amaçlanmıştır.

30. soru kapsamında bölgeye yeni işlevlerin eklenmesi durumunda hangi işlevlerin uygun görüleceği bilgisinin alınması amaçlanmış, birden fazla seçenekte tercih yapma imkanı tanınmıştır. Bu seçenekler aşağıdaki gibi verilmiştir;

- Kültürel ve sosyal faaliyetler (Teknik ve endüstri müzeleri, kongre salonları, sergi salonları, kafe ve restoranlar vb.)
- Eğitim faaliyetleri (Bilim merkezleri, teknopark, kütüphane vb.)
- Eğlenme, dinlenme faaliyetleri (Spor sahaları, festival alanlar vb.)
- Konut alanları

31. soruyla firmanın gelecek planlarında bölgenin dönüştürülmesi ya da taşınması olasılığına dair bir değerlendirme veya eylem planının olup olmadığı varsa ne olduğu bilgisinin edinilmesi hedeflenmiştir.

32. ve 33. Sorularda bölgenin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda Ek-1 de yer alan yeniden işlevlendirme örneklerinde olduğu gibi bölgenin endüstri tarihini kalıcı hale getirecek çalışmalar yapılmasının nasıl karşılanacağı, aynı durumda firma yerleşkesi için hangi müdahalelerin uygun görüldü bilgisi edinilmeye çalışılmıştır. 34. soru kapsamında ise bölgede yapılacak kısmi ya da bütüncül bir dönüşüm söz konusu olduğunda ne gibi beklentilerin var olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bölgede yer alan firmalarda çalışan beyaz yakalılarının görüşlerinin alınması amacıyla hazırlanan anket 14 farklı firmada çalışmakta olan 50 kişiye uygulanmıştır. Anket formu firma yetkilisi görüşme formunda yer alan benzer soruları içermekle beraber daha az sayıda sorudan oluşmaktadır. Çalışan anket formunda ilk soruda çalışana yönelik demografik bilgiler edinildikten sonra firma yetkilisi görüşme formundan farklı olarak; çalışanın ne kadar süredir Bursa'da ikamet ettiği, Bursalı değilse göç etme nedenleri sorulmuştur. Bu şekilde, Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin yarattığı istihdamın iç göçe neden olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde alan çalışmasının gerçekleştirildiği Bursa ili, Nilüfer İlçesi sınırları içerisinde yer alan Bursa Organize Sanayi Bölgesi ile ilgili fiziksel ve mekansal tespit çalışmaları ve sosyo-kültürel tespit çalışmalarından elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Fiziksel ve mekansal tespit çalışmaları; çalışma alanına ait haritalar ile fotoğrafların analiz edilmesi ve çalışma alanında yapılmış olan gözlem çalışmaları ile bölgenin geneli ve bu bölgede yer alan mevcut binalar değerlendirilerek yapılmıştır. Sosyo-kültürel tespit çalışmalarında ise öncelikle arşiv ve literatür analiziyle elde edilen sosyal, ekonomik ve kültürel yapıya yönelik veriler değerlendirilmiştir. Bölgede yer alan firmaların yetkilileri ve çalışanlarının görüşlerinin alınması için yapılan çalışmalarda elde edilen görüşler ve ayrıca BOSİAD (Bursa İş Adamları Derneği) toplantısına katılım sonucu belirlenen görüşler veri olarak kullanılmıştır. Bu bulgular aşağıdaki alt bölümlerde aktarılmıştır.

4.1. Fiziksel ve Mekansal Tespit Bulguları

- BOSB alanında kurulduğu dönemin sanayi yapısı tipolojisini yansıtan fabrika örneklerinden günümüze kadar taşınmış çok sayıda tesis bulunmaktadır. Bunlar arasında İPEKER fabrikası gibi özgün hali ile korunanlar olduğu gibi, SKT Tekstil gibi üretim kapasitesini arttırmak için özgün haline yapılan eklemelerle varlığını sürdüren tesisler de bulunmaktadır.
- BOSB alanında, 1966-2019 yılları arasındaki yapılaşma dönemlere ayrılarak analiz edilmiştir. Bu yapılar arasında halen kuruluşundan günümüze kadar varlığını sürdürenler olduğu kadar yıkılanlar veya el değiştirenlerin de olduğu tespit edilmiştir. 1966 yılı itibariyle BOSB’da ilk defa faaliyette olan yapıların bulunduğu parseller ele alınmış ve bu parsellerde KARSAN, İPSAN, İPEKER, COŞKUNÖZ, AYGAZ, İĞREK MAKİNE fabrikalarının 1966-1976 yılları arasında faal olup da günümüzde de fiziksel bütünlükleri bozulmadan varlıklarını sürdürdükleri tespit edilmiştir. Özellikle bu firmalara ait tesisler

Bursa ve Türkiye endüstriyel tarihi ve endüstri mirası için büyük önem taşıyan kültür varlıkları olarak değerlendirilmelidir.

- BOSB alanının endüstri arkeolojisi kapsamına alınabilecek kültürel miras niteliğindeki değerlere sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu değerlere örnek olarak İPEKER Tekstil Fabrikasında bulunan bundan 50 yıl öncesine ait az bulunur endüstriyel üretim teknolojileri verilebilir. Ayrıca, bazı fabrikaların üretim alanının küçük bir bölümünde ilkel teknolojileri koruması veya modifiye ederek kullanıyor olması da önemli bir kültürel miras olarak karşımıza çıkmaktadır.
- BOSB alanı içerisinde 1974 ve öncesinde kurulan SÖNMEZ FİLAMENT ve İPSAN fabrikaları gibi fiziksel olarak yıpranmış veya atıl duruma düşmüş fabrikalar olduğu ortaya çıkmıştır. Fiziksel olarak yıpranmış veya atıl duruma düşmüş yapılar için nasıl bir yol izlenilmesi gerektiği üzerinde düşünülüp mevcut şartlar ve imkanlar dahilinde en uygun kararların alınması gerekmektedir. Yapıların sağlıklaştırma çalışmaları ardından mevcut haliyle korunması ve eski işlevini sürdürmesi, sağlıklaştırma çalışmaları ardından mevcut haliyle korunup yeni işlevlerle donatılması, ya da yıkılıp farklı bir tasarım ile yerinde yeni binalar inşa edilmesi alternatifleri değerlendirilmelidir.
- BOSB alanı günümüzde ulusal ve uluslararası ölçekte birçok sanayici, işçi, işveren ve firma müşterileri tarafından gözde bir mekan haline gelmiştir. Bu nedenle bu alan içerisinde yer alan kimi firmalar tesislerini bir vitrin gibi değerlendirmekte ara ara yeni ve modern fabrika tasarımlarına ve üretimi destekleyen mekanların kapasite artışına ihtiyaç duymaktadırlar.
- BOSB alanında her ne kadar anayol genişlikleri yeterli olsa da farklı fabrika tesislerinin birbirine fazla yaklaşması sebebiyle ara yol genişliklerinin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Yeniden bir planlama yapılırsa yapılaşma esnasında yoldan çekme mesafelerinin yeniden ele alınması ve bunların yeşil bantlarla desteklenmesi bölgenin işlevselliğini arttıracaktır.
- Şekil 2.50'de de görüldüğü gibi bölgenin genel büyüklüğüne ve sanayi tesisi sayısına bakıldığında mevcut yeşil alanlar ve hizmet destek alanları oldukça yetersizdir. Burada çalışanlar için eğlenme, dinlenme alanları ve sosyal donatıların eksikliği göze çarpmaktadır.

- BOSB alanı ve çevresinde hem fiziksel hem de işlevsel varlıkları ile köklü hale gelmiş, kentlinin hafızasında yer edinmiş ve birer simge haline gelen kurum ve kuruluşlar alanın değerini artırmaktadır (bkz. Şekil 3.32).

4.2. Sosyo- Kültürel Tespit Bulguları

Sosyo-kültürel tespit çalışmalarının ilk aşamasında; BOSB bölgesinin Bursa kentinin gelişimine, kent ve bölge ekonomisine katkısı ilgili veriler ilgili arşivlerle beraber bu alanla ilgili yapılmış yayınlardan derlenmiştir. İkinci aşamasında BOSB alanın günümüz kullanımının değerlendirilmesi ve sürdürülebilir kentsel gelişme hedefleri doğrultusunda gelecek projeksiyonlarının neler olabileceği yönünde 14 farklı firmadan 50 çalışan ve 9 firma yetkilisi ile görüşmeler ve anketler gerçekleştirilmiştir (Şekil 4.2)

BOSB Literatür ve Arşiv Analizi Değerlendirmesi:

Türkiye ekonomisi tarihinde 1961 senesinin en önemli gelişmesi, pilot Organize Sanayi bölgesi kurmak için Bursa kentinin seçilmesidir. Bu tarihten itibaren imalat sanayi, İstanbul- Kocaeli aksından sonra Bursa'da yoğunlaşmaya ve bugünkü görünümünün altyapısını oluşturmaya başlamıştır (Akkılıç 2002). BOSB'un kuruluşu, Bursa kentinin ekonomisi ile birlikte, nüfus yapısı, yerleşimi ve sosyal düzeni üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. BOSB yarattığı iş gücü olanakları ve ülke ekonomisine katkısı ile, Bursa'yı Türkiye'nin önde gelen sanayi merkezlerinden biri haline dönüştürmüştür. Kent içinde ve dağınık yerleşmeler halinde kalan imalat işletmelerinin büyüme olanakları sınırlı olmakla birlikte, yol, su, elektrik vb altyapı sorunlarının çözümünde belediyeden yararlanmakta olup, kent hizmetleri yetersiz kaldığı durumlarda sorunlarını kendileri çözmek durumunda kalmışlardır. Bu duruma karşılık BOSB, işletmelere ihtiyaç duydukları tüm imkanları aynı bölgede sunması avantajı ile İstanbul'dan bile çok sayıda sanayicinin yatırım için ilgisini çeken bir yerleşim alanına dönüşmüştür.

1960'larda BOSB alanının da önemli etkisiyle tetiklenen sanayileşme hareketinin, Bursa kentine getirdiği avantajlar yanında dezavantajları da olmuştur. Artan istihdam olanakları kentte hızlı nüfus artışı, plansız ve çarpık kentleşmeye neden olmuş; gecekondulaşma, altyapı sorunları, Bursa ovasının verimli topraklarının elden çıkması,

çevre kirliliği, göçler sonucu toplumsal yapıdaki uyumsuzlukların oluşması gibi sorunları beraberinde getirmiştir (Barutçugil 1988).

Bölge zaman içerisinde yarattığı iş gücü potansiyeli ile yoğun bir çekim alanı haline gelmiş ve gerek yurtdışından (Bulgaristan) gerekse yurtiçinden (Anadolu- özellikle Karadeniz ve Doğu Anadolu'dan, kırsaldan ve çevre köylerden) önemli oranda göçe maruz kalmıştır. Göçle gelen kesim; sanayi merkezinin yeni yapılaşması durumunu ve yakın çevresindeki boş alanları fırsat bilip, kendi konutlarını inşa etmeye başlamıştır. Düşük gelir grubunun iş yerine yakın olma arzusu ve konut ihtiyacı sonucu alanın yakın çevresinde (Emek ve Akpınar mahalleleri) yoğun bir gecekondulaşma bölgesi ve plansız yapılaşma oluşmaya başlamıştır. Sonraki yıllarda Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından bu sorunun çözülmesi için ilk etapta hedefi az yoğunluklu yerleşim olan sonrasında toplu konut alanına dönüştürülen plan üretilmiş, bu plan 1972 tarihinde O.S.B. Karşısı Konut Alanları Uygulama İmar Planı, 1985'te ise Bursa 2 Nolu Yalakçayır Gecekondulaşma Önleme Bölgesi (GÖB) 2985 sayılı toplu konut imar planı olarak onaylanmıştır (Arın 2013).

Bahsi geçen alana günümüzde de halen varlığını sürdüren "1050 Konutlar" projesi olabildiğince az maliyetli bir şekilde uygulanarak, 2410 adet yaşama birimin yanı sıra yakın çevresinde ticaret alanları, çocuk parkları, eğitim alanları, jandarma ve dispanser gibi destek birimleri ile hayata geçirilmiştir. Ancak 1050 konutlar projesi artan konut talebini karşılayamadığı gibi hedef kitlesi olan düşük gelir grubu için konut fiyatları yüksek kalmıştır. Bunun sonucunda bölgede gecekondulaşmanın önü kesilememiştir. Bölgedeki yerleşim alanlarının niteliği 1990- 2000'li yılları arasında değişmeye ve dönüşmeye başlamıştır. Bir yanda alt gelir grubunun oluşturduğu niteliksiz yapılaşma, diğer yanda çevresinden soyutlanmış lüks konut projelerinin inşaları gerçekleşmeye başlamıştır. Bu durumun oluşmasında; toplu ulaşım araçlarıyla hem kent merkezi hem de Mudanya ve Güzelyalı gibi kent dışı bölgelere erişimin kolaylaşması faktörü etkili olmuştur. 2002 yılında faaliyete geçen BursaRay projesi kent merkezine ulaşımı kolaylaştırırken, Mudanya ve Güzelyalı'daki İDO ve BUDO iskeleleri Bursa- İstanbul arasındaki yolculuk süresini kısaltmış ve özellikle sanayici ve işadamlarının konut yerleşimi tercihlerinde bu bölgenin ilk sıralarda gelmesine neden olmuştur (Arın 2013).

2000’li yıllardan itibaren bölgede üst gelir grubuna hitap eden, çeşitli sosyal donatıları içeren, çevresinden soyutlanmış ve güvenli çok sayıda site yerleşimleri inşa edilmiştir. Bunlardan biri de BOSB alanı karşısında yer alan Korupark projesidir. Elbette bölgeye yerleşen bu kadar nüfusun artan tüketim ihtiyacına cevap verebilmek için alışveriş mekanları ihtiyacı da doğmuştur. Korupark projesi kapsamında inşa edilen büyük ölçekli AVM yapısı bu ihtiyacı karşılamanın ötesinde kentlinin uğrak noktalarından biri olmuş, bölgeyi kentin yeni bir alt merkezi haline dönüştürmüştür. Aynı aks üzerinde 2015 yılında inşasına başlanan Endülüs Park Rezidans ve AVM projesi de bu sürecin devamlılığına katkı sağlamıştır.

Yukarıda özetlenen tüm bu gelişmeler; BOSB alanın etkisi ile kentleşme hareketlerinin nasıl tetiklendiği ve bunun sonucunda alanın yerleşimlerin ortasında adeta kentin merkezinde kalmış bir sanayi alanına nasıl dönüştüğünü ifade etmektedir.

Barutçugil (1988) e göre, 1960 yılında Bursa’daki nüfus 262.362 iken, 1970’te 416.662, 1985’te 840.094 olmuştur. Bu zaman zarfında Bursa’daki kentleşme iç ve dış göçler nedeniyle oldukça hızlı bir dönüşüm geçirmiştir. 1960 yılında Bursa il nüfusunun %37,8’i kentte yaşarken 1985’te bu oran %63,45’e yükselmiştir (Barutçugil 1988). Bursa valiliği 2019 ekonomik ve sosyal göstergeler raporuna göre kentin nüfusu 2.994.521’e ulaşmıştır (Anonim 2019 m).

Şekil 4.1. 18 Eylül 2019 tarihli Bursa Haber Gazetesi Kupürü, (http://www.bosb.org.tr/bosb-galeri-77-basinda_bosb.html)

Bursa Haber Gazetesi’nin 18 Eylül 2019 kupürüne göre (Şekil 4.1); BTSO tarafından hazırlanan 2018 verilerine dayanarak, Bursa’da 250 büyük firmanın 46’sının Bursa Organize Sanayi Bölgesi’nde faaliyet gösterdiği belirtilmiştir. Bahsi geçen bu 46 firma,

250 firma tarafından yapılan toplam cironun %34'ünü, ihracatın %43'ünü, üretimden satışların %40'ını, öz sermayenin %20'sini, istihdamın %18'ni sağlamaktadır. Aynı haberde OSB yönetim kurulu başkanı Hüseyin Durmaz Türkiye'de bir ilk olan Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin üretim, yaratılan katma değer, ihracat ve istihdamla hem kent hem de ülke ekonomisine katkı sağladığını ifade etmiştir (Anonim 2019l).

1970 yılında BOSB'da istihdam edilen işgücü sayısı 3164 iken 1988'de 22000'nin üzerine çıkmıştır. (Barutçugil 1988). 2019 yılı itibariyle Bursa OSB genelinde 60.000'nin üzerinde istihdam sağlanmaktadır (Anonim 2019n). Bursa OSB'de 1962'te 4 firma ile faaliyete başlanmış, 1970 yılında 105, 1988 yılında ise 228 firma aktif halde hizmet vermeye devam etmiştir (Barutçugil 1988). 2017 TMMOB Makine Mühendisleri Odası raporuna göre; o yıl mevcut olan 271 tesisten 191'i üretim veya deneme aşamasındadır. Günümüzde bu rakamlar artmış ve firma sayısı 313'e yükselmiştir.

Çizelge 4.1. Bursa Merkez Organize Sanayi Bölgesi içinde Yer Alan Firmaların Sektörel ve Mülkiyet Dağılımı ve İstihdam (2016 Yılı Başı)

Sektör	Firma Sayısı	Parsel Sayısı	Parsel Oranı(%)	Fiili istihdam
Otomotiv ve Yan Sanayi	61	188	27,6	11.845
Tekstil ve Konfeksiyon	59	162	23,8	10.616
Makine İmalat ve Madeni Eşya	46	125	18,3	7.912
Gıda – Meşrubat ve Ambalaj	23	68	10,0	3.976
Kimya, Plastik, Lastik	20	53	7,8	3.362
Orman Ürünleri, Kağıt	15	46	6,7	2.908
İnşaat malzemesi, Seramik	10	27	4,0	2.010
Diğerleri	6	11	1,8	1.471
TOPLAM	240	680	100,0	44.100

(Bayülken 2017).

2017 TMMOB Makine Mühendisleri Odası raporunda 2016 yılı başında Bursa OSB içinde yer alan firmaların sektörel ve mülkiyet dağılımı ve istihdam rakamları verilmiştir (Çizelge 4.1). Bu tabloya göre sektörler arasındaki en büyük pay %68 oranıyla; otomotiv, tekstil ve makine imalat sektörlerine aittir (Bayülken 2017).

2016 yılı verilerine göre BOSB’da yer alan tesislerde çeşitli disiplinlerde 3160 mühendis çalışmaktadır. Aynı yılın verilerine göre 13.120 kişi kalifiye eleman, teknisyen, yönetici, 30.980 kişi düz işçi veya memur olarak istihdam edilmiştir. 2016 yılında BOSB’dan 5 milyar USD ihracat gerçekleştirilmiştir (Bayülken 2017).

81 il genelinde yapılan 2017 yılı Sanayi Durum Raporuna göre; Bursa ilinde çalışan sayısına göre ilk 5 büyük işletme belirlenmiştir. Bu işletmeler arasında Tofaş Türk Otomobil Fabrikası Anonim Şirketi’nden sonra Oyak- Renault Otomobil Fabrikaları Anonim Şirketi, Beyçelik Gestamp Otomotiv Sanayi, Bosch Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi ve Bosh Sanayi ve Ticaret BOSB alanı içerisinde yer almaktadır.

Yukarıda aktarılan tüm bu sayısal veriler; Bursa OSB alanının hem kentlinin istihdamındaki payını hem de kent ve ülke ekonomisine olan önemli katkısını göstermektedir.

Şekil 4.2. BOSB’da Yapılan Anket ve Görüşme Dağılımları
(Google Earth’den uyarlanmıştır, Erişim Tarihi: 25.08.19)

Firma Yetkilileriyle Yapılan Görüşmelerin Değerlendirilmesi:

- Bursa Organize Sanayi Bölgesi’ndeki firmalar, kuruluşlarından bugüne kapasitelerini genişletme olanağı bulmuş, çalışan sayılarını 5 ile 10 kat arasında arttırabilmişlerdir (bkz. Ek3: Görüşme 2, 5, 6, 7, 8, 9).
- Bursa Organize Sanayi Bölgesi’ndeki fabrikalarda üretim alanlarında çalışanların büyük çoğunluğu erkek olmakla birlikte; kadın çalışanlar Ar-ge merkezlerinde, yönetim ve idari kadrolarda istihdam edilmektedir. Bölgedeki çalışanlar arasında doğma büyüme Bursalılar olduğu gibi uzun yıllar önce Bursa’ya göç edip yerleşenler çoğunluktadır (bkz. Ek3).
- Bursa Organize Sanayi Bölgesi’ndeki firmalar tek yapı ölçeğinde veya birkaç yapıdan oluşan tesisler olarak çeşitlenmekte olup; farklı mekansal birimlere ihtiyaç

duymaktadır. Bu mekansal birimler; idari, teknik, kontrol, üretim, depolama hacmi, Ar-ge merkezi gibi farklı işlevlere göre ayrışmaktadır (bkz. Ek3).

- BOSB’ da yakın tarihte kurulan veya küçük ölçekli olan işletmeler, yapılara herhangi ekleme veya değişiklik yapma ihtiyacı duymazken geniş kapasiteli ve kuruluşu eski olan işletmeler zaman içerisinde ihtiyaçlara cevap verebilmek için yeni bina eklemeleri, mevcut binalarında ara platformlar veya iç mekan ve donanımlarında modernizasyon gibi uygulamalar gerçekleştirmiştir (bkz. Ek3).
- Firmaların yerleşkelerindeki yapılar üretim faaliyetleri için yetersiz kaldığı durumlarda, tesislerin genişletilmesi için BOSB’ da potansiyel alan bulunmadığı bilgisi edinilmiştir Dolayısıyla bölgenin ağırlıklı olarak aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş olduğu olgusu ortaya çıkmıştır (bkz. Ek3).
- BOSB’ da faaliyet gösteren firma yetkililerine göre; altyapı hizmetleri, ortak arıtma tesisi ve diğer destek birimlerinin olması sebebiyle her bir sanayi tesisinin gider masrafının düşürülmesi, bu alanda fabrika sahibi olmanın prestij göstergesi olması ve dolayısıyla hem ulusal hem de uluslararası müşterilere güven vermesi, planlı bir alan olması, ulaşım imkanları açısından konumunun iyi olması BOSB içerisinde olmanın avantajları olarak görülmektedir. Bölgede bulunmanın dezavantajları ise trafikten dolayı yaşanan lojistik sorunlar, üretim maliyetlerinin yüksek olması ve yapılaşma alanındaki kısıtlılık olarak belirlenmiştir (bkz. Ek3).
- Teknolojik gelişmelere paralel olarak fabrikaların üretim hattındaki makinalarında yenilemeler olduğu için BOSB’daki fabrikaların çoğu az bulunur teknoloji örneklerini yansıtmamaktadır. Ancak az sayıda firmanın nadiren de olsa eski makine ve tezgahları olduğu gibi koruduğu veya modifiye ederek halen kullandığı ortaya çıkmıştır (bkz. Ek3).
- BOSB’ da bulunan fabrikaların donanım ve iç özelliklerde ve yapım tekniğinde özgünlüğü büyük ölçüde kabul görürken; tasarımda kısmen, malzemedeki ve konumda özgünlüğün ise hiç olmadığı düşüncesi yaygındır (bkz. Ek3: Görüşme 2, 5, 6, 8, 9).
- Birçok ailenin geçimini sağlayan istihdamı yaratması, hem kent, hem de Marmara bölgesi içerisinde önemli bir sanayi alanı olması, zamanla marka değeri olan bir alana dönüşmesi, kişilerin iş ararken bile özellikle bu bölgeyi tercih etmeleri, ulusal ve uluslararası ölçekte ithalat ve ihracat bağlantılarıyla bilinirliği olması gibi

gerekçelerle BOSB' da işlevsel ve ekonomik değer birinci sırada gelmektedir (bkz. Ek3).

- Teknolojik ilerlemelere paralel olarak makineler ve tezgahların yenilenmesi, kimi fabrikalara otomasyon ve robot sistemlerin eklenmesi gibi üretim sistemlerine güncel teknolojileri entegre eden firmalarla beraber az bulunur teknoloji örneklerinin de barındırıldığı köklü firmaların varlığı sebebiyle bilimsel ve teknolojik değer BOSB alanı için ikincil önem arz etmektedir (bkz. Ek3).
- BOSB'un hem Bursa kentinin hem de Marmara bölgesinin kalkınmasındaki yeri, kente yönelik oluşturduğu göç etkisi, yakın çevresinin yerleşim alanlarıyla dolmasında asli unsur olması ve pilot bölge olarak diğer Organize Sanayi Bölgeleri için öncül olması sebebiyle simgesel değere sahip olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (bkz. Ek3).
- Konut alanlarından ayrılmış bir şekilde modern planlama anlayışına uygun olarak kurulan ilk planlı Organize Sanayi bölgesi olması, BOSB'un bölge olarak mekansal değerini ortaya koymaktadır. Bunun yanısıra bölgenin 1966'dan bu yana var olması ve firmaların faaliyete başlaması kentlinin ve burada çalışanların nesiller boyunca hafızasında yer etmiş, kente sosyal ve kültürel bir değer katmıştır (bkz. Ek3).
- Merkezi yönetimin kent içinde kalan Organize Sanayi Bölgelerini kent dışındaki alanlara taşıma önerisinin ancak büyük teşviklerle mümkün olacağı aksi takdirde çok büyük yatırımların varlığı nedeniyle büyük bir maddi külfet oluşturacağı olgusu ortaya çıkmıştır. BOSB'daki firma yetkililerinin kendi imkanlarıyla taşınma eylemini gerçekleştirecek imkanları olmadığı için bu uygulamaya olumlu bakmadıkları ve gerçekçi bulmadıkları sonucuna varılmıştır (bkz. Ek3).
- BOSB için yapılacak yenileme çalışmalarında bölgenin yeni peyzaj, bina ve altyapı oluşumları ile geliştirilmesi, en fazla desteklenen olgudur. Her ne kadar çok kaliteli bir arıtma sistemine sahip olduğu ve mevzuatların ve denetimlerin çok sıkı olması nedeniyle herhangi bir kirlilik yaratan üretim faaliyetinin olmadığını savunan bir kesim var olsa da firma yetkililerinden oluşan büyük bir kesim bölgede kimyasal kirliliğe yol açan üretim tesislerinin var olduğunu ve taşınmaları gerektiğini, bölgenin kirlilik yaratan unsurlardan arındırılarak iyileştirilmesinin önem arz ettiği görüşündedir (bkz. Ek3).

- Tesiste neredeyse bütün yapılar faal olarak kullanılmaktadır, çok nadir ve kısa süreli atıl duruma düşen yapılar olabilmektedir. Bu durumda beklenen, bu yapıların en kısa sürede konut dışında bir işlevle yeniden işlevlendirilerek aktif hale getirilmesidir (bkz. Ek3).
- BOSB' un gelecekte olası kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda; bölge ve firma yerleşkelerinin aynı kalıp, eski işlevini sürdürmesi büyük oranda tercih edilmektedir Ancak yeni işlevler eklenmesi gerekli olduğu durumda; alanda ilk sırada talep edilen işlevler; Teknik ve Endüstri Müzeleri, Kongre Salonları, Sergi Salonları, Kafe ve Restoranlar gibi kültürel ve sosyal faaliyetlere hizmet eden birimlerden oluşmaktadır. İkinci sırada gelen talepler; alanın, bilim merkezleri, teknopark, kütüphane gibi birimlerden oluşan eğitim faaliyetleri ile spor sahaları ve festival alanlarından oluşan eğlenme ve dinlenme faaliyetleriyle donatılmasıdır (bkz. Ek3).

Firma Çalışanlarıyla Yapılan Anketlerin Değerlendirilmesi:

- Yapılan anket çalışmasında katılımcı tipini oluşturan büyük çoğunluk; son 10 yıldır BOSB' da görev alan 30 ile 40 yaş arası, işçisinden firma yöneticisine kadar farklı pozisyonlarda çalışmaya devam eden ve doğma büyüme Bursa'da ikamet eden kişilerden oluşmaktadır. (bkz. Ek4: Şekil 4.3, Şekil 4.4, Şekil 4.5 ve Şekil 4.6).
- BOSB' u aktif olarak kullanan çalışanların görüşlerine başvurmak amacıyla yapılan anket çalışmasına göre; üretim faaliyetleri için firmaların yeterli alan sağlayabildiği ancak üretim alanlarının kapasitesi artırılmak istense BOSB' da potansiyel genişleme alanı olmadığı sonucu elde edilmiştir. Çalışanlar da firma yetkilileri ile hem fikir olmuş BOSB' u aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş bir bölge olarak değerlendirmiştir (bkz. Ek4: Şekil 4.9 ve Şekil 4.11).
- Çalışanların genel görüşü firma yerleşkelerinin ulaşım imkanları açısından elverişli olduğu yönündedir. Ulaşımın yetersiz olduğunu düşünen kesim ise; toplu taşıma, otopark yetersizliği, bisiklet yollarının eksikliği, BOSB' daki mesai bitiş ve başlangıç saatlerindeki yoğun trafik, tırların ve büyük araçların BOSB alanından kontrolsüzce geçiş yapması, kentin trafiğinin aktığı ana arterlerinden biri olan

İzmir yolundan BOSB alanına ulaşımın zorluğu gibi sorunlara dikkat çekmiştir (bkz. Ek 4: Şekil 4.10).

- Çalışanların genel görüşüne göre BOSB’ da çalışıyor olmanın avantajları arasında da ilk sırada ulaşım gelmektedir. Ulaşım firmaların özel servisleri, toplu taşıma ve kişisel araçlarla sağlanabilmektedir. Ulaşımdan sonra BOSB’ u cazip kılan ikincil faktör yerleşim alanlarına ve merkeze yakın olması dolayısıyla yakın çevrede konutu olanlar için en çok tercih edilen çalışma alanı haline gelmesidir. BOSB’ da çalışıyor olmanın diğer avantajları arasında sektör çokluğu sebebiyle çalışanlara yeni iş fırsatları sunması, farklı iş alanlarından çevre edinebilmek, kurumsal ve köklü firmalarda çalışabilmek, üretimin içinde olmak ve tüm yan sanayi fabrikalarının bulunduğu bir bölgede var olmak yer almaktadır (bkz. Ek4).
- BOSB’da çalışıyor olmanın dezavantajları arasında ilk sırada gürültü ve hava kirliliğinden oluşan çevresel kirlilik gelmektedir. Her ne kadar ulaşımın kolaylığı BOSB’u çekici kılan bir faktör olarak belirlenmiş olsa da, ikincil dezavantaj olarak belirli saatlerde BOSB alanının belirli bölgelerinde oluşan servis trafiği ve sonrasında şehir trafiğine karışmak görülmektedir. BOSB’da çalışıyor olmanın diğer dezavantajları arasında kafe, banka, market gibi gündelik ihtiyaçlara cevap veren mekanlar ile ve sosyalleşme alanlarının eksikliği, planlamadaki sıkışıklıktan ötürü işletmeler arası mesafelerin az oluşu, otopark ve açık alan yetersizliği ve bazı çalışma alanlarının iş sağlığı ve güvenliği açısından tehlikeli oluşu yer almaktadır. (bkz Ek4).
- BOSB alanının sahip olduğu değerler konusunda çalışanlar ile firma yetkililerinin görüşleri örtüşmüş ve ilk sırayı alanın işlevsel ve ekonomik değere, ikinci sırayı ise bilimsel ve teknolojik değere sahip olması almıştır. Alanın özgün planlamaya sahip olduğu görüşünde hem fikir olan çalışanlar mekansal değeri üçüncü sıraya taşımıştır. Firma yetkilileri ile yapılan görüşmelerde, simgesel değer BOSB alanı için üçüncül önemde olması nedeniyle, bu noktada çalışanlar ile firma yetkilileri arasında görüş farklılığı tespit edilmiştir. Her ne kadar görüşme yapılan çalışanların çoğunluğu doğma büyüme Bursalı kişilerden oluşsa da yaklaşık 50 senedir kentte var olan BOSB alanının tarihi ve sosyal ve kültürel değere sahip olduğu yönündeki görüşlerinin diğer değerlere göre oldukça az olduğu tespit edilmiştir. Bu duruma neden olanın ankete katılanların ağırlıklı olarak son 10 yıldır

BOSB' da çalışan kişilerden oluşması sonucu yer ile olan bağlarının zayıf olması ihtimali ile ilişkili olup olmadığı sorgulanmış ve daha eski tarihlerde işe başlayanların görüşleri yeniden ele alınmıştır. Bu değerlendirmeye göre 1987, 1989, 1994, 1997, 1999, 2000 yıllarında çalışmış kişilerin özellikle tarihi değer ve sosyal ve kültürel değer ibarelerini işaretlemedikleri dikkat çekmiştir (bkz. Ek4: Şekil 4.12).

- BOSB alanı içerisinde bulunan yapı ve yapı gruplarından oluşan tesislerin mimari özgünlüğü sorgulanmıştır. Genel görüş; tüm firmaların sadece BOSB' da yer almaları nedeniyle bile iyi bir konumda oldukları, yapıların donanım ve iç özelliklerinin özgün olduğu ve bunlar arasında özellikle otomotiv sektöründen olan firmaların yapılarının tasarımının özgün olduğu yönündedir. BOSB alanındaki yapılarda yapım tekniğinde ve malzemede özgünlüğün çok fazla olmadığı görüşü yaygındır. Bu görüşün gerekçesi olarak; endüstri yapılarında geniş hacimler yaratmak için büyük açıklık geçebilen taşıyıcı sistemler ve malzemeler kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır ve dolayısıyla bu durumun bir takım kısıtlılıkları aşamayan, standardizasyona doğru giden benzer yapım teknolojisine sahip yapılar ortaya çıkmasına neden olduğu düşünülmektedir (bkz. Ek4: Şekil 4.13).
- Organize Sanayi bölgelerinin, merkezi yönetimler tarafından kent dışına taşınması hedefi çoğunluk tarafından desteklenmektedir. Taşınması yönünde olumlu görüş verenlerin gerekçeleri; bu tür alanların çevresel kirlilik yaratmalarından dolayı kentsel dokudan izole olması gerektiği, kent içinde kaldığı takdirde genişlenmenin sağlanamaması ve mevcut işletmelerin büyümelerine engel oluşturması, kentin dışında daha modern bir sanayi bölgesi oluşturulabileceği, kentte yarattığı trafik yükü ve buldukları alanın farklı işlevlerle (sosyal, kültürel, yeşil alan vb.) daha değerli hale getirilebileceği düşüncesidir (bkz. Ek4).
- OSB'lerin kentin dışına taşınmaması yönünde görüş verenlerin gerekçeleri ise şöyledir; büyük fabrikaların taşınmasının ciddi bir maliyet yaratacağı, yeniden doğa tahribatına neden olacağı ve bu taşınma süresinde üretim kayıpları olacağı dolayısıyla mevcut şartların iyileştirilmesinin daha makul olduğu./ yıkılırsa alana AVM yapılacağı kaygısının, kentin dışına taşınması kenti yine kendine çekeceği için ileride benzer durumların yeniden yaşanacağı ihtimali, kentin dışında

olmasındansa ulaşılabilir bir konumda olmasının daha uygun olacağı şeklindedir. BOSB özelinde alanın kentin dışına taşınmasını isteyenler ile taşınmamasını isteyenler benzer gerekçeler nedeniyle yarı yarıya olacak şekilde eşit durumda kalmıştır (bkz. Ek4).

- BOSB için gelecekte olası yenileme çalışmalarından; bölgede kirlilik yaratan unsurların, yapıların veya yapı gruplarının temizlenerek bölgenin iyileştirilmesi, bölgenin altyapı sisteminin ve çevresel görünümünün yeni binalar ve peyzaj ile geliştirilmesi beklentisi ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada ise atıl ve düşük kapasiteli üretim yapan işletmelerin yeniden aktif hale getirilmesi ve hatta bu işletmelerin diğer firmaların bünyelerine dahil edilerek daha etkili kullanımlarının sağlanması önerisi yer almaktadır (bkz. Ek4).
- BOSB alanında gelecekte olası bir dönüşüm çalışmasında en çok desteklenen görüş; işleyen fabrikalar üretime devam ederken atıl durumdakilere dönüşümün uygulanması ve konut dışındaki işlevlerle donatılmasıdır. Bu işlevler arasında en çok tercih edilenler ise festival alanları, spor sahaları vb.den oluşan dinlenme, eğlenme, sportif faaliyet alanları ile teknik ve endüstri müzeleri, kongre salonları, sergi salonları, kafe ve restoranlar vb 'den oluşan kültürel ve sosyal faaliyet alanlarıdır. Bunun yanı sıra otomotiv ve tekstil işletmelerinin bir arada tutulması, alanının yaşam ve teknoloji alanına dönüşmesi, alanda ortak AR-GE merkezleri, ortak servis ve ulaşım ve büyük ölçekli organizasyon yönetim merkezleri kurulması dönüşüm önerileri arasındadır. Ayrıca bu dönüşüm sürecinde alandaki tüm binaların yıkılıp yerine kent ormanı, park, meydan, yeşil alan düzenlemesi, büyük fabrikaların üretim sahalarını genişletebilmek için yan parsellerdeki fabrikaların taşınması ve onlara yer açması beklentisi, dağınık ve birbirleriyle ilişkisiz işletmelerin ayrılarak farklı bir bölgede konumlandırılması gibi radikal öneriler de yer almaktadır (bkz. Ek4: Şekil 4.15 ve Şekil 4.16).
- BOSB bölgesinin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda firma yerleşkelerinin tasarımının aynı kalarak eski işlevlerini sürdürmesi beklentisi yaygındır. Ancak bir dönüşüm gerçekleşecekse üretimin daha etkili hale getirildiği, daha kaliteli çalışma alanı ve aktivite alanlarını sunan, insan kaynakları yetiştirme ve yönetim merkezleri gibi mekanları içeren firma yerleşkeleri haline getirilmeleri talep edilmektedir (bkz. Ek4: Şekil 4.17).

- Görüşme formunun ekinde yer alan Dünya’da ve Türkiye’de başarılı dönüşüm hikayesine sahip alanlardan İzmit Sekapark ve Kuzey Duisburg parkı örneklerinde olduğu gibi endüstri mirasını sürdürülebilir bir şekilde geleceğe aktaracak çalışmaların BOSB özelinde de uyarlanarak yapılması olumlu karşılanmaktadır (bkz. Ek4).

BOSİAD (Bursa Organize Sanayi İş Adamları Derneği) Toplantısı Değerlendirmesi:

Bursa Organize Sanayi İş Adamları Derneği; kendi içlerinde bölgedeki işletmelerin sorunları, ihtiyaçları, gelecek planlamaları hakkında tartışmak ve değerlendirmeler yapmak üzere iki haftada bir pazartesi günleri mesai çıkışı toplantılar yapmaktadır. Tez konusu kapsamında Organize Sanayi bölgesinin mevcut durumu hakkında bilgiler ve alanın tüm değerleriyle varlığının sürdürülebilir olması için gelecekte ne şekilde uygulamalar yapılması gerektiği yönünde öneriler almak üzere toplantıya katılım sağlanmıştır.

Toplantı sırasında ifade edilen görüşler aşağıda özetlenmiştir.

- İlk kurulduğunda (1966) şehir merkezinden 12 km uzakta olan Bursa OSB alanı, nasıl iş yapacak kaygısı ile faaliyete başlamıştır. Günümüzde ise kentin ekonomisine katkısı göz önüne alındığında oldukça işlevsel bir alan olmasına rağmen kent içinde kalması sebebiyle istenmemektedir. Fakat kent OSB kurulduktan sonra bu alanı çevrelemiştir. Dolayısıyla ilk alınan kentsel planlama kararlarında OSB’lerin çevresinde yerleşimlerin kurulmasına engel olunmalıdır.
- Kentlerin gelişmesi sonucu kent içinde kalan, değerini ve işlevini yitirmiş endüstriyel alanların dönüşümü olağan bir durumdur. Ancak Bursa OSB gibi yüksek altyapı ve üstyapı yatırımları yapılmış, ihracatta Türkiye’nin ilk 4’ünün içinde yer alan ve 60 bine yakın iş gücü sağlayan büyük bir üretim merkezinin taşınması sürdürülebilirlik açısından da doğru bir politika olmayacaktır.
- BOSB alanının sürdürülebilir bir kent yaratmadaki etkisinin artırılması için çevre bilincini arttıran mimari proje yarışmalarının ve diğer faaliyetlerin teşvik edilmesi olumlu sonuçlar doğuracaktır.

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bursa Organize Sanayi Bölgesi 1960'ların sonunda faaliyete geçmiş bir sanayi yerleşim alanı olarak ilk defa konut ve sanayi bölgelerinin ayrışması ile kentin kollektif belleğinde yer edinmiştir. Bu alan zamanla orta ve üst gelir gruplarına ait konut yerleşimlerinin, kentin en işlek AVM' lerinden birinin ve önemli iş merkezlerinin yakın çevresinde yer seçmesi ile kentin merkezinde kalmıştır. Organize Sanayi Bölgesi, kentin geneline bakıldığında endüstriyel alan olarak oldukça geniş hacim kaplamaktadır. Bu tür kent içerisinde kalmış endüstri tesisleri; sürdürdükleri üretim faaliyetleri nedeniyle kentliler gözünde yerleşimlerin ortasında kirlilik yaratan alanlar olarak görülmektedir. Kentin yoğun yapılaşması ve trafik yoğunluğu karşısında bu tür yerleşimler, ileride olası bir kentsel dönüşüm uygulaması sonucu endüstri parkı, açık hava teknoloji müzesi gibi kent için büyük ölçekte nefes alma mekanları yaratma potansiyeli taşımaktadır.

Bursa Organize Sanayi bölgesi alanının sahip olduğu değerlere bakılacak olursa; konum itibariyle bulunduğu çevrenin kentsel ve sosyal kimliğini etkilemiştir. Sembolik ve tarihi değer anlamında kentin sanayi kollarına ait ilkel iş organizasyonu süreçlerinin, teknolojik ilerlemelerinin ve işçi-işveren ilişkilerinin tanığı olarak varlığını sürdürmektedir. İlk planlı sanayi yerleşimi olarak kurulan bu alan; sahip olduğu yapı stoğu ve çeşitliliği ile dönemin endüstri tipi yapılarındaki mimari anlayışı belli ölçüde yansıtmaktadır.

Organize Sanayi Bölgesi ilk kurulduğunda 4 firma ile hizmet verirken günümüzde parsel sınırları genişletilmiş ve 300'ün üzerinde farklı sektörlerden birçok firmaya ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Ülke genelinde kurulan ilk sanayi bölgesi olması ve İstanbul'daki sanayinin desantralizasyonu açısından, alanın öncelikle kentsel ve sonrasında bölgesel ve ulusal anlamdaki ekonomik değeri artmıştır.

Kent dışında bir endüstri alanı olarak kurgulanan bölge zamanla Bursa'nın öngörülemeyen yoğun göç alımı ve buna bağlı hızlı kentsel genişlemesi sonucunda kent içerisinde kalmıştır. Merkezi hükümetin kent içerisinde kalan endüstri alanlarını kent dışına taşıması kararı sonrasında ise bölge bu konuda adı geçer hale gelmiştir. Ancak

gerek tüm sanayi parsellerinin özel mülk olması, gerekse bölgede faaliyet gösteren firmaların uzun yıllara yayılan bir üretim faaliyeti yapacaklarını öngörerek yaptıkları yatırımlar bölgeye radikal müdahalelerin önünü kesmektedir.

Bu tez çalışmasında BOSB alanın gelecekte olası bir yenileme ve dönüşüm süreci geçirmesi durumunda yapılacak müdahalelerin hem kente hem de kentliye fayda sağlaması yönünde sürdürülebilir olması için gerekli koşulların neler olduğu sorgulanmıştır. Bunun için yöntem olarak öncelikle alana ait fiziksel ve mekansal tespit çalışmaları yapılmıştır. Sonrasında ise alanın sosyo-kültürel yapısını belirleyebilmek için BOSB hakkında literatür ve arşiv taraması ile beraber BOSB' da aktif olan firmaların yetkilileri ve çalışanları ile alanın mevcut durumu ve geleceğinin değerlendirilmesine yönelik görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Yapılan görüşmeler ve anketler sonucunda Bursa OSB alanının gelecekte olası dönüşümünde; Seka Selüloz ve Kağıt Fabrikası'ndan dönüşen İzmit Seka Park örneğinin tamamı ve çoklu endüstri alanlarının dönüşümünün gerçekleştirildiği IBA Emscher Park örneğinin bir kısmı olmak üzere içerdikleri işlevler alan için uygun görülmüştür. Bunun nedeni müze, kongre salonları, kafe ve restoranlar, görsel sanat atölyeleri, spor sahaları, festival alanları gibi görüşmelerde hem firma yetkililerinin hem de çalışanların ilk iki sırada tercih ettiği kültürel ve sosyal işlevler ile dinlenme, eğlenme ve spor faaliyetlerine imkan veren işlevleri içermeleridir. Ancak IBA Emscher Park örneğinin bazı alanlarında olduğu gibi BOSB alanı içerisinde konut yatırımlarının gerçekleştirilmesi kesinlikle talep edilmemektedir.

Seka Park örneğinde fabrika yapılarından bazıları kağıt müzesi, bilim müzesi gibi fabrikanın eski işlevlerine atıfta bulunan müze işlevine sahip olduğu gibi BOSB alanında da ilgili sektörlerin geçmişine atıfta bulunan tekstil müzesi, otomobil müzesi vb. planlanabilir. Güç İstasyonundan dönüşen Tate Modern Sanat Galerisi örneğinde olduğu gibi yapılara müze işlevi verilirken mimari anlamda nitelikli görülenlerde bina kabuğu ve binanın cephe karakteri korunup, iç mekanda uygun düzenlemelerle yeniden işlevlendirme yapılabilir. Böylece yapıların belirlenen endüstri mirası değerine saygı

gösterilerek buldukları bölgenin imajına kültürel bir değer katmaları sağlanmış olunur.

Cibali Tütün Fabrikasından dönüşen Kadir Has Üniversitesi örneğinin içerdiği eğitim ile ilgili işlevleri görüşmelerde özellikle işveren ve diğer firma yetkilileri tarafından tercih edilmesi sebebiyle BOSB' un olası bir dönüşümünde uygun bir örnek olarak değerlendirilmiştir. Bu işlev tercihinin nedeni olarak; Endüstri Meslek Liseleri, Teknik Üniversiteler, Bilim merkezleri, Teknopark gibi alandaki işletmelere kalifiye eleman yetiştirmeye aracı olan ve üretimin niteliğini arttıracak bilimsel ve teknolojik araştırmalara imkan veren yapıların, firmaların geleceği için anlamlı bir yatırım olarak görüleceği düşünülmektedir.

BOSB için uygun görülen bir diğer örnek Ruhr bölgesinde bulunan Lohberg kömür madeni dönüşümü olup; nitelikli kentsel açık alan oluşturma, sürdürülebilir enerji kullanımı, alana ait sadece somut değerlerin değil kimlik, aidiyet, yaşam biçimi gibi soyut değerlerin de korunmasının önemsenmesi ve akademisyenler, uzmanlar, yerel yöneticilerin katkılarının yanı sıra yerel halkın proje sürecine dahil edildiği katılımcı bir yöntemle alana yönelik tasarımlar geliştirilmesi açısından ufuk açıcı görülmüştür.

Görüşme sonuçlarına göre; Bursa OSB'nin, Bursa kenti içerisinde dikkate değer bir etkisinin olduğu, hem işlevsel ve ekonomik hem de bilimsel ve teknolojik anlamda bir çekim noktası olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Tüm OSB'lerde olduğu gibi BOSB alanı da öncelikle kentin dışına konumlandırılmış, süreç içerisinde kentin merkezinde kalmıştır. BOSB kent dışına aktarılsa bile zaman geçtikçe kentin büyümesi ile bir döngü gerçekleşecek ve aynı durum yeniden yaşanacak kaygısı hakimdir. Ayrıca yapılan görüşmelerde bölgenin ekonomiye kattığı fayda ile kentsel, bölgesel, ulusal ve uluslararası alanda bir değer oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Bölgenin bu potansiyelinin gelecek vizyonunda da önde tutulması gerekliliği açıktır. Bu kapsamda değişen üretim yöntemleri ve ulusal kalkınma hedefleri doğrultusundaki gelişmeleri de kapsayan, organik bir sürecin inşa edilmesi gerekmektedir. BOSB kullanıcıları ile beraber kent ve kentlinin ihtiyaçları ile bütüncül olarak kurgulanmış bir süreç takibi çerçevesinde bölge

için hedefler belirlenerek bu hedefler doğrultusunda ekonomik, sosyal ve çevresel olarak sürdürülebilir müdahaleler yapılması uygun olacaktır.

Ekonomik sürdürülebilirlik açısından kente katkısı yoğun olan bölgenin mevcut üretim ve istihdam imkanları geliştirilerek, katma değer yaratan, ileri teknoloji yöntemleri ile üretim teşvik edilmeli, zamanla işlevini yitiren ya da atılma yapan yapıların bu hedefe hizmet edecek birimlere dönüşmesi sağlanmalıdır.

Sosyal sürdürülebilirlik açısından modern sanayi alanı planlamasının ilk örneği olarak bölgenin kent belleğindeki yeri ve işçi-işveren ilişkileri ve iş organizasyon süreçlerindeki değişim ile kentin sosyal ve kültürel gelişimine etkisi göz önünde bulundurulmalıdır. Bölgenin kentten soyutlanması yerine kente daha açık ve entegre hale gelmesi ve kentle daha da bütünleştirilmesi doğru olacaktır. Bu kapsamda üretim faaliyetlerini destekleyecek eğitim alanlarının artırılması, çalışanların verimliliği ve alanı daha çok sahiplenmelerine destek olacağı düşünülerek sosyal alanların artırılması ve çalışanlar dışında kentlinin de alanı aktif kullanabileceği birimlerin bölgeye dahil edilerek, bu alanının herkese hitap edebilecek bir çekim noktası haline getirilmesi doğru olacaktır.

Çevresel sürdürülebilirlik açısından bölgenin kent içerisinde kalması sebebiyle taşıdığı en büyük risk kirlilik yaratma potansiyelidir. Bu kapsamda ise kirlilik yaratan üretim faaliyetlerinin öncelikli olarak bölge içerisinden taşınması doğru olacaktır. Bursa OSB'nin hem kentin merkezinde kalması hem de kent düzleminde kapladığı büyük alan nedeniyle pasif ve aktif olarak değerlendirilebilecek yeşil alan sahasının artırılması böylece hem kentin havasına olumlu katkısı hem de kentliye eğlenme, dinlenme alanları ile yeşil alan yaratması açısından gerekli görülmektedir. Ayrıca kişisel araç ve toplu taşıma ulaşımının geliştirilip, bisiklet ve yürüyüşe daha fazla olanak veren yeni bir yaya güzergahı ve yaya köprüsü ile alanın kente adaptasyonunun güçlendirilebileceği öngörülmektedir.

Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin sahip olduğu tüm değerler alanın; kentin kültürel, sosyal ve ekonomik tarihindeki yerinin göz ardı edilmemesi gerektiğini, henüz tescilli

yapılara sahip olmasa da olası bir kentsel yenileme çalışması esnasında bu alana adeta endüstri mirası alanı gibi yaklaşıp, alanın gerekli bölümlerinin korunması, işlevsel bir şekilde yaşatılması ve kentin kimliğindeki sürdürülebilirliğinin önemsenmesi gerektiği olgusunu ortaya çıkarmaktadır.

Bu tez çalışması kapsamında Bursa OSB alanına genel bir bakış yapılarak yapıların oluşum tarihlerine göre bir dönem analizi denemesi gerçekleştirilmiş ve sınırlı sayıda olsa da fabrikaların yapısal durumları tespit edilmiştir. Ancak tezin konu alanı olan Bursa OSB alanının kentsel alandaki sürdürülebilirlik ölçütlerinin araştırılması, alana yapısal ölçekten ziyade yerleşim ölçeğinde yaklaşılması sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle mevcutta var olan her bir endüstri yapısı/ yerleşimine ait fiziksel durum analizleri yetersiz kalmıştır. Bu çalışmanın detaylandırılması, alanında uzman kişiler tarafından BOSB içerisinde gerekli analizlerin yapılarak Kültür varlığı olarak tescil edilmesi gereken yapı ve parsellerin belirlenmesi, tüm bu çalışmalar yapılırken sadece binaları ve kabuklarının değil, varsa sahip oldukları özgün endüstriyel donanımlarının da dikkate alınması; BOSB alanının gelecek projeksiyonuna yönelik öneriler geliştirebilmek için daha çok sayıda yetkili ve çalışana ulaşarak düşüncelerinin alınması, kent hafızasındaki yerini belirleyebilmek için sözlü tarih çalışmaları yapılması ve kentlilerin de görüşlerini alarak bu araştırmanın bir adım daha ileriye götürülmesi, alanın değerlerinin korunması ve geleceğe aktarılması açısından büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Akkılıç, 2002.** Bursa Ekonomisinin Tarihsel Gelişimi, Bursa Defteri Dergisi, Sayı:13, s:41-83, Mart- Mayıs 2002
- Alpan, A. 2012.** Eski Sanayi Alanlarının Yazındaki Yerine ve Endüstri Arkeolojisinin Tarihçesine Kısa Bir Bakış, *Planlama TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, 1-2 (52):21- 28.
- Alper, M. 2004.** Cibali Tütün Fabrikasından Kadir Has Üniversitesine, *Arredamento Dergisi* (7): 83-86.
- Alper, M. 2008.** Mehmet Alper ile Cibali Tütün ve Sigara Fabrikas'ndan Kadir Has Üniversitesi'ne , Kentin Tozu, Endüstriyel Mirasın İzleri, Mimarizim Mimarlık ve Tasarım Yayın Platformu. <http://www.mimarizm.com/makale/mehmet-alper-ile-cibali-tutun-ve-sigara-fabrikasi-ndan-kadir-has-universitesine> - (Erişim Tarihi: 10.05.19).
- Anonim, 1987.** Our Common Future. World Commission on Environment and Development, Brundtland Commission, New York.
- Anonim, 1990.** No.R (90) 20 Recommendation On The Protection and Conservation of The Industrial, Technical and Civil Engineering Heritage in Europe. Council of Europe Committee of Ministers, 1990.
- Anonim, 1992a.** The Rio Declaration On Environment and Development, UNESCO 1992, http://www.unesco.org/education/pdf/RIO_E.PDF (Erişim: 17.08.2019)
- Anonim, 1992b.** Report of the Panel on Urbanization. WHO (World Health Organization), Commission on Health and Environment., Geneva, 1992.
- Anonim, 1996.** A strategy for regeneration: The Planning and development strategy of the London Docklands Development Corporation. LDCC (London Docklands Development Corporation Press), London.
- Anonim, 2002a.** Brownfields and Redevelopment of Urban Areas: A report from the Contaminated Land Rehabilitation Network for Environmental Technologies, CLARINET, Umweltbundesamt Federal Environment Agency, 2002, Austria.
- Anonim, 2002b.** Onuncu Burdef Kültür Gezisi: Bursa'da Sanayinin Geleceği, Bursa Defteri Dergisi, Sayı:13, s:94-99, Mart- Mayıs 2002.
- Anonim, 2003a.** The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage, The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage (TICCIH), 2003.
- Anonim, 2003b.** Analytical Sustainability Framework in the Context of Brownfield Regeneration in France, RESCUE, Germany, Poland and the UK. Final Report of Work Package 1.
- Anonim, 2007.** New Masterplan for Inner City Duisburg. <https://www.fosterandpartners.com/es/news/archive/2007/02/new-masterplan-for-inner-city-duisburg/>, (Erişim tarihi: 23.05.19)
- Anonim, 2010.** Report of the Selection Meeting for the European Capitals of Culture 2010, issued by The Selection Panel for the European Capital of Culture (ECOC) 2010.
- Anonim, 2011.** Endüstri Mirası Sitleri, Yapıları, Alanları ve Peyzajların korunması için ICOMOS- TICCIH ortak ilkeleri: DUBLİN İlkeleri, Çeviri: Zeynep Ahunbay, 2017, <http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icomostuzukleri&dil=tr> (Erişim Tarihi: 08.07.19).
- Anonim, 2013.** A New Strategy Of Sustainable Neighbourhood Planning: Five Principles, Discussion Note 3 Urban Planning, UNOHABİTAT For A Better Urban Future, 2013.

- Anonim, 2014.** “Kültürel Mirasın Korunması”, İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (İSMEP), İstanbul Valiliği, İstanbul İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (İstanbul AFAD), İstanbul Proje Koordinasyon Birimi (İPKB), 2014.
- Anonim, 2016.** “Global Report on Culture for Sustainable Cities, Culture: Urban Future, UNESCO, <https://unesdoc.unesco.org/> (Erişim: 17.08.19)
- Anonim, 2017a.** The Sustainable Development Goals Report, United Nations, New York, 2017.
- Anonim, 2017b.** Cibali Tütün Fabrikası: Emeğin Mekanı. RHM Broşürü.
- Anonim, 2017c.** Bursa OSB’de Hizmette Sınır Yok, SİNERJİ, E Dergi, BOSİAD Yayını (23): 22- 24, Mayıs- Haziran 2017, https://issuu.com/bursaosb/docs/sinerji_s23, (Erişim: 05.01.20)
- Anonim, 2017d.** 81 İl Sanayi Durum Raporu (2017) (A-D), Türkiye Cumhuriyeti Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi ve Verimlilik Genel Müdürlüğü, 364 syf.
- Anonim,2019a.** What Is Sustainability? Environmental, Social and Economic Sustainability. (<https://www.activesustainability.com/sustainable-development/what-is-sustainability/> erişim: 08.08.19)
- Anonim,2019b.** Further Description: Brownfields. <http://www.eugris.info/FurtherDescription.asp?e=3&Ca=2&Cy=0&T=Brownfields>, (Erişim Tarihi: 07.06.2019).
- Anonim,2019c.** İstanbul Modern Sanatlar Müzesi Tarihçe (https://www.istanbulmodern.org/tr/muze/tarihce/tarihce_6.html, (Erişim Tarihi: 13.04.2019)
- Anonim,2019d.** Tate Modern, Arkitektuel. <https://www.arkitektuel.com/tate-modern/>, Erişim Tarihi: 25.04.19)
- Anonim, 2019e.** World Heritage List, UNESCO. <https://whc.unesco.org/en/list/> (Erişim Tarihi: 03.06.19).
- Anonim, 2019f.** About World Heritage: The Cirteria for Selection, UNESCO. <https://whc.unesco.org/en/criteria/> (Erişim Tarihi: 03.06.19).
- Anonim, 2019g.** The Milestones of European Industrial Heritage: Anchor Points, Selection Criteria and Procedure. <https://www.erih.net/about-erih/route-system/anchor-points-selection-criteria-and-procedure/> (Erişim tarihi: 05.06.19).
- Anonim, 2019h.** What is E- FAITH?, E-FAITH (The European of Associations of Industrial and Technical Heritage) <http://www.e-faith.org/home/?q=content/what-e-faith> (Erişim Tarihi: 06.06.19).
- Anonim, 2019i.** Hakkında, Docomomo. <http://www.docomomo-tr.org/hakkında> (Erişim Tarihi: 08.06.19).
- Anonim, 2019i.** BOSB’nin Kuruluşu. http://www.bosb.org.tr/bosb-sayfa-10-bosbnin_kurulusu.html-(Erişim tarihi:17.08.2019).
- Anonim, 2019j.** OSB Kavramı. http://www.bosb.org.tr/bosb-sayfa-18-osb_kavrami.html-(Erişim tarihi:17.08.2019).
- Anonim, 2019k.** BOSB Arazi Bilgileri. http://www.bosb.org.tr/bosb-sayfa-31-arazi_bilgileri.html-(Erişim tarihi:17.08.2019).
- Anonim, 2019l.** Basında BOSB. http://www.bosb.org.tr/bosb-galeri-77-basinda_bosb.html
- Anonim, 2019 m.** Bursa Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 2019, T.C. Bursa Valiliği.
- Anonim, 2019 n.** Bursa OSB Otomotiv Kümesi 3.’vites’te ,SİNERJİ, E Dergi, BOSİAD Yayını (33): 48- 50, Mart- Nisan 2019, https://issuu.com/bursaosb/docs/sinerji_s23, (Erişim: 10.01.20)

- Arın, S. 2013.** Bursa'da 1960 Sonrası Kentsel Dönüşüm: Emek ve Akpınar Mahalleleri Örneği, *İdealkent*, (8): 228- 249
- Aslanoğlu, R. A. 2000.** Bursa Kent Planlama Tarihi, Kent, Kimlik ve Küreselleşme Ezgi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 254 s.
- Barutçugil İ.S. 1988.** "Bursa Organize Sanayi Bölgesi" Kuruluşu, Yapısı, Sorunları ve Çözüm Önerileri", Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Araştırma Projesi.
- Baskaya, T. 2010.** Ways to sustainable brownfield regeneration in Istanbul, Istanbul Technical University, Faculty of Architecture, Istanbul, Received: October 2010 Final Acceptance: November VOL: 7 NO: 2, 74-88 2010-2, pp.76-77.
- Bayülken, Y. 2017.** Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Teknoparklar, TMMOB Makine Mühendisleri Odası Oda Raporu, Yayın No: MMO/675
- Buckingham-Hatfield,S., Evans, B., 1996.** Achieving Sustainability Through Environmental Planning, in *Environmental Planning and Sustainability*, pp. 1-15, Eds., Buckingham-Hatfield,S.,Evans, B., John Wiley and Sons, England.
- Çahantimur, A. 2007.** Sürdürülebilir Kentsel Gelişmeye Sosyo- Kültürel Bir Yaklaşım: Bursa Örneği. *Doktora Tezi*, İTÜ, FBE, Bina Bilgisi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Cengizkan, M. N. 2002.** Endüstri Arkeolojisinde Mimarlığın Yeri: Sanayinin Terk Ettiği Alanlarda Yeniden Mimari, *Mimarlık Dergisi*, (308): 40-41.
- Connel, B. 1995.** Development Pressures, Environmental Limits, Town and Country Planning, July 1995, pp.177- 179. Department of the Environment and Department of Transport.
- Çölekçiöğlü Kartal, R. 2009.** SEKA I. Kağıt Fabrikası'nın Mimari Analizi ve Çağdaş Hayata Adaptasyonu için Öneriler. *Yüksek Lisans Tezi*, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Gebze.
- Dinçer 2013.** "Kentleri Dönüştüren Korumayı ve Yenilemeyi Birlikte Düşünmek: "Tarihi Kentsel Peyzaj" Kavramının Sunduğu Olanaklar, *ICONARP International Journal Of Architecture and Planning*, 1(1): 22- 40.
- Dinçer 2017.** Tarihi Kentin ve Kültürel Peyzajın Korunmasında Sürdürülebilir Turizm İlkeleri, *Şehir ve Toplum "kültürel miras" özel sayısı*, (9):45-51.
- Dixon, T. 2006.** Integrating Sustainability into Brownfield Regeneration: Rhetoric or Reality? – An Analysis of the UK Development Industry, *Journal of Property Research*, 23(3): 237-267
- Dostoğlu, N., & Vural, T. 2004.** Lörcher, Prost ve Piccinato'nun Bursa'daki Kentsel Gelişime Katkıları. *Bursa'da Yaşam (Olay)*, 122-126.
- Edgar, B. ve Taylor, J. 2000.** "Housing" Urban Regeneration A Handbook, SAGE Publications, Ed:Roberts, P. and Sykes, H. London, pp 152- 175.
- Elhan, S. 2008.** Kentsel Bellek Bağlamında Sanayi Mirasının Değerlendirilmesi: İstanbul Haliç Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ, FBE, Kentsel Tasarım Anabilim Dalı Kentsel Tasarım Programı, İstanbul.
- Elliott, A., J. 1994.** An Introduction to Sustainable Development, The Developing World, Routledge, London.
- Elkin, T., McLaren, D. and Hillman, M, 1991.** Reviving the City: Towards Sustainable Urban Development. London: Friends of the Earth, 278 pp.
- Emanet, M. 2009.** Endüstriyel Alan Dönüşümlerinde Sürdürülebilir Gayrimenkul Geliştirme Kavramı ve Yatırım Araçlarından 'Ofis' Kullanımı: Kartal İlçesi Örneği'. *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ, FBE Disiplinlerarası Anabilim Dalı Gayrimenkul Geliştirme Programı, İstanbul.

- Erdinç, S. 2002.** Endüstri Arkeolojisi Kapsamında İstanbul'daki 19.yy Endüstri Yapılarında İşlev Dönüşümüne Bağlı Mimari Mekan Analizi. *Yüksek Lisans Tezi*, YTÜ, FBE Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programı, İstanbul.
- Ersine, C. S. 2012.** 'Doku Nakli' ve Yeni Kimlik Oluşturma Bağlamında Endüstri Mirasının Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ, FBE, Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programı, İstanbul.
- Far, S. M. 2011.** An Evaluation On Sustainable Brownfield Regeneration Opportunities in Periphery Area of Nicosia Buffer Zone. *Master of Science in Urban Design*, Eastern Mediterranean University, North Cyprus.
- Feber, U. ve ark. 2006.** Brownfields Handbook: Cross disciplinary educational tool focused on the issue of brownfields regeneration, Lifelong Educational Project on Brownfields, Leonardo Da Vinci Pilot Project CZ/ 04/F/PP- 168014
- Fulton, Clarke and Alban, 2017.** Environmental Sustainability: Finding a Working Definition, Environmental Law Institute, Washington,2017.
- Gökdağ, S. 2014.** Endüstri Mirası Yapıların Sergi Mekanları Olarak Yeniden İşlevlendirilmesi Kapsamında Roma ve İstanbul'daki Örneklerin Mekansal Dönüşümünün Karşılaştırmalı Analizi. *Yüksek Lisans Tezi*, MSGSÜ, FBE İç Mimarlık Anabilim Dalı İç Mimarlık Programı, İstanbul.
- Gün, A. 2014.** Kıyılarda Yer Alan Endüstri Alanlarının Değerlendirilmesi: Paşabahçe Cam Fabrikası için Yeniden Kullanım Önerisi. *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ, FBE Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Güzel, 2010.** Kentsel Yenileme Bağlamında Endüstri Alanlarının Dönüşümü ve Tarihi Seka Fabrikası Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, Kocaeli Üniversitesi, FBE Kentsel Tasarım Anabilim Dalı Kentsel Tasarım Programı, Kocaeli.
- Haznedar, B. 2008.** Yenilenen Kentsel Kullanımlar Doğrultusunda Kent İçindeki Endüstri Alanlarının Dönüşüm Süreci- Ruhr Bölgesi ve Hafencity Hamburg Örnekleri. *Yüksek Lisans Tezi*, YTÜ, FBE Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programı, İstanbul.
- Hatfield Dodds, S., 2000.** Pathways and Paradigms for Sustaining Human Communities in Sustaining Human Settlements, A Challenge for the New Millennium, pp.30- 43, Editor: Lawrence, R., Urban International Press, Great Britain.
- Haughton, G. and Hunter, C., 1994.** "Sustainable Cities", Regional Development and Public Policy Series, 7 (40) :15-40, Ron Martin Pub., London.
- Haughton, G., 1997.** Developing Sustainable Urban Development Models, Cities, 14/4, 189- 195.
- İtez, Ö. 2017.** "Seka Kağıt Müzesi ve Kocaeli Bilim Merkezi", <http://www.arkitera.com/proje/seka-kagit-muzesi-ve-kocaeli-bilim-merkezi/> (Erişim Tarihi: 16.07.19)
- Jacobs, B. and Dutton, C. 2000.** "Social and Community Issues" Urban Regeneration A Handbook" SAGE Publications, Ed: Roberts, P. and Sykes, H. London, pp 108- 128.
- Kaçar, A.D. 2016.** Learning From The Ruhr: The Case of the World Heritage Site Zollverein as a Model of Conserving Industrial Culture in Turkey, *İdeal kent Dergisi*,7(19): 474- 496.
- Kaçar, A.D. 2017.** Kreatif Quartier Lohberg: Post- Endüstriyel Alanların Dönüşümünde Yaratıcı Bir Örnek, *Mimarlık Dergisi*, 397 Eylül- Ekim 2017.
- Kayın, E. 2013.** Endüstri Mirasına Yönelik Koruma Müdahalelerini Değerlendirme Ölçütleri ve Terkos Pompa İstasyonu, *Mimarlık Dergisi*, 370 Mart- Nisan 2013.

- Karaaslan, Ş. 1996.** ‘Londra Doklar Bölgesi Yenileme Girişimlerinde Kentsel Koruma ve Kentsel Tasarım İlkeleri’, *Mimarlık Dergisi*, 2 (34): 16- 18.
- Kaplanoğlu R., Balkan N. 2009.** 120 Yıllık Tarihi Bir Çınar, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, 300 s.
- Karakurt Tosun, E. 2013.** Sürdürülebilir Kentsel Gelişim Sürecinde Kompakt Kent Modelinin Analiz, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(1):103- 120
- Kıraç, B. 2001.** Türkiye’de Sanayi yapılarının Günümüz Koşullarına Göre Yeniden Değerlendirilmeleri konusunda Bir Yöntem Araştırması. Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Koçer, A., Kaya G. 1999.** Organize Sanayi Bölgelerinde ÇED uygulamaları ve Karşılaşılan Zorluklar. Türkiye’de Çevre Kirlenmesi Öncelikleri Sempozyumu-III. Gebze/Kocaeli, I.Cilt, s.561–570.
- Köksal, T. G. 2005.** İstanbul’daki Endüstri Mirası için Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri, Doktora Tezi, İTÜ, FBE Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Programı, İstanbul.
- Köksal, T. G. 2012.** Endüstri Mirasını Koruma ve Yeniden Kullanım Yaklaşımı, *Güney Mimarlık Dergisi*, Haziran 2012 Sayı:8, syf:18- 23.
- Kuter, M. 2017.** Türkiye’nin İlki: Bursa Organize Sanayi Bölgesi, Bir Sanayi Devrimi, Kuter Yayıncılık ve Tanıtım Hizmetleri, Bursa, 313 syf.
- Left, E. 1990.** The Global Context of the Greening of Cities. In D. Gordon.
- Lynch, K. 1959.** Kent İmgesi, İş Bankası Kültür Yayınları, 215 syf. 2010.
- Madran, E. ve Kılınç , A. 2007.** Korumada Yeni Tanımlar Yeni Kavramlar ‘Endüstri Mirası’, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayın Birimi, Ankara, 187 s.
- Noon, D. ,Smith- Canham, J., Eagland, M., 2000.** Economic Regeneration and Funding” Urban Regeneration A Handbook. SAGE Publications, Edited by Roberts, P. and Sykes, H. London, pp 61- 85.
- Özdemir, D. 1998.** Kentsel Yenileme Projelerinin Oluşturulmasında Devlet Politikaları ve Kamu- Özel Sektör İlişkilerine İki Farklı Yaklaşım: Paris- Londra, *Ege Mimarlık*, 26: 32- 36.
- Özel, B. 2006.** Eski Yapıların Yeniden İşlevle Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, YTÜ, FBE Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programı, İstanbul.
- Özmehmet 2008.** Dünya’da ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları, *Journal of Yaşar University*, 3 (12):
- Oers, R., 2010.** Managing Cities and the Historic Urban Landscape Initiative: an Introduction. World Heritage Papers-27: Managing Historic Cities, UNESCO World Heritage Centre, pp: 7-17.
- Roberts, P. 2000.** The Evolution, Definition and Purpose of Urban Regeneration: Urban Regeneration A Handbook, SAGE Publications, Ed: Roberts, P. and Sykes, H. London, pp 8- 36.
- Saner, M. 2012.** Endüstri Mirası: Kavramlar, Kurumlar ve Türkiye’deki Yaklaşımlar, *Planlama: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını*, ISSN 1300- 7319, 52:53- 66
- Saygı, H. 2008.** Kent İçi Endüstri Alanlarının Dönüşümüne Bir Model: İzmit Sekapark, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, FBE Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Severcan, Y.C. ve Barlas, A. 2007.** The Conservation of Industrial Remains as a Source of Individuation and Socialization, *International Journal of Urban and Regional Research*, Volume 31.3: 675–682

- Skowronski, A. 2008.** A Civilization Based on Sustainable Development: It's Limits and Prospects, *Sustainable Development*, 16: 117- 125.
- Şahin, Ö. 2012.** Eski Sanayi Alanlarının Dönüşümünde Ortaklık Modeli Önerisi: Kartal Örneği, *Doktora Tezi*, İTÜ, FBE Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı Şehir ve Bölge Planlama Programı, İstanbul.
- Suher, H., Ocakçı, M., Karabay Ayataç, H.Ertekin, Ö. 2004.** An Indicator of Sustainable Development: Urban Identity, *ITU AZ Dergisi*, 1 (2): 26- 42.
- Tekeli, İ. 2007.** Anadolu'da Kent Tarihi Yazıcılığı Üzerine Bir Yöntem Önerisi: Bursa'nın Kentsel ve Mimari Gelişimi, Editör: Cafer Çiftçi, s.50-97
- Tanyeli, U., Aslanoğlu, R., Canpolat, E. 1999.** Bursa'da Kentleşme Süreci, *Bursa Defteri*, ISSN 1302- 1974 :9- 25.
- Tiesdell, S., Oc, T., Heath, T. 1996.** Revitalizing Historic Urban Quarters, 234 pp.
- Turgut Gültekin, N. 2016.** 'Kültürel ve Endüstrüyel Miras Olarak Ankara Şeker Fabrikası', *İdealkent Dergisi*, Sayı:20: 906- 935.
- Uğursal, S. 2011.** Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Restorasyon Anabilim Dalı, , İzmir.
- United Nations, 2017.** The Sustainable Development Goals Report, New York.
- Ünlü, T. S. 2017.** Kent Kimliğinin Oluşumunda Kentsel Bellek ve Kentsel Mekan İlişkisi: Mersin Örneği, *Planlama Dergisi 2017*; 27 (1): 75- 93
- Vardar B. 2017.** Bursa Şehri'nin Süreci. <http://upa.com.tr/bursa-sehrinin-sureci/> (Erişim tarihi:17.08.2019).
- Williams, K. and Dair, C. 2007.** "A Framework for Assessing the Sustainability of Brownfield Developments", *Journal of Environmental Planning and Management*, 50(1) :23- 40.

EKLER

- EK 1** “Kent İçinde Kalmış” Endüstri Alanlarının Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Bağlamında Değerlendirilmesi: Bursa Organize Sanayi Bölgesi Örneği- Firma Yetkilisi Görüşme Formu
- EK 2** “Kent İçinde Kalmış” Endüstri Alanlarının Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Bağlamında Değerlendirilmesi: Bursa Organize Sanayi Bölgesi Örneği-alışan Görüşme Formu
- EK 3** Firma Yetkilisi Görüşme Formu Bulguları
- EK 4** alışan Görüşme Formu Bulguları
- EK 5** BOSİAD Toplantısı Bulguları
- EK 6** 1988 Bursa Organize Sanayi Bölgesi Planı

EKLER

EK 1 “KENT İÇİNDE KALMIŞ” ENDÜSTRİ ALANLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: BURSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ ÖRNEĞİ – İŞVEREN GÖRÜŞME FORMU

Sayın katılımcı,

Bu araştırma, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Programı Bina Bilgisi Ana Bilim Dalı "Kent İçinde Kalmış Endüstri Alanlarının Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Bağlamında Değerlendirilmesi: Bursa Organize Sanayi Bölgesi" konulu yüksek lisans tezi kapsamında yapılmaktadır. Çalışmanın temel amacı Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin Bursa'nın gelecek projeksiyonundaki yerinin analiz edilmesidir.

Etik kurallara uygun olarak katılımcıların vereceği bilgilerin gizli tutulacağı ve sadece araştırma amaçlı kullanılacağını temin ederiz. Soruları cevaplayarak sağlayacağınız katkılar için teşekkür ederiz.

Mustafa SAĞLIK

1. Genel Bilgiler

İsminiz:

Çalışmakta Olduğunuz Firmanın Adı:

Firmanın Kuruluş Tarihi:

Firmadaki Pozisyonunuz:

Firmaya Katılım Tarihiniz:

2. Firmanız ilk kurulduğunda hangi alanda üretim yapılmaktaydı?

- a) Kimya
- b) Otomotiv
- c) Tekstil
- d) Diğer.....

3. Günümdüzde firmanız hangi alanlarda üretim yapmaktadır?

- a) Kimya
- b) Otomotiv
- c) Tekstil
- d) Diğer.....

4. Mevcut yerleşkeniz üretim faaliyetlerinize yeterli alan sağlayabiliyor mu?

İlk kurulduğundaki çalışan sayısı:

Günümdüzdeki çalışan sayısı:

5.Çalışanlarınızın kadın-erkek dağılımı nedir?

.....

6. Çalışanlarınızın Bursa kökenli olanlar ile göç ile Bursa'ya yerleşmiş olanların dağılımı nedir?

.....

7. Ne zamandan itibaren Bursa Organize Sanayi Bölgesi içerisinde faaliyet göstermeye başladınız?

.....

8. Tüm üretim faaliyetleriniz Bursa Organize Sanayi Bölgesinde mi? Değilse diğer faaliyet alanlarını belirtiniz.

- a) Evet
- b) Hayır

9. Faaliyet alanı olarak neden Bursa Organize Sanayi Bölgesi'ni tercih ettiniz?

.....

10. Faaliyetlerinize Bursa Organize Sanayi Bölgesi içerisinde yer alan mevcut bir yapı/yerleşkede mi başladınız?

- a) Evet
- b) Hayır, yeni bir bina tasarlanıp inşa edildi

11. Yapılarda yenileme ve eklemeler oldu mu? Ne gibi eklemeler yaptınız?

- a) Hayır
- b) Evet,yapılan eklemeler:

12. Yerleşkeniz hangi birimlerden oluşuyor?

.....

13. Mevcut yerleşkeniz üretim faaliyetlerinize yeterli alan sağlayabiliyor mu?

- a) Evet, yeterli alan sağlayabiliyor.
- b) Hayır, yeterli alan sağlayamıyor ama genişletmek istendiğinde Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nde potansiyel alan bulunmaktadır.
- c) Hayır, yeterli alan sağlayamıyor ama genişletmek istendiğinde Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nde potansiyel alan bulunmamaktadır.

14. Bursa Organize Sanayi Bölgesinde faaliyete başladığınız tarihten bu güne üretim yöntemlerinizde ve teknolojilerinde farklılıklar oldu mu? Eğer değişiklik varsa kısaca belirtiniz.

- a) Hayır
b) Evet

15. Değişen üretim yöntemleri karşısında mevcut yerleşkenizde bu ihtiyaçlarınızı karşılayabiliyor musunuz?

- a) Evet
b) Hayır

16. Mevcut yerleşkeniz ulaşım ihtiyaçları açısından yeterince uygun mu? Uygun değil ise işinizi kolaylaştırmak için uygulayabileceğiniz yaklaşımlar neler olabilir?

- a) Uygun
b) Uygun değil

17. Sizin için Bursa Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteriyor olmanın avantajları nelerdir?

.....

18. Sizin için Bursa Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteriyor olmanın dezavantajları nelerdir?

.....

19. Bursa Organize Sanayi Bölgesi 1961 yılında kurulmuş önceden geliştirilmiş bir sanayi alanıdır. Sizce bu alan içerisinde kullanım açısından ağırlıklı olarak hangi kategorideki unsurlar yer alır? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş

- Aktif kullanılan ve büyüme potansiyeli olan
- Atıl durumda ancak kullanılma potansiyeli olan
- Atıl durumda ve kullanılmayacak durumda olan
- Diğer.....

20. Sizce Organize Sanayi Bölgesi aşağıdaki değerlerden hangisine sahiptir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz).

- Tarihi değer
- Mekansal değer (özgün planlama)
- Bilimsel ve teknolojik değer
- Sosyal ve kültürel değer
- İşlevsel ve ekonomik değer
- Simgesel değer
- Diğer.....

21. Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin simgesel bir değeri olduğunu düşünüyorsanız etki alanı hangi ölçektir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz).

- Kentsel ölçekte
- Bölgesel ölçekte
- Ulusal ölçekte
- Uluslararası ölçekte
- Neden.....

22. Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin işlevsel ve ekonomik bir değeri olduğunu, bölgenin çevresine değer kattığını ve gelişmesine öncülük ettiğini düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız neden?

- a) Hayır
- b) Evet

23. Firma yerleşkesindeki yapıların ve Bursa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki diğer yapıların hangi özgün mimari değerlere sahip olduğunu düşünüyorsunuz? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

	Tasarımda özgünlük	Malzemede özgünlük	Yapım tekniğinde özgünlük	Konumda özgünlük	Donanım ve iç özelliklerde özgünlük
Firma yerleşkesindeki yapılar					
BOSB'daki diğer yapılar					

24. Firmanızın ve Bursa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki diğer firmaların geçmiş dönemlere ait az bulunur teknoloji örneklerini temsil ettiğini düşünüyor musunuz?

	Hiç temsil etmemektedir	Kısmen temsil etmektedir	Temsil etmektedir	Çoğunlukla temsil etmektedir	Tamamen temsil etmektedir
Firmanız					
BOSB'daki diğer firmalar					

25. Merkezi yönetimin kent içerisinde kalan organize sanayi bölgelerini kent dışındaki alanlara taşıma önerisi hakkında ne düşünüyorsunuz? Kısaca açıklayınız.

Taşınmalı:

Taşınmamalı:

26. Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin kent dışına taşınmasını destekler misiniz? Destekliyor iseniz neden?

- a) Desteklemiyorum.....
- b) Destekliyorum.....

27. Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nde faaliyet gösteren diğer firmaların bu alanın kent dışına taşınmasını destekleyeceğini düşünüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır

28. Bursa Organize Sanayi Bölgesi için gelecekte olası yenileme çalışmalarından aşağıdakilerden hangilerini olumlu karşılırsınız? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Bölgede kirlilik yaratan unsurların temizlenerek iyileştirilmesi
- Bölgenin atıl duruma düşen kısımlarının yeniden aktif duruma getirilmesi
- Bölgenin yeni peyzaj, bina ve altyapı oluşumları ile geliştirilmesi
- Diğer.....

29. Bursa Organize Sanayi Bölgesi için gelecekte olası dönüşüm çalışmalarından aşağıdakilerden hangilerini olumlu karşılırsınız? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Tamamen bütün binaların işlev değişikliği (konut dışındaki işlevler)
- İşleyenler üretime devam ederken, atıl durumdakilerin işlev değişikliği (konut dışındaki işlevler)
- Atıl binalara konut işlevi verilmesi, diğerlerine sosyo- kültürel ve sportif işlevler yüklenmesi
- Tüm binaların yıkılıp yeni konut binalarının inşa edilmesi

Diğer.....

30. Yeni işlevlerin eklenmesi durumunda hangilerini tercih edersiniz? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

Kültürel ve sosyal faaliyetler (Teknik ve endüstri müzeleri, kongre salonları, sergi salonları, kafe ve restoranlar vb.)

Eğitim faaliyetleri (Bilim merkezleri, teknopark, kütüphane vb.)

Sportif eğlenme, dinlenme faaliyetleri (Spor sahaları, festival alanları vb.)

Konut alanları

Diğer.....

31. Firmanızın gelecek planlarında bölgenin dönüştürülmesi ya da taşınması olasılığına dair bir değerlendirme veya eylem planınız var mıdır? Eylem planınız var ise kısaca aktarınız.

a) Hayır

b) Evet

EK-1

33. Bursa Organize Sanayi Bölgesi' nin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda firma yerleşkesi için sizin beklentileriniz ne olur? Yerleşke tasarımının değiştirilerek yeni işlevler verilmesini uygun görüyorsanız, önerilerinizi kısaca açıklayınız.

a) Yerleşke tasarımının aynı kalıp, eski işlevini sürdürmesi

b) Yerleşke tasarımının değiştirilerek, yeni işlevler eklenmesi
.....

34. Bursa Organize Sanayi Bölgesi' nin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda bu bölge için sizin beklentileriniz ne olur? Bölgede yeni tasarımlar yapılmasını uygun görüyorsanız , önerilerinizi kısaca açıklayınız.

a) Bölgedeki planlamanın aynı kalması ve eski işlevlerin sürdürülmesi

b) Bölgedeki planlamanın değiştirilmesi ve yeni tasarlanmış mekanlara yeni işlevler eklenmesi

**EK 2 “KENT İÇİNDE KALMIŞ” ENDÜSTRİ ALANLARININ
SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL GELİŞME BAĞLAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ: BURSA ORGANİZE SANAYİ
BÖLGESİ ÖRNEĞİ – ÇALIŞAN GÖRÜŞME FORMU**

Sayın katılımcı,

Bu araştırma, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Programı Bina Bilgisi Ana Bilim Dalı "Kent İçinde Kalmış Endüstri Alanlarının Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Bağlamında Değerlendirilmesi: Bursa Organize Sanayi Bölgesi" konulu yüksek lisans tezi kapsamında yapılmaktadır. Çalışmanın temel amacı Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin Bursa'nın gelecek projeksiyonundaki yerinin analiz edilmesidir.

Etik kurallara uygun olarak katılımcıların vereceği bilgilerin gizli tutulacağı ve sadece araştırma amaçlı kullanılacağını temin ederiz. Soruları cevaplayarak sağlayacağınız katkılar için teşekkür ederiz.

Mustafa SAĞLIK

1. Genel Bilgiler

Cinsiyet:

Yaş:

Eğitim Durumu:

Çalışmakta Olduğunuz Firmanın Adı:

Firmadaki Pozisyonunuz:

Firmaya Katılım Tarihiniz:

2. Bursa'da ne kadar süredir ikamet ediyorsunuz ?

- a) 1 yıldan az
- b) 1- 5 yıl
- c) 6- 15 yıl
- d) 15 yıldan fazla
- e) Doğduğumdan beri

3. Bursa'lı mısınız? Eğer Bursa'lı değilseniz göç etme sebebiniz nedir?

- a) Evet Bursalı'yım.
- b) Bursa'lı değilim. İş için buraya taşındım.
- c) Bursa'lı değilim. Eğitim için buraya taşındım.
- d) Bursa'lı değilim. Sağlık için buraya taşındım.
- e) Diğer.....

4. Çalıştığınız firma hangi alanlarda üretim yapmaktadır?

- f) Kimya
- g) Otomotiv
- h) Tekstil
- i) Diğer.....

5. Mevcut yerleşkeniz üretim faaliyetlerinize yeterli alan sağlayabiliyor mu?

- Evet, yeterli alan sağlayabiliyor.
- Hayır, yeterli alan sağlayamıyor ama genişletmek istendiğinde Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nde potansiyel alan bulunmaktadır.
- Hayır, yeterli alan sağlayamıyor ama genişletmek istendiğinde Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nde potansiyel alan bulunmamaktadır.

6. Mevcut yerleşkeniz ulaşım ihtiyaçları açısından yeterince uygun mu? Uygun değilse işinizi kolaylaştırmak için uygulanabilecek yaklaşımlar nelerdir?

- Uygun
- Uygun değil.....

7. Sizin için Bursa Organize Sanayi Bölgesinde çalışıyor olmanın avantajları nelerdir?

.....

8. Sizin için Bursa Organize Sanayi Bölgesinde çalışıyor olmanın dezavantajları nelerdir?

.....

9. Bursa Organize Sanayi Bölgesi 1961 yılında kurulmuş önceden geliştirilmiş bir sanayi alanıdır. Sizce bu alan içerisinde kullanım açısından ağırlıklı olarak hangi kategorideki unsurlar yer alır? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş
- Aktif kullanılan ve büyüme potansiyeli olan
- Atıl durumda ancak kullanılma potansiyeli olan
- Atıl durumda ve kullanılmayacak durumda olan
- Diğer.....

10. Sizce Organize Sanayi Bölgesi aşağıdaki değerlerden hangisine sahiptir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz).

- Tarihi değer
- Mekansal değer (özgün planlama)
- Bilimsel ve teknolojik değer
- Sosyal ve kültürel değer
- İşlevsel ve ekonomik değer
- Simgesel değer
- Diğer.....

11. Firma yerleşkesindeki yapıların ve Bursa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki diğer yapıların hangi özgün mimari değerlere sahip olduğunu düşünüyorsunuz? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

	Tasarımda özgünlük	Malzemede özgünlük	Yapım tekniğinde özgünlük	Konumda özgünlük	Donanım ve iç özelliklerde özgünlük
Firma yerleşkesindeki yapılar					
BOSB'daki diğer yapılar					

12. Firmanızın ve Bursa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki diğer firmaların geçmiş dönemlere ait az bulunur teknoloji örneklerini temsil ettiğini düşünüyor musunuz?

	Hiç temsil etmemektedir	Kısmen temsil etmektedir	Temsil etmektedir	Çoğunlukla temsil etmektedir	Tamamen temsil etmektedir
Firmanız					
BOSB'daki diğer firmalar					

13. Merkezi yönetimin kent içerisinde kalan organize sanayi bölgelerini kent dışındaki alanlara taşıma önerisi hakkında ne düşünüyorsunuz? Kısaca açıklayınız.

Taşınmalı:

Taşınmamalı:

14. Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin kent dışına taşınmasını destekler misiniz?
Destekliyor iseniz neden?

- c) Desteklemiyorum.....
d) Destekliyorum.....

15. Bursa Organize Sanayi Bölgesi için gelecekte olası yenileme çalışmalarından aşağıdakilerden hangilerini olumlu karşılırsınız? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Bölgede kirlilik yaratan unsurların temizlenerek iyileştirilmesi
 Bölgenin atıl duruma düşen kısımlarının yeniden aktif duruma getirilmesi
 Bölgenin yeni peyzaj, bina ve altyapı oluşumları ile geliştirilmesi
 Diğer.....

16. Bursa Organize Sanayi Bölgesi için gelecekte olası dönüşüm çalışmalarından aşağıdakilerden hangilerini olumlu karşılırsınız? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

- Tamamen bütün binaların işlev değişikliği (konut dışındaki işlevler)
 İşleyenler üretime devam ederken, atıl durumdakilerin işlev değişikliği (konut dışındaki işlevler)
 Atıl binalara konut işlevi verilmesi, diğerlerine sosyo- kültürel ve sportif işlevler yüklenmesi
 Tüm binaların yıkılıp yeni konut binalarının inşa edilmesi
 Diğer.....

18. Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda yukarıda yer alan Ek-1'de bulunan örnekler gibi bölgenin endüstri tarihini kalıcı hale getirecek çalışmalar yapılmasını ister misiniz?

- c) Evet
- d) Hayır

19. Bursa Organize Sanayi Bölgesi' nin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda firma yerleşkesi için sizin beklentileriniz ne olur? Yerleşke tasarımının değiştirilerek yeni işlevler verilmesini uygun görüyorsanız, önerilerinizi kısaca açıklayınız.

- c) Yerleşke tasarımının aynı kalıp, eski işlevini sürdürmesi
- d) Yerleşke tasarımının değiştirilerek, yeni işlevler eklenmesi
.....

20. Bursa Organize Sanayi Bölgesi' nin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda bu bölge için sizin beklentileriniz ne olur? Bölgede yeni tasarımlar yapılmasını uygun görüyorsanız , önerilerinizi kısaca açıklayınız.

- c) Bölgedeki planlamanın aynı kalması ve eski işlevlerin sürdürülmesi
- d) Bölgedeki planlamanın değiştirilmesi ve yeni tasarlanmış mekanlara yeni işlevler eklenmesi

EK 3 FİRMA YETKİLİSİ GÖRÜŞME FORMU BULGULARI

Kimya, tekstil, makine ve enerji sektöründen olmak üzere 9 ayrı firmanın yetkilisine uygulanan derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir;

1 numaralı görüşme;

- İlk görüşme kimya sektöründe faaliyet göstermekte olan firmanın fabrika müdürü ile yapılmıştır. Görüşmede firmanın 1983 yılında şuan faaliyetlerini sürdürmekte olduğu yerleşkesinde kurularak faaliyete başladığı öğrenilmiştir. Firma kurulduğu dönemden itibaren kağıt, deri ve tekstil boyaları üretimi yapmaktadır. Toplam 66 çalışanı bulunan firmada idari ve teknik kadrolarda yoğunluklu olarak kadınların, işçi kadrolarının tamamında ise erkeklerin çalıştığı belirtilmiştir. İşçi kadrolarının erkek çalışanlardan oluşmasının sebebi olarak çalışma ortamının zorlayıcılığı olarak belirtilmiştir. Çalışanlarının yerleşim kökenlerinin ise Bursa olduğu, Bursa dışında kökene sahip olanların ise uzun zaman önce Bursa'ya yerleşmiş kişiler olduğu belirtilmiştir.
- Firma yerleşkesi tek yapıdan oluşmakta, idari, teknik, üretim ve depolama birimlerini aynı yapının içerisinde bulundurmaktadır. Firma satın alınan arsa üzerine yapıyı kendi ihtiyaçları doğrultusunda inşa ettirmiştir. Yapıda dışa doğru bir genişleme ya da yerleşke de bir eklenti yapılmadığı belirtilmiş, ancak yapının iç mekanındaki düzenlemeler yapıldığı, üretim ve depolama alanlarında genişleme ihtiyacı duyuldukça yapının yüksekliğinden faydalanarak platformlar vasıtasıyla oluşturulan ara katlarla ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirtmişlerdir. Yapının üretim alanı ihtiyaçlarına karşılık verebildiğini ancak ileride mevcut yapının karşılayamayacağı bir genişleme ihtiyacı olduğunda ise bölgede genişlemeye uygun bir alanın olmadığı belirtilmiştir.
- Firma üretim teknolojisi anlamında geçmişten bugüne bir değişim yaşamadığını belirtmiş ancak teknolojik gelişmelere paralel olarak fabrika içerisinde geliştirmeler yapıldığını belirtmiştir.
- Bursa Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteriyor olmanın avantajları olarak ise altyapı ve arıtma imkanlarının olması ve bilinirlik olarak belirtilmiştir. Dezavantaj olarak görülen bir husus olmadığı belirtilmiştir.

- Bölgenin kullanım açısından durumu sorulduğunda ise aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş olduğu belirtilmiştir.
- Bursa'nın kentsel gelişimi açısından bölgenin önemli bir değeri olduğu ve çevrenin yerleşim alanlarıyla dolmuş olmasının asli unsurunun Bursa Organize Sanayi Bölgesi olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Sanayinin ve dolayısıyla ekonominin gelişimine öncülük ederek Bursa'nın sosyal ve kültürel gelişimine katkı sağladığı, tüm teknolojileri barındıran bir bölge olması sebebiyle teknolojik ilerlemeyi gösterir değeri olduğu belirtilmiştir.
- Bursa Organize Sanayi Bölgesinin kentin gelişmesinde ve kentte yaşayanlar için simgesel bir değeri olduğunu, Marmara Bölgesi açısından da bölgesel kalkınma açısından ve oluşturduğu göç etkisinden dolayı simgesel bir değeri olduğu belirtilmiştir. Ulusal ölçekte önemli bir sanayi bölgesi olduğu ve uluslararası ölçekte ithalat ve ihracat bağlantılarıyla bilinirliği olan bir bölge olduğu ifade edilmiştir. İşlevsel ve ekonomik olarak kentin gelişimine katkı sağladığı belirtilmiştir.
- Yıllar öncesinde planlanmış bir bölge olarak kendince özgün bir mekansal planlamaya sahip olduğu belirtilmiştir. Firma yerleşkesindeki yapı açısından işlevsel ancak özgün bir mimari barındırmayan bir yapı olduğu görüşü verilmiş, bölgede bulunan diğer yapıların da mimari değerlerinin olmadığı görüşü verilmiştir.
- Firmanın geçmiş dönemden az bulunur teknoloji örneklerini barındırmadığı ancak kendi alanındaki üretimin teknolojik örneklerini barındırdığı belirtilmiştir. Bölgedeki, diğer firmalar için ise tümüyle olmasa da barındıran firmalar olduğu belirtilmiştir.
- Merkezi yönetimin kent içinde kalan organize sanayi bölgelerini kent dışındaki alanlara taşıma önerisi hakkında ise böyle bir uygulamanın olumlu olduğu ancak bunun maddi külfet olarak çok zor olacağı öne sürülmüştür. Firmaların kendi imkanlarıyla böyle bir taşınmayı gerçekleştirmesinin mümkün olmadığı ve ancak büyük teşvikler sağlanırsa mümkün olabileceği görüşü verilmiştir. Kent içerisinde yapılan üretimlerin ne kadar arıtma yapılsa ve önlem alınsa da kirlilik yarattığını, firmaların lojistik sağlamak zorunda olduğu ancak tırların kent içerisinde geçmek zorunda kaldığı belirtililerek bu çaptaki üretimlerin kent

dışında olması gerektiği belirtilmiştir. Ancak bölgenin kent dışına kurulduğu halde kenti kendine doğru çekerek kent içinde kaldığının göz önünde bulundurulması ve olası bir taşınma sonrasında aynı durumun tekrar gerçekleşebileceğinin göz önünde bulundurulması gerektiği ileri sürülmüştür.

- Görüşme yapılan firma yetkilisi; bölgenin kent dışına taşınmasını bir yönetici olarak destekleyeceğini, ancak firma sahipleri açısından çok büyük bir mali külfet oluşturduğunu ve kendi imkanlarıyla böyle bir taşınmayı kaldıramayacakları belirtmiştir.
- Firma yetkilisi; bölgedeki kirlilik yaratan unsurların temizlemesinin olumlu olacağı, atıl olan alan olduğunu düşünmediği ancak olması durumunda tabiki yeniden işlevlendirilmesini olumlu karşılayacaklarını, yeşil alan ve peyzaj düzenlemelerinin artırılması gerektiğini belirtmiştir.
- Şuan için bölgeden taşınma gibi bir duruma yönelik eylem planlarının olmadığı ve mevcut yerleşkelerinde yatırımlarına da devam etmekte oldukları bilgisi verilmiştir. Diğer firmaların da aynı şekilde yeni yatırımlar yaptığı belirtilmiştir.
- Örnek endüstri alanlarına benzer çalışmaların bölgede yapılması konusunda ise eğer böyle bir dönüşüm olacaksa daha çok yeşil alan olmasını olumlu bulacaklarını belirtmişlerdir. Bazı yapıların ise yenden işlevlendirilerek farklı fonksiyonlar dahilinde kullanılabilceğini belirtmişlerdir.
- Bölgenin tamamen ya da kısmen dönüştürülmesi durumunda ise firma için beklentilerinin teşvik ve yer gösterilmesi olacağını bölge açısından ise tamamen yeşil alan olarak düzenlenmesini destekleyeceklerini ifade etmişlerdir.
- Bölgenin kullanım açısından durumu sorulduğunda ise aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş olduğu belirtilmiştir.
- Bölgenin kent dışına taşınmasını bir yönetici olarak destekleyeceğini ancak firma sahibinin bunun maliyetini üstlenmek istemeyeceğini, hatta taşınmaya zorlanması halinde taşınmak yerine firmayı tamamen kapatmayı tercih edebileceği görüşü ileri sürülmüştür.

2 numaralı görüşme;

- İkinci görüşme tekstil sektöründe faaliyet göstermekte olan firmanın sahibi ile yapılmıştır. Görüşmede firmanın 1995 yılında, şuan faaliyetlerini sürdürmekte

olduğu yerleşkesinde kurularak faaliyete başladığı öğrenilmiştir. Firma kurulduğu dönemden itibaren organik tekstil ürünleri üretimi yapmaktadır. İlk kurulduğunda 5-6 çalışanı bulunan firmanın günümüze 25 çalışanı olduğu öğrenilmiştir. Çalışanlarının yerleşim kökenlerinin ise Bursa olduğu, Bursa dışında kökene sahip olanların ise uzun zaman önce Bursa'ya yerleşmiş kişiler olduğu belirtilmiştir.

- Firma yerleşkesi tek yapıdan oluşmakta, idari, üretim ve depolama birimlerini aynı yapının içerisinde bulundurmaktadır. Firma sahibi kuruluştan önce de Organize Sanayi bölgesi içerisinde mülk sahibi olduklarını, binadaki kiracı ayrılınca bu alana kendi işletmelerini kurma kararını aldıklarını belirtmiştir. Mevcut olan yapıda dışa doğru bir genişleme ya da yerleşke de bir eklenti yapılmadığı bilgisi verilmiş, ancak yapının iç mekanındaki düzenlemeler yapıldığı, yanda bulunan ve içinde daha önce kiracı olan binaya da firmanın ihtiyaçları doğrultusunda planlama yapılacağı belirtilmiştir.
- Yapının üretim alanı ihtiyaçlarına karşılık verebildiğini ancak ileride mevcut yapının karşılayamayacağı bir genişleme ihtiyacı olduğunda ise; Organize Sanayi bölgesinin tamamen dolu durumda olmasından ötürü bu ihtimalin düşük olduğu belirtilmiştir.
- Firma üretim teknolojisi anlamında geçmişten bugüne değişim geçirmiş; üretim yapılan makineler ve tezgahlar yenilenmiş, fabrikaya robotlar ve otomasyon sistemi entegre edilmiştir.
- Bursa Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteriyor olmanın avantajları olarak özellikle uluslararası müşterilere karşı güven verici ve prestij göstergesi olduğu ifade edilmiştir. Dezavantaj olarak genel maliyetlerin yüksek olduğu; artımadan dolayı özellikle yönetim ve hizmet giderlerinin fazlalığı vurgulanmıştır.
- Bölgenin kullanım açısından durumu sorulduğunda ise aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş olduğu belirtilmiştir.
- Sanayinin ve dolayısıyla ekonominin gelişimine öncülük ederek Bursa'nın sosyal ve kültürel gelişimine katkı sağladığı, birçok ailenin geçiminin bu tesisteki istihdam ile sağlandığı belirtilmiştir.
- Bölgenin; özellikle otomotiv sektöründeki firmaların kendilerini geliştirmeleri aracılığıyla, bilimsel ve teknolojik ilerlemeyi gösteren değerinin güçlü olduğu

belirtilmiştir. Örnek olarak da orduya ileri teknolojik üretim yapan Ermaksan firması verilmiştir.

- Bursa Organize Sanayi Bölgesinin kentin gelişmesinde ve kentte yaşayanlar için simgesel bir değeri olduğunu, Marmara Bölgesi içerisinde de Bursa'nın İzmit ile birlikte öne çıktığı belirtilmiştir. Ulusal ölçekte ihracat rakamlarına bakılarak değerlendirme yapıldığında önemli bir sanayi bölgesi olduğu ve uluslararası ölçekte de özellikle ihracat alanında bilinirliği olan bir bölge olduğu belirtilmiştir.
- Bursa'da ilk OSB olması açısından bölgenin; yapıldığı döneme göre özgün bir planlanması olduğu görüşü verilmiştir.
- Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin işlevsel ve ekonomik açıdan çevresine değer kattığı zamanla marka değeri olan bir alana dönüştüğü, insanların iş ararken bile özellikle OSB'de bir firmada çalışmayı tercih ettikleri belirtilmiştir.
- Firma yerleşkesindeki yapıların mimari özgünlüğü ana hatlarıyla değerlendirilmiş; tasarımda kısmen özgünlük olduğu, konum, malzeme, yapıım tekniği, donanım ve iç özelliklerde herhangi bir özgünlük olmadığı görüşü verilmiştir.
- Bursa Organize Sanayi Bölgesindeki diğer yapıların mimari özgünlüğü de ana hatlarıyla değerlendirilmiş; tasarım, malzeme, donanım ve iç özelliklerde özgün yapıların bir miktar var olduğu, özellikle otomotiv firmalarında estetik yapı tasarımlarına rastlandığı belirtilmiştir.
- Firmanın eski makine ve tezgahlarının modifiye edilerek halen kullanıldığı dolayısıyla geçmiş dönemden az bulunur teknoloji örneklerini barındırdığı belirtilmiştir. Bölgedeki, diğer firmalar için ise tümüyle olmasa da köklü firmaların az bulunur teknoloji örneklerini mutlaka ellerinde bulundurdukları görüşü verilmiştir.
- Merkezi yönetimin kent içinde kalan organize sanayi bölgelerini kent dışındaki alanlara taşıma önerisi hakkında ise böyle bir uygulamanın çok büyük yatırımların varlığı nedeniyle maddi külfet oluşturacağı dolayısıyla çok düşük bir ihtimal olduğu belirtilmiştir. Firma sahibi de ileride böyle durum oluştuğunda bölgenin kuruluşundan beri var oldukları için bu alandan çıkmak istemeyeceklerini ifade etmiştir.
- Bursa Organize Sanayi bölgesinin dönüşüm ve yenileme çalışmalarına ihtiyaç olup, olmadığı sorusunun alt başlıklarına cevaben; mevcut durumunda çok kaliteli

bir arıtma sistemine sahip olması, mevzuatların ve denetimlerin çok sıkı olması nedeniyle herhangi bir kirlilik yaratan üretim faaliyeti olmadığı görüşü verilmiştir. Ayrıca tesiste bütün yapıların faal olarak kullanıldığı çok nadir ve kısa süreli atıl duruma düşen yapılar olabileceği bilgisi verilmiştir.

- Bölgenin ileride ihtiyaç halinde kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda; alanın plaza ve avmlerle doldurulmasından ziyade kültürel, sosyal ve yeşil alanlarla planlamasının daha uygun olacağı belirtilmiştir.

3 numaralı görüşme;

- Üçüncü görüşme otomotiv sektöründe faaliyet göstermekte olan firmanın insan kaynakları yetkilisi ile yapılmıştır. Görüşmede firmanın 2001 yılında şuan faaliyetlerini sürdürmekte olduğu yerleşkesinde kurularak faaliyet başladığı öğrenilmiştir. Firma kurulduğu dönemden itibaren otomotiv yan sanayi parça üretimi yapmaktadır.
- Firma yerleşkesi tek yapıdan oluşmakta, idari, teknik, üretim ve depolama birimlerini aynı yapının içerisinde bulundurmaktadır. Firma satın alınan arsa üzerine yapıyı kendi ihtiyaçları doğrultusunda inşa ettirmiştir. Yapıda herhangi bir eklenti olmadığı belirtilmiştir.
- Firma üretim teknolojisi anlamında geçmişten bugüne bir değişim yaşamadığını belirtmiştir.
- Bursa Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet gösteriyor olmanın avantajları olarak ise altyapı imkanları ve lokasyon olduğu, dezavantaj olarak ise trafik ve bundan kaynaklı lojistik sıkıntısı olduğu belirtilmiştir.
- Bölgenin kullanım açısından durumu sorulduğunda ise aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş olduğu belirtilmiştir.
- Bursa'nın kentsel gelişimi açısından bölgenin önemli bir değeri olduğunu, sanayinin ve dolayısıyla ekonominin gelişimine öncülük ederek Bursa'nın sosyal ve kültürel gelişimine katkı sağladığı, yüksek teknolojileri barındıran bir bölge olması sebebiyle teknolojik ilerlemeyi gösterir değeri olduğu belirtilmiştir. Bursa Organize Sanayi Bölgesinin kentin gelişmesinde ve kentte yaşayanlar için simgesel bir değeri olduğunu, Marmara Bölgesi açısından da bölgesel kalkınma açısından simgesel bir değeri olduğu belirtilmiştir. Ulusal ölçekte önemli bir

sanayi bölgesi olduğu ve uluslararası ölçekte ithalat ve ihracat bağlantılarıyla bilinirliği olan bir bölge olduğu belirtilmiştir. İşlevsel ve ekonomik olarak kentin gelişimine katkı sağladığı belirtilmiştir.

- Özgün bir mekansal planlamaya sahip olduğunun düşünülmediği belirtilmiştir. Firma yerleşkesindeki yapı açısından işlevsel ancak özgün bir mimari barındırmayan bir yapı olduğu belirtilmiş, bölgede bulunan diğer yapılar açısından da bazılarının mimari bir değerlerinin olduğunun düşünüldüğü belirtilmiştir.
- Firmanın geçmiş dönemden az bulunur teknoloji örneklerini barındırmadığı belirtilmiştir. Bölgedeki, diğer firmalar için ise fikir beyan edilmemiştir.
- Merkezi yönetimin kent içinde kalan organize sanayi bölgelerini kent dışındaki alanlara taşıma önerisi hakkında ise böyle bir uygulamayı gerçekçi bulmadıklarını, ancak büyük teşvikler sağlanırsa mümkün olabileceği belirtilmiştir. Bölgenin kent dışına taşınmasını bir yönetici olarak destekleyeceğini, ancak firma sahipleri açısından çok büyük bir mali külfet oluşturduğunu ve kendi imkanlarıyla böyle bir taşınmayı kaldıramayacakları belirtilmiştir.
- Bölgedeki kirlilik yaratan unsurların temizlemesinin olumlu olacağı belirtilmiştir.
- Şuan için bölgeden taşınma gibi bir duruma yönelik eylem planlarının olmadığını belirtmişlerdir. Örnek endüstri alanlarına benzer çalışmaların bölgede yapılması konusunda ise olumlu bulacaklarını belirtmişlerdir. Bazı yapıların ise yenden işlevlendirilerek farklı fonksiyonlar dahilinde kullanılabilceğini belirtmişlerdir.
- Bölgenin tamamen ya da kısmen dönüştürülmesi durumunda ise firma için beklentilerinin olmadığını, böyle bir uygulamanın kısa vadede gerçekleşmesini beklemediklerini belirtmişlerdir.

4 numaralı görüşme;

- Dördüncü görüşme otomotiv sektöründe faaliyet göstermekte olan firmanın kalite kontrol müdürü ile yapılmıştır. Firma 1993 yılında kurulmuş, görüşme gerçekleştirilen firma yetkilisi ise 2019 yılı itibarıyla firmada kalite kontrol müdürü olarak görev almaktadır.
- Firma kurulduğu günden itibaren otomotiv yan sanayi parça üretimi alanında faaliyet göstermektedir. Günümüzde Gölcük ve Yeniköy'de de üretim tesisleri bulunan firmanın toplam çalışan sayısının ise 500'ün üzerinde olduğu ve

çalışanlarının büyük bölümünün erkek olduğu ifade edilmiştir. Firma kurulduğu tarihten itibaren Bursa Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet göstermektedir. Firma yetkilisi standartlara uygun üretim yapabilmek ve altyapı hizmetlerinden faydalanabilmek adına Bursa Organize Sanayi Bölgesini faaliyet alanı olarak tercih ettiklerini belirtmiştir. Faaliyetlerini bölgede ihtiyaçları doğrultusunda inşa ettirdikleri yapı kompleksinde başladıklarını ve yapılarda ekleme ya da yenileme yapılmadığını belirtmiştir. Firma yerleşkesinde üretim, kontrol, depolama ve idari birimlerin bulunduğu belirtilmiştir. Mevcut yerleşkelerinin üretim faaliyetlerine yeterli alan sağlayamadığı ancak yerleşkenin genişleyebileceği bir alanın da Bursa Organize Sanayi Bölgesi içerisinde bulunmadığı belirtilmiştir. Faaliyete başlanılan günden bu yana üretim yöntemlerinde teknolojik gelişmelere paralel olarak güncellemeler yapıldığı, mevcut yerleşkede bu değişim ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini belirtmişlerdir. Bölgenin altyapı imkanlarının, düzenli ve sanayiye uygun bir alan olmasının bölgede faaliyet göstermenin avantajları olduğu, dezavantajının ise olmadığı belirtilmiştir. Bölgenin ağırlı olarak aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş olduğu belirtilmiştir.

- Firma yetkilisi bölgenin tarihi, mekansal, bilimsel ve teknolojik, sosyal ve kültürel, işlevsel ve ekonomik, simgesel değerlerin tümünü barındırdığını belirtmiştir. Bölgenin simgesel değerinin kentsel, bölgesel ve ulusal ölçekte olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Bölgenin Bursa ekonomisinde büyük yer kapladığı, değerinin ve kente katkısının büyük olduğunun düşünüldüğü belirtilmiştir.
- Firma yerleşkesindeki yapıların ve bölgedeki diğer yapıların donanım ve iç özelliklerinde özgünlük taşıyan yapılar olduğunun düşünüldüğü belirtilmiştir. Firmanın geçmiş dönemlere ait az bulunur teknoloji örneklerini temsil etmediği ancak bölgedeki diğer firmaların geçmiş dönemlere ait az bulunur teknoloji örnekleri barındırdığı ifade edilmiştir. Merkezi yönetimin kent içerisinde kalan organize sanayi bölgelerini kent dışındaki alanlara taşıma önerisi hakkında ise firmaların bölgede büyük yatırımlarının mevcut olduğu, bu kadar insan ve yatırımın bölgeden çıkartılmasının makul olmadığını düşündüğünü belirtmiştir. Firma yetkilisi böyle bir taşınmayı desteklemeyeceğini belirtirken aynı zamanda bölgedeki diğer firmaların da bu öneriyi desteklemeyeceğini düşündüğünü belirtmiştir.

- Bölge için gelecekte gerçekleşmesi olası yenileme çalışmalarında ise bölgede kirlilik yaratan unsurların temizlenerek bölgenin iyileştirilmesi, bölgenin atıl duruma düşen kısımlarının yeniden aktif hale getirilmesine engel olan fiziki unsurların kaldırılması, bölgenin yeni peyzaj, bina ve altyapı oluşumları ile geliştirilmesi şeklindeki uygulamaları olumlu karşılayacaklarını belirtmiştir.
- Bölge için gelecekte olası bir dönüşüm çalışmasında ise işleyen firmaların üretime devam ederken atıl durumdaki kısımların konut dışındaki işlevler ile işlevlendirilmesini olumlu karşılayacağını belirtmiştir. Yeni işlevler eklenmesi durumunda ise kültürel ve sosyal faaliyetler içeren işlevleri tercih edeceğini belirtmiştir.
- Firmanın ise bölgenin dönüşüm ya da taşınmasıyla ilgili bir değerlendirme ya da eylem planına sahip olmadığı belirtilmiştir. Bölgenin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda ise görüşme formu Ek-1 de bulunan örnekler gibi bölgenin endüstri tarihini kalıcı hale getirecek çalışmalar yapılmasını isteyeceğini belirtmiştir. Olası bir dönüşüm halinde ise firma yerleşkesinin tasarımının aynı kalıp mevcut işlevini sürdürmesinden yana olduğunu belirtmiştir. Bölgedeki planlamanın aynı kalması ve eski işlevlerin sürdürülmesini tercih edeceklerini belirtmiştir.

5 numaralı görüşme;

- Beşinci görüşme otomotiv sektöründe faaliyet göstermekte olan firmanın genel müdür yardımcısı ile yapılmıştır. Firma 1970 yılında kurulmuş, görüşme gerçekleştirilen firma yetkilisi ise 1993 yılı itibariyle firmada görev almaktadır.
- Firma kurulduğu günden itibaren otomotiv ve makina yan sanayi parça üretimi alanında faaliyet göstermektedir. Kuruluşunda 50 civarı çalışanı olan firmanın günümüzde 450 civarında çalışanı olduğu, çalışanlarının büyük çoğunluğunun erkek olduğu ancak yönetim ve idari kadrolarda kadın çalışanların bulunduğu belirtilmiştir. Firmanın çalışanları arasında ise Bursa'ya uzun zaman önce göç ile gelmiş birçok kişi olduğu belirtilmiştir.
- Firma kuruluştan itibaren Bursa Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet göstermektedir. Firmanın tüm üretim faaliyetleri Bursa Organize Sanayi Bölgesi içerisinde bulunmaktadır.

- Firmanın üretim için bölgeyi tercih etmesinin sebebi olarak ise ağır bir üretim yapıldığı ve organize sanayi bölgesinde üretim yapmanın firma için zaruri olduğu belirtilmiştir.
- Faliyetlerini bölgede ihtiyaçları doğrultusunda inşa ettirdikleri yapı kompleksinde başladıklarını ancak yapılarda üretim tesislerinde birçok modernizasyon ve eklemeler yaptıklarını belirtmişlerdir.
- Firma yerleşkesinde üretim, Arge ve idari birimlerin bulunduğu belirtilmiştir. Mevcut yerleşkelerinin üretim faaliyetlerine yeterli alan sağladığı belirtilmiştir. Faaliyete başlanılan günden bu yana üretim yöntemlerinde teknolojik gelişmelere paralel olarak modernizasyonların yapıldığı, mevcut yerleşkede bu değişim ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini belirtmişlerdir. Mevcut yerleşkenin ulaşım ihtiyaçlarını karşıladığını belirtmişlerdir. Bölgenin ağırlı olarak aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş olduğu belirtilmiştir.
- Bölgenin altyapı, destek ve ulaşım imkanlarının bölgede faaliyet göstermenin avantajları olduğu, ayrıca bilinirlik açısından da avantajlı olduğu belirtilmiş, dezavantajının ise olmadığı belirtilmiştir.
- Firma yetkilisi bölgenin tarihi, mekansal, bilimsel ve teknolojik, sosyal ve kültürel, işlevsel ve ekonomik, simgesel değerlerin tümünü barındırdığını belirtmiştir. Bölgenin simgesel değerinin kentsel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.
- Bölgede faaliyet gösteren firmaların Bursa ekonomisinin büyük yüzdesini oluşturduğu ve binlerce kişiyi istihdam ettiği, dolayısıyla bölgenin çevresine değer kattığını ve gelişmesine öncülük ettiğinin düşünüldüğü belirtilmiştir.
- Firma yerleşkesindeki yapıların donanım ve iç özelliklerinde özgünlük taşıyan yapılar olduğunun düşünüldüğü belirtilmiştir. Bölgedeki diğer firmaların da tasarım, malzeme, yapım tekniği, donanım ve iç özelliklerde özgünlük taşığının düşünüldüğü belirtilmiştir.
- Firmanın ve bölgedeki diğer firmaların geçmiş dönemlere ait az bulunur teknoloji örnekleri barındırdığı ifade edilmiştir.
- Merkezi yönetimin kent içerisinde kalan organize sanayi bölgelerini kent dışındaki alanlara taşıma önerisi hakkında ise böyle bir uygulamanın kimsenin altına

giremeyeceği bir maliyet oluşturacağı, böyle bir uygulamanın gerçekçi ve makul olmadığını düşündüğünü belirtmiştir.

- Firma yetkilisi böyle bir taşınmayı desteklemeyeceğini belirtirken aynı zamanda bölgedeki diğer firmaların da bu öneriyi desteklemeyeceğini düşündüğünü belirtmiştir.
- Bölge için gelecekte gerçekleşmesi olası yenileme çalışmalarında ise bölgede kirlilik yaratan unsurların temizlenerek bölgenin iyileştirilmesi, bölgenin atıl duruma düşen kısımlarının yeniden aktif hale getirilmesine engel olan fiziki unsurların kaldırılması, bölgenin yeni peyzaj, bina ve altyapı oluşumları ile geliştirilmesi şeklindeki uygulamaları olumlu karşılayacaklarını belirtmiştir.
- Bölge için gelecekte olası bir dönüşüm çalışmasında ise işleyen firmaların üretime devam ederken atıl durumdaki kısımların konut dışındaki işlevler ile işlevlendirilmesini olumlu karşılayacağını ancak böyle bir uygulama yapılması durumunda kente hizmet edecek bir alana dönüştürülmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Yeni işlevler eklenmesi durumunda ise kültürel ve sosyal faaliyetler, eğitim faaliyetleri, sportif eğlenme, dinlenme faaliyetleri içeren işlevleri tercih edeceğini belirtmiştir.
- Firmanın ise bölgenin dönüşüm ya da taşınmasıyla ilgili bir değerlendirme ya da eylem planına sahip olmadığı belirtilmiştir.
- Bölgenin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda ise görüşme formu Ek-1 de bulunan örnekler gibi bölgenin endüstri tarihini kalıcı hale getirecek çalışmalar yapılmasını isteyeceğini belirtmiştir.
- Olası bir dönüşüm halinde ise firma yerleşkesinin tasarımının aynı kalıp mevcut işlevini sürdürmesinden yana olduğunu belirtmiştir. Bölgedeki planlamanın aynı kalması ve eski işlevlerin sürdürülmesini tercih edeceklerini belirtmiştir.

6 numaralı görüşme;

- Altıncı görüşme enerji sektöründe faaliyet göstermekte olan firmanın genel müdürü ile yapılmıştır. Firma 1994 yılında kurulmuş, görüşme gerçekleştirilen firma yetkilisi ise 2001 yılı itibariyle firmada görev almaktadır.

- Firma kurulduğu günden itibaren enerji alanında faaliyet göstermektedir. Kuruluşunda 30 ila 40 civarı çalışanı olan firmanın günümüzde 150 civarında çalışanı olduğu, çalışanlarının büyük çoğunluğunun erkek olduğu belirtilmiştir.
- Firmanın çalışanlarının ise Bursa'ya göç ile gelmiş ve Bursa'lı kişilerin karışık olduğu bilgisi verilmiştir.
- Firma kuruluştan itibaren Bursa Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet göstermektedir. Firmanın tüm üretim faaliyetleri Bursa Organize Sanayi Bölgesi içerisinde bulunmaktadır.
- Firmanın üretim için bölgeyi tercih etmesinin sebebi olarak firmanın kuruluş amacının bölgenin enerji ihtiyacını karşılamak olduğu belirtilmiştir.
- Faaliyetlerini bölgede ihtiyaçları doğrultusunda inşa ettirdikleri yapı kompleksinde başladıklarını ancak ek olarak türbin ve santrallerin eklendiği, firma yerleşkesinin çevrim türbinleri ve idari birimlerin bulunduğu bilgisi verilmiştir.
- Mevcut yerleşkelerinin üretim faaliyetlerine yeterli alan sağladığı belirtilmiştir. Faaliyete başlanılan günden bu yana üretim yöntemlerinde teknolojik gelişmelere paralel olarak modernizasyonların yapıldığı, mevcut yerleşkede bu değişim ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini belirtmişlerdir. Mevcut yerleşkenin ulaşım ihtiyaçlarını karşıladığını belirtmişlerdir. Bölgenin ağırlı olarak aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş olduğu belirtilmiştir.
- Bölgede faaliyet göstermenin avantajdan ziyade zorunluluktan dolayı olduğu, ayrıca bilinirlik açısından da avantajlı olduğu belirtilmiş, dezavantajının ise alan kısıtı olarak belirtilmiştir.
- Firma yetkilisi bölgenin bilimsel ve teknolojik, işlevsel ve ekonomik, değerleri barındırdığını belirtmiştir. Bölgenin simgesel değerinin kentsel ve bölgesel ölçekte olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.
- Bursanın kent ve ekonomisinin gelişiminde bölgenin öncü rol üstlendiğini, dolayısıyla bölgenin çevresine değer kattığını ve gelişmesine öncülük ettiğinin düşünüldüğü belirtilmiştir.
- Firma yerleşkesindeki yapıların donanım ve iç özelliklerinde, yapım tekniğinde özgünlük taşıyan yapılar olduğunun düşünüldüğü belirtilmiştir. Bölgedeki diğer firmalarında tasarım, yapım tekniği, donanım ve iç özelliklerde özgünlük taşığının düşünüldüğü belirtilmiştir.

- Firmanın geçmiş dönemlere ait az bulunur teknoloji örneklerini kısmen temsil ettiğinin, bölgedeki diğer firmaların geçmiş dönemlere ait az bulunur teknoloji örnekleri çoğunlukla temsil ettiği ifade edilmiştir.
- Merkezi yönetimin kent içerisinde kalan organize sanayi bölgelerini kent dışındaki alanlara taşıma önerisi hakkında ise kirlilik yaratan üretim faaliyetlerinin taşınabileceği ancak bu büyüklükteki kurulu ve faal bir alanın tamamen taşınmasının büyük bir ekonomik külfet ve ziyan olacağını düşünüldüğü belirtilmiştir.
- Firma yetkilisi böyle bir taşınmayı desteklemeyeceğini belirtirken aynı zamanda bölgedeki diğer firmaların da bu öneriyi desteklemeyeceğini düşündüğünü belirtmiştir.
- Bölge için gelecekte gerçekleşmesi olası yenileme çalışmalarında ise bölgede kirlilik yaratan unsurların temizlenerek bölgenin iyileştirilmesi, bölgenin yeni peyzaj, bina ve altyapı oluşumları ile geliştirilmesi şeklindeki uygulamaları olumlu karşılayacaklarını belirtmiştir.
- Bölge için gelecekte olası bir dönüşüm çalışmasında ise işleyen firmaların üretime devam ederken atıl durumdaki kısımların konut ile işlevlendirilmesi, diğerlerine sosyo-kültürel ve sportif işlevler verilmesini olumlu karşılayacağını belirtmişlerdir.
- Yeni işlevler eklenmesi durumunda ise kültürel ve sosyal faaliyetler, eğitim faaliyetleri, sportif eğlenme, dinlenme faaliyetleri içeren işlevleri tercih edeceğini belirtmiştir.
- Firmanın ise bölgenin dönüşüm ya da taşınmasıyla ilgili bir değerlendirme ya da eylem planına sahip olmadığını belirtmiştir.
- Bölgenin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda ise görüşme formu Ek-1 de bulunan örnekler gibi bölgenin endüstri tarihini kalıcı hale getirecek çalışmalar yapılmasını isteyeceğini belirtmiştir.
- Olası bir dönüşüm halinde ise firma yerleşkesinin tasarımının aynı kalıp mevcut işlevini sürdürmesinden yana olduğunu belirtmiştir. Bölgedeki planlamanın aynı kalması ve eski işlevlerin sürdürülmesini tercih edeceklerini belirtmiştir.

7 numaralı görüşme;

- Yedinci görüşme tekstil sektöründe faaliyet göstermekte olan firmanın satın alma müdürü ile yapılmıştır. Firma 1983 yılında kurulmuş, görüşme gerçekleştirilen firma yetkilisi ise 2017 yılı itibariyle firmada görev almaktadır.
- Firma kurulduğu günden itibaren tekstil alanında faaliyet göstermektedir. Kuruluşunda 200 ila 500 civarı çalışanı olan firmanın günümüzde 2000 ila 3000 civarında çalışanı olduğu, çalışanlarının büyük çoğunluğunun kadın belirtilmiştir.
- Firmanın çalışanlarının arasında ise Bursa'ya uzun zaman önce göç ile gelmiş kişiler olduğu kadar Bursa'lı çalışanlarının olduğu belirtilmiştir.
- Firma kuruluştan itibaren Bursa Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet göstermektedir. Firmanın Bursa Organize Sanayi Bölgesi içerisindeki tesislerine ek olarak Bursa Samanlı'da da bir üretim tesisi bulunmaktadır.
- Firmanın üretim için bölgeyi tercih etmesinin sebebi olarak ise altyapı ve arazi müsaitliği olduğu belirtilmiştir.
- Faaliyetlerini bölgede ihtiyaçları doğrultusunda inşa ettirdikleri yapı kompleksinde başladıklarını, yapılarda herhangi bir yenileme ya da ekleme olmadığını belirtmişlerdir.
- Firma yerleşkesinde fabrika ve idari birimlerin bulunduğu belirtilmiştir. Mevcut yerleşkelerinin üretim faaliyetlerine yeterli alan sağlayamadığı ancak genişlemek için Bursa Organize Sanayi Bölgesinde potansiyel alanın bulunmadığı belirtilmiştir.
- Faaliyete başlanılan günden bu yana üretim yöntemlerinde teknolojik gelişmelere paralel olarak üretim hattındaki makinalarda yenilemeler olduğu, mevcut yerleşkede bu değişim ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini belirtmişlerdir. Mevcut yerleşkenin ulaşım ihtiyaçlarını karşıladığını belirtmişlerdir.
- Bölgenin lokasyonunun bölgede faaliyet göstermenin avantajları olduğu, dezavantajının ise üretim maliyetinin yükselmesi olduğu belirtilmiştir.
- Bölgenin ağırlıklı olarak aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş olduğu belirtilmiştir.
- Firma yetkilisi bölgenin tarihi, mekansal, bilimsel ve teknolojik, sosyal ve kültürel, işlevsel ve ekonomik, simgesel değerlerin tümünü barındırdığını belirtmiştir.

Bölgenin simgesel değerinin kentsel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.

- Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin işlevsel ve ekonomik bir değeri olduğunu, bölgenin çevresine değer kattığını ve gelişmesine öncülük ettiğini düşünmediğini belirtmiştir.
- Firma yerleşkesindeki yapıların tasarımda özgünlük taşıyan yapılar olduğunun düşünüldüğü belirtilmiştir. Bölgedeki diğer firmaların da malzemede özgünlük taşımasının düşünüldüğü belirtilmiştir.
- Firmanın ve bölgedeki diğer firmaların geçmiş dönemlere ait az bulunur teknoloji örneklerini hiç temsil etmediği ifade edilmiştir.
- Merkezi yönetimin kent içerisinde kalan organize sanayi bölgelerini kent dışındaki alanlara taşıma önerisi hakkında ise daha geniş ve düzenli bir alana taşınması gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir.
- Firma yetkilisi böyle bir taşınmayı destekleyeceğini belirtirken aynı zamanda bölgedeki diğer firmaların da bu öneriyi destekleyeceğini düşündüğünü belirtmiştir.
- Bölge için gelecekte gerçekleşmesi olası yenileme çalışmalarında ise bölgede kirlilik yaratan unsurların temizlenerek bölgenin iyileştirilmesi, bölgenin atıl duruma düşen kısımlarının yeniden aktif hale getirilmesine engel olan fiziki unsurların kaldırılması, bölgenin yeni peyzaj, bina ve altyapı oluşumları ile geliştirilmesi şeklindeki uygulamaları olumlu karşılayacaklarını belirtmiştir.
- Bölge için gelecekte olası bir dönüşüm çalışmasında ise işleyen firmaların üretime devam ederken atıl durumdaki kısımların konut dışındaki işlevler ile işlevlendirilmesini olumlu karşılayacağını ancak böyle bir uygulama yapılması durumunda kente hizmet edecek bir alana dönüştürülmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Yeni işlevler eklenmesi durumunda ise kültürel ve sosyal faaliyetler, eğitim faaliyetleri, sportif eğlenme, dinlenme faaliyetleri içeren işlevleri tercih edeceğini belirtmiştir.
- Firmanın ise bölgenin dönüşüm ya da taşınmasıyla ilgili bir değerlendirme ya da eylem planına sahip olmadığı belirtilmiştir.

- Bölgenin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda ise görüşme formu Ek-1 de bulunan örnekler gibi bölgenin endüstri tarihini kalıcı hale getirecek çalışmalar yapılmasını isteyeceğini belirtmiştir.
- Olası bir dönüşüm halinde ise firma yerleşkesinin tekstil müzesi yapılabileceği belirtmiştir. Bölgedeki diğer alanların da müzeler ve kongre merkezleri gibi işlevlerle işlevlendirilebileceğini belirtmiştir.

8 numaralı görüşme;

- Sekizinci görüşme kimya sektöründe faaliyet göstermekte olan firmanın üst düzey yöneticisi ile yapılmıştır. Firma 2001 yılında kurulmuş, görüşme gerçekleştirilen firma yetkilisi ise 2003 yılı itibariyle firmada görev almaktadır.
- Firma kurulduğu günden itibaren kimya alanında faaliyet göstermektedir. Kuruluşunda 30 civarı çalışanı olan firmanın günümüzde 80 civarında çalışanı olduğu, çalışanlarının büyük çoğunluğunun erkek olduğu belirtilmiştir. Firmanın çalışanlarının arasında ise Bursa'ya uzun zaman önce göç ile gelmiş kişiler olduğu kadar Bursa'lı çalışanlarının olduğu belirtilmiştir.
- Firma 2006 tarihinden itibaren Bursa Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet göstermektedir. Firmanın tüm üretim faaliyetleri Bursa Organize Sanayi Bölgesi içerisinde bulunmaktadır.
- Firmanın üretim için bölgeyi tercih etmesinin sebebi olarak ise altyapı ve arıtma imkanlarının olduğu belirtilmiştir.
- Faaliyetlerini bölgede mevcut bir yapı kompleksinde başladıklarını ancak yapılarda ihtiyaçları doğrultusunda revizeler ve depolama alanlarının genişletilmesi gibi eklemeler yaptıklarını belirtmişlerdir.
- Firma yerleşkesinde üretim, depolama, arge ve idari birimlerin bulunduğu belirtilmiştir. Mevcut yerleşkelerinin üretim faaliyetlerine yeterli alan sağladığı belirtilmiştir.
- Faaliyete başlanılan günden bu yana üretim yöntemlerinde teknolojik gelişmelere paralel olarak üretim hattına yeni makine ve cihazların eklendiğini, mevcut yerleşkede bu değişim ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini belirtmişlerdir. Mevcut yerleşkenin ulaşım ihtiyaçlarını karşıladığını belirtmişlerdir.

- Bölgenin altyapı, ulaşım imkanlarının bölgede faaliyet göstermenin avantajları olduğu, dezavantajının ise olmadığı belirtilmiştir.
- Bölgenin ağırlıklı olarak aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş olduğu belirtilmiştir.
- Firma yetkilisi bölgenin mekansal, bilimsel ve teknolojik, sosyal ve kültürel, işlevsel ve ekonomik, simgesel değerlerin tümünü barındırdığını belirtmiştir. Bölgenin simgesel değerinin kentsel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.
- Bölgenin büyük bir ekonomik değer yarattığı, aynı zamanda ciddi bir istihdam kaynağı olduğu, dolayısıyla bölgenin çevresine değer kattığını ve gelişmesine öncülük ettiğinin düşünüldüğü belirtilmiştir.
- Firma yerleşkesindeki yapıların donanım ve iç özelliklerinde özgünlük taşıyan yapılar olduğunun düşünüldüğü belirtilmiştir. Bölgedeki diğer firmalarında donanım ve iç özelliklerde özgünlük taşığının düşünüldüğü belirtilmiştir.
- Firmanın geçmiş dönemlere ait az bulunur teknoloji örneklerini hiç temsil etmediği ancak bölgedeki diğer firmaların geçmiş dönemlere ait az bulunur teknoloji örnekleri barındırdığı ifade edilmiştir.
- Merkezi yönetimin kent içerisinde kalan organize sanayi bölgelerini kent dışındaki alanlara taşıma önerisi hakkında ise bölgede birçok firmanın büyük yatırımlarının mevcut olduğunu, halen sıkıntısız işleyen bu bölgenin durup dururken taşınmaya çalışılmasını akılcı bulmadığını ve böyle bir uygulamanın insanların yararına bir uygulama olmayacağını, uygulanabilir bulmadığını belirtmiştir.
- Firma yetkilisi böyle bir taşınmayı desteklemeyeceğini belirtirken aynı zamanda bölgedeki diğer firmaların da bu öneriyi desteklemeyeceğini düşündüğünü belirtmiştir.
- Bölge için gelecekte gerçekleşmesi olası yenileme çalışmalarında ise bölgede kirlilik yaratan unsurların temizlenerek bölgenin iyileştirilmesi, bölgenin yeni peyzaj, bina ve altyapı oluşumları ile geliştirilmesi şeklindeki uygulamaları olumlu karşılayacaklarını belirtmiştir.
- Bölge için gelecekte olası bir dönüşüm çalışmasında ise işleyen firmaların üretime devam ederken atıl durumdaki kısımların konut dışındaki işlevler ile işlevlendirilmesini olumlu karşılayacağını belirtmişlerdir. Yeni işlevler eklenmesi

durumunda ise kültürel ve sosyal faaliyetler içeren işlevleri tercih edeceğini belirtmiştir.

- Firmanın ise bölgenin dönüşüm ya da taşınmasıyla ilgili bir değerlendirme ya da eylem planına sahip olmadığı belirtilmiştir.
- Bölgenin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda ise görüşme formu Ek-1 de bulunan örnekler gibi bölgenin endüstri tarihini kalıcı hale getirecek çalışmalar yapılmasını isteyeceğini belirtmiştir.
- Olası bir dönüşüm halinde ise firma yerleşkesinin tasarımının aynı kalıp mevcut işlevini sürdürmesinden yana olduğunu belirtmiştir. Bölgedeki planlamanın aynı kalması ve eski işlevlerin sürdürülmesini tercih edeceklerini belirtmiştir.

9 numaralı görüşme;

- Dokuzuncu görüşme kimya sektöründe faaliyet göstermekte olan firmanın aynı zamanda ortağı olan pazarlama müdürü ile yapılmıştır. Firma 1969 yılında kurulmuş, görüşme gerçekleştirilen firma yetkilisi ise 1997 yılı itibariyle firmada görev almaktadır.
- Firma kurulduğu günden itibaren kimya alanında faaliyet göstermektedir. Kuruluşunda 2 çalışanı olan firmanın günümüzde 40 çalışanı olduğu, üretim alanlarındaki çalışanlarının tamamının erkek olduğunu, arge ve yönetim kadrolarında ise kadın çalışanların bulunduğunu, oran olarak %80 erkek, %20 kadın çalışanlarının bulunduğunu belirtmişlerdir. Firmanın çalışanları arasında ise Bursa'ya uzun zaman önce göç ile gelmiş birçok kişi olduğu belirtilmiştir.
- Firma 2008 yılından itibaren Bursa Organize Sanayi Bölgesinde faaliyet göstermeye başlamıştır. Firmanın tüm üretim faaliyetleri Bursa Organize Sanayi Bölgesi içerisinde bulunmaktadır. Firmanın üretim için bölgeyi tercih etmesinin sebebi olarak ise boya üretimi yaptıklarını ve bu üretim için yönetmelik ve standartlar gereği üretim artıklarının arıtılmasının gerektiği, kendi arıtma tesislerini kurmalarının maliyetinin çok yüksek olacağı, dolayısıyla arıtma tesisi imkanından dolayı bölgeyi tercih ettiklerini belirtmiştir.
- Faaliyetlerini bölgede mevcut yapı kompleksinde başladıklarını ve yapılarda herhangi bir yenileme ya da ekleme yapmadıklarını belirtmişlerdir.

- Firma yerleşkesinde üretim ve idari birimlerin bulunduğu belirtilmiştir. Mevcut yerleşkelerinin üretim faaliyetlerine yeterli alan sağlayamadığı ancak genişlemek istediklerinde bölgede potansiyel alan bulunmadığını belirtmiştir. Bölgenin ağırlı olarak aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş olduğu belirtilmiştir. Faaliyete başlanılan günden bu yana üretim yöntemlerinde değişiklik olmadığını belirtmişlerdir.
- Bölgenin altyapı ve ulaşım imkanlarının bölgede faaliyet göstermenin avantajları olduğu, dezavantajının ise olmadığı belirtilmiştir.
- Firma yetkilisi bölgenin tarihi, mekansal, bilimsel ve teknolojik, sosyal ve kültürel, işlevsel ve ekonomik, simgesel değerlerin tümünü barındırdığını belirtmiştir. Bölgenin simgesel değerinin kentsel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.
- Bölgede faaliyet gösteren firmaların Bursa ekonomisinin büyük yüzdesini oluşturduğu ve binlerce kişiyi istihdam ettiği, dolayısıyla bölgenin çevresine değer kattığını ve gelişmesine öncülük ettiğinin düşünüldüğü belirtilmiştir.
- Firma yerleşkesindeki yapıların donanım ve iç özelliklerinde özgünlük taşıyan yapılar olduğunun düşünüldüğü belirtilmiştir. Bölgedeki diğer firmaların da tasarım, malzeme, yapım tekniği, donanım ve iç özelliklerde özgünlük taşımasının düşünüldüğü belirtilmiştir.
- Firmanın ve bölgedeki diğer firmaların geçmiş dönemlere ait az bulunur teknoloji örnekleri barındırdığı ifade edilmiştir.
- Merkezi yönetimin kent içerisinde kalan organize sanayi bölgelerini kent dışındaki alanlara taşıma önerisi hakkında ise böyle bir uygulamanın kimsenin altına giremeyeceği bir maliyet oluşturacağı, böyle bir uygulamanın gerçekçi ve makul olmadığını düşündüğünü belirtmiştir.
- Firma yetkilisi böyle bir taşınmayı desteklemeyeceğini belirtirken aynı zamanda bölgedeki diğer firmaların da bu öneriyi desteklemeyeceğini düşündüğünü belirtmiştir.
- Bölge için gelecekte gerçekleşmesi olası yenileme çalışmalarında ise bölgede kirlilik yaratan unsurların temizlenerek bölgenin iyileştirilmesi, bölgenin atıl duruma düşen kısımlarının yeniden aktif hale getirilmesine engel olan fiziki

unsurların kaldırılması, bölgenin yeni peyzaj, bina ve altyapı oluşumları ile geliştirilmesi şeklindeki uygulamaları olumlu karşılayacaklarını belirtmiştir.

- Bölge için gelecekte olası bir dönüşüm çalışmasında ise işleyen firmaların üretime devam ederken atıl durumdaki kısımların konut dışındaki işlevler ile işlevlendirilmesini olumlu karşılayacağını ancak böyle bir uygulama yapılması durumunda kente hizmet edecek bir alana dönüştürülmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Yeni işlevler eklenmesi durumunda ise kültürel ve sosyal faaliyetler, eğitim faaliyetleri, sportif eğlenme, dinlenme faaliyetleri içeren işlevleri tercih edeceğini belirtmiştir.
- Firmanın ise bölgenin dönüşüm ya da taşınmasıyla ilgili bir değerlendirme ya da eylem planına sahip olmadığı belirtilmiştir.
- Bölgenin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda ise görüşme formu Ek-1 de bulunan örnekler gibi bölgenin endüstri tarihini kalıcı hale getirecek çalışmalar yapılmasını isteyeceğini belirtmiştir.
- Olası bir dönüşüm halinde ise firma yerleşkesinin tasarımının aynı kalıp mevcut işlevini sürdürmesinden yana olduğunu belirtmiştir. Bölgedeki planlamanın aynı kalması ve eski işlevlerin sürdürülmesini tercih edeceklerini belirtmiştir.

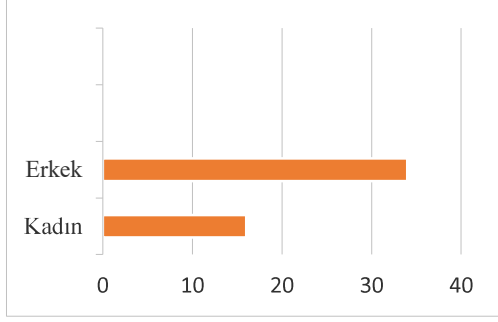
EK 4 ÇALIŞAN GÖRÜŞME FORMU BULGULARI

20 soruluk çalışan görüşme formunun ilk sorusu çalışanlara yönelik kişisel bilgilerden oluşmaktadır. Bu bağlamda cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışmakta oldukları firmanın adı, firmadaki pozisyonları ve firmaya katılım tarihleri sorulmuştur.

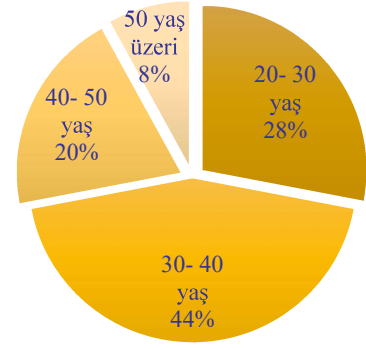
Buna göre görüşme formunu 16 sı kadın 34 ü erkek olmak üzere 50 çalışan doldurmuştur (Şekil 4.3). Çalışanların yaş grupları değerlendirildiğinde; 20 ile 30 yaş arasında 14 kişi, 30 ile 40 yaş arasında 22 kişi, 40 ile 50 yaş arasında 10 kişi, 50 yaş ve üstünde 4 kişi ile görüşme yapılmıştır (Şekil 4.4). Çalışanların eğitim durumları ilkokul, lise, ön lisans, lisans ve yüksek lisans olmak üzere farklılık göstermektedir. Görüşme formunu dolduran kişiler arasında en erken işe başlama tarihi 1987 yılına ait olan ve 2000 yılı ve öncesinde BOSB'da çalışmaya başlayan 8 kişi bulunmaktadır. Görüşme formunu dolduran 50 kişiden 36'sı ise 2010 yılı sonrasında Bursa Organize Sanayi Bölgesinde yer alan firmalarda hizmet vermeye başlamıştır (Şekil 4.5).

Bursa Organize Sanayi Bölgesi içerisinde yer alan; Elemeği İnşaat Mobilya ve Mimarlık, Baykal Makina, Oyak Renault, Mako, Bosch, Coşkunöz Holding, İpeker A.Ş., Coats, Korteks, Rudolf Duraner A.Ş., Piston Amortisör A.Ş., Erkurt Holding, Standart Kalıp, Mistaş Makine İmalatı San. ve Tic. İnş. A.Ş. olmak üzere 14 farklı firmada çalışan kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Mimar, iç mimar, maliyet analizi mühendisi, proje teknik danışmanı, satın alma sorumlusu, makine mühendisi, kontrol mühendisi, üretim mühendisi, bilgi teknolojileri yöneticisi, proje sorumlusu, planlama müdürü, insan kaynakları uzmanı, yazılım uzmanı, muhasebe müdürü, ticaret müdürü, network sorumlusu, idari asistan, teknisyen, işçi gibi farklı firmalarda farklı pozisyonlardan çalışanlar ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşme formunun 2. Sorusu olan Bursa'da ne kadar süredir ikamet ediyorsunuz sorusuna çalışanların %50'si doğduğundan beri, %22'si 15 yıldan fazla, %10'u 6- 15 yıl arası, %12'si 1-5 yıl arası , %6,'sı 1 yıldan az Bursa'da yaşadığı cevabını vermiştir (Şekil 4.6).

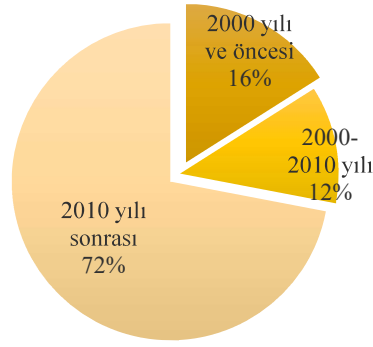

Şekil 4.3. Cinsiyet Dağılımı

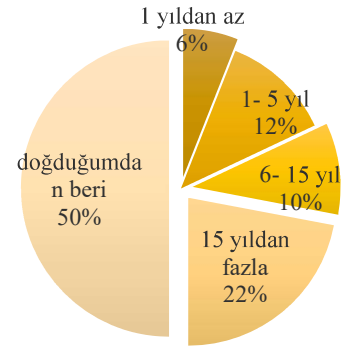
■ 20- 30 yaş ■ 30- 40 yaş ■ 40- 50 yaş ■ 50 yaş üzeri

Şekil 4.4. Yaş Dağılımı

■ 2000 yılı ve öncesi ■ 2000- 2010 yılı
■ 2010 yılı sonrası

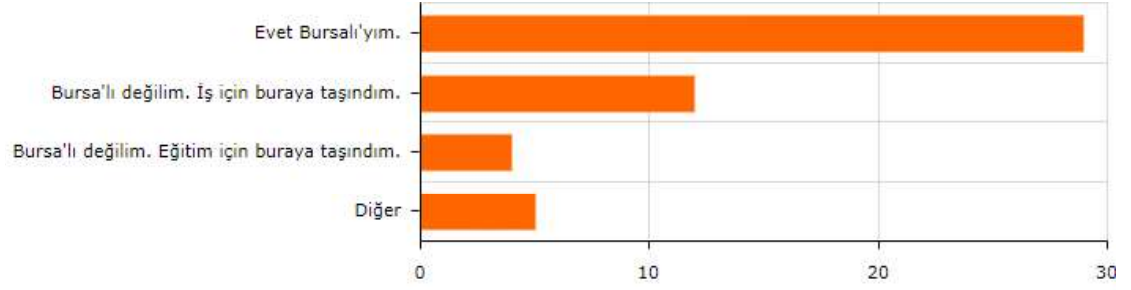
Şekil 4.5. Çalışanların Firmalara Katılım Tarihleri Dağılımı

■ 1 yıldan az ■ 1- 5 yıl
■ 6- 15 yıl ■ 15 yıldan fazla
■ doğduğumdan beri

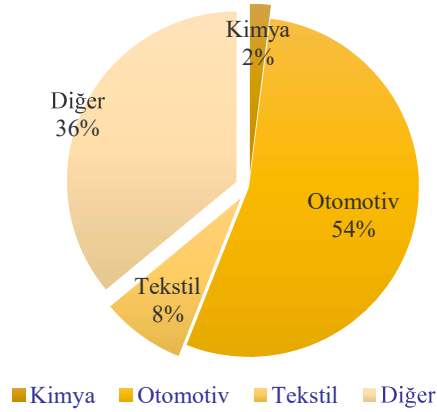
Şekil 4.6. Çalışanların Bursa'da İkamet Süresi Dağılımı

3.Soru olan Bursa'lı mısınız? Eğer Bursa'lı değilseniz göç etme sebebiniz nedir sorusunda çalışanları %58'i Bursa'lıyım olarak yanıtlamıştır. %25'i iş için, %8.3'ü eğitim için Bursa'ya göç ettiğini ifade ederken, %5'lik kısım Bursa'ya geliş sebeplerini evlilik, ailesinin taşınması, Bulgaristan göçmeni olup vatan özlemi nedeniyle gelmeleri, ailevi veya özel nedenler olduğunu belirtmiştir (Şekil 4.7).

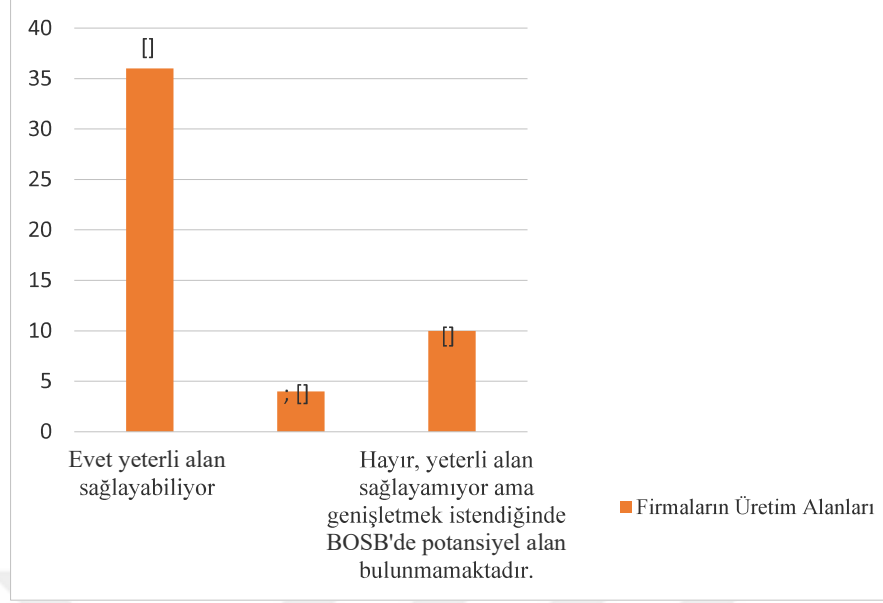
Şekil 4.7. Çalışanların Bursa'da İkamet Etme Gerekçeleri Dağılımı

Görüşme formunun 4. sorusu çalışanların firmalarının hangi alanlarda üretim yaptığına yöneliktir. 50 kişiden 27'si otomotiv sektöründe, 4 kişi tekstil, 1 kişi kimya sektöründe çalışırken, diğer 18 kişi makine, metal işleme, inşaat, mimari, mobilya gibi alanlarda hizmet veren firmalarda çalışmaktadır (Şekil 4.8).

Şekil 4.8. Firmaların Üretim Alanları Dağılımı

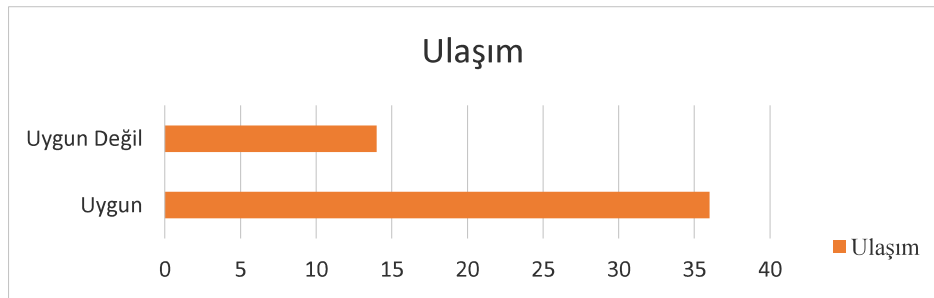
Çalışanların buldukları firmaların mevcut yerleşkesinin, üretim faaliyetlerine yeterli alan sağlayabiliyor mu sorusuna %75'i evet yeterli alan sağlayabiliyor yanıtını verirken, %16,7'si hayır, yeterli alan sağlamıyor ve genişletilmek istendiğinde Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nde potansiyel alan bulunmamaktadır yanıtını vermiştir. %8.3'lük kesim de hayır, yeterli alan sağlamıyor ancak genişletilmek istendiğinde Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nde potansiyel alan bulunmaktadır yanıtını vermiştir (Şekil 4.9).

Şekil 4.9. Firmaların, Yerleşkelerinde Üretim Faaliyetlerine Sağladıkları Alanların Yeterliliği

Çalışanların buldukları firmaların mevcut yerleşkesinin ulaşım ihtiyaçları açısından yeterince uygun mu sorusuna %72'lik kısmı uygun olduğunu belirtirken uygun olmadığını düşünenler öneri ve gerekçelerini aşağıdaki gibi belirtmiştir;

- Daha çok toplu taşıma hattı ve durakları olmalı
- Otoparklar yetersiz
- Şehrin her yerinden kısa zamanlı ring araçları olmalı
- Bisiklet yolları yapılmalı
- Servis veya kişisel araç olmadan ulaşım zor
- Mesai başlangıç ve bitiş saatlerinde yoğun trafik var
- İzmir otoyolundan doğrudan sanayi bölgesine ulaşım zor (Şekil 4.10).

Şekil 4.10. Firmaların Mevcut Yerleşkesinin Ulaşım İmkanları Açısından Uygunluğu

Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nde çalışıyor olmanın avantajları sorusuna 6 kişi bir avantajı olmadığı belirtirken kalan 44 kişi aşağıdaki avantajlı durumlardan bahsetmiştir;

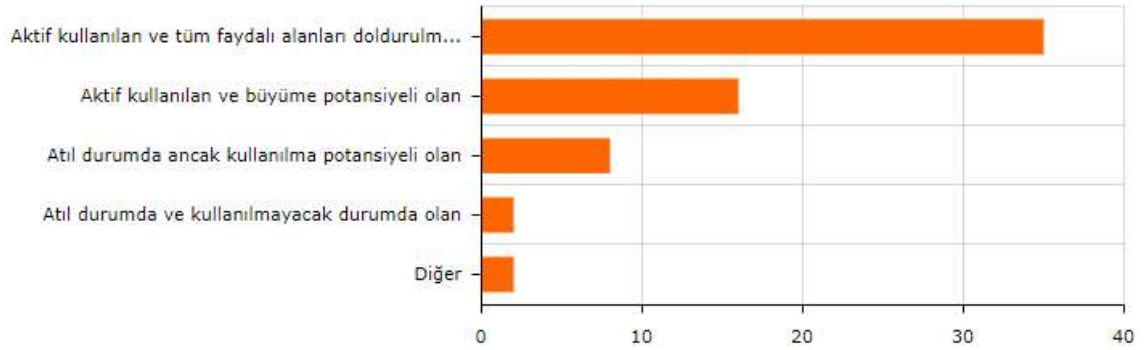
- Evime yakın olması (9 kişi)
- Merkeze yakın olması (8 kişi)
- Üretimin olduğu bir yer olması
- Toplu taşıma veya kişisel araçla ulaşım kolay (11 kişi)
- Düzenli bir bölge olması, firmaların daha sıkı kontrole tabi olması (4 kişi)
- Kurumsal, köklü, büyük bir firmada çalışıyor olmak (3 kişi)
- Tüm yan sanayi fabrikalarının bu bölgede olması
- Sektör çokluğu
- Çevresel standartların sağlandığı bir sanayi bölgesi olması
- İş alanında çevre edinebilmek ve yeni iş fırsatları yakalayabilmek (2 kişi)

Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nde çalışıyor olmanın dezavantajları sorusuna 17 kişi bir dezavantajı olmadığı belirtirken kalan 33 kişi aşağıdaki dezavantajlı durumlardan bahsetmiştir;

- Gürültü ve Hava Kirliliği (13 kişi); bu duruma özellikle arıtmanın 21.00'dan sonra yarattığı koku, bazı firmaların çevreci olmayan yaklaşımları, boyahane ve bacaların denetimsizliği neden olduğu düşünülmekte.
- Belirli saatlerde ve belirli bölgelerde trafik akışının yoğun olması özellikle iş çıkışı servis trafiği veya şehir trafiğine karışmak (8 kişi)
- Mesai olması
- Sosyal çevre
- Bölgenin çok yoğun olması, her yer bina, yeşil alan yok denecek kadar az (3 kişi)
- Kafe, banka, market gibi günlük ihtiyaçları karşılayacak mekanların kısıtlı olması (5 kişi)
- Otopark sıkıntısı
- Ulaşımın zor olması (4 kişi)
- Evime uzak olması
- Eşimin burada çalışmaması

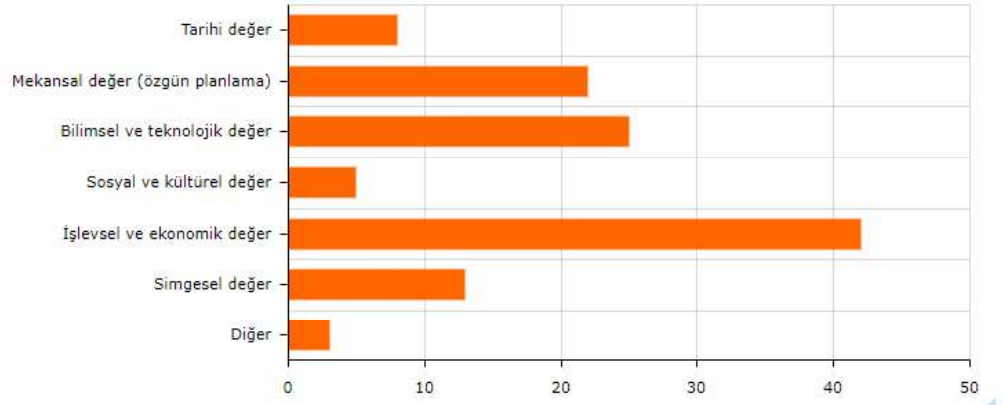
- Tırların ve büyük araçların sürekli ve kontrolsüz geçiş yapması
- İşletmeler arası mesafeler az, bazı işletmeler bitişik konumda, yollar yetersiz ve planlamada bir standart kullanılmamış
- İş sağlığı ve güvenliği açısından tehlikeli

1961’de kurulup, önceden geliştirilmiş bir sanayi alanı olan Bursa Organize Sanayi Bölgesi’nin içerisinde kullanım açısından ağırlıklı olarak hangi kategorideki unsurlar yer alır sorusuna %70 ’i aktif kullanılan ve tüm faydalı alanları doldurulmuş cevabını vererek çoğunluğu sağlamıştır. %32’si aktif kullanılan ve büyüme potansiyeli olan, %16’sı atıl durumda ancak kullanılma potansiyeli olan, %4’ü atıl durumda ve kullanılmayacak durumda olan alanlar olduğunu, kalan %4’lük kesim ise bazı bölgelerde olması gerekenden daha yoğun fabrika alanı olduğu görüşünü bildirmiştir (Şekil 4.11).

Şekil 4.11. BOSB’un Kullanım Açısından Değerlendirilmesi

Organize Sanayi Bölgesi’nin sahip olduğu değerler nelerdir sorusuna ağırlıklı olarak %84’lük oranda işlevsel ve ekonomik değer cevabı verilirken %50 oranında bilimsel ve teknolojik değer, %44 oranında mekansal değer, %26 oranında simgesel değer, %16 oranında tarihi değer, %10 oranında sosyal ve kültürel değer cevabı verilmiştir (Şekil 4.12).

Şekil 4.12. Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin Sahip Olduğu Değerler

Çalışanların firma yerleşkesinde ve Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nde mevcut diğer yapıların hangi özgün mimari değerlere sahip olduğu; tasarımda, malzemede, yapım tekniğinde, konumda, donanım ve iç özelliklerde özgünlük olmak üzere beş kategoride sorgulanmıştır. Buna göre firma yerleşkesindeki yapılar için en fazla oranda (%58) donanım ve iç özelliklerde özgünlük değeri seçilirken, sonrasında tasarımda özgünlük (%46) ve konumda özgünlük (%44) belirleyici olmuştur. Bursa Organize Sanayi bölgesi'ndeki diğer yapılar için ise konumda özgünlük (%54) ilk sırada seçilen değer olup, donanım ve iç özelliklerde özgünlük değeri (%32) ikincil sırada gelmiştir (Şekil 4.13).

	Tasarımda özgünlük		Malzemede özgünlük		Yapım tekniğinde özgünlük		Konumda özgünlük		Donanım ve iç özelliklerde özgünlük	
	İ	%	İ	%	İ	%	İ	%	İ	%
Firma yerleşkesindeki yapılar	22x	46,00	12x	24,00	16x	32,00	22x	44,00	29x	58,00
Bursa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki diğer yapılar	13x	26,00	12x	24,00	13x	26,00	27x	54,00	10x	32,00

Şekil 4.13. Çalışanların Bulunduğu Firma Yerleşkesindeki ve Bursa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki Diğer Yapıların Sahip Olduğu Özgün Mimari Değerler

Çalışanlara, buldukları firma yerleşkesindeki ve Bursa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki mevcut diğer yapıların geçmiş dönemlere ait az bulunur teknoloji örneklerini ne ölçüde temsil ettiği sorusu sorulmuş. Buna göre; kendi firmalarındaki yapılar için %32'lik oranla Organize Sanayi Bölgesi'ndeki diğer yapılar için ise %42'lik oranla kısmen temsil etmektedir görüşü çoğunluk kazanmıştır (Şekil 4.14).

	Hiç temsil etmemektedir		Kısmen temsil etmektedir		Temsil etmektedir		Çoğunlukla temsil etmektedir.		Tamamen temsil etmektedir.		Ø	±
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	Σ	%	Σ	%			
Çalıştığınız firma	7x	14,00	16x	32,00	14x	28,00	2x	4,00	11x	22,00	2,88	1,35
Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nd...	7x	14,00	21x	42,00	14x	28,00	5x	10,00	3x	6,00	2,52	1,05

Şekil 4.14. Çalışanların Bulunduğu Firma Yerleşkesindeki ve Bursa Organize Sanayi Bölgesi'ndeki Diğer Yapıların Geçmiş Dönemlere Ait Az Bulunur Teknoloji Örneklerini Temsil Etme Oranı

Merkezi yönetimin kent içinde kalan Organize Sanayi bölgelerini kent dışındaki alanlara taşıma önerisine 50 kişiden 30 kişi olumlu bakmaktadır.

Taşınmalı görüşünü verenlerin gerekçeleri aşağıdaki gibidir;

- Kamyon ve tır girişleri trafik düzenini bozması
- Beton binalar dışında yeşil alanlar ve farklı nitelikteki diğer (sosyal, kültürel vb.) alanların olmaması
- Çevre kirliliği yaratması
- Trafik ve ulaşım sorununu artırması
- Kentsel dokunun değerli oluşu- rant
- Bölgenin kalabalıklaşması, işletmeler için alanın yetersiz kalması
- Yerleşim alanının ortasında kalması
- İnsan sağlığını tehdit etmesi, dolayısıyla sağlık açısından kentten uzak olmalı
- İzole bir alanda olursa kentin atıklardan korunabileceği

Taşınmamalı görüşünü verenlerin gerekçeleri aşağıdaki gibidir;

- Büyük fabrikaların taşınmasının mevcut yerlerindeki şartların iyileştirilmesinden daha çok maliyete neden olması
- Taşınmasının doğa tahribatı yaratması ihtimali
- Kent dışına alınsa bile ileride kent yine büyüyeceği için bölgenin kent içinde kalacağı ihtimali nedeniyle sanayiye kentten kaçırılmak yerine işletmelerin kurallara uygun üretim yapmalarının sağlanmasının daha yerinde olacağı (havayı kirleten firmalara yaptırım uygulanmalı)
- Mevcut haliyle korunmasının uygun olduğu
- Çalışan insanlar için ulaşımın daha da güçleşeceği, daha fazla yol katedileceği

- Konum olarak ulaşılabilir bir noktada bulunması
- Yerine AVM yapılacaksa taşınmasının anlamlı olmaması
- Boşaltılan alanların yeni bir rant sahası yaratması, kentin yeni binalara ihtiyacının olmamasına rağmen boşaltılan yerlere rezidansların , AVM'ler in yapılması ihtimali.
- Yeni bir OSB yaratmanın uzun yıllar sürmesi nedeniyle üretim kayıpları yaşanması
- Kentin ekonomisinde yeri olan bu alanda doğru bir yaklaşımla yenileme çalışmalarının yapılabilmesi

14. soruda çalışanlara, Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin kent dışına taşınmasını destekleyip desteklemedikleri sorulmuş. 50 kişinin yarısı desteklediğini söylerken diğer yarısı desteklemediğini ifade etmiştir. Taşınmasını destekleyenlerin gerekçeleri aşağıda sıralandığı gibidir;

- Çevre, hava kirliliği ve gürültü kirliliği yaratması
- Kent dışında daha modern bir sanayi bölgesinin oluşturulabilmesi durumu
- Yerleşimlerin içinde kalması
- Kent içi trafiğin rahatlmasına neden olması
- Firmaların büyüme trendine uygun olması
- Endüstriyel gelişme imkanının olmaması
- Doğru bir planlama ve yatırım ile taşınma gereksinimi olan fabrikaların taşınması diğerlerinin ise dönüşüm geçirmesi gerekliliği

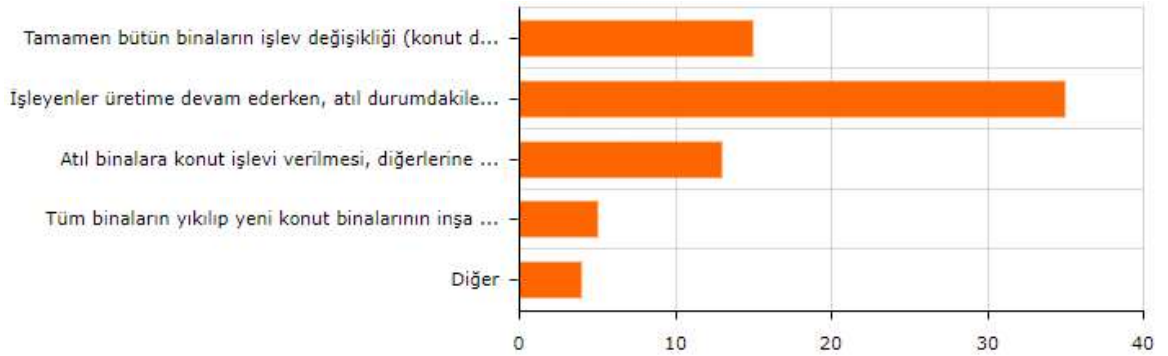
15. soruda Bursa Organize Sanayi Bölgesi için gelecekte olası yenileme çalışmalarından hangilerinin olumlu karşılandığı sorusuna çalışanlardan %80'i bölgede kirlilik yaratan unsurların temizlenerek bölgenin iyileştirilmesi, %58'i bölgenin atıl duruma düşen kısımlarının yeniden aktif duruma getirilmesine engel olan fiziki unsurların kaldırılması ,%78'i bölgenin peyzaj, bina ve altyapı oluşumları ile geliştirilmesi , %10'u ise kendi görüşlerini belirterek şu önerileri getirmişlerdir;

- Sosyal alanların geliştirilmesi
- Yeşil alan, park alanı veya meydan olarak düzenlenmesi

- Atıl veya düşük kapasiteli üretim yapan işletmelerin yenilenmesi ve daha üretken firmaların bünyelerine dahil edilerek sinerjik bir alan kullanımı sağlanması

16. soruda Bursa Organize Sanayi Bölgesi için gelecekte olası dönüşüm çalışmalarından hangilerinin olumlu karşılandığı sorusuna çalışanlardan %70'i işleyen fabrikalar üretime devam ederken atıl durumdakilerin işlev değişikliği geçirmesi (konut dışındaki işlevler), %30'u tamamen bütün binaların işlev değişikliği geçirmesi (konut dışındaki işlevler), %26'sı atıl binalara konut işlevi verilmesi ve diğerlerine sosyo- kültürel ve sportif işlevler yüklenmesi, %10'u tüm binaların yıkılıp yeni konut binalarının inşa edilmesi %8'i ise kendi görüşlerini belirterek şu önerileri getirmişlerdir;

- Tüm binaların yıkılıp yerine park, yeşil alan ve meydan yapılması
- Yeşil alanların çoğaltılması
- Türkiye'nin en büyük otomobil fabrikasında bulunduğunu belirten firma çalışanı, yan parsellerin dolu olması nedeniyle fabrikanın büyümekte sorun yaşadığını dile getirerek; yan parsellerdeki fabrikaların boş atıl yerlere taşınıp, bahsi geçen fabrikaya yer açması gerektiğini önermiştir. (Şekil 4.15).

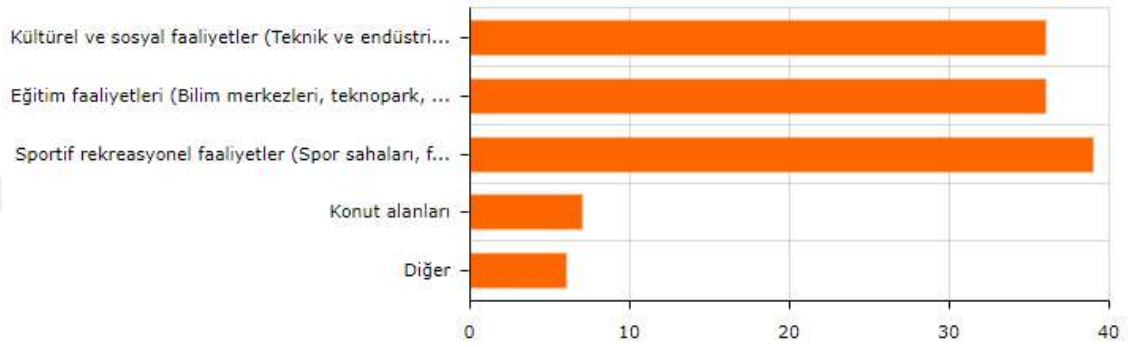

Şekil 4.15. Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nde Tercih Edilen Yeni İşlevler

17.soruya verilen yanıtlara göre Bursa Organize Sanayi Bölgesi'ne yeni işlevler eklenmesi durumunda çalışanların; %72'si kültürel ve sosyal faaliyetler (teknik ve endüstri müzeleri, kongre salonları, sergi salonları, kafe ve restoranlar vb.), ile eğitim faaliyetleri (bilim merkezleri, teknopark, kütüphane vb.), %78'i sportif eğlenme, dinlenme faaliyetleri (spor sahaları, festival alanları vb.), %14'ü konut alanları

olmasının uygun olduğu görüşünü verirken, %12'lik kesim bahsi geçenlerin dışında aşağıdaki önerileri getirmiştir;

- Mesleki eğitim kurumları yapılması
- Çevreye duyarlı şekilde üretimin artırılması
- Yeşil alan ve meydan olarak yeniden düzenlenmesi
- Otomobil fabrikasının alanının etrafının boşaltılması (Şekil 4.16).

Şekil 4.16. Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nde Tercih Edilen Yeni İşlevler

18.soruda bölgenin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda İzmit Sekapark (Kağıt müzesi, kent müzesi, büfe ve restoranlar, kongre salonları, sergi salonları, gösteri ve görsel sanat atölyeleri, spor sahaları, festival ve eğlenme, dinlenme alanları) ve Kuzey Duisburg parkı (Müzeler, konut alanları, ofis alanları, büfe ve restoranlar, eğlenme, dinlenme alanları) örneklerinde olduğu gibi bölgenin endüstri tarihini kalıcı hale getirecek çalışmalar yapılmasını görüşme yapılan kişilerin %94'ü olumlu bulmuştur.

19. soruda Bursa Organize Sanayi bölgesinin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda çalışanların buldukları firma yerleşkesi için beklentilerinin neler olduğu, yeni işlevler verilmesi durumunda ne gibi öneriler getirdikleri bilgisi alınmıştır. Buna göre çalışanları %52'si yerleşke tasarımının aynı kalıp, eski işlevini sürdürmesini daha uygun görürken, %48'i yeni işlevler getirilmesi gerektiğini savunmuş ve aşağıdaki önerileri getirmiştir; (Şekil 4.17).

■ Yerleşke tasarımının aynı kalıp eski işlevini sürdürmesi

■ Diğer

Şekil 4.17. Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin Kısmen ya da Tamamen Dönüştürülmesi Durumunda Firma Yerleşkesi için Beklentilerin Dağılımı

- Daha kaliteli bir çalışma alanı ve sosyal alanlar
- Eski fabrika yapısı yeniden işlevlenecek ise üretim sosyolojisinden kopmadan temeli üretime dayanan bir işlevlendirme olmalı
- Spor ve yeşil alanlar (kent ormanı, eğlenme, dinlenme alanlar ve diğer peyzaj öğeleri)
- Aktivite alanları
- Konut
- Yolların ve alt yapının yenilenmesi
- Startup ve ortak Arge merkezi, laboratuvarlar, insan kaynakları yetiştirme ve yönetim merkezi, büyük ölçekli organizasyon yönetim merkezi, ortak servis ve ulaşım yönetimi merkezi kurulmalı
- Kent merkezinden izole alanlar haline dönüştürülmeli
- Müze ve diğer kültürel faaliyet mekanları olmalı

Şekil 4.18. Bursa Organize Sanayi Bölgesi'nin Kısmen ya da Tamamen Dönüştürülmesi Durumunda Bölge için Beklentilerin Dağılımı

20. soruda Bursa Organize Sanayi bölgesinin kısmen ya da tamamen dönüştürülmesi durumunda çalışanların bölge için beklentilerinin neler olduğu, alanda yeni düzenleme ve tasarımlar yapılması durumunda ne gibi öneriler getirdikleri bilgisi alınmıştır. Buna göre çalışanların %48'i bölgedeki planlamanın aynı kalması ve eski işlevlerin sürdürülmesi gerektiğini belirtirken diğer %52'si aşağıdaki önerileri getirmiştir; (Şekil 4.18).

- Kültür, sanat mekanları
- Araç kullanımı için tehlike arz etmeyen yollar
- Temiz hava alınabilecek yeşil alanlar
- Üretim alanlarının yanısıra konut, sosyal alanlar ve üretimi temel alan eğitim alanları gibi işlevlendirmeler
- Peyzaj, kent ormanı
- Mevcut sağlam binalar aynı şekilde korunarak diğer binaların park alanı haline getirilmesi
- Mevcut binaların kent için faydalı işlevlere dönüştürülmesi, yıkılan alanların ise sosyal hizmet verecek şekilde düzenlenmesi
- Otomotiv ve tekstil işletmelerinin birarada tutulması
- Dağınık ve alakasız işletmelerin ayrılarak ayrı bölgelerde konumlandırılmasının uygun olması
- Yaşam ve Teknoloji Alanına Dönüşmesi, AR- GE merkezleri kurulması

EK 5 BOSİAD (BURSA ORGANİZE SANAYİ İŞ ADAMLARI DERNEĞİ) GÖRÜŞMELERİ BULGULARI

Katılımcılardan biri A tekstil firmasının yetkililerinde biri olup; firmanın geçmişinin konum olarak ilk etapta Umurbey’de başladığını, Bursa Organize Sanayi Bölgesi kurulduğunda bu alana geçtiklerini belirtmiştir. Yani sanayi bölgesinin en eski firmalarından biri olduklarını ifade etmiştir.

Firma yetkilileri; Organize Sanayi Bölgesinin mevcut durumu ve gelecek projeksiyonları hakkında şöyle değerlendirmeler yapmıştır;

A Tekstil Firmasının Yetkilisi;

- Şuanda bütün fabrikaların faal olarak çalıştığını, atıl hiçbir binanın olmadığını aktarmıştır.
- Bursa Organize Sanayi bölgesinin Bursa içerisinde yer alan diğer OSB’lerden daha farklı olduğunu, mevcut fabrikaların olduğu yere ıslah usulü yerleşim alanı oluşturmaktan ziyade en baştan planlı bir alanda nitelikli bir sanayi yerleşimi olarak kurulmasının önemli olduğuna dikkat çekmiştir.
- Kentli için kentin merkezinde kalmış bu sanayi alanı uygun görülmesi de bir anda 50- 60 bin kişilik istihdamının yerinden oynatılmasının güç olduğunu belirtmiştir.
- Bursa Organize Sanayi Bölgesi gelecekte bu alandan çıkarılmak istenirse, bunun ancak yeterli Devlet desteği ve sanayi için uygun bir yer gösterilmesi ile mümkün olabileceğini ifade etmiştir.
- Bursa Organize Sanayi Bölgesi şuan her ne kadar kentin odağında kalmış gibi görünse de aslında kent Organize Sanayi Bölgesini sonradan çevrelemiştir eleştirisini getirmiştir.

B Tekstil Firmasının Yetkilisi;

- Tekstil firması yetkililerinden olan diğer katılımcı da kentsel planlama kararlarında; Organize Sanayi bölgesi çevresinde yerleşimin yasaklanması gerektiğini vurgulamıştır.

C Kimya Firmasının Yetkilisi;

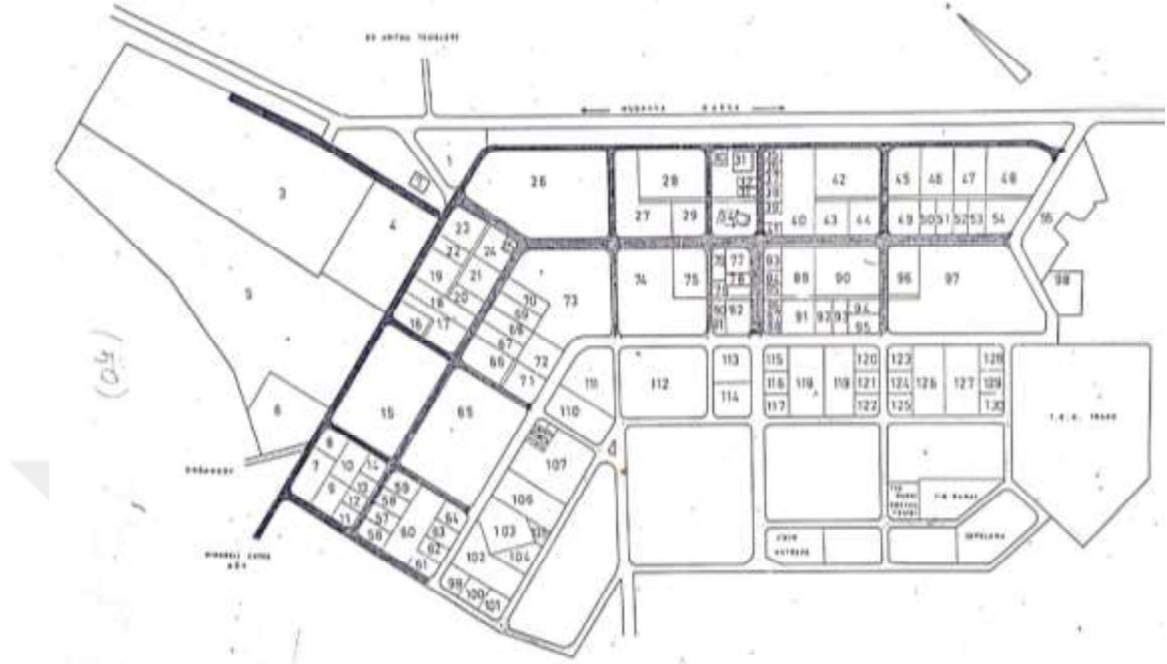
- İlk kurulduğu zaman Őhirden 12 km uzak olan Organize Sanayi bölgesi iÇin burada nasıl iş yapılacak diye endişe duyulurken, Şimdi kentin iÇinde istenmeyen bir alan olarak gŐrŐlmesinin ŐeliŐki olduğunu belirtmiştir.

D Kimya Firmasının Yetkilisi;

- Eğer Organize Sanayi alanının; sŐrdŐrŐlebilir ve Çevreci kent yaratmak adına faydasının artırılması bekleniyorsa Çevre bilincini artıran faaliyetlerin ve yarıŐmaların teşvik edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

EK 6 1988 BURSA ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ PLANI

Barutçugil İ.S. 1988. “Bursa Organize Sanayi Bölgesi” Kuruluşu, Yapısı, Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Araştırma Projesi

LEJANT

1. BESAŞ (Bursa Ekmek ve Besin San. Ve Tic. A.Ş.)
2. JANDARMA KARAKOLU
3. OYAK RENAULT Otomobil Fabrikaları A.Ş.
4. SANTRAL DİKİŞ Sanayi A.Ş.
5. MAİS Motorlu Araçlar İmal ve Satış A.Ş.
6. *
7. ERKURT Tekstil ve Yalıtım Ürünleri San ve Tic. A.Ş.
8. REİSOĞLU İplik ve Mensucat Ürünleri San. Ve Tic. A.Ş.
9. AKKİMYA Yardımcı Kimyevi Maddeler Tic. Ve San. A.Ş.
10. BATICA Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
11. ÇUBUK Isı Havalandırma ve Klima Cihazları San. ve Tic. A.Ş.
12. ÜÇ MÜHENDİSLER İnşaat ve Tic. A.Ş.
13. İNOKSAN Mutfak San. ve Tic. A.Ş.
14. KARMAS Makine San. ve Tic. A.Ş.
15. MAKO Elektrik San. ve Tic. A.Ş.
16. AKSOYLAR Tekstil San. ve Tic. A.Ş.

17. MAYSAN Makine ve Yedek Parça San. ve Tic. A.Ş.
18. BAYKAL Makine San. ve Tic. A.Ş.
19. MARMARA YAĞ San. Ltd. Şti
20. TEKNOMEKANİK
21. BURÇELİK
22. ITEKS İplik Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
23. SKT Yedek Parça ve Makine San. ve Tic. A.Ş.
24. SKT Yedek Parça ve Makine San. ve Tic. A.Ş.
25. BÖLGE Trafosu
26. SİFAŞ Sentetik İplik Fabrikaları A.Ş.
27. POLYLEN Sentetik İplik Sa. A.Ş.
28. KARSAN Otomotiv San. ve Tic. A.Ş.
29. YILDIZ YÜN Mensucat Fabrikası Ltd. Şti.
30. ODA RESTAURANT
31. BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ
32. YAPI KREDİ BANKARI SANAYİ ŞUBESİ
33. PTT
34. CAMİ
35. YAYSAN Yay Sanayi A.Ş.
36. SÖNMEZ ASF İplik Dokuma ve Boya Sanayi A.Ş.
37. SOYDAŞLAR Tekstil Boya San. ve Tic. A.Ş.
38. YÜKSELTUR San. ve Tic. Koll. Şti.
39. BİRLEŞİK LASTİK San. ve Tic. A.Ş.
40. İPSAN Tekstil Tic. Ve San. A.Ş.
41. OYSAN Yedek Parça Makine San. ve Tic. A.Ş.
42. İPEKER Tekstil Tic. Ve San. A.Ş.
43. VAN PRES Döküm Kromaj San. ve Tic. A.Ş.
44. YAZICILAR Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
45. COŞKUNÖZ Metal Form Makine Endüstri ve Tic. A.Ş.
46. ÜÇEL ELEMEK Havlu San. ve Tic. A.Ş.
47. AYGAZ A.Ş.
48. TİSAŞ Tekstil Sanayi A.Ş.
49. TÜRKKAN Boya Emprime ve Apre San. ve Tic. A.Ş.
50. BURSA OTOCAM Sanayi A.Ş.
51. İĞREK Makine San. ve Tic. A.Ş.
52. TÜRKKAN Boya Emprime ve Apre San. ve Tic. A.Ş.
53. ŞAKİR KAYNAR
54. HATEKS Havlu Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
55. SÖNMEZ FİLAMENT Sentetik İplik ve Elyaf San. A.Ş.
56. KUŞAN Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
57. AYAR Tekstil San. A.Ş.
58. İDEAL Tekstil San. ve Tic. A.Ş.

59. PAKİEPEK Yedek Parça ve Makine San. ve Tic. A.Ş.
60. MORSAN Marmara Orman San. A.Ş.
61. PAKKENS Yedek Parça ve Makine San. ve Tic. A.Ş.
62. GESAN Çelik Konstrüksiyon ve Isı San. ve Tic. A.Ş.
63. AKPET Ambalaj ve Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
64. ÖZEN PLASTİK San. ve Tic. Ltd. Şti
65. ROBERT BOSH Motorlu Araçlar Yan. San. ve Tic. A.Ş.
66. BURSA VİTAMİNLİ YEM Sanayi A.Ş.
67. TUNCA Tekstil Tic. Ve San. A.Ş.
68. RAŞİT UYSAL Makine San. ve Tic. A.Ş.
69. TUNCA Tekstil Tic. ve San. A.Ş.
70. CANAL Plastik ve Karton Sanayi
71. ŞENİPEK Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
72. BELTAN Yedek Parça ve Makine San. ve Tic. A.Ş.
73. HALIFLEKS San. ve Tic. A.Ş.
74. BİSAŞ Bursa İplik San. A.Ş.
75. KİMSAN Rejenre Kauçuk Sa. Ve Tic. A.Ş.
76. BAYRAMOĞLLU İnşaat Taahhüt ve Tic. ve San. A.Ş.
77. İDEAL Isı San. ve Tic. Ltd. Şti.
78. SATIŞ TEKSTİL
79. BASTAŞ Bursa Ambalaj San. ve Tic. A.Ş.
80. MİKRONİZE MİNERALLER Sanayi
81. MEHMET GAVAZ Gavaz Otocam
82. BİESSECİ Bursa Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
83. AKTEKS Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
84. BURSA GÖZLÜK San. ve Tic. A.Ş.
85. MİSTAŞ Makine İmalatı San. ve Tic. A.Ş.
86. BİL PLASTİK Ambalaj San. ve Tic. A.Ş.
87. MASTAŞ Makine Kalıp San. ve Tic. A.Ş.
88. HAF PLASTİK Sanayi ve Tic. A.Ş.
89. TAYSAN Taşıt Yan. San. ve Tic. A.Ş.
90. ETE MENSUCAT San. ve Tic. A.Ş.
91. KAPSAN Kaplama ve Profil San. A.Ş.
92. YILDIZ ZİNCİR San. ve Tic. A.Ş.
93. USTEKS Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
94. MEKSAN Metal İşleme Makine San. ve Tic. A.Ş.
95. MARMARA KAUÇUK San. ve Tic.
96. ANKOLAJ İplik Sanayi A.Ş.
97. ÇEMTAŞ Çelik Makine San. ve Tic. A.Ş.
98. GÜMRÜK MÜDÜRLÜĞÜ
99. EROL TÜRKÜN Tekstil Sanayi
100. BURBOYA Bursa Boya Kimya San. ve Tic. A.Ş.

101. CEMRE Halıcılık ve Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
102. KORTEKS Mensucat San. ve Tic. A.Ş.
103. ATATÜRK ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ
104. MAGMA Kimya San. ve Tic. A.Ş.
105. OTO TAŞKENT Kauçuk ve Kalıp San. Koll. Şti
106. DİNİZ HOLDİNG A.Ş.
107. NERGİS Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
108. AKTEKSTİL San. ve Tic. A.Ş.
109. BURLAS Bursa Lastik Sanayi Koll. Şti
110. BAYRAKTARLAR Motorlu Vasıtalar Tic. ve San. A.Ş.
111. BURSA KOZA TARIM Satış Kooperatifleri Briliği
112. BİSAŞ Bursa İplik Sanayi A.Ş.
113. BURÇELİK Bursa Çelik Döküm San. A.Ş.
114. ULUSAN EMAYE San. ve Tic. A.Ş.
115. YPS Yedek Parça ve Makine San. ve Tic. Ltd. Şti.
116. ORGANO Kimya San. ve Tic. A.Ş.
117. PLATEKS Plastik ve Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
118. TÜRKAY Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
119. SİNTA San. İnşaat Taahhüt ve Tic. A.Ş.
120. KARAN TOPRAK Sanayi Makineleri İmalatı
121. AR ELYAF İplik Mensucat San. ve Tic. A.Ş.
122. BİRİNCİ GÜVEN JAKAR Makineleri İmalatı ve Tic. Ltd. Şti.
123. REİSOĞLU Tekstil San. ve Tic. ve Pazarlama A.Ş.
124. HATİBAŞ Fantezi Dikiş Nakış İplik San. ve Tic. A.Ş.
125. SAVCAN Tekstil San. ve Tic. A.Ş.
126. GÖKÇENTEKS Tekstil Tic. ve San. A.Ş.
127. COŞKUNOZ Holding A.Ş.
128. YILMAZ FIRÇA Sanayi
129. EMAŞ Plastik San. ve Tic. A.Ş.
130. EMAŞ Plastik San. ve Tic. A.Ş.